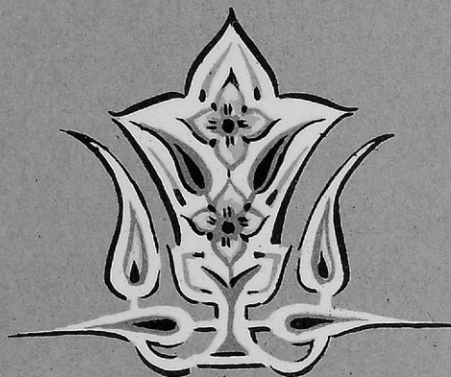

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Β' καί Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1979

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδασκτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

17525

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

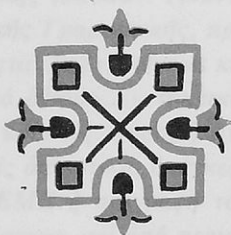
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Με πρόβλεψη της Ελληνικής Κυβερνήσεως το διδα-
κτικό βιβλίο του Διευθυντού Γυμνασίου και Λυ-
κείου τμημάτων από την Οργάνωσιν Εκδόσεως
Διδακτικών Βιβλίων και κομμάριον ΔΩΡΕΑΝ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Β' καί Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Β. ΚΑΙ Γ. ΤΥΜΑΖΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΙΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ συγγραφή ενός διδακτικοῦ βιβλίου, πού θά παρουσίαζε μέ συντομία καί πληρότητα τή νεοελληνική σύνταξη, ἀποδείχτηκε ἔργο ἐξαιρετικά δύσκολο, ὄχι μόνο γιατί τό θέμα του δέν εἶναι ἀπό τά πιό εὐκόλα ἀλλά καί ἐπειδή, ἐνῶ ἐπιζοῦν ἀκόμη παλαιότερες ἐπιστημονικές θεωρίες, ἔχουν φανεῖ καί νεώτερες πού ἐξετάζουν μέ διαφορετικό τρόπο τό φαινόμενο τῆς γλώσσας. Ἐνας πρόσθετος σοβαρός λόγος εἶναι ὅτι δέν ἔχουμε τό ἐπιστημονικό βιβλίο, ἀπό τό ὁποῖο μέ τήν ἀπαραίτητη συντόμευση, ἀπλούστευση καί παιδαγωγική προσαρμογή νά βγεῖ τό κατάλληλο σχολικό ἐγχειρίδιο. Διλαδὴ δέν μπορούσε νά γίνει γιά τό Συντακτικό κάτι ἀνάλογο μ' αὐτό πού εἶχε γίνει μέ τή σχολική Γραμματική, ὅπου ἡ ὑπαρξη τῆς μεγάλης κρατικῆς Γραμματικῆς τῆς Νεοελληνικῆς (ἐκδοση ΟΕΣΒ, 1941) καί τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μαν. Τριανταφυλλίδη ἔκαναν σχετικά εὐκολή τή σύνταξη σχολικῆς Γραμματικῆς, προσαρμοσμένης στή σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα. Βέβαια εἶχαμε καί στὸν τομέα αὐτό μιά πολὺ ἀξιόλογη προεργασία, τό δίτομο Συντακτικό τῆς νεοελληνικῆς τοῦ Ἀχ. Τζαρτζάνου. Ὅμως γιά πολλοὺς λόγους ἦταν ἀδύνατο αὐτό νά καλύψει μέ μιά ἀπλή προσαρμογή τίς διδακτικές ἀνάγκες τοῦ γυμνασίου μας. Γι' αὐτό μεθοδεύτηκε ἀπὸ τό ΚΕΜΕ ἡ συγγραφή τοῦ σχολικοῦ Συντακτικοῦ σέ μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα καί ἀπὸ περισσότερους συνεργάτες, γλωσσολόγους καί ἐκπαιδευτικούς, μέ κυριότερη βάση τό Συντακτικό τῆς νεοελληνικῆς τοῦ Ἀχ. Τζαρτζάνου καί τὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης γλωσσικῆς πραγματικότητας.

Ἔτσι ἀπὸ τό ὑπουργεῖο Ἑθνικῆς Παιδείας καί Ὀρησκευμάτων συγκροτήθηκε ὁμάδα ἐργασίας¹ ἀπὸ τοὺς Ἀλ. Καρανικόλα, πρόεδρο τοῦ

1. Μὲ τήν ἀπόφαση ἀριθ. Φ. 211.12/5/52424/22-5-1976 τοῦ Ὑπουργοῦ Ἑθνικῆς Παιδείας καί Ὀρησκευμάτων κ. Γεωργίου Ἰ. Ράλλη.

ΚΕΜΕ, πρόεδρο, 'Ηλ. Σπυρόπουλο, σύμβουλο Β' τοῦ *ΚΕΜΕ*, Δήμ. Ἀγγελίδου, Μαρ. Βετσοπούλου, Νικ. Γρηγοριάδη, Παν. Κάνδρο, Δέσ. Καρπούζα, Ἐμ. Λανάρη, Ἀν. Μουμτζάκη, Δημ. Τομπαΐδη καί Χρ. Τσολάκη, μέλη, ἡ ὁποία ἔδωσε τήν πρώτη μορφή τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου. Γιά τή θεώρηση τῆς ἐργασίας αὐτῆς τό Ὑπουργεῖο συγκρότησε ἐπιτροπή¹ ἀπό τοὺς Ἀγ. Τσοπανάκη, καθηγητὴ πανεπιστημίου, πρόεδρο, Μιχ. Σετάτο, καθηγητὴ πανεπιστημίου, Κωστ. Μπότσογλου, τ. διευθυντὴ τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Βασ. Φόρη, διευθυντὴ τοῦ ἴδιου ἰνστιτούτου, καί Ἀλ. Καρανικόλα, μέλη, ἡ ὁποία σέ συνεργασία μέ τοὺς ἐκπαιδευτικούς Παν. Κάνδρο, Ἐμ. Λανάρη, Ἀν. Μουμτζάκη καί Χρ. Τσολάκη ἐπεξεργάστηκε τό κείμενο τοῦ βιβλίου καί παρέδωσε στό *ΚΕΜΕ* τό Συντακτικό σέ νέα μορφή. Ἡ τελικὴ ἐπεξεργασία του, κυρίως διδακτικὴ προσαρμογὴ ὁρισμένων μερῶν, ἔγινε ἀπὸ μέλη τῆς ὁμάδας ἐργασίας². Τὴν ἐπιμέλεια τῆς ὁριστικῆς διατυπώσεως τοῦ κειμένου εἶχε ὁ εἰσηγητὴς τοῦ *ΚΕΜΕ* Δημ. Τομπαΐδης.

Ἔτσι, γιὰ νά διδαχτοῦν τὰ Ἑλληνόπουλα τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα, ἔχουν τώρα στὰ χέρια τοὺς δύο ἀπὸ τὰ τρία ἀπαραίτητα ἐφόδια: τὴ Γραμματικὴ καί τό Συντακτικό. Τό τρίτο, τό Λεξικό, ἐτοιμάζεται πολὺ μεθοδικά καί προσεκτικά καί μέ ρυθμό πού δίνει ἐλπίδες ὅτι ἡ πρώτη αὐτὴ φάση τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσας μας θά ὁλοκληρωθεῖ σύντομα στό σύνολό της. Καί τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴν παιδεία μας δέ θά ἀργήσουν νά φανοῦν.

Ὁ Ὑπουργὸς Ἑθνικῆς Παιδείας
καί Ὁρησκευμάτων
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

1. Μὲ τὴν ἀπόφαση ἀριθ. 1085/25-4-1977 τοῦ ἴδιου Ὑπουργοῦ κ. Γεωργίου Ράλλη.
2. Στὴ φάση αὐτὴ συνεργάστηκε καί ὁ φιλόλογος γενικός ἐπιθεωρητὴς κ. Ἰγν. Σακαλῆς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τό «Συντακτικό τῆς Νέας Ἑλληνικῆς» πού ἔχετε στά χέρια σας στηρίζεται στήν πρακτική τῶν Συντακτικῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας, ὅπως κι ἐκεῖνα στηρίζονταν στά διδάγματα τοῦ ἀρχαίου Τυπικοῦ. Στηρίζεται ἐπίσης, στό σύνολό του σχεδόν, στό ὕλικο – σέ πολλά σημεῖα καί στούς ὁρισμούς – πού εἶχε συγκεντρώσει, κατατάζει καί διατυπώνει στή Β' ἐκδοση τοῦ δίτομου ἔργου του «Νεοελληνική Σύνταξις» ὁ ἀνώτατος ἐκπαιδευτικός καί γλωσσολόγος Ἀχιλλέας Τζάρτζανος, τό ὁποῖο εἶχε ἐκδοθεῖ ἀπό τόν κρατικό «Ὁργανισμό Ἐκδόσεων Σχολικῶν Βιβλίων» (ΟΕΣΒ, Α' τόμος 1946, Β' τόμος 1953).

Τό ἔργο αὐτό ἀποτελοῦσε καί ἀποτελεῖ ἀκόμη μιά πλούσια καί ἐπιστημονική ἀνάλυση τῶν συντακτικῶν φαινομένων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, καμωμένη μέ βάση τήν ἑλληνορωμαϊκή γραμματική παράδοση. Χρησιμοποιήθηκε ἀρκετά ἀπό τούς γλωσσολόγους καί τούς ἐκπαιδευτικούς, δέν ἔγινε ὁμως ποτέ ἓνας σύντροφος τοῦ δασκάλου κι ἔμεινε τελείως ἄγνωστο στό μαθητή, γιατί δέ διδάχτηκε ποτέ στό σχολεῖο.

Ἔτσι, τό βιβλίό πού ἔχετε μπροστά σας εἶναι τό πρῶτο πού συντάσσεται μέ τήν ἐντολή τοῦ κράτους, γιά νά γίνει σχολικό βοήθημα μελέτης τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου. Τά χρόνια πού ἔχουν μεσολαβήσει ἀπό τό τέλος τοῦ Β' παγκόσμιου πολέμου καί οἱ ἐξελίξεις πού σημειώθηκαν στή γλωσσική ἐπιστήμη ἐπέτρεψαν στούς ἐκπαιδευτικούς, στούς ὁποίους ἀνατέθηκε ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας ἡ σύνταξη αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, νά λάβουν ὑπόψη τους τή διδακτική τους πείρα καί νά ἀξιοποιήσουν ὅσα ἀπό τά σύγχρονα ἢ καί παλαιότερα διδάγματα τῆς ἐπιστήμης μπορούσαν νά ἐνσωματωθοῦν στό παραδοσιακό γραμματικό πλαίσιο.

Ἀνασκοπήθηκαν ἐπίσης καί ὅσα ἄλλα σχολικά Συντακτικά τῆς Νέας

Ἑλληνικῆς κυκλοφοροῦν σήμερα, κι αὐτά ὅμως, σέ πολύ μεγάλο μέρος τους, στηρίζονται στόν Τζάρτζανο.

Ἐπειδή τό βιβλίό αὐτό γράφεται γιά πρώτη φορά, εἶναι φυσικό ὅτι θά χρειαστεῖ συμπληρώματα καί βελτιώσεις. Αὐτές θά προκύψουν ἀπό τή σχολική πράξη καί ἀπό τίς παρατηρήσεις τῶν εἰδικῶν, ἔτσι ὥστε οἱ νεώτερες ἐκδόσεις τοῦ Συντακτικοῦ νά παρουσιάξουν ὁλοένα καί καλύτερες.

Ἡ «γραμματική ἐπιστήμη», ἡ ἐπιστήμη τῶν γραμμάτων, δηλαδή ἡ «Γραμματική» μέ τήν πλατιά σημασία τοῦ ὅρου, ἐξετάζει τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας, τά μέρη τοῦ λόγου ὡς πρὸς τή μορφή ἢ τή σημασία τους, δηλαδή τά ἄρθρα, τά οὐσιαστικά, τά ἐπίθετα, τίς ἀντωνυμίες, τά ἀριθμητικά, τά ρήματα, τά ἐπιρρήματα, τοὺς συνδέσμους, τίς προθέσεις καί τά ἐπιφωνήματα καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο παράγονται ἢ συνθέτονται οἱ λέξεις. Ἐξετάζει ἐπίσης καί τή μορφή (τόν τύπο) τῶν μερῶν τοῦ λόγου ὡς πρὸς τά γένη, τίς πτώσεις, τοὺς ἀριθμούς, τά πρόσωπα, τίς ἐγκλίσεις καί ὁτιδήποτε ἄλλο τά ἀφορᾷ, ἔτσι ὥστε νά μπορούμε νά τά ἀναγνωρίζουμε μέσα στό λόγο καί νά ἀντιλαμβανόμαστε τίς ὁμοιότητες καί τίς διαφορές τους. Εἶναι αὐτό τό μέρος, πού ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες συνηθίσαμε νά τό ὀνομάζουμε καταχρηστικά Γραμματική, ἐνῶ εἶναι μόνο τό μισό της μέρος. Μποροῦμε νά προσθέσουμε ἀκόμη ὅτι τό μορφολογικό ἢ τυπικό μέρος τῆς Γραμματικῆς ἀντιμετωπίζει τοὺς τύπους τῶν λέξεων «ἀκίνητους» καί μπορούμε νά τό θεωρήσουμε σάν τό μέρος πού ἀσχολεῖται μέ τήν ἀνατομία τοῦ λόγου.

Τό Συντακτικό ἢ Σύνταξη εἶναι τό δεύτερο μέρος τῆς Γραμματικῆς, πού ἐξετάζει πῶς γίνεται ἡ παρά-ταξη, δηλαδή ἡ τακτοποίηση στήν κατάλληλη σειρά, τῶν τυπικῶν στοιχείων τοῦ λόγου, αὐτῶν μέ τά ὁποῖα ἀσχολεῖται τό Τυπικό, πῶς π.χ. τό ἄρθρο συνοδεύει ἓνα οὐσιαστικό, πῶς ἓνα ἐπίθετο χρειάζεται οὐσιαστικό, πῶς ἓνα ἐπίρρημα συνοδεύει ἓνα ρῆμα, πῶς μιά πρόθεση εἰσάγει μιά πλάγια πτῶση, ἓνας σύνδεσμος ἐνώνει δύο λέξεις ἢ τίς διαχωρίζει ἢ εἰσάγει μιά ἐξαρτημένη πρόταση κτλ., ἔτσι ὥστε ὅλα αὐτά νά παίρνουν μιά λογική σειρά, νά μπαίνουν σέ μιά τάξη καί ὅλα μαζί νά συν-τάσσονται τό ἓνα κοντά καί μαζί μέ τό ἄλλο. Αὐτά ὅλα κάνουν τή συν-τάξη, καί τό μέρος τῆς Γραμματικῆς πού ἀσχολεῖται μέ αὐτά εἶναι τό Συντακτικό.

Ἐτσι τό Συντακτικό μᾶς δείχνει τά μέρη τοῦ λόγου ὅχι πιά ἀκίνητα καί στατικά, ἀλλά κινητά, ζωντανά, ὅπως δηλαδή δένονται μεταξύ τους καί λειτουργοῦν καί κινοῦνται ἢ μετακινοῦνται μέσα στό λόγο. Μᾶς ἀποκαλύ-

πτεί δηλαδή τίς μυστικές λειτουργίες, μέ τίς όποίες ή σκέψη μας μεταβάλλεται σέ λόγο. Μᾶς δείχνει επίσης πῶς τά διάφορα ασύντακτα στοιχεία, ἄρθρα, οὐσιαστικά, επίθετα, πτώσεις, πρόσωπα, γένη, ἀριθμοί, ἐγκλίσεις καί τά ὅμοια, πειθαρχοῦν σέ νόμους καί χρειάζονται μιᾷ ὀρισμένη σειρά, πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά νά ἀποτελεστεῖ ἓνα νόημα.

Τή στιγμή ἀκριβῶς πού ή σκέψη μας ἔρχεται στήν ἄκρη τῆς γλώσσας μας γιά νά γίνει φωνή, ή στήν ἄκρη τῆς πένας μας γιά νά γίνει γραφή, δηλαδή κάτι τό ὑλικό καί στίς δύο περιπτώσεις, ἐκείνη ἀκριβῶς τή στιγμή οἱ διάφοροι τύποι μπαίνουν σέ κίνηση καί ζωντανεύουν, γιατί πρέπει νά ἐξυπηρετήσουν ὁ ἓνας τόν ἄλλο. Γιά νά ξαναγυρίσουμε στήν εἰκόνα τῆς Ἰατρικῆς, μέ τή σύνταξη καί τό συντακτικό παρακολουθοῦμε τώρα πιά τή φυσιολογία τοῦ λόγου, τήν κίνηση τοῦ αἵματος, τίς λειτουργίες τῶν διαφορῶν ὀργάνων καί τήν καλή ή κακή ὑγεία τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ καί τοῦ ζωντανοῦ λόγου.

Ὅσο καλύτερα μελετοῦμε καί γνωρίζουμε αὐτή τή λειτουργία, τόσο περισσότερο κατακτοῦμε αὐτό τό μοναδικό ἐργαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου, τό λόγο.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗ, ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ

1. ΠΡΟΤΑΣΗ

- Αὔριο φεύγουμε γιά ταξίδι.
- Ποῦ θά πάτε;
- Θά πάμε στήν Κρήτη.
- Θά πάτε καί στήν Κνωσό;
- Θά ἐπισκεφτοῦμε ὅλους τούς ἀρχαιολογικούς τόπους.
- Ὅλους τούς ἀρχαιολογικούς τόπους! Αυτό εἶναι ὑπέροχο!
- Ἐλα τότε μαζί μας. Ὑπάρχει θέση στό αὐτοκίνητο. Πάρε καί τή φωτογραφική μηχανή σου. Οἱ ἄλλες φωτογραφίες σου ἦταν πολύ ὠραίες. Λοιπόν θά ῥθεις ἢ θ' ἀρνηθεῖς τήν πρόσκλησή μου;
- Ποιός θ' ἀρνιόταν μιά τέτοια πρόσκληση; Τί ὥρα ξεκινᾶτε;

Στό διάλογο αὐτό δύο ἄνθρωποι συνομιλοῦν γιά ἓνα ταξίδι. **Συνεννοοῦνται**, γιατί μιλοῦν καί οἱ δύο τήν ἴδια γλώσσα καί γιατί χρησιμοποιοῦν λέξεις ἢ **ὁμάδες λέξεων** πού ἡ καθεμιά περικλείει ἓνα νόημα.

Ὁ ὁμιλητής, γιά νά ἐκφράσει τό νόημα πού θέλει, χρησιμοποιεῖ τίς κατάλληλες λέξεις, στόν κατάλληλο τύπο καί σέ **κανονική σειρά**. Ὁ ἀκροατής πάλι ἀκούοντας ἀντιλαμβάνεται τή σημασία καί τίς σχέσεις τῶν λέξεων πού ἀπαρτίζουν τό σύνολο, καί συλλαμβάνει τό νόημα, δηλαδή αὐτό πού θέλει νά πεῖ ὁ ὁμιλητής.

Ἡ διαδικασία αὐτή γίνεται ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴ καὶ τὸν ἀκροατὴ αὐτόματα, ἐφόσον καὶ οἱ δύο διαθέτουν ἱκανοποιητικὴ γνώση τῆς γλώσσας πού μιλοῦν.

Ἡ ὁργανωμένη ομάδα λέξεων πού ἐκφράζει μόνο ἓνα νόημα, με σύντομη συνήθως διατύπωση, λέγεται **πρόταση**.

Ἡ ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία, ὅταν γίνεται με τὸ λόγο, πραγματοποιεῖται κυρίως με προτάσεις.

2. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Κάθε πρόταση μποροῦμε νὰ τὴ μελετήσουμε ἀπὸ τέσσερις ἀποψεις: α) τὸ περιεχόμενο, β) τὴν ποιότητα, γ) τὴ σχέση της με ἄλλες καὶ δ) τὴ δομὴ (τοὺς ὅρους).

α. Τὰ εἶδη τῶν προτάσεων ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό τους

Στὶς προτάσεις τοῦ παραπάνω διαλόγου, ἂν ἐξετάσουμε αὐτὸ πού θέλει νὰ πεῖ κάθε φορά ὁ ὁμιλητής, παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

1. Ὑπάρχουν προτάσεις με τίς ὁποῖες ὁ ὁμιλητής θέλει νὰ πληροφορήσει, νὰ δηλώσει κάτι, νὰ διατυπώσει μιὰ γνώμη ἢ νὰ κρίνει κάτι:

Αὔριο φεύγουμε γιὰ ταξίδι.

Θά πάμε στὴν Κρήτη.

Οἱ ἄλλες φωτογραφίες σου ἦταν πολὺ ὠραίες.

Οἱ προτάσεις αὐτές ὀνομάζονται **προτάσεις κρίσεως**.

2. Ὑπάρχουν προτάσεις με τίς ὁποῖες ὁ ὁμιλητής θέλει νὰ ἐκφράσει παράκληση, προτροπή, προσταγή, εὐχή κ.τ.δ. καὶ γενικά μιὰ ἐπιθυμία του:

Ἔλα τότε μαζί μας.

Πάρε καὶ τὴ φωτογραφικὴ μηχανή σου.

Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται **προτάσεις επιθυμίας**.

3. Υπάρχουν άλλες προτάσεις με τις οποίες εκφράζεται έκπληξη ή θαυμασμός και γενικά ένα έντονο συναίσθημα:

(Θά επισκεφτείτε) όλους τους αρχαιολογικούς τόπους!
Αυτό είναι υπέροχο!

Αυτές στο γραπτό λόγο συνοδεύονται από θαυμαστικό (!), ενώ στον προφορικό διακρίνονται από τον τόνο της φωνής και ονομάζονται **προτάσεις έπιφωνηματικές**.

4. Υπάρχουν τέλος προτάσεις με τις οποίες ο όμιλητής διατυπώνει μία έρώτηση, για να πληροφορηθεί κάτι που δεν ξέρει. Αυτές οι προτάσεις συνοδεύονται στο γραπτό λόγο από έρωτηματικό και στον προφορικό με άνέβασμα του τόνου της φωνής:

Ποῦ θά πάτε;
Θά πάτε καί στήν Κνωσό;

Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται **έρωτηματικές**.

Μερικές φορές η έρώτηση γίνεται όχι για να πληροφορηθούμε κάτι, αλλά για να εκφράσουμε έντονότερα μία βεβαίωση ή μία άρνηση, μία προτροπή, μία παράκληση κτλ., με αποτέλεσμα να γίνεται ο λόγος πίο ζωηρός και πίο έντονος: Δέ σās τό 'λεγα: (Σās τό 'λεγα, είναι έντελώς βέβαιο.) Ποιός θ' άρνιόταν μία τέτοια πρόσκληση; ('Ασφαλώς κανείς δέ θ' άρνιόταν μία τέτοια πρόσκληση.) Δέν έρχεσαι κι έσύ ως εκεί; ('Ελα κι έσύ ως εκεί.)

β. Τά είδη τών προτάσεων ως προς τήν ποιότητα

α. Θά πάμε στήν Κρήτη.	α1. Δέ θά πάμε στήν Κρήτη.
β. Έλα τότε μαζί μας.	β1. Μήν έρχεσαι τότε μαζί μας.
γ. Θά πάτε καί στήν Κνωσό;	γ1. Δέ θά πάτε καί στήν Κνωσό;

Κάθε πρόταση (κρίσεως, επιθυμίας, έρωτηματική κτλ.) μπορεί να είναι **καταφατική**, δηλαδή τό ρήμα της να είναι θετικό (νά μή συνο-

δεύεται από άρνητικό επίρρημα, παρ. α-γ) ή **άρνητική**, δηλαδή να συνοδεύεται από άρνηση (παρ. α₁-γ₁)· ή άρνητική λέγεται και **άποφατική**.

γ. Τά είδη τῶν προτάσεων ὡς πρὸς τή σχέση τους μέ ἄλλες

1. α. *Ἦρθαμε χτές τό βράδυ.* β. *Φεύγουμε αὔριο τό πρωί.*
γ. *Ἦρθαμε χτές τό βράδυ καί φεύγουμε αὔριο τό πρωί.*
δ. *Προσπάθησα πολύ.* ε. *Δέν κατάλαβα τίποτα.*
στ. *Προσπάθησα πολύ, ἀλλά δέν κατάλαβα τίποτα.*
2. α. *Δέν πήγε στό σχολεῖο, γιατί ἦταν ἄρρωστος.*
β. *Ὅταν ζοῦσε ὁ πατέρας, περνούσαμε καλά.*
γ. *Πρόβαλε ἓνας ἄντρας, πού φοροῦσε σκοῦφο.*

1. Μιά πρόταση, πού μπορεῖ νά σταθεῖ μόνη της στό λόγο, λέγεται **κύρια ἢ ἀνεξάρτητη** (παρ.1 α, β, δ, ε).

Οἱ κύριες προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους μέ συνδέσμους συμπλεκτικούς, ἀντιθετικούς, διαχωριστικούς κτλ., καί ἡ σύνδεση αὐτή λέγεται **παρατακτική** (παρ. 1 γ, στ).

2. Μιά πρόταση πού δέν μπορεῖ νά σταθεῖ μόνη της στό λόγο, ἀλλά χρησιμεύει γιά νά προσδιορίσει μιᾶ ἄλλη πρόταση ἢ ἓναν ὄρο προτάσεως, λέγεται **δευτερεύουσα ἢ ἐξαρτημένη** (στά παρ. 2 α-γ δευτερεύουσες εἶναι οἱ προτάσεις: *γιατί ἦταν ἄρρωστος* – *Ὅταν ζοῦσε ὁ πατέρας* – *πού φοροῦσε σκοῦφο*, ἐνῶ οἱ προτάσεις: *Δέν πήγε στό σχολεῖο* – *περνούσαμε καλά* – *Πρόβαλε ἓνας ἄντρας* εἶναι κύριες).

Ἡ δευτερεύουσα πρόταση μέ τήν πρόταση πού προσδιορίζει συνδέεται μέ ἓναν ἀπό τοὺς ὑποτακτικούς συνδέσμους (αἰτιολογικούς, χρονικούς κτλ.) ἢ μέ ἀναφορική ἀντωνυμία κτλ., καί ἡ σύνδεση αὐτή λέγεται **ὑποτακτική σύνδεση**.

δ. Τά είδη τῶν προτάσεων ὡς πρὸς τή δομή (τούς ὅρους)

Οἱ προτάσεις, ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν ὀρων τους, εἶναι **ἀπλές, σύνθετες, ἐπαυξημένες καί ἐλλειπτικές**.

Α'. Ἀπλή πρόταση

- α. Τά παιδιά ἔπαιζαν ξένοιαστα μέσα στό μεγάλο κήπο.
- β. Ὁ Στέφανος, ὁ πρῶτος ξάδελφος τοῦ συζύγου μου, εἶναι διευθυντής τοῦ σχολείου μας.
- γ. Ἐσύ εἶσαι πολύ προσεκτική μέσα στήν αἴθουσα διδασκαλίας.
- δ. Τρέχα γρήγορα στό γραφεῖο.

Μποροῦμε νά ἀπλοποιήσουμε τίς παραπάνω προτάσεις, νά ἀφαιρέσουμε δηλαδή λέξεις ἀλλά μόνο τόσες, ὥστε αὐτές πού ἀπομένουν νά ἐξακολουθοῦν νά δίνουν ὁλοκληρωμένο νόημα. Καταλήγουμε ἔτσι στίς συντομότερες προτάσεις:

- α₁. Τά παιδιά ἔπαιζαν.
- β₁. Ὁ Στέφανος εἶναι διευθυντής.
- γ₁. (Ἐσύ) εἶσαι προσεκτική.
- δ₁. Τρέχα.

Ἀπό τίς α₁ καί β₁ δέν μποροῦν νά ἀφαιρεθοῦν ἄλλα μέλη τους. Δέν εἶναι δυνατό λ.χ. νά ποῦμε μόνο «τά παιδιά», γιατί εἶναι ἀπαραίτητο νά δηλωθεῖ καί τί ἔκαναν, οὔτε νά ποῦμε μόνο «ἔπαιζαν», γιατί πρέπει νά φαίνεται ἡ νά ἐννοεῖται καί ποιοί ἔπαιζαν. Τό ἴδιο συμβαίνει καί στήν πρόταση β₁. Ἀπό τή γ₁ μπορεῖ νά ἀφαιρεθεῖ τό ἐσύ, γιατί ἐννοεῖται εὐκολα. Στή δ₁ δέν ὑπάρχει ἡ ἀπάντηση στήν ἐρώτηση «ποιός νά τρέχει;» πού εἶναι τό ἐσύ, γιατί καί σ' αὐτήν ἐννοεῖται εὐκολα ἀπό τήν κατάληξη τοῦ ρήματος.

Ἐτσι παρατηροῦμε ὅτι ἡ πιό ἀπλή διατύπωση πού μπορεῖ νά πάρει ἡ πρόταση εἶναι ἐκείνη στήν ὁποία ὑπάρχουν δύο ἀπαραίτητοι ὅροι, πού εἶναι οἱ πυρῆνες γύρω ἀπό τοὺς ὁποίους ὀργανώνονται τὰ ἄλλα μέλη τῆς προτάσεως, γιά νά δώσουν σ' αὐτήν τό νόημα πού θέλουμε. Αὐτοί οἱ ὅροι εἶναι: α) **τό ὑποκείμενο**, δηλαδή οἱ λέξεις ἡ ἡ λέξη πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος μέσα στήν πρόταση (τά παιδιά, ὁ Στέφανος, ἐσύ), β) **τό κατηγορημα**, δηλαδή οἱ λέξεις ἡ ἡ λέξη, ἡ ὁποία φανερώνει ἐκεῖνο πού λέγεται μέσα στήν πρόταση γιά τό ὑποκείμενο (ἔπαιζαν, εἶναι διευθυντής, εἶσαι προσεκτική, τρέχα).

Τό ὑποκείμενο καί τό κατηγορημα μαζί ἀποτελοῦν τοὺς **κύριους**

όρους της προτάσεως· ή πρόταση πού άποτελείται μόνο από αυτούς λέγεται **άπλή πρόταση** (αι βι γι δι).

Οί κύριοι όροι της προτάσεως έχουν στενότητα σχέσηη και εξάρτηση μεταξύ τους και άποτελούν και οί δύο μαζί τήν άπαραίτητη προϋπόθεση της γλωσσικής επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους· χωρίς τόν έναν από αυτούς ό άνθρωπος δέν μπορεί νά εκφράσει κανένα νόημα.

α. Τό ύποκείμενο

1. α. Ό καθηγητής γράφει	β. Έκείνη ήταν καλύτερη
γ. Οί νέοι διασκεδάζουν	δ. Τό αύριο είναι άδηλο
ε. Τό πήγαινε έλα τόν κούρασε	στ. Τό άν είναι σύνδεσμος
ζ. Τό Α είναι γράμμα	
η. Άπαγορεύεται τό κάπνισμα	ηι. Άπαγορεύεται νά καπνίζετε
θ. Ό έρχομός σου μέ ευχαρίστησε	θι. Τό ότι ήρθες μέ ευχαρίστησε

Τό ύποκείμενο (πού τό βρίσκουμε, άν άπαντήσουμε στην έρώτηση: ποιός; ποιά; ποιό; κτλ.) μπορεί νά είναι ουσιαστικό (παρ. α, η, θ), άντωνυμία (παρ. β), ουσιαστικοποιημένο επίθετο (παρ. γ), καθώς και κάθε άλλη λέξη, όμάδα λέξεων ή πρόταση μέ τό άρθρο (σύναρthro) ή χωρίς άρθρο (άναρthro), όταν παίρνουν τή θέση ουσιαστικού (παρ. δ, ε, στ, ζ, ηι, θι).

Τό ύποκείμενο είτε είναι σύναρthro είτε άναρthro τοποθετείται ή έννοείται σέ πώση όνομαστική.

2. α. Διαβάζεις; (ποιός; έννοείται έσύ)
β. Φεύγουμε γιά τό χωριό (ποιοί; έννοείται έμεϊς)
γ. Έγώ σās μιλω και σεις κοιμάστε
δ. Τό λόγο τώρα έχεις έσύ

Όταν τό ύποκείμενο είναι πρώτου ή δεύτερου προσώπου, ή άντωνυμία (έγώ, έσύ – έμεϊς, έσεις, βλ. Γραμμ. § 198) συνήθως παραλείπεται, γιατί δηλώνεται από τήν κατάληξη του ρήματος (παρ. α, β). Όταν όμως θέλουμε νά τό αντιδιαστείλουμε από άλλο ή νά τό τονίσουμε, τότε μπαίνει (παρ. γ, δ).

Σημείωση.

Ἄν τό ὑποκείμενο ἔχει τήν ἴδια ρίζα μέ τό ρῆμα, τότε λέγεται **σύστοιχο ὑποκείμενο**:

Αὐτός ὁ χορός δέ χορεύεται πιά.

Ὁ δάσκαλός μας δίδασκε μεθοδικά.

β. Τό κατηγορήμα

1. Κατηγορηματικό ρῆμα. Συνδετικό ρῆμα καί κατηγορούμενο.

α. Ὁ ἥλιος λάμπει

γ. Ἐσύ ἐμπορευόσουν

ε. Ἡ Μαρία εἶναι μαθήτρια

ζ. Ὁ Ἀριστείδης ἔγινε
στρατηγός

β. Οἱ μαθήτριες εἶχαν παίξει

δ. Ὁ Πέτρος εἶναι προσεκτικός

στ. Ὁ οὐρανός ἦταν καταγάλανος

η. Οἱ αἰχμάλωτοι βρέθηκαν δεμέ-
νοι

Τό κατηγορήμα μιᾶς προτάσεως μπορεῖ: α) νά ἐκφράζεται μόνο μέ ρηματικό τύπο (α, β, γ) καί λέγεται τότε **κατηγορηματικό ρῆμα**· καί β) νά ἀποτελεῖται ἀπό ἕναν τύπο τοῦ ρήματος εἶμαι ἢ ἄλλου συγγενικοῦ καί ἀπό ἕνα ὄνομα, ἐπίθετο ἢ οὐσιαστικό (παρ. δ-η).

Τό ὄνομα (ἐπίθετο ἢ οὐσιαστικό) πού, μέ τή μεσολάβηση τοῦ ρήματος εἶμαι ἢ ἄλλου συγγενικοῦ, φανερώνει ποιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἀποδίδεται στό ὑποκείμενο λέγεται **κατηγορούμενο** (προσεκτικός, μαθήτρια, καταγάλανος, στρατηγός, δεμένοι), ἐνῶ τό ρῆμα πού μεσολαβεῖ μεταξύ τοῦ ὑποκειμένου καί τοῦ κατηγορουμένου λέγεται **συνδετικό ρῆμα**, γιατί συνδέει τό κατηγορούμενο μέ τό ὑποκείμενο.

2. Ποιά εἶναι τά ρήματα πού χρησιμοποιοῦνται συνήθως ὡς συνδετικά.

α. Ὁ Στέργιος εἶναι πλούσιος

γ. Ὁ Παῦλος φαίνεται καλός

ε. Ὁ Ἀριστείδης πέθανε φτωχός

β. Ὁ Σωτήρης ἔγινε ξακουστός

δ. Ὁ Στεφανίδης ἐκλέγεται βουλευτής

στ. Ὁ Κώστας ὑπηρετεῖ στρατιώ-
της

Ἐκτός ἀπό τά ρήματα εἶμαι καί γίνομαι, τά ὁποῖα εἶναι τά κυρίως συνδετικά, χρησιμοποιοῦνται συνήθως ὡς συνδετικά καί ἄλλα πολλὰ

ρήματα πού έχουν συγγενική σημασία μέ αὐτά τά δυό (ἀπομένω, βρίσκομαι, γεννιέμαι, ζῶ, μένω, πεθαίνω, στέκομαι, ὑπηρετῶ, φυτρώνω, ἀποδεικνύομαι, δείχνομαι, θεωροῦμαι, λέγομαι, λογαριάζομαι, μοιάζω, νομίζομαι, φαίνομαι, ὀνομάζομαι, ἀναγνωρίζομαι, ἀνακηρύσσομαι, ἐκλέγομαι, κληρώνομαι, παρουσιάζομαι, χειροτονοῦμαι κ.ἄ.δ. Βλ. καί παρ. α-στ).

Σημείωση.

Τό ρῆμα εἶμαι καί τά ἄλλα πού έχουν συγγενική σημασία μέ αὐτό δέν εἶναι πάντοτε συνδετικά. Χρησιμοποιοῦνται καί ὡς κατηγορηματικά, λ.χ.

Ὁ Πέτρος τώρα εἶναι στό Παρίσι.

Ἐκεῖ κοντά εἶναι ἓνα ποτάμι.

(Εἶμαι = βρίσκομαι, ὑπάρχω· κατηγορηματικό, ὑπαρκτικό εἶμαι)

Ὁ ἥλιος φάνηκε. Αὐτός λογαριάζεται κ.ἄ.

3. Ποιές λέξεις χρησιμοποιοῦνται ὡς κατηγορούμενα.

α. Ἡ συνομιλία ἦταν εὐχάριστη

β. Ὁ Γιάννης εἶναι πολύ μορφωμένος

γ. Ὁ Παῦλος ἐγίνε γεωπόνος

δ. Ἐσύ εἶσαι ὁ τέταρτος

ε. Ἡ σκάλα εἶναι μαρμάρινη

ε1. Ἡ σκάλα εἶναι ἀπό μάρμαρο

στ. Ὁ Γιώργος εἶναι

στ1. Ὁ Γιώργος εἶναι

ἀξιολύπητος

νά τόν λυπᾶσαι

ζ. Αὐτό γίνεται ὁτιδήποτε

ζ1. Αὐτό γίνεται ὅ,τι θέλεις.

Ὡς κατηγορούμενα χρησιμοποιοῦνται, ὅπως ἔχουμε πεῖ, τά ἐπίθετα (παρ. α, δ, ε, στ) καί τά οὐσιαστικά (παρ. γ), μέ ἄρθρο ἢ χωρίς ἄρθρο, ἀλλά καί ἄλλες λέξεις ἢ ὁμάδες λέξεων (μετοχές, ἄντωνυμίες, ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί, ὁλόκληρες προτάσεις κ.ἄ., (παρ. β, ε1, στ1, ζ, ζ1), ὅταν αὐτά τά παίρνει κανεῖς ὡς οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα.

Σημείωση. Μέ ἀρκετά ἀπό τά ρήματα πού χρησιμοποιοῦνται ὡς συνδετικά τό κατηγορούμενο ἐκφέρεται συνήθως μέ τά μόρια γιά, σάν, ὡς μπροστά του:

Ὁ Στέφανος ὑπηρετήσε ὡς ἀξιωματικός. Ὁ Χρῖστος περνᾷ γιά σοφός.

Ὁ Νίκος παρουσιάζεται σάν σωτήρας.

4. Ἡ πτώση τοῦ κατηγορουμένου.

α. Ὁ Φίλιππος εἶναι ἔμπορος	β. Ὁ Πέτρος εἶναι δέκατος
σὴν σειρά
γ. Τό βιβλίον εἶναι τοῦ Πέτρου	δ. Τά σίδερα εἶναι τῶν
τριῶν μέτρων
ε. Τά φαγητά εἶναι τῆς ὥρας	ει. Τά φαγητά δέν εἶναι ἔτοιμα
στ. Οἱ λάμπες εἶναι τῶν
πενήντα δραχμῶν	ζ. Τά κιβώτια εἶναι τῶν
πέντε κιλῶν

Τό κατηγορούμενο, ὅταν εἶναι πτωτικό (βλ. Γραμμ. § 115), κανονικά μπαίνει στήν ἴδια πτώση μέ τό ὑποκείμενο, δηλαδή στήν ὀνομαστική (βλ. σ. 16).

Ὅταν ὅμως τό κατηγορούμενο εἶναι οὐσιαστικό, μπορεῖ νά ἐκφέρεται καί μέ πτώση γενική, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **γενική κατηγορηματική** καί εἰδικότερα φανερώνει τήν κτήση (παρ. γ), τήν ιδιότητα (παρ. ε), μέτρο, ἀξία κττ. (παρ. δ, στ, ζ) κ.ἄ.

Σημείωση. Κάποτε ἡ αἰτιατική χρησιμοποιεῖται ὡς κατηγορούμενο τοῦ ἀντικειμένου, λ.χ.: *Θά ἐκλέξουν τόν Παῦλον πρόεδρο.*

5. Τό ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο.

α. Περνᾷ καμαρωτός
(καμαρωτά)	β. Ὁ βοριάς σφύριζε
ἄγριος (ἄγρια)
γ. Ἡ σημαία κυματίζει
περήφανη (περήφανα)	δ. Τά δάκρυνά της τρέχουν
βροχή
ε. Ὁ Κώστας τοῦς δεχόταν
ὀρθός	στ. Ὁ λαός ἔτρεχε μελίσσι

Ἐκτός ἀπό τά ρήματα πού χρησιμοποιοῦνται συνήθως ὡς συνδετικά, μπορεῖ καί ὁποιοδήποτε ἄλλο ρήμα, ἰδίως ὅταν σημαίνει κίνηση, νά συνδέει κατηγορούμενο μέ ὑποκείμενο. Τό κατηγορούμενο ἐκφράζει τότε κάποια ἐπιρρηματική σχέση καί λέγεται **ἐπιρρηματικό**. Τό ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο τυπικά ἀναφέρεται στό ὑποκείμενο καί γι' αὐτό ἐκφέρεται μέ ὀνομαστική πτώση, στήν οὐσία ὅμως προσ-

διορίζει τό ρήμα καί ἔτσι μπορεῖ στή θέση του νά μπεῖ τό παράγωγό του ἐπίρρημα (παρ. α, β, γ).

Τά ἐπίρρηματικά κατηγορούμενα εἶναι ἐπίθετα, ἐκτός ἀπ' αὐτά πού φανερόνουν παρομοίωση, τά ὁποῖα εἶναι οὐσιαστικά (παρ. δ, στ).

6. Τό προληπτικό κατηγορούμενο.

α. Ὁ Γιάννης σπουδάζει **χημικός**

(= Ὁ Γιάννης σπουδάζει **γιά νά γίνει χημικός**)

β. Τό σπίτι χτίζεται **ψηλό**

(= Τό σπίτι χτίζεται **μέ τήν προοπτική νά γίνει ψηλό**)

γ. Τό κύμα ὀρθώνεται **βουνό**

(= Τό κύμα ὀρθώνεται **καί πάει νά γίνει βουνό**)

Ἄν τά ρήματα τά ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὡς συνδετικά φανερόνουν σκοπό ἢ ἐξέλιξη, τότε τό κατηγορούμενο λέγεται **προληπτικό**, δηλαδή τό ὑποκείμενο λαμβάνει πρόωρα, προλαμβάνει, τήν ιδιότητα ἢ ποιότητα πού δηλώνει τό κατηγορούμενο.

Β'. Σύνθετη πρόταση

α. Ἀέρας, γῆ, νερό, φωτιά **θά ξαναγίνω**

β. Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ὁ παππούς **καί ἡ γιαγιά ξύπνησαν**

γ. Ὁ Ἀριστείδης ἦταν **ἄφοβος, τίμιος καί δίκαιος**

δ. Οἱ μαθητές **καί οἱ μαθήτριες** κάθονταν ἡσυχoi

Μιά πρόταση πού ἔχει περισσότερα ἀπό ἓνα ὑποκείμενα ἢ κατηγορούμενα λέγεται **σύνθετη πρόταση** (παρ. α-δ).

Γ'. Ἐπαυξημένη πρόταση

α. Τά παιδιά **παίζουν**

β. Τά **μικρά** παιδιά **παίζουν** **πολύ**

γ. Ὁ διευθυντής **εἶναι** **οἰκονομολόγος**

δ. Ὁ διευθυντής τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἔξοχος οἰκονομολόγος

ε. Ὁ Σταῦρος, ὁ φίλος τοῦ Γιώργου, εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τή σύγκρουση αὐτοκινήτων

στ. Ὁ Μιλτιάδης καί ὁ Θεμιστοκλῆς πολέμησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν

Στό λόγο συνήθως οἱ κύριοι ὅροι τῆς προτάσεως συνοδεύονται ἀπό προσδιορισμούς, δηλαδή ἀπό συμπληρώματα τῆς ἔννοιάς τους (παρ. β, δ, ε, στ). Οἱ προσδιορισμοί αὐτοί ὀνομάζονται **δευτερεύοντες ὅροι** τῆς προτάσεως. Καί οἱ δευτερεύοντες ὅροι μποροῦν νά ἔχουν ἄλλους προσδιορισμούς (παρ. ε).

Πρόταση στήν ὁποία υπάρχουν συμπληρώματα τῶν κύριων ὀρων τῆς λέγεται **ἐπαυξημένη πρόταση**.

Μιά πρόταση μπορεῖ νά εἶναι καί σύνθετη καί ἐπαυξημένη (παρ. στ).

Δ'. Ἑλλειπτική πρόταση

1. – Καλημέρα (Εὐχομαι σέ σένα «καλημέρα»)
– Καλημέρα (Καί ἐγώ εὐχομαι σέ σένα «καλημέρα»)
– Γιά ποῦ; (Γιά ποῦ πηγαίνεις;)
– Γιά τό σχολεῖο. (Πηγαίνω στό σχολεῖο)
– Ὁραῖα, πᾶμε (Ὁραῖα, ταιριάζουν οἱ κατευθύνσεις
μας, πᾶμε)

Πολύ συχνά στήν καθημερινή μας ὁμιλία εἶναι δυνατόν νά παραλείπουμε ὅρους τῆς προτάσεως καί νά μιλοῦμε μέ τμήματά της, ἀκόμη καί μονολεκτικά, τά ὁποῖα ὅμως ἐκφράζουν ὀλοκληρωμένο τό νόημά της.

Ἡ παραπάνω συνομιλία γίνεται μέ λέξεις, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν προτάσεις πού δέν ἀνταποκρίνονται, τουλάχιστο μέ τήν πρώτη ματιά, στόν ὀρισμό πού δώσαμε γιὰ τήν πρόταση· καί ὅμως καί οἱ μικρές αὐτές ὁμάδες λέξεων ἢ οἱ ἀπλές λέξεις καί ἐκφράζουν κάποιο νόημα καί ἔχουν στό γραπτό λόγο τά ἐξωτερικά χαρακτηριστικά τῆς προτάσεως, δηλαδή τό κεφαλαῖο ἀρχικό καί τό σημεῖο στίξεως στό τέλος.

Κάθε πρόταση (άπλή, σύνθετη, έπαυξημένη) είναι ή **άκέραιη** ή **έλλειπτική**. Άκέραιη ονομάζεται μία πρόταση, όταν έχει όλους τούς όρους της ή όλους τούς όρους της καί τούς προσδιορισμούς τούς. Έλλειπτική ονομάζεται ή πρόταση, όταν λείπουν άπ' αὐτήν ένας ή περισσότεροι όροι ή προσδιορισμοί, έπειδή έννοοῦνται εύκολα άπό τήν άμηση αντίληψη καί τήν κοινή πείρα τών προσώπων πού συνομιλοῦν ή άπό τά συμφραζόμενα.

Στόν προφορικό λόγο χρησιμοποιοῦνται πολύ συχνά οί έλλειπτικές προτάσεις, γιατί ή έκφραση τοῦ προσώπου ή άλλες κινήσεις καί ή κοινή πείρα τών ανθρώπων διευκολύνουν τή συνεννόηση μέ σύντομες εκφράσεις.

Άνακεφαλαίωση

Τά είδη τών προτάσεων			
Ώς πρός τό περιεχόμενό τούς	Ώς πρός τήν ποιότητα	Ώς πρός τή σχέση τούς μέ άλλες	Ώς πρός τή δομή (τούς όρους)
1) κρίσεως	1) καταφατική	1) κύρια ή ανεξάρτητη	1) άπλή
2) επιθυμίας	2) άρνητική (ή άποφατική)	2) δευτερεύουσα ή εξαρτημένη	2) σύνθετη
3) επιφωνηματική			3) έπαυξημένη
4) έρωτηματική			4) έλλειπτική

3. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ

α. Συμφωνία τοῦ ῥήματος μέ τό ὑποκείμενο

- A. α. Ἐγώ εἶμαι προσεκτικός
β. Ἐσύ πηγαίνεις στό σχολεῖο
γ. Οἱ γεωργοί ὀργώνουν τό χωράφι
δ. Τό συγγενολόγι του φοβερίζουν νά τόν ξυλοκοπήσουν
ε. Ὁ φτωχός εἶχα ἀκόμη τή δύναμη νά προχωρήσω!

Σέ μία πρόταση πού ἔχει ἓνα ὑποκείμενο τό ῥῆμα συμφωνεῖ μέ τό ὑποκείμενό του στό πρόσωπο καί στόν ἀριθμό (παρ. α, β, γ).

Ὅταν τό ὑποκείμενο εἶναι ὄνομα περιληπτικό, μπορεῖ τό ῥῆμα νά ἐκφέρεται σέ πληθυντικό ἀριθμό, ἐνῶ τό ἴδιο τό ὑποκείμενο βρίσκεται σέ ἐνικό ἀριθμό (παρ. δ).

Σημείωση. Στό παράδειγμα ε ὑποκείμενο τοῦ εἶχα εἶναι τό ἐννοούμενο ἐγώ. Ἄν ὁ φτωχός ἦταν τό ὑποκείμενο, τό ῥῆμα θά ἔπρεπε νά μπεῖ στό γ' πρόσωπο.

- B. α. Ἐγώ καί ἐσύ θέλουμε τά ἴδια
β. Ἡ Μαρία, ἡ Σοφία καί ἡ Ἀθηνᾶ πῆγαν στό σχολεῖο
γ. Ἐσύ καί ὁ Σωτήρης τρέξατε πολύ
δ. Οἱ πρόσκοποι καί ὁ ἀρχηγός τους πρόσφεραν ἀρκετά
ε. Ἐμπα καί ἐσύ καί τό παιδί
στ. Τόν κλαίγει ἡ νύχτα καί ἡ αὐγή, τ' ἄστρο καί τό φεγγάρι

Σέ μία πρόταση πού ἔχει περισσότερα ἀπό ἓνα ὑποκείμενα, τό ῥῆμα κανονικά μπαίνει στόν πληθυντικό ἀριθμό καί στό ἐπικρατέστερο πρόσωπο· ἐπικρατέστερο εἶναι τό πρῶτο πρόσωπο ἀπό τά ἄλλα δύο καί τό δεύτερο ἀπό τό τρίτο (παρ. α, β, γ, δ).

Ἄν ὁμως συμβεῖ νά προηγεῖται τό ῥῆμα καί τά ὑποκείμενα νά ἀκολουθοῦν, τότε μπορεῖ τό ῥῆμα νά ἐκφέρεται σέ ἐνικό ἀριθμό, δηλαδή νά συμφωνεῖ μέ τό πρῶτο, τό πλησιέστερό του ὑποκείμενο, πού εἶναι σέ ἐνικό ἀριθμό (παρ. ε, στ).

β. Συμφωνία τοῦ κατηγορουμένου μέ τό ὑποκείμενο

Α'. Στίς ἀπλές προτάσεις

- α. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν δυνατός
- β. Ἡ γῆ εἶναι σφαιρική
- γ. Τό ψωμί εἶναι γλυκό
- δ. Ἡ ἐρημιά εἶχε γίνει προάστιο
- ε. Τά πολλά λόγια εἶναι φτώχεια
- στ. Ἡ Θήβα εἶναι πόλη

Τό κατηγορούμενο, ἄν εἶναι ἐπίθετο, συμφωνεῖ μέ τό ὑποκείμενο τοῦ ρήματος στό γένος, στόν ἀριθμό καί στήν πτώση (παρ. α, β, γ)· ἄν εἶναι οὐσιαστικό κανονικά συμφωνεῖ στήν πτώση καί μπορεῖ νά συμφωνεῖ συμπτωματικά στό γένος καί στόν ἀριθμό (παρ. δ, ε, στ).

Σημείωση α'. Γιά τή γενική κατηγορηματική βλ. σ. 19 καί γιά τό κατηγορούμενο σέ αἰτιατική πτώση βλ. σ. 60.

β'. Ὄταν ἀπευθυνόμαστε πρὸς ἓνα πρόσωπο καί χρησιμοποιοῦμε τόν πληθυντικό τῶν συνδετικῶν ρημάτων ἀπό εὐγένεια, σεβασμό, ἐκτίμηση ἢ φιλοφρόνηση, τό κατηγορούμενο καί ἡ κλητική προσφώνηση μπαίνουν στόν ἐνικό ἀριθμό, ἐνῶ τό ὑποκείμενο βρίσκειται ἢ ἐννοεῖται στόν πληθυντικό : *Κυρία Μαρία, (ἐσεῖς) εἰστε ἡρεμῇ.*

γ'. Καμιά φορά, ὅταν τό κατηγορούμενο εἶναι ἐπίθετο, ἀνεξάρτητα ἀπό τόν ἀριθμό καί τό γένος τοῦ ὑποκειμένου, μπαίνει στόν ἐνικό τοῦ οὐδετέρου : **Οἱ σεισμοί εἶναι κακοί** (ἐνν. *πράγμα*).

Β'. Στίς σύνθετες προτάσεις

- α. Ὁ Πέτρος καί ὁ Παῦλος εἶναι ζωγράφοι
- β. Ὁ Πέτρος καί ὁ Παῦλος εἶναι πλούσιοι
- γ. Ἡ Φανή καί ἡ Μαρία εἶναι μικρές
- δ. Ἡ Εὐδοξία καί ἡ κόρη της εἶναι λεπτές
- ε. Οἱ τοῖχοι, οἱ καμάρες καί τά τόξα εἶναι κίτρινα
- στ. Ἡ ντροπή καί ὁ φόβος εἶναι ἔμφυτα

Ὄταν ὑπάρχουν δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα, παρατηροῦμε τά ἑξῆς :

- 1) Τό κατηγορούμενο μπαίνει πάντοτε στον πληθυντικό αριθμό (παρ. α-στ).
- 2) "Αν τά υποκείμενα είναι πρόσωπα του ίδιου γένους, τό κατηγορούμενο πού εἶναι ἐπιθετο ἐκφέρεται στό κοινό γένος τῶν υποκειμένων (παρ. β, γ, δ).
- 3) "Αν τά υποκείμενα φανερώουν πράγματα ἢ ἀφηρημένες ἔννοιες, τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο ἐκφέρεται στό οὐδέτερο γένος, ὁποιοῦδήποτε γένους καί ἂν εἶναι τά υποκείμενα (παρ. ε, στ).

Σημείωση α'.

- α. Ἡ μητέρα καί τό κορίτσι της εἶναι λεπτοί ἄνθρωποι
- β. Ἡ μητέρα καί τό κορίτσι της εἶναι λεπτές (γυναῖκες)
- γ. Ὁ πατέρας καί ἡ κόρη του εἶναι φιλότιμοι ἄνθρωποι
- δ. Ὁ παππούς καί τό μεγαλύτερο ἐγγόνι του εἶναι γενηαῖοι (ἄνδρες)
- ε. Ὁ Γιωργάκης καί ἡ Μαρία εἶναι καλά παιδιά
- στ. Ὁ Σταύρος καί ἡ Φωτεινή εἶναι ἀνήσυχα παιδιά (ὄντα, πλάσματα)

"Αν τά υποκείμενα εἶναι πρόσωπα διαφορετικοῦ γένους καί ἔχουν ὡς κατηγορούμενο ἓνα ἀπό τά οὐσιαστικά ἄνθρωποι, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, ὄντα, πλάσματα κ.τ.δ., τό ὁποῖο συνήθως συνοδεύεται ἀπό ἓναν ἐπιθετικό προσδιορισμό (παρ. α, γ, ε, στ), τό οὐσιαστικό αὐτό μπορεῖ καί νά μήν ὑπάρχει ἀλλά νά ὑπονοεῖται (παρ. β, δ).

Σημείωση β'.

- α. Τό πρόβατο, ἡ κατσίκα καί ὁ σκύλος εἶναι ὠφέλιμα ζῶα
- β. Τό ἀγρόνι, ἡ καρδερίνα καί ὁ σπίνος εἶναι (ὠδικά) πτηνά
- γ. Ἡ μέλισσα καί τό μυρμήγκι εἶναι (ἐργατικά) ἔντομα
- δ. Ἡ τσιπούρα καί τό λυθρίνι εἶναι νόστιμα ψάρια
- ε. Οἱ βιβλιοθήκες καί τά γραφεῖα εἶναι χρήσιμα πράγματα
- στ. Ἡ δικαιοσύνη καί ὁ ἀλτρουϊσμός εἶναι ὑψηλές ἔννοιες

"Αν τά υποκείμενα εἶναι τετράποδα ζῶα, πουλιά, ἔντομα, ψάρια κτλ. ἢ πράγματα ἢ ἀφηρημένες ἔννοιες κ. τ. δ., ἔχουν ὡς κατηγορούμενο, ἀνάλογα μέ τή σημασία τους, ἓνα ἀπό αὐτά τά οὐσιαστικά (ζῶα, ἔντομα κτλ.). Τό οὐσιαστικό αὐτό συνοδεύεται συνήθως ἀπό ἐπιθετικό προσδιορισμό (παρ. α - στ).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΙ ΗΜΙΠΕΡΙΟΔΟΣ

Καθόμουν στόν ἴσκιο τῆς καλύβας καί περίμενα νά δροσίσει, γιά νά ξεκινήσω. Κοντά μου ὁ φύλακας καθάριζε μέ τό μαχαίράκι του ἓνα καλάμι,

γιά νά περάσει τήν ὥρα του. Ἦταν μεσημέρι· ζέστη ἀνυπόφορη· ἀντίκρυ μου τό ἀμπέλι ἄπλωνε τά κλαδιά του πρασινοτυμένα· ἀπό κάτω ἔδειχνε τά χοντρά μελωμένα σταφύλια του. Φύλλο δέ σάλενε. Ἐκείνη τήν ὥρα ἓνας νέος ἄντρας ἔκλεισε μέ δύναμη τήν πόρτα τοῦ ἀμπελώνα.

Τό κείμενο αὐτό, ὅπως καί κάθε κείμενο, κανονικά διαιρεῖται σέ **περίόδους** καί **ἡμιπερίόδους**. Ἐνας λόγος ὀλοκληρωμένος, πού ἀποτελεῖται ἀπό μία ἢ περισσότερες προτάσεις καί καταλήγει, ὅταν εἶναι γραπτός, σέ τελεία ἢ βρίσκεται ἀνάμεσα σέ δύο τελείες ὀνομάζεται **περίοδος**. (Καθόμουν... ξεκινήσω. Κοντά μου... ὥρα του. Ἦταν... σταφύλια του.)

Τό τμήμα μιᾶς περιόδου, πού ἀποτελεῖται ἀπό μία ἢ περισσότερες προτάσεις οἱ ὁποῖες ἔχουν νοηματική αὐτοτέλεια ἀλλά δέν ἀποτελοῦν ὀλοκληρωμένο νόημα, λέγεται **ἡμιπερίοδος**. Στό γραπτό λόγο ἡ ἡμιπερίοδος βρίσκεται ἀνάμεσα σέ τελεία καί ἄνω τελεία ἢ ἀνάμεσα σέ δύο ἄνω τελείες. (Ἦταν μεσημέρι· ζέστη ἀνυπόφορη· ἀντίκρυ μου... πρασινοτυμένα· ἀπό κάτω... σταφύλια του.)

Σημείωση.

Φράση εἶναι ἓνας ὅρος μέ γενικότερο περιεχόμενο.

Σημαίνει: 1) πρόταση πού οἱ ὅροι της ὑπάρχουν ἢ ἐννοοῦνται (Καθόμουν στόν ἴσκιο τῆς καλύβας – ζέστη ἀνυπόφορη), 2) περίοδο (Κοντά μου... ἡ ὥρα του.), 3) ἡμιπερίοδο (Ἦταν μεσημέρι·), 4) σύνολο λέξεων (ὁ φύλακας).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ. ΣΥΝΟΛΑ ΛΕΞΕΩΝ

Ένας νέος άντρας έκλεισε με δύναμη την πόρτα του ἀμπελώνα

Ἡ πρόταση αὐτή εἶναι σωστή, γιατί οἱ δέκα λέξεις πού τήν ἀποτελοῦν συνταιριάζονται μεταξύ τους καί ἀπό σημασιολογική καί ἀπό συντακτική ἄποψη.

Δέν μπορούμε ἀκριτά νά ἀντικαταστήσουμε ἢ νά μετακινήσουμε μία ἢ περισσότερες λέξεις της, γιατί ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νά ἀλλοιώσουμε τό νόήμά της. Λ.χ. στή θέση τοῦ ρήματος *ἐκλεισε* δέν μπορούμε νά βάλουμε ἕνα ἄλλο ρῆμα, μέ ὅποιαδήποτε σημασία, (*ἔφαγε, χόρεψε, ἤρθε* κτλ.) οὔτε ἕνα ἄλλο πρόσωπο τοῦ ἴδιου ρήματος (*κλείνουν, κλείσαμε*) κτλ.

Μπορούμε ὅμως, ἀνάλογα μέ τό νόημα πού θέλουμε νά ἐκφράσουμε, νά ἀντικαταστήσουμε τό ρῆμα *ἐκλεισε* μέ ἄλλο ρῆμα τοῦ ἴδιου προσώπου ἰσοδύναμο, συνώνυμο ἢ ἀντίθετο, ὅπως π.χ. *ἄνοιξε, χτύπησε, ἔσπρωξε* κτλ., χωρίς νά πάψει νά εἶναι σωστή ἡ πρόταση. Μπορούμε ἐπίσης νά μετακινήσουμε συνδυασμούς λέξεων.

Εἶναι λοιπόν ἀπαραίτητο στοιχεῖο καί γιά τόν προφορικό καί γιά τό γραπτό λόγο ἡ ἐπιτυχημένη καί ὡς πρὸς τή σημασία καί ὡς πρὸς τή μορφή ἐκλογή τῶν λέξεων καί ἡ τοποθέτησή τους σέ κανονική σειρά.

Τοποθετημένες στην τύχη οι λέξεις της προτάσεως μπορούν να δώσουν πολλές μορφές, που δεν έχουν όμως όλες πάντα κάποιο νόημα, λ.χ. ή διατύπωση: «Πόρτα δύναμη ένας έκλεισε νέος άμπελώνα του άντρας τήν μέ» δεν εκφράζει κανένα νόημα, γιατί δεν ακολουθεί τους συντακτικούς κανόνες της γλώσσας μας.

Όλα τα προηγούμενα δείχνουν ότι η αρχική πρόταση αποτελείται όχι από λέξεις που τοποθετούνται τυχαία ή μιά δίπλα στην άλλη, αλλά από λέξεις που σχηματίζουν μεταξύ τους μικρές φραστικές ενότητες, μικρούς συνδυασμούς λέξεων:

ένας νέος άντρας

έκλεισε

μέ δύναμη

τήν πόρτα του άμπελώνα

(τέσσερις ενότητες).

Αν θελήσουμε να κάνουμε κάποια μετακίνηση (προσπαθώντας συγχρόνως να μην αλλοιώσουμε τό νόημα της προτάσεως), θά προσέξουμε ότι μόνο τīs ενότητες αυτές θά μπορούμε να μετακινήσουμε. Έτσι ή πρόταση μπορεί να πάρει διάφορες μορφές μέ διαφορετική κάθε φορά έμφαση σέ όρισμένα στοιχεία της:

Μέ δύναμη έκλεισε ένας νέος άντρας τήν πόρτα του άμπελώνα.

Τήν πόρτα του άμπελώνα έκλεισε μέ δύναμη ένας νέος άντρας.

Έκλεισε ένας νέος άντρας τήν πόρτα του άμπελώνα μέ δύναμη.

Οί φραστικές ενότητες που μετακινούνται είναι μονολεκτικά στοιχεία (έκλεισε) ή ομάδες λέξεων (ένας νέος άντρας, μέ δύναμη, τήν πόρτα του άμπελώνα).

Επομένως οι λέξεις σέ μιά πρόταση σχηματίζουν ενότητες μεταξύ τους, πράγμα που φαίνεται καί από όσα έχουμε πεί παραπάνω καί από τό ότι μπορούν να αντικατασταθούν αυτές οι ενότητες από άλλες που έχουν ισότιμο συντακτικό ρόλο στην πρόταση. Λ.χ. τό «ένας νέος άντρας» μπορεί να αντικατασταθεί από τό «ό Κώστας» ή «αυτός» ή «ένα από τά παιδιά της γειτονιάς» κτλ.

ένας νέος άντρας

ό Κώστας

αυτός

ένα από τά παιδιά τής γειτονιάς
κτλ.

έκλεισε

ένας νέος άντρας

έκλεισε...

ανοίγει...

αφήνει όρθάνοιχτη...

χτύπησε...

κτλ.

ένας νέος άντρας έκλεισε

μέ δύναμη

σιγά σιγά

χωρίς θόρυβο

άπαλά

κτλ.

ένας νέος άντρας
έκλεισε μέ δύναμη

τήν πόρτα του άμπελώνα

τό παράθυρο του σπιτιού

τήν τσάντα του

τό συρτάρι του γραφείου του

κτλ.

ΣΥΝΟΛΑ ΛΕΞΕΩΝ

Παραδείγματα	Αποτελούνται από
α. <u>ὁ μαθητής</u> <u>γράφει</u>	ἄρθρο + οὐσιαστικό (σύναρθρο οὐσιαστικό)
β. <u>Ὁ πατέρας</u> <u>τοῦ</u> <u>εἶπε</u> - <u>Ὁ πατέρας</u> <u>τοῦ</u> <u>εἶπε</u>	σύναρθρο οὐσιασ + ἀντωνυμία / ἄρθρο + οὐσιασ / ἀντων. + ρῆμα
γ. <u>Αὕτη</u> <u>εἶναι</u> <u>ἡ</u> <u>Ελένη</u> <u>ἡ</u> <u>συμμαθήτριά</u> <u>μου</u>	ἄρθρο + οὐσιαστικό / οὐσιαστικό + οὐσιαστικό
δ. <u>Μὴν</u> <u>ἀσχολεῖσαι</u> <u>μέ</u> <u>μικρά</u> <u>πράγματα</u>	ἐπίρρημα + ρῆμα / ἐπίθετο + οὐσιαστικό
ε. <u>Ζωγράφισε</u> <u>μέ</u> <u>νερομπογιές</u>	πρόθεση + οὐσιαστικό
στ. <u>Ἡ</u> <u>ἐποχή</u> <u>ἔχει</u> <u>ἀλλάξει</u>	ἄρθρο + οὐσιαστικό / ρῆμα + ἀπαρέμφατο
ζ. <u>Ὁ Πέτρος</u> <u>εἶναι</u> <u>προσεκτικός</u>	ἄρθρο + οὐσιαστικό / ρῆμα + ἐπίθετο
η. <u>Ὁ Γιάννης</u> <u>ἔλλαξε</u> <u>διάθεση</u>	ἄρθρο + οὐσιαστικό / ρῆμα + οὐσιαστικό
θ. <u>Ἡ Μαρία</u> <u>τραγουδάει</u> <u>ώραῖα</u>	ἄρθρο + οὐσιαστικό / ρῆμα + ἐπίρρημα
ι. <u>Πόσο</u> <u>μᾶς</u> <u>κάνουν</u> <u>τρεῖς</u> <u>φορές</u> <u>τὸ</u> <u>ἑφτά</u> <u>σύν</u> <u>δύο</u> ;	$3 \times (7 + 2) = 27$
ια. <u>Πόσο</u> <u>μᾶς</u> <u>κάνουν</u> <u>τρεῖς</u> <u>φορές</u> <u>τὸ</u> <u>ἑφτά</u> <u>σύν</u> <u>δύο</u> ;	$(3 \times 7) + 2 = 23$
ιβ. <u>Ὅταν</u> <u>ἔρθεις</u> , <u>θὰ</u> <u>μιλήσουμε</u>	σύνδεσμος + ρῆμα / μόριο + ρῆμα

1. ΟΝΟΜΑΤΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

Παραδείγματα	Αποτελούνται από
α. Ἡ <u>μαθήτρια</u> μελετᾷ	ἄρθρο + οὐσιαστικό
β. Φυσοῦσε ἓνα <u>ς</u> ἀγέρας πού ξερίζωνε δέντρα	ἄρθρο + οὐσιαστικό
γ. Ἦταν ἐξαιρετικ <u>ός</u> γιατρός	ἐπίθετο + οὐσιαστικό
δ. Πιό ἐκεῖ ὑπῆρχε βάλτο <u>ς</u> μέ στεκού <u>μενα</u> νερά	μετοχή + οὐσιαστικό
ε. Θέλω ἐκεῖνο τ <u>ό</u> βιβλί <u>ο</u>	ἀντωνυμία + σύναρθρο οὐσιαστικό
στ. Τῆ <u>ς</u> νύχτα <u>ς</u> τ <u>ά</u> καμ <u>ώ</u> μα <u>τα</u> τά βλέπει ἡ μέρα καί γελᾷ	σύναρθρο οὐσιαστικό + σύναρθρο οὐσιαστικό
ζ. Ὁ Πέτρου <u>ς</u> , ὁ πρόεδρο <u>ς</u> τῆ <u>ς</u> τάξη <u>ς</u> , εἶναι δραστήρι <u>ο</u> ς	ἄρθρο + οὐσιαστικό / σύναρθρο οὐσιαστικό + σύναρθρο οὐσιαστικό

Τό **ὀνοματικό σύνολο** ἀποτελεῖται ἀπό ἓνα ὄνομα μπροστά στό ὁποῖο βρίσκεται ἄρθρο ἢ ἐπίθετο ἢ ἀντωνυμία (παρ. α-ε).

Κάποτε εἶναι δυνατόν δύο ὀνοματικά σύνολα νά ἀποτελοῦν ἓνα εὐρύτερο ὀνοματικό σύνολο (παρ. στ, ζ).

Στά παρ. γ-ζ τὰ οὐσιαστικά (ὁ πρόεδρος, τῆς τάξης, τῆς νύχτας), τό ἐπίθετο (ἐξαιρετικός), ἡ μετοχή (στεκούμενα), ἡ ἀντωνυμία (ἐκεῖνο) προσδιορίζουν ὡς ὀνόματα τὰ οὐσιαστικά, μέ τὰ ὁποῖα δένονται σέ σύνολα καί γι' αὐτό ὀνομάζονται **ὀνοματικοί προσδιορισμοί**.

α. Ουσιαστικό μέ ἄρθρο

Παραδείγματα

- α. Ὁ ἥλιος βασίλεψε
β. Δῶσε μου τὸ πράσινο βιβλίο
γ. Ἀγαπῶ τίς βροχές τοῦ φθινοπώρου
δ. Οἱ νέοι τολμοῦν
ε. Ὁ σκύλος εἶναι ζωο πιστό
στ. Μιά φορά κι ἔναν καιρὸ ἦταν μία νεράιδα
ζ. Ἀκούστηκε τότε κλάμα ἐνός παιδιοῦ
η. Ἐνας ἐπιστήμονας δέν τό ξέρει αὐτό· ἐγὼ πῶς νά τό ξέρω;
θ. Ἐνα χωριό, καί νά ἔχει τόσους σπουδασμένους!

► Στίς παραπάνω προτάσεις τό ἄρθρο συμφωνεῖ μέ τό οὐσιαστικό στό γένος, στόν ἀριθμό καί στήν πτώση (παρ. α-θ).

► Στά παραδείγματα α, β, γ τό ἄρθρο χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει πρόσωπα ἢ πράγματα ὀρισμένα καί γνωστά καί λέγεται **ὀριστικό ἄρθρο**. Τό ὀριστικό ἄρθρο χρησιμοποιεῖται ἀκόμη γιά σύνολα ὁμοειδῶν προσώπων ἢ πραγμάτων, ὅπως στά παραδείγματα δ, ε (οἱ νέοι = οἱ νέοι γενικά, ὁ σκύλος = οἱ σκύλοι γενικά).

► Στά παραδείγματα στ καί ζ τό ἄρθρο ἓνας, μία, ἓνα χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει πρόσωπα ἢ πράγματα ἀόριστα καί ὄχι γνωστά καί λέγεται **ἀόριστο ἄρθρο**.

► Τό ἀόριστο ἄρθρο χρησιμοποιεῖται κάποτε γιά νά τονιστεῖ μία ιδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ, ὅπως στά παραδείγματα η, θ (Ἐνας ἐπιστήμονας – πού εἶναι εἰδικός – δέν τό ξέρει αὐτό· ἐγὼ πῶς νά τό ξέρω; Ἐνα χωριό – πού δέν ἐξασφαλίζει πολλά μέσα γιά μόρφωση – καί νά ἔχει τόσους σπουδασμένους!).

► Τό ἀόριστο ἄρθρο δέν ἔχει πληθυντικό ἀριθμό καί ἀντί γι' αὐτόν χρησιμοποιεῖται τό ὄνομα, ἀναρθρο ἢ μέ ἀόριστη ἀντωνυμία, σέ πληθυντικό ἀριθμό:

Βάτους κι ἀγκάθια πάτησα, ὥσπου νά σ' ἀνταμώσω

Μέ περίμενε ἐκεῖ ἓνας φίλος μου → Μέ περίμεναν ἐκεῖ κάποιοι φίλοι μου.

► Τό ἄρθρο, ὀριστικό ἢ ἀόριστο, εἶναι στενά δεμένο μέ τό οὐσιαστικό ἢ μέ τό ὀνοματικό σύνολο καί ἀποτελεῖ μαζί του ὀργανική ἐνότητα. Ἐν τό ἄρθρο τό ἀποσπᾶσθαι ἀπό τή λέξη πού προσδιορίζει καί τό ἐνώσουμε μέ ἄλλη λέξη μέσα στήν πρόταση, ἡ πρόταση δέ θά ἔχει πιά νόημα: Ὁ Κώστας ἔπεσε ~ Κώστας ὁ ἔπεσε.

► Κάποτε τό ἄρθρο μπορεῖ νά παραλείπεται:
Ἔχει νά θρέψει γυναῖκα καί παιδιά (τή γυναῖκα καί τά παιδιά του).
Ἐπῆγαν καί τόν βρῆκαν σέ βαθιά σπηλιά (σέ μιά βαθιά σπηλιά).

► Τό ἄρθρο δέ συνοδεύει μόνο οὐσιαστικά. Κάποτε συνοδεύει καί ἄλλα μέρη τοῦ λόγου καί ὀλόκληρη πρόταση καί τά οὐσιαστικοποιεῖ. Στήν περίπτωση αὕτη ἡ σύναρθρη ἔκφραση ἀντιστοιχεῖ μέ ὀνοματικό σύνολο καί ἔχει τήν ἴδια χρήση μ' αὐτό:

Μῆκε ἀνάμεσά τους ὁ ἐξαποδῶ (= ὁ διάβολος) (ὕποκείμενο)

Τό ὅτι εἶσαι ἄρρωστος δέ σ' ἐμποδίζει (= ἡ ἀρρώστια) (ὕποκείμενο)

Ἐσὺ εἶσαι τώρα ὁ γιός μου καί τό ἔχει μου (= ἡ περιουσία μου) (κατηγορούμενο)

Βαρέθηκα τό πάρε δῶσε (= δοσοληψία) (ἀντικείμενο) κτλ.

β. Οὐσιαστικό καί οὐσιαστικό

Παράδειγμα	Τό οὐσιαστικό	προσδιορίζεται ἀπό	τό οὐσιαστικό
α. Ἦρθε ἡ Ἄννα, ἡ ἀδελφή μου	ἡ Ἄννα		ἡ ἀδελφή
β. Ἦρθε ὁ θεῖός μου, ὁ καθηγητής	ὁ θεῖός μου		ὁ καθηγητής
γ. Διάβασες τό γράμμα τῆς μητέρας;	τό γράμμα		τῆς μητέρας
δ. Πλέξαμε στεφάνι μέ λουλούδια τοῦ Μάη	λουλούδια		τοῦ Μάη

• Τό οὐσιαστικό φανερώνει μόνο του μέσα στήν πρόταση ἓνα πρόσωπο, ζῶο, πράγμα κτλ. Συχνά ὅμως δέν εἶναι μόνο του. Συνοδεύεται ἀπό ἓνα ἄλλο οὐσιαστικό, πού τό προσδιορίζει καί συμπληρώνει τήν ἔννοιά του (παρ. α, β, γ, δ).

Ὁ ὀνοματικός αὐτός προσδιορισμός μπορεῖ νά βρίσκεται:

1. Στην ίδια πτώση με τη λέξη που προσδιορίζει (ή ἡ ἄγνα, ἡ ἀδελφή μου – ὁ θεῖρος μου, ὁ καθηγητής) καί τότε ὀνομάζεται **ὁμοιόπτωτος ὀνοματικός προσδιορισμός**.

2. Σέ ἄλλη πτώση ἀπό τη λέξη που προσδιορίζει (τό γράμμα τῆς μητέρας, μέ λουλούδια τοῦ Μάη) καί τότε ὀνομάζεται **ἐτερόπτωτος ὀνοματικός προσδιορισμός**.

Α'. Ὅμοιόπρωτοι προσδιορισμοί

α. Παράθεση

Παραδείγματα	Τό οὐσιαστικό	προσδιορίζεται ἀπό	τό οὐσιαστικό
α. Ὁ Γεωργιάδης, ὁ καθηγητής, λείπει	Ὁ Γεωργιάδης		ὁ καθηγητής
β. Σέ λίγο ἀντικρίσαμε τόν Ὀλυμπο, τό ψηλό βουνό	τόν Ὀλυμπο		τό ψηλό βουνό
γ. Σημαίνει κι ἡ Ἁγία-Σοφιά, τό μέγα μοναστήρι	Ἡ Ἁγία-Σοφιά		τό μέγα μοναστήρι
δ. Τοῦς μίλησε γιά τήν ἀγάπη, τό πιό ὁμορφο συναίσθημα	τήν ἀγάπη		τό πιό ὁμορφο συναίσθημα

• Σ' αὐτά τά παραδείγματα, τά οὐσιαστικά προσδιορίζουν ἄλλα οὐσιαστικά καί τά χαρακτηρίζουν ἢ τοῦς δίνουν ἕνα κύριο καί γνωστό γνώρισμα. Τοῦς προσδιορισμούς αὐτούς τοῦς ὀνομάζουμε **παραθετικούς προσδιορισμούς ἢ παράθεση**.

► Ἡ παράθεση μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ **ἀναφορική πρόταση**:

Σέ λίγο ἀντικρίσαμε τόν Ὀλυμπο, τό ψηλό βουνό (= πού εἶναι ψηλό βουνό).

► Ἡ παράθεση συχνά συνοδεύεται ἀπό ἐπίθετο (παρ. β-δ) ἢ ἀπό μιά γενική: *Περάσαμε τόν Ἀξιό, τό ποτάμι τῆς Μακεδονίας*.

► Ὅταν ἡ παράθεση δέν ἀναφέρεται σέ μιά λέξη ἀλλά σέ ὁλόκληρη πρόταση, συνήθως μπαίνει πρώτη καί χαρακτηρίζει ἀπό πρὶν τό περιεχόμενο τῆς προτάσεως πού ἀκολουθεῖ.

Τότε ονομάζεται **προεξαγγελτική παράθεση**:

*Περίεργο πράγμα, ακόμη δέ φάνηκε τό πλοῖο!
Τί σύμπτωση! Τήν ἴδια ὥρα ἔφτανε κι ἐγώ στό νησί.
Θαῦμα θαυμάτων! Γυμνάζεται κι ὁ Πέτρος.
Καί τό σπουδαιότερο, κανένας δέν ἀντιλήφθηκε τήν ἀλλαγή.*

Σημείωση.

Ἐκτός ἀπό τά οὐσιαστικά, παράθεση δέχονται καί ἄλλα μέρη τοῦ λόγου, πού μπαίνουν στή θέση οὐσιαστικοῦ:

Ἐκείνη, μιά γυναίκα, τά 'βαλε μέ τοὺς δυνατούς

β. Ἐπεξήγηση

Παραδείγματα	Τό οὐσιαστικό	προσδιορίζεται ἀπό	τό οὐσιαστικό
α. Οἱ κλέφτες τ' ἀπαντήσανε, οἱ Κολοκοτρωναῖοι	Οἱ κλέφτες		οἱ Κολοκοτρωναῖοι
β. Ἀπό τόν ἀφρό τῆς θάλασσης βγήκε ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς, ἡ Ἀφροδίτη	ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς		ἡ Ἀφροδίτη
γ. Οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν ἓνα δυνατό ὄπλο, τή σκέψη	ὄπλο		τή σκέψη

- Στά παραδείγματα α, β, γ τά οὐσιαστικά οἱ Κολοκοτρωναῖοι, ἡ Ἀφροδίτη, τή σκέψη προσδιορίζουν τά οὐσιαστικά οἱ κλέφτες, ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς, ὄπλο καί ἐπεξηγοῦν τό νόημά τους, πού εἶναι γενικό καί κάπως ἀόριστο. Τούς προσδιορισμούς αὐτούς τοὺς ονομάζουμε **ἐπεξηγηματικούς προσδιορισμούς** ἢ **ἐπεξήγηση**.

α. Αὐτό ν' ἀποφεύγεις, τίς κακές συναναστροφές

β. Ὅλοι αὐτό προσδοκοῦσαν, τό λυτρωμό τῆς πατρίδας

γ. Παιδιά μου, νά σκορπίσουμε, νά γίνουμε μπουλούκια

- Ἐκτός ἀπό τὰ οὐσιαστικά, ἐπεξήγηση δέχονται καί ἄλλα μέρη τοῦ λόγου (παρ. α, β, γ).

- Ὅπως ἡ παράθεση ἔτσι καί ἡ ἐπεξήγηση συνοδεύεται συχνά ἀπό ἓνα ἐπίθετο ἢ ἀπό μιά γενική (παρ. α, β).

► Μπροστά ἀπό τόν ἐπεξηγηματικό προσδιορισμό μπορεί νά ἐννοεῖται ἢ καί νά ὑπάρχει ἡ λέξη *δηλαδή*:

Ἀπό τόν ἀφρό τῆς θάλασσης βγήκε ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς, (δηλαδή) ἡ Ἀφροδίτη

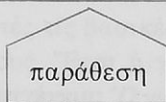
► Κάποτε ἡ ἐπεξήγηση δέ σχηματίζει ὀνοματικό σύνολο μέ τή λέξη πού προσδιορίζει. Αὐτό συμβαίνει:

- 1. Ὅταν προσδιορίζει ἐπίρρημα καί κυρίως τό τροπικό ἔτσι:
Ἔτσι τό ἄκαμα, γι' ἄστεϊα
- 2. Ὅταν ὡς ἐπεξήγηση χρησιμοποιεῖται ὁλόκληρη πρόταση:
Τοῦτο σᾶς λέω, γι' ἀγαπίεστε

• Διάκριση ἀνάμεσα στήν παράθεση καί τήν ἐπεξήγηση

Στήν παράθεση, ἀπό μιά λέξη μέ ἔννοια μερικότερη πηγαίνουμε σέ μιά ἄλλη μέ ἔννοια γενικότερη, πού χαρακτηρίζει τήν πρώτη:

- Ἡ Ἀφροδίτη, ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς, βγήκε ἀπό τόν ἀφρό τῆς θάλασσης

Στήν ἐπεξήγηση, ἀπό μιά λέξη μέ ἔννοια γενικότερη πηγαίνουμε σέ μιά ἄλλη μέ ἔννοια μερικότερη, πού ἐπεξηγεῖ τήν πρώτη:

- Ἀπό τόν ἀφρό τῆς θάλασσης βγήκε ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς, ἡ Ἀφροδίτη

γ. "Άλλες σχέσεις ανάμεσα σε δύο ομοιόπρωτα ουσιαστικά

Με τό σύνολο δύο ομοιόπρωτων ουσιαστικῶν μποροῦν νά ἐκφραστοῦν καί ἄλλες σχέσεις, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνες πού ἐκφράζονται μέ τήν παράθεση καί τήν ἐπεξήγηση. Εἰδικότερα, μπορεῖ τό ἕνα οὐσιαστικό, συνήθως τό πρῶτο, νά δηλώνει:

- 1. τό μέτρο τοῦ ἄλλου οὐσιαστικοῦ: *Δῶσε μου ἕνα καλᾶθι σταφύλια.*
- 2. τήν τοπική ἔκταση τοῦ ἄλλου οὐσιαστικοῦ: *Δέ μᾶς ἔμεινε οὔτε μία πήχη τόπος.*
- 3. τή χρονική ἔκταση τοῦ ἄλλου οὐσιαστικοῦ: *Δουλεῖτε πέντε ὥρες τήν ἡμέρα.*

Β'. Ἑτερόπρωτοι προσδιορισμοί

α. σέ πτώση γενική

Παραδείγματα

Ἡ γενική εἶναι:

α. Τά μάτια τῆς Ἑλένης εἶναι φοβισμένα	κτητική
β. Τοὺς ἀκολουθοῦσαν πουλιά τῆς θάλασσας	τῆς ιδιότητος
γ. Ἐργάζεται σέ ἀποθήκη καπνοῦ	τοῦ περιεχομένου
δ. Ἀντίγραψε πέντε σελίδες τοῦ βιβλίου	διατρετική
ε. Ἀκούγεται τό σφύριγμα τοῦ ἀνέμου	ὑποκειμενική
στ. Οἱ στρατιῶτες εἶναι οἱ φρουροί τῆς πατρίδας	ἀντικειμενική
ζ. Τόν τσάκισε ἡ πίκρα τοῦ χωρισμοῦ	τῆς αἰτίας
η. Παράγγειλε τά ροῦχα τοῦ γάμου	τοῦ σκοποῦ

- Στά παραπάνω παραδείγματα, τά οὐσιαστικά σέ πτώση γενική προσδιορίζουν ἄλλα οὐσιαστικά, πού βρίσκονται σέ διαφορετική πτώση, καί ἀποτελοῦν ἕνα ὀνοματικό σύνολο ἑτερόπρωτο.

Οἱ λέξεις πού βρίσκονται σέ πτώση γενική εἶναι ἑτερόπρωτοι προσδιορισμοί καί φανερώνουν:

- 1. τόν κτήτορα (παρ. α: τά μάτια εἶναι τῆς Ἑλένης)

- 2. **τήν ιδιότητα** (παρ. β: τὰ πουλιά **εἶναι θαλασσίνα**)
- 3. **τό περιεχόμενο** (παρ. γ: ἡ ἀποθήκη **περιέχει καπνό**)
- 4. **τό σύνολο** (παρ. δ: οἱ πέντε σελίδες **ἀποτελοῦν μέρος τοῦ βιβλίου**).
Αὐτό πού προσδιορίζεται ἀποτελεῖ μέρος τοῦ συνόλου.
- 5. **τό ὑποκείμενο** τῆς ἐνέργειας τήν ὁποία δηλώνει τό προσδιοριζόμενο (παρ. ε: **ὁ ἄνεμος** σφυρίζει)
- 6. **τό ἀντικείμενο** τῆς ἐνέργειας τήν ὁποία δηλώνει τό προσδιοριζόμενο (παρ. στ: οἱ στρατιῶτες φρουροῦν **τήν πατρίδα**)
- 7. **τήν αἰτία** (παρ. ζ: αἰτία τῆς πίκρας εἶναι ὁ χωρισμός)
- 8. **τό σκοπό** (παρ. η: Τά ροῦχα παραγγέλθηκαν γιά τό γάμο).

Σημείωση.

1. Ἡ γενική ὑποκειμενική καί ἡ γενική ἀντικειμενική προσδιορίζουν οὐσιαστικά, πού ἔχουν ρηματική ἔννοια, καί φανερώνουν τό ὑποκείμενο ἢ τό ἀντικείμενο τῆς ἐνέργειας. "Αν μετατρέψουμε τά οὐσιαστικά αὐτά σέ ῥήματα, οἱ γενικές θά μετατραποῦν σέ ὀνομαστικές ὡς ὑποκείμενα ἢ σέ αἰτιατικές ὡς ἀντικείμενά τους:

● *Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων*: νίκησαν οἱ Ἕλληνες (γενική ὑποκειμενική).

● *Ὁ πόθος τῆς δόξας*: ποθῶ τή δόξα (γενική ἀντικειμενική).

2. Ἡ γενική ἀντιστοιχεῖ συνήθως μέ ἐπιθετικό προσδιορισμό. Αὐτό φαίνεται ἰδιαίτερα στή γενική τῆς ιδιότητος:

● *Τριάντα χρόνων κρασί*: τριαντάχρονο κρασί.

Ἐκτός ἀπό αὐτές τίς βασικές σχέσεις ὑπάρχουν καί διάφορες ἄλλες ἀποχρώσεις τους. Ἔτσι ἡ γενική μπορεῖ νά σημαίνει ἀκόμα:

- 1. **καταγωγή ἢ συγγένεια**: *Ὁ γιός τοῦ Γιάννη. Ὁ ἀδελφός τῆς Μαρίας*
- 2. **προέλευση**: *Καί νά τοῦ φέρεις τό νερό τό ἀγνό τῆς βρυσομάνας*
- 3. **ἐξάρτηση**: *Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ*
- 4. **τό δημιουργό**: *«Ὁ ὕμνος εἰς τήν ἐλευθερίαν» τοῦ Δ. Σολωμοῦ*
- 5. **τόπο**: *Ἡ μάχη τοῦ Σαραντάπορου*
- 6. **χρόνο**: *Ἰσκιοι τοῦ δειλινοῦ*
- 7. **παρομοίωση**: *Εἶχε λαγοῦ περπατησιά* (=σάν τοῦ λαγοῦ)
- 8. **ποσότητα**: *ἀγόρασε μιά γαλοπούλα ὀχτώ κιλῶν. Πῆρε ἄδειά τριῶν μηνῶν.*

β. σέ πτώση αίτιατική

Παραδείγματα

Ἡ αίτιατική εἶναι:

α. Ἦταν ἓνα χαλί τέσσερα μέτρα (τό) μάκρος

τῆς ἀναφορᾶς

β. Ἐγέρασα, μωρέ παιδιά, **σαράντα χρόνους**

τοῦ ποσοῦ ἢ τοῦ

κλέφτης

μέτρου

Ἡ αίτιατική ὡς ἑτερόπτωτος προσδιορισμός ἄλλου οὐσιαστικοῦ μπορεῖ νά φανερώνει:

- 1. **ἀναφορά** (παρ. α). Τέτοια σχέση φανερώνουν συνήθως οἱ αίτιατικές: *μάκρος, πλάτος, ὕψος* κτλ.
- 2. **ποσό ἢ μέτρο** (παρ. β).

● Γενικά ἡ σύνταξη οὐσιαστικῶν μέ ἄλλα οὐσιαστικά σέ πτώση αίτιατική εἶναι περιορισμένη.

γ. Ἐπίθετο καί οὐσιαστικό

- *Φέρε μου, σέ παρακαλῶ, ἀπό τή βιβλιοθήκη τό βιβλίό πού διάβαζα χτές.*
- *Δέν μπορῶ νά θυμηθῶ. Μοῦ λές, σέ παρακαλῶ, πῶς ἦταν;*
- *Ἦταν ἓνα μικρό, γαλάζιο βιβλίό.*
- *Ἐδῶ υπάρχουν πέντε μικρά, γαλάζια βιβλία. Ποιό ἀπό ὅλα;*
- *Τό δερματόδετο.*
- *Ἔτσι πές μου.*

Ἀπό τό διάλογο αὐτό μποροῦμε νά δοῦμε πῶς λειτουργεῖ τό ἐπίθετο μέσα στό λόγο. Ἐξετάζοντας τό οὐσιαστικό *βιβλίό* στήν πρώτη περίοδο διαπιστώνουμε πῶς μόνο του δέ βοηθεῖ τόν ἕναν ἀπό τοὺς συνομιλητές νά καταλάβει γιά ποιό βιβλίό πρόκειται, γιατί καί ἡ ἀναφορική πρόταση πού τό προσδιορίζει εἶναι κάπως ἀόριστη (δέν μποροῦσε νά θυμᾶται ὁ συνομιλητής ποιό βιβλίό διάβαζε χτές ὁ ἄλλος). Μέ τήν προσθήκη τοῦ ἐπιθέτου *μικρό*

«τό μικρό βιβλίό»

ἀποκλείονται ὅλα τά βιβλία πού δέν εἶναι μικρά: ἀποκτᾶ δηλαδή τό

οὐσιαστικό ειδικότερη σημασία ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Μὲ τὸ ἐπίθετο *γαλάζιο* στήν ἴδια πρόταση

«τὸ μικρό, *γαλάζιο* βιβλίο»

ἐξειδικεύεται ἀκόμη περισσότερο τὸ οὐσιαστικό, γιατί προσθέτουμε καὶ τὸ χρῶμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μέγεθος.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὸ ἐπίθετο *δερματόδετο* στενεύει πιο πολὺ τὴν σημασία τοῦ οὐσιαστικοῦ, γιατί ἀποκλείονται καὶ τὰ βιβλία πού εἶναι μικρά καὶ *γαλάζια*, δὲν εἶναι ὅμως *δερματόδετα*.

Ἔτσι καθορίζεται ἀκριβῶς τὸ βιβλίο:

«τὸ μικρό, *γαλάζιο*, *δερματόδετο* βιβλίο».

Τὰ ἐπίθετα λοιπὸν περιορίζουν τὴν ἔκταση τῆς γενικῆς σημασίας τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ προσθέτουν στὸ λόγο, ὅταν χρειάζεται, σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια. Τὰ ἐπίθετα ἔχουν αὐτὴ τὴν ἀξία, ὅταν προσδιορίζουν ἓνα οὐσιαστικό πού ὑπάρχει στήν πρόταση ἢ πού ἐννοεῖται:

– Ποιό βιβλίο εἶπες; – Τὸ *δερματόδετο*.

Μόνα τους τὰ ἐπίθετα, ὅπως ξέρουμε ἀπὸ τὴ Γραμματική, φανερώνουν μιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἢ χρησιμοποιοῦνται σάν οὐσιαστικά (βλ. Γραμμ. § 171 καὶ παραπάνω σ. 16).

Α'. Τὰ ἐπίθετα ὡς ὁμοιόπρωτοι προσδιορισμοὶ οὐσιαστικῶν

α. Ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί

Πα ρα δ εῖ γ μ α τ α	Τὰ ἐπίθετα προσδιο- ρίζουν	τά οὐσια- στικά
α. Ὁ καλὸς <i>καραβοκύρης</i> στὴ φουρτούνα φαίνεται	καλὸς	καραβοκύρης
β. Κι ἄξαφνα φάνηκε μπροστά μας μιά <i>μεγάλη</i> πόλη	μεγάλη	πόλη
γ. Τοῦ <i>τρελοῦ</i> βοριᾶ παράγγειλα νά 'ναι <i>καλὸ</i> παιδάκι	τρελοῦ καλὸ	βοριᾶ παιδάκι

δ. Ήταν αδύνατη κι εὐγενική ψυχή	αδύνατη, εὐγενική	ψυχή
ε. Μὴν ἀσχολεῖσαι μὲ ἀσήμαντες μικρές ὑποθέσεις	ἀσήμαντες μικρές	ὑποθέσεις
στ. Διασχίσαμε τὴν εὐφορη θεσ- σαλική πεδιάδα	εὐφορη θεσσαλική	πεδιάδα
ζ. Ήτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη	παλαιή, γλυκιά, ἀστοχισμένη	μνήμη

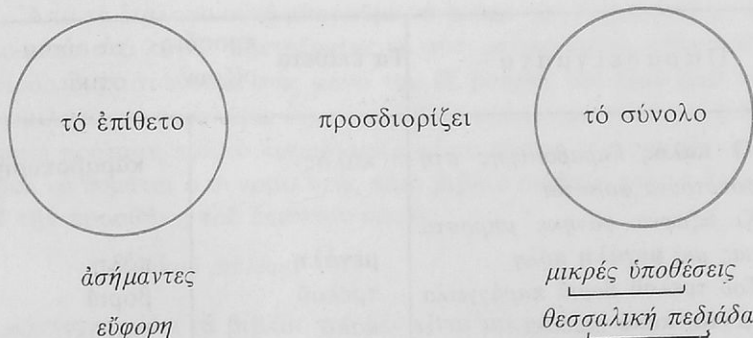
• Στὰ παραπάνω παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα προσδιορίζουν οὐσιαστικά, μὲ τὰ ὁποῖα συμφωνοῦν στὴν πτώση, στό γένος καί στόν ἀριθμό, καί φανερώνουν μιὰ **μόνιμη** ιδιότητά τους. Τὰ ἐπίθετα αὐτά ὀνομάζονται **ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί**.

• Οἱ ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοὶ δένονται στενά μὲ τὰ οὐσιαστικά πού προσδιορίζουν· κάποτε μάλιστα τόσο στενά, ὥστε τὸ ὀνομαστικό σύνολο πού σχηματίζουν μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ μὲ μία μόνο λέξη (π.χ. *μεγάλη πόλη* = *μεγαλούπολη*, *τοῦ τρελοῦ βοριά* = *τοῦ τρελοβοριά*, *μικρές ὑποθέσεις* = *μικροῦποθέσεις*).

• Ἐνα οὐσιαστικό μπορεῖ νά ἔχει περισσότερους ἀπὸ ἓναν ἐπιθετικούς προσδιορισμούς (παρ. δ, ε, στ, ζ).

Στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι δυνατόν:

1. Ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο νά προσδιορίζει τὴν κοινὴ ἔννοια, τὴν ὁποία ἀποτελοῦν μαζί τὸ οὐσιαστικό καί τὸ ἄλλο ἐπίθετο: π.χ.

2. Καί οἱ δύο (ἢ καί περισσότεροι) ἐπιθετικοί προσδιορισμοί νά προσδιορίζουν χωριστά ὁ καθένας τό οὐσιαστικό (παρ. δ, ζ).
Στήν περίπτωση αὐτή τά ἐπίθετα χωρίζονται μέ κόμμα ἢ συνδέονται μέ σύνδεσμο.

• Ὡς ἐπιθετικοί προσδιορισμοί, ἐκτός ἀπό τά ἐπίθετα, χρησιμοποιοῦνται:

1. **ἀντωνυμίες:** Τόση χαρά δέν τήν μποροῦν τά μάτια
2. **ἀριθμητικά:** Χίλιοι μύριοι καλογέροι σ' ἓνα ράσο τυλιγμένοι
3. **μετοχές:** Τά πληγωμένα πουλιά δέ σάλευαν
4. **οὐσιαστικά:** προσηγορικά, πού δηλώνουν ἡλικία, ἐπάγγελμα, ἐθνικότητα:

Γέρος ἄνθρωπος καί δέ λέει νά ξεκουραστεῖ

Γιατρός ἄνθρωπος καί νά φοβᾶται τίς ἀρρώστιες

Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες ἀγωνίστηκαν γενναῖα

5. **ὀνόματα** γεωγραφικῶν ἢ χρονικῶν ὄρων ἢ φυσικῶν φαινομένων:

Ὁ Πηνειός ποταμός περνᾷ ἀπό τά Τέμπη

Ἦρθαν Κυριακή μέρα καί φύγαν Τρίτη

Φύσηξε βοριάς ἀέρας

6. **ἐπιρρήματα** (ἢ ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις) μέ τό ὀριστικό ἄρθρο μπροστά τους:

Κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καί τρίζουν τά θεμέλια

7. **ἐμπρόθετα** (κυρίως μέ τίς προθέσεις ἀπό, γιά, μέ, χωρίς):

Ἐπλεξαν στεφάνια μέ λουλούδια ἀπό τό βουνό (= βουνίσια)

Πῆρε ἄδεια γιά μιᾷ βδομάδα (= ἐβδομαδιαία)

Εἶναι ἄνθρωπος μέ πείρα (= ἔμπειρος).

Πολύ συχνά τό οὐσιαστικό πού προσδιορίζει ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός παραλείπεται, γιατί εὐκολα μπορούμε νά τό ἐννοήσουμε· τότε ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός παίρνει τή θέση τοῦ οὐσιαστικοῦ:

Οἱ πλούσιοι καλοπερνοῦν (οἱ πλούσιοι ἄνθρωποι)

Οἱ νέοι εἶναι ἡ ἐλπίδα τοῦ ἔθνους (οἱ νέοι ἄνθρωποι)

Ἡ λυγερή παντρεύεται (ἡ λυγερή κόρη)

Μέ τό τουφέκι στό δεξί (στό δεξί χέρι)

Ἀκόμη δέν πάτησε τά πενήντα (τά πενήντα χρόνια)

β. Κατηγορηματικοί προσδιορισμοί

Α	Πα ρα δει γ μα τ α	Τά ἐπίθετα προσδιο- ρίζουν	τά οὐσια- στικά
	α. Κατάχλωμος ὁ παπᾶς κοί- ταζε τό νερό β. Τό καράβι ἔφτασε μέ τή σημαία μεσίστια γ. Ἡ θάλασσα γαλήνια καί δροσερή μᾶς προσκαλοῦ- σε δ. Σᾶς εἶπα ὅλη τήν ἀλήθεια ε. Ἡ μητέρα ἔφτιαχνε μόνη της τίς κουλοῦρες	κατάχλωμος μεσίστια γαλήνια δροσερή ὅλη μόνη	ὁ παπᾶς τή σημαία ἡ θάλασσα τήν ἀλήθεια ἡ μητέρα

Β	Πα ρα δει γ μα τ α	Οἱ ἐπιθετι- κές μετοχές	προσδιο- ρίζουν	τά οὐσια- στικά
	στ. Προχωροῦσε μέ ὑψωμένα τά χέρια ζ. Μέ κοίταζε μέ μάτια δα- κρυσμένα	ὑψωμένα δακρυσμένα	τά χέρια μάτια	

Στά παραπάνω παραδείγματα (Α καί Β), ἐπίθετα (καί ἐπιθετικές μετοχές) προσδιορίζουν οὐσιαστικά, μέ τά ὅποια συμφωνοῦν στήν πτώση, στό γένος καί στόν ἀριθμό καί δίνουν σ' αὐτά μιά ιδιότητα **παροδική** (π.χ. ὁ παπᾶς ἦταν **αὐτή τή στιγμή** κατάχλωμος, τό καράβι ἔφτασε μέ **τή σημαία αὐτή τή φορά** μεσίστια κτλ.). Τά ἐπίθετα αὐτά ὀνομαζοῦνται **κατηγορηματικοί προσδιορισμοί**.

- Τά ἐπίθετα πού χρησιμοποιοῦνται ὡς κατηγορηματικοί προσδιορισμοί εἶναι ἄναρθρα, ἐνῶ τά οὐσιαστικά πού προσδιορίζονται ἀπό αὐτά εἶναι σχεδόν πάντοτε σύναρθρα (παρ. α, β, γ, δ, ε, στ) καί σπάνια ἄναρθρα (παρ. ζ).

Ὡς κατηγορηματικοὶ προσδιορισμοὶ χρησιμοποιοῦνται συχνά τὰ ἐπιθέτα: ὁλος, ὁλόκληρος, ἀκέραιος, ἀτόφιος, μισός, μονός, διπλός, μό-νος, μοναχός κ.τ.θ. (παρ. δ, ε).

- Προσοχή

Ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός φανερώνει μιὰ μόνιμη ιδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ πού προσδιορίζει, ἐνῶ ὁ κατηγορηματικός προσδιορισμός φανερώνει μιὰ παροδική ιδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ πού προσδιορίζει:

- Ὁ ἡρεμος δικαστής ἀνακοίνωσε τήν ἀπόφαση
→ ἐπιθετικός προσδιορισμός
- Ὁ δικαστής ἡρεμος ἀνακοίνωσε τήν ἀπόφαση
→ κατηγορηματικός προσδιορισμός

Β'. Τά οὐσιαστικά ὡς ἐτερόπρωτοι προσδιορισμοὶ ἐπιθέτων

Ὅρισμένα ἐπιθέτα δέχονται ὡς συμπλήρωμα στό νόημά τους οὐσιαστικά (ἢ ἀντωνυμίες) σέ ἄλλη πτώση, πού ἀποτελοῦν μαζί τους ὀνοματικό σύνολο.

Τά οὐσιαστικά αὐτά εἶναι ἐτερόπρωτοι προσδιορισμοὶ τῶν ἐπιθέτων καί μποροῦν νά βρίσκονται:

1. Σέ γενική πτώση	Ἡ γενική εἶναι	Τέτοια γενική δέχονται τὰ ἐπιθέτα
α. Εἶναι ἄξιος τῆς τύχης του	τῆς ἀξίας	ἄξιος, ἀνάξιος, ἀντάξιος
β. Δέ βρήκαμε κανέναν ὅμοιό του	ἀντικειμενική	ὅμοιος, συνομήλικος κ.τ.θ.
γ. Εἶναι ἔνοχος φόνου	τῆς αἰτίας	ἔνοχος
δ. Ὁ Κώστας εἶναι μεγαλύτερός μου	συγκριτική	τά συγκριτικά

2. Σέ αιτιατική πτώση	Ἡ αιτιατική φανερώνει	Τέτοια αιτιατική δέχονται τὰ ἐπίθετα
α. Τό ποτάμι ἦταν τρία μέτρα βαθύ	μέτρο	βαθύς, ψηλός, μακρύς, πλατύς κτλ.
β. Ἡ Κατερίνα εἶναι ἕνα χρόνο μικρότερη	διαφορά	τά συγκριτικά
γ. Ὑπῆρχε μιά στέρνα γεμάτη νερό	περιεχόμενο	γεμάτος, ὅλος

Ἡ σύγκριση

- α. Ὁ Ὀλύμπος εἶναι **ψηλό** βουνό
 β. Ὁ Ὀλύμπος εἶναι **ψηλότερο** βουνό ἀπό τόν Κίσαβο
 γ. Ὁ Ὀλύμπος εἶναι **τό πιο ψηλό** (βουνό) ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας
 δ. Ὁ Γιάννης εἶναι **ἐργατικός**
 ε. Ὁ Γιάννης εἶναι **λιγότερο ἐργατικός** ἀπό τόν Κώστα
 στ. Ὁ Γιάννης εἶναι **ὁ λιγότερο ἐργατικός** ἀπό τ' ἀδελφία του

Στήν πρώτη πρόταση (παρ. α) τό ἐπίθετο *ψηλό* φανερώνει ἀπλῶς μία ιδιότητα τοῦ Ὀλύμπου.

Στή δεύτερη πρόταση (παρ. β) τό ἐπίθετο *ψηλότερο* φανερώνει ὅτι ἕνα ἀπό τὰ δύο βουνά, ὁ Ὀλύμπος, ἔχει τήν ιδιότητα αὐτή σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό τό ἄλλο, τόν Κίσαβο.

Στήν τρίτη πρόταση (παρ. γ) τό ἐπίθετο *τό πιο ψηλό* φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλύμπος ἔχει τήν ιδιότητα αὐτή στό μεγαλύτερο βαθμό σέ σύγκριση μέ ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

Στήν τέταρτη πρόταση (παρ. δ) τό ἐπίθετο *ἐργατικός* φανερώνει ἀπλῶς μία ιδιότητα τοῦ Γιάννη.

Στήν πέμπτη πρόταση (παρ. ε) τό ἐπίθετο *λιγότερο ἐργατικός* φα-

νερώνει ότι ο Γιάννης έχει μία ιδιότητα σε μικρότερο βαθμό από τον Κώστα.

Στήν έκτη πρόταση (παρ. στ) τό επίθετο ό λιγότερο εργατικός φανερώνει ότι ό Γιάννης έχει τήν ιδιότητα αυτή στό μικρότερο βαθμό από όλα τά αδέρφια του.

Ή ενέργεια πού κάνουμε, γιά νά διαπιστώσουμε άν ένα πρόσωπο ή πράγμα έχει μία ιδιότητα ή ποιότητα σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε σχέση μέ ένα άλλο, λέγεται **σύγκριση** (παρ. β, γ, ε, στ).

Στή σύγκριση τό συγκριτικό επίθετο καί τό ουσιαστικό, άν υπάρχει, (ψηλότερο βουνό κτλ.) αποτελούν **ονομαστικό σύνολο**. Χρειάζεται όμως καί άλλο συμπλήρωμα στήν έννοιά τους (από τόν Κίσαβο, από τά βουνά τής Ελλάδας κτλ.), γιά νά φανερώσει μέ τί γίνεται ή σύγκριση. Έτσι σχηματίζεται ένα ονομαστικό σύνολο πιά σύνθετο:

ψηλότερο βουνό από τόν Κίσαβο.

Οί όροι τής σύγκρισεως

α' όρος	β' όρος	
α. Ο Γιώργος	είναι προσεκτικότερος	από τόν Πέτρο

α' όρος	β' όρος	
β. Τό σπίτι σας	είναι όμορφότερο	από τό δικό μας (σπίτι)

α' όρος	β' όρος	
γ. Καλύτερα	κακοντυμένος	παρά νηστικός

α' όρος	β' όρος	
δ. Καλύτερα	μιας ώρας ελεύθερη ζωή	παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή

(Συντομότερη ελεύθερη ζωή)

(πολύχρονη ζωή σκλαβιάς καί φυλακής)

1. Ἡ σύγκριση γίνεται μέ συγκριτικά ἐπίθετα (παρ. α, β) ἢ ἐπιρρήματα (παρ. γ, δ), ἀνάμεσα:

α. σέ δύο πρόσωπα ἢ πράγματα, πού ἔχουν μιά κοινή ἰδιότητα (παρ. α, β).

β. σέ δύο ἰδιότητες ἢ καταστάσεις τοῦ ἴδιου προσώπου ἢ πράγματος (παρ. γ, δ).

2. Ὑπάρχουν δύο ὅροι συγκρίσεως: Ἐκεῖνος ἀπό τόν ὁποῖο ξεκινοῦμε γιά νά κάνουμε τή σύγκριση, πού λέγεται **πρῶτος ὅρος** (ὁ Γιώργος, τό σπίτι σας κτλ.), καί ἐκεῖνος μέ τόν ὁποῖο γίνεται ἡ σύγκριση, πού λέγεται **δεύτερος ὅρος** (ὁ Πέτρος, τό δικό μας σπίτι κτλ.).

Πῶς ἐκφέρονται οἱ ὅροι τῆς συγκρίσεως

Πα ρα δ εῖ γ μ α τ α	Οἱ ὅροι τῆς συγκρίσεως εἶναι
α. ^{α'} Ἡ Χριστίνα ^{β'} εἶναι <i>ψηλότερη</i> ^{α'} ἀπό ^{β'} τῆ Μαρία	οὐσιαστικά
β. ^{α'} Καλύτερα νά πᾶς ^{β'} ἐσύ ^{α'} παρά ^{β'} ἐγώ	ἀντωνυμίες
γ. ^{α'} Ἐγώ ^{β'} προσπάθησα <i>περισσότερο</i> ^{α'} ἀπό ^{β'} σένα	ἀντωνυμίες
δ. ^{α'} Ἡ Ζωή ^{β'} εἶναι <i>τρία χρόνια μικρότερη</i> ^{α'} μου	οὐσιαστικό καί ἀντωνυμία
ε. ^{α'} Ἀγαπῶ ^{β'} τή μουσική ^{α'} <i>πιό πολύ</i> ^{β'} ἀπό τήν ποίηση	οὐσιαστικά
στ. ^{α'} Καλύτερα ^{β'} φτωχός καί γερός ^{α'} παρά ^{β'} πλούσιος καί ἄρρωστος	ἐπίθετα
ζ. ^{α'} <i>Περισσότερο</i> ^{β'} ἐβλαψε ^{α'} παρά ^{β'} ᾠφέλησε	ρήματα
η. ^{α'} Καλύτερα ^{β'} νά σέ φθονοῦν ^{α'} παρά ^{β'} νά σέ λυποῦνται	ρήματα
θ. ^{α'} Χτές βράδυ ^{β'} <i>πέρασα καλύτερα</i> ^{α'} ἀπό ^{β'} σήμερα	ἐπιρρήματα

Α' όρος 'Ο πρώτος όρος τής συγκρίσεως μπορεί νά είναι: ούσιαστικό ή άντωνυμία σέ πτώση όνομαστική ώς ύποκείμενο (παρ. α,β,γ,δ) ή σέ πτώση αίτιατική ώς άντικείμενο (παρ. ε), αλλά καί επίθετο (παρ. στ), ρήμα (παρ. ζ), πρόταση (παρ. η), επίρρημα (παρ. θ) κ.ά.

Β' όρος 'Ο δεύτερος όρος τής συγκρίσεως είναι ό,τι καί ό πρώτος: ούσιαστικό (ή μιá αντίστοιχη λέξη), άν ό πρώτος είναι ούσιαστικό· επίθετο, άν ό πρώτος είναι επίθετο κτλ. (παρ. α-θ).

- "Όταν ό δεύτερος όρος τής συγκρίσεως είναι ούσιαστικό ή άλλη λέξη σέ θέση ούσιαστικού, κανονικά έκφέρεται μέ τήν πρόθεση *άπό* καί αίτιατική (παρ. α, γ, ε) καί σπανιότερα μέ τήν πρόθεση *παρά* καί τήν ίδια πτώση μέ τόν πρώτο όρο (παρ. β).
- Μέ τά συγκριτικά επίθετα *μεγαλύτερος, μικρότερος, άνώτερος, κατώτερος, καλύτερος* ό δεύτερος όρος, όταν είναι προσωπική άντωνυμία έγκλιτικού τύπου, συνήθως έκφέρεται μέ άπλή γενική (παρ. δ).
- "Όταν ό δεύτερος όρος τής συγκρίσεως δέν είναι όνομα ούσιαστικό αλλά άλλη λέξη ή φράση, έκφέρεται μέ τήν πρόθεση *παρά* καί **όμοια μέ τόν πρώτο** (παρ. β,στ,ζ,η). Σπανιότερα, ιδίως όταν συγκρίνονται έπιρρήματα, έχουμε τήν πρόθεση *άπό* (παρ. θ).

Παράλειψη του β' όρου συγκρίσεως

α. *Τί νεώτερα;*

β. *Σήμερα είμαι καλύτερα*

γ. *Νά πάρουμε ένα μεγαλύτερο κλουβί*

δ. *Τής Έλένης τό φόρεμα είναι καλύτερο άπό τής Μαρίας*

ε. *Καλύτερα νά περάσουμε άπό δώ*

'Ο δεύτερος όρος παραλείπεται, γιατί έννοείται εύκολα (παρ. α... *άπό τά τελευταία γνωστά*), (παρ. β... *άπό χτές*), (παρ. γ... *άπό τό κλουβί πού έχουμε*) ή έκφέρεται βραχυλογικά, όταν είναι ό ίδιος μέ τόν πρώτο καί συνοδεύεται άπό έναν προσδιορισμό (παρ. δ... *άπό τό φόρεμα τής Μαρίας*), (παρ. ε... *άντί νά περάσουμε άπό εκεί*).

Σημείωση.

Όταν αυτά που συγκρίνονται δεν είναι ονόματα αλλά ρήματα, επιρρήματα κτλ., το σύνολο που σχηματίζεται δεν είναι ονοματικό αλλά ρηματικό (νά σέ φθονοῦν – νά σέ λυποῦνται) ή επιρρηματικό (χτές βράδυ – από σήμερα).

Τό υπερθετικό

- α. *Ὁ Γιώργος εἶναι ἐξυπνότατος*
- β. *Ὁ Γιώργος εἶναι πολύ ἐξυπνος*
- γ. *Ὁ Γιώργος εἶναι πάρα πολύ ἐξυπνος*
- δ. *Ὁ Γιώργος εἶναι ὁ ἐξυπνότερος ἀπό τὰ ἀδέρφια του*
- ε. *Ὁ Γιώργος εἶναι ὁ πιό ἐξυπνος ἀπό τὰ ἀδέρφια του*

Στά παραδείγματα αυτά τό επίθετο αποδίδει στό οὐσιαστικό μία ιδιότητα στόν ανώτατο βαθμό (ὕπερθετικός βαθμός ἐπιθέτου). Ἡ διαφορά εἶναι ὅτι στά παραδείγματα α, β, γ ἡ ιδιότητα αὐτή ἀποδίδεται στό οὐσιαστικό ἀπόλυτα, δηλαδή χωρίς δεύτερο ὅρο συγκρίσεως, ἐνῶ στά παραδείγματα δ, ε ἡ ιδιότητα ἀποδίδεται σέ σχέση μέ ὅλα τὰ ὁμοιά του.

Ἐπομένως χρησιμοποιοῦμε τόν υπερθετικό βαθμό τοῦ ἐπιθέτου:

1. Για νά δηλώσουμε ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μία ιδιότητα ἢ ποιότητα στόν ανώτατο βαθμό, καί τότε χρησιμοποιοῦμε ἀπόλυτο υπερθετικό (*ἐξυπνότατος, πολύ ἐξυπνος* κτλ.).
2. Για νά δηλώσουμε ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μία ιδιότητα ἢ ποιότητα σέ ανώτερο βαθμό ἀπό τὰ ὁμοιά του, καί τότε χρησιμοποιοῦμε τό σχετικό υπερθετικό (*ὁ ἐξυπνότερος, ὁ πιό ἐξυπνος*).

• Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπόλυτου υπερθετικοῦ μπορεῖ νά ἐκφράζεται ἀκόμη:

1. Μέ ἐπανάληψη τοῦ θετικοῦ:

• **Μικρό μικρό σοῦ τό ὄωσα, μεγάλο φέρε μού το.**

2. Μέ τό θετικό καί τή γενική πληθυντικοῦ τοῦ ἴδιου ἐπιθέτου:

• **Τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νά τό πετύχεις.**

3. Μέ σύνθετα ἐπίθετα, πού ἔχουν ὡς πρῶτο συνθετικό τίς προθέσεις

κατά και ὑπέρ ἢ τὰ ἐπίθετα πᾶν καὶ ὅλος ἢ τὸ ὄνομα θεός ἢ ἀριθμητικά:

- Ἀντίκρισα μὰ **κατάλευκη** καὶ **υπερτέλεια** ὄπτασία
- Ἦταν **πανέξυπνος**
- Ζοῦσε **ὀλομόναχος**
- Ἦταν **θεόφωχος** καὶ **πεντάρφανος**

2. ΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

Παραδείγματα	Ἀποτελούνται ἀπό
α. Ὁ ἥλιος <u>φώτισε</u> <u>τὴ γῆ</u> β. Ὁ οὐρανός <u>ἔγινε</u> <u>σκοτεινός</u> γ. <u>Τὸν ἀγαποῦσαν</u> ὅλοι <u>στό χωριό</u> δ. Ὁ <u>κόσμος</u> <u>ἔχει</u> <u>ἀλλάζει</u> ε. Ὁ γέρος <u>κοίταξε</u> <u>ἥρμα</u> στ. Ἔφυγε <u>γὰρ τὸ χωριό</u> ζ. Ὄταν <u>ἔρθεις</u> , <u>θά μιλήσουμε</u> η. Ὄταν <u>ἔρθεις</u> , <u>θά μιλήσουμε</u>	ρῆμα + οὐσιαστικό ρῆμα + ἐπίθετο ἀντωνυμία + ρῆμα ρῆμα + ἀπαρέμφατο ρῆμα + ἐπίρρημα ρῆμα + προθετικό σύνολο σύνδεσμο + ρῆμα μόριο + ρῆμα

- Στὶς παραπάνω προτάσεις, τὸ σύνολο πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓναν περιφραστικό τύπο τοῦ ρήματος (παρ. δ) ἢ ἀπὸ ἓνα ρῆμα, μονολεκτικό ἢ περιφραστικό, μέ τὸ συμπλήρωμά του (ὄνομα, ἐπίρρημα, προθετικό σύνολο κ.ἄ., παρ. α-γ καὶ ε-η) ὀνομάζεται **ρηματικό σύνολο**.
- Οἱ λέξεις πού ἀποτελοῦν αὐτὰ τὰ ρηματικά σύνολα δένονται νοηματικά μέ τὸ ρῆμα στενότερα ἀπὸ ὅ,τι μέ ἄλλες λέξεις· κάποτε μάλιστα δένονται τόσο στενά, ὥστε τὸ νόημά τους νά μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ μέ ἓνα μόνο ρῆμα:
 - ἔγινε σκοτεινός = σκοτείνιασε
 - Τὸν εἶχαν ἀγαπήσει = ἀγαπήθηκε
 - ἔχει ἀλλάζει = ἀλλάξε

Γι' αυτό λέμε ότι τό ρηματικό σύνολο ἀντιστοιχεῖ **συντακτικά** μέ τό ρῆμα.

Σημείωση.

Γιά τά **προθετικά** σύνολα λέξεων βλ. σ. 116 κέξ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΡΗΜΑ

- α. Ἡ Ἑλένη χτενίζει τὴν κούκλα της
- β. Ἡ Ἑλένη χτενίζεται
- γ. Ἡ Ἑλένη χτενίζεται ἀπὸ τὴν κομμώτρια
- δ. Τὸ παιδί κοιμᾶται
- ε. Διψάσαμε τὸ μεσημέρι
- στ. Ὁ ἥλιος ἔλιωσε τὸν πάγο
- ζ. Ὁ πάγος ἔλιωσε ἀπὸ τὸν ἥλιο
- η. Ἐργάζεται ἀπὸ τὸ πρωὶ ὥς τὸ βράδυ

Ἡ ιδιότητα πού ἔχει τὸ ρῆμα νά δείχνει κάθε φορά **τί κάνει** τὸ ὑποκείμενο (παρ. α, β, στ, η) ἢ **τί παθαίνει** (παρ. γ, ζ) ἢ **σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται** (παρ. δ, ε) λέγεται **διάθεση τοῦ ρήματος**.

• Οἱ διαθέσεις τοῦ ρήματος εἶναι τέσσερις: **ἐνεργητική, μέση, παθητική** καὶ **οὐδέτερη** (βλ. Γραμμ. § 213). Ἐτσι τὰ ρήματα χωρίζονται σέ:

- ★ **Ρήματα ἐνεργητικῆς διαθέσεως ἢ ἐνεργητικά**, πού φανερώνουν πῶς τὸ ὑποκείμενο ἀπλῶς ἐνεργεῖ (παρ. α, στ, η).
- ★ **Ρήματα μέσης διαθέσεως ἢ μέσα**, πού φανερώνουν πῶς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια πηγαίνει στό ἴδιο (παρ. β).
- ★ **Ρήματα παθητικῆς διαθέσεως ἢ παθητικά**, πού φανερώνουν πῶς

τό υποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια, ἀπό ἄλλο πρόσωπο ἢ πράγμα (παρ. γ, ζ).

★ **Ρήματα οὐδέτερης διαθέσεως ἢ οὐδέτερα**, πού φανερώνουν πώς τό υποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια, ἀλλά βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση (παρ. δ, ε).

Προσοχή

Δέν πρέπει νά συγχέουμε τή διάθεση μέ τή φωνή. Φωνή λέγεται τό σύνολο τῶν τύπων τοῦς ὁποίους σχηματίζει τό ρῆμα κατά τήν κλίση του· οἱ φωνές εἶναι δύο: ἡ ἐνεργητική (παρ. α, ε, στ, ζ) καί ἡ παθητική (παρ. β, γ, δ, η). Στήν ἐνεργητική ἀνήκουν τά ρήματα πού ἔχουν κατάληξη -ω (-ῶ) στό α' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα: *χτενίζω, λιώνω, διψῶ* κτλ. Στήν παθητική ἀνήκουν τά ρήματα πού ἔχουν κατάληξη -μαι στό α' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα: *χτενίζομαι, ἐργάζομαι, κοιμοῦμαι* κτλ. Ἡ φωνή, λοιπόν, ἀναφέρεται στή μορφή (στόν τύπο) τοῦ ρήματος, ἐνῶ ἡ διάθεση ἀναφέρεται στή σημασία του.

Ἔτσι ἓνα ρῆμα μπορεῖ νά βρίσκεται στήν ἐνεργητική φωνή χωρίς νά ἔχει ἐνεργητική διάθεση (παρ. ζ) καί ἀντίστροφα ἓνα ρῆμα νά ἔχει ἐνεργητική διάθεση χωρίς νά βρίσκεται στήν ἐνεργητική φωνή (παρ. η). Στά παραδείγματα δηλαδή ζ καί η βλέπουμε ὅτι τό ρῆμα *ἔλιωσε* βρίσκεται στήν ἐνεργητική φωνή καί ἔχει παθητική διάθεση, ἐνῶ τό ρῆμα *ἐργάζεται* ἔχει ἐνεργητική διάθεση καί βρίσκεται στήν παθητική φωνή. Συνήθως ὁμως ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή ρήματα μέ διάθεση ἐνεργητική, ἐνῶ τήν παθητική φωνή τήν ἀκολουθοῦν ρήματα μέ διάθεση παθητική ἢ μέση. Τά οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή (παρ. ε) καί ἄλλοτε τήν παθητική (παρ. δ) (βλ. Γραμμ. § 216).

Τά ρήματα κάποτε ἀλλάζουν διάθεση ἀνάλογα μέ τά συμφραζόμενα (παρ. στ, ζ). Στό παράδειγμα στ τό ρῆμα *ἔλιωσε* ἔχει διάθεση ἐνεργητική, ἐνῶ στό παράδειγμα ζ τό ἴδιο ρῆμα ἔχει διάθεση παθητική.

1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

α. Εἶδη τῶν ρημάτων ἐνεργητικῆς διαθέσεως

1. α. Ὁ βοσκὸς χτύπησε τὴν ἀγελάδα	α ₁ . Ἡ μαθήτρια τρέχει
β. Ὁ μαθητὴς ἀνοίγει τὴν πόρτα	β ₁ . Ὁ νεαρὸς γελά
γ. Ἡ λάμπα φωτίζει τὸ δωμάτιο	γ ₁ . Ὁ ἥλιος λάμπει
2. α. Λυγίζω τὴν ἰτιά	α ₁ . Ἡ ἰτιά λυγίζει
β. Θολώνω τὰ νερά	β ₁ . Τὰ νερά θολώνουν
γ. Ἀρχίζω τὴ δουλειά	γ ₁ . Ἡ δουλειά ἀρχίζει
3. α. Οἱ ἀθλητὲς συμβουλευόονται τοὺς γιατρούς	
β. Περιποιῶμαι τὴ γάτα	
γ. Ὅλοι σέβονται τοὺς μεγάλους	

Ἀπὸ τὰ ρήματα ἐνεργητικῆς διαθέσεως ὅσα σημαίνουν ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου, πού μεταβαίνει σέ κάτι ἄλλο (συνήθως σέ ἓνα πρόσωπο ἢ ζῶο ἢ πράγμα), λέγονται ἐνεργητικά μεταβατικά ρήματα (παρ. 1 α, β, γ – 2 α, β, γ – 3 α, β, γ), ἐνῶ ὅσα σημαίνουν ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου, πού δὲ μεταβαίνει σέ κάτι ἄλλο, λέγονται ἐνεργητικά ἀμετάβατα ρήματα (παρ. 1 α₁, β₁, γ₁ – 2 α₁, β₁, γ₁).

Πολλὰ μεταβατικά ρήματα (2 α, β, γ), ἀφοῦ πάρουν ἄλλη, συγγενική μέ τὴ δική τους, σημασία, χρησιμοποιοῦνται καί ὡς ἀμετάβατα (παρ. 2 α₁, β₁, γ₁). Εἶναι δυνατόν βέβαια καί ἀμετάβατα ρήματα νά γίνουν μεταβατικά:

Τό πάτωμα τρίζει – Ὁ Πέτρος τρίζει τὰ δόντια
Τό πουλί πετᾷ – Τό παιδί πετᾷ τὴν μπάλα

Ἀρκετά ρήματα παθητικῆς φωνῆς (μερικά μέσα πού προέρχονται ἀπὸ ρήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς, παρ. 3α) καί πολλά ἀποθετικά (παρ. 3βγ, βλ. Γραμμ. § 216) εἶναι μεταβατικά.

β. Μεταβατικά ρήματα. Τό αντικείμενο

‘Ο τεχνίτης επισκευάζει τή βρύση. ‘Η αγρότισσα κλαδεύει τή μηλιά.

Οί εργάτες άνοιξαν λάκκο. ‘Ο Πέτρος μοιάζει του πατέρα.

‘Η Μαγδαληνή είδε ‘Εκείνον. Περίμενε τόν καλό της.

‘Ο τρελός είδε τό μεθυσμένο καί έφυγε. ‘Εγώ δέν είπα τό ναί.

‘Ακουσα ένα όχ! Θά μάθεις τό πώς καί τό γιατί.

Μόνο τό έγώ του γνώριζε. Ποτέ δέν είπε θέλω.

Θά δεΐς ότι δέν είναι άχάριστη.

Κι έγώ θέλω νά τρέξω στό πανηγύρι.

Θά κάνω ό,τι μου πείς.

Φοβάται μήπως κόψουν τό νερό.

Δέν ξέρω πού βρίσκεται. Ρώτησαν άν ό Πέτρος πήγε στή Δράμα.

Τά μεταβατικά ρήματα έχουν άπαραίτητο συμπλήρωμα τής έννοιάς τους τό **αντικείμενο**, δηλαδή ένα όνομα, συνήθως ουσιαστικό ή ό,τι μπορεί νά είναι ισοδύναμο μέ ουσιαστικό, πού φανερώνει τό πρόσωπο ή τό πράγμα στό όποιο μεταβαίνει ή μέ τό όποιο έχει σχέση ή ενέργεια του ύποκειμένου του μεταβατικού ρήματος (*τή βρύση, τή μηλιά, λάκκο, του πατέρα κτλ.*).

“Όπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, έκτός από όνομα ουσιαστικό καί από άντωνυμία πού χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό, αντικείμενο ενός μεταβατικού ρήματος μπορεί νά είναι καί ένα **επίθετο** ή μία **μετοχή** ή καί **κάθε άλλο μέρος του λόγου** καί μία **πρόταση ολόκληρη**, μέ τό άρθρο ή χωρίς άρθρο μπροστά τους, όταν αυτά παίρνουν στό λόγο θέση ουσιαστικού.

γ. Ρήματα μονόπρωτα καί δίπρωτα. Τά είδη του αντικειμένου

‘Η έννοια ενός μεταβατικού ρήματος μπορεί νά συμπληρώνεται μέ ένα μόνο αντικείμενο, ενώ ενός άλλου μέ δύο αντικείμενα. Στην πρώτη περίπτωση τό ρήμα χρειάζεται ως συμπλήρωμα μία μόνο πλάγια πτώση ονόματος καί λέγεται **μονόπρωτο** (*‘Η μητέρα σκουπίζει τό σπίτι*). στή δεύτερη χρειάζεται ως συμπλήρωμα δύο πλάγιες πτώσεις ονομά-

των καί λέγεται **δίπλωτο** (Τά ἐγγόνια ἔδωσαν τοῦ παπποῦ δῶρα).

Α'. Τό ἀντικείμενο τῶν μονόπτωτων ρημάτων

Ὅταν τό ρῆμα εἶναι μονόπτωτο, ἔχουμε:

α. Τό ἀντικείμενο σέ αἰτιατική.

1. Ὁ Γιώργος χαϊδεύει τό σκύλο

Οἱ ἐπιπλοποιοί ἔβαψαν τή βιβλιοθήκη

Ὁ δάσκαλος χτύπησε τήν ἔδρα

Οἱ μηχανικοί κατασκεύασαν πύργο

Κόβει τό δέντρο. Σκάβουν χαντάκι

Τά περισσότερα ἀπό τά μονόπτωτα ρήματα συντάσσονται μέ αἰτιατική (ἐξωτερικό ἀντικείμενο).

Τά ρήματα μέλει, νοιάζει, ἐνδιαφέρει, συμφέρεi συντάσσονται μέ αἰτιατική ὀνόματος προσώπου ἢ ἀντωνυμίας προσωπικῆς ἢ δεικτικῆς:

Τόν Κώστα δέν τόν νοιάζει διόλου. Ἡ υἷα μου μέ νοιάζει. Δέ μέ μέλει. Αὐτή ἢ ὑπόθεση δέ μ' ἐνδιαφέρει. Ἐκεῖνον δέν τόν ἐνδιαφέρει. Αὐτή ἢ συμφωνία δέ συμφέρεi ἐκεῖνον.

Τό συμφέρεi συντάσσεται καί μέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό: Ἡ συμφωνία αὐτή συμφέρεi καί σέ σένα καί σ' αὐτούς.

Τό ρῆμα ἀφορᾶ χρησιμοποιεῖται συνήθως στό γ' ἐνικό καί στό γ' πληθυντικό πρόσωπο (ἀφορᾶ, θά ἀφορᾶ, ἀφοροῦν κτλ.) καί κανονικά συντάσσεται μόνο μέ αἰτιατική: Ἡ ὑπόθεση αὐτή ἀφορᾶ τοὺς γονεῖς. Αὐτό δέ μέ ἀφορᾶ. Αὐτό δέν ἀφοροῦσε τοὺς προσκόπους. Αὐτές οἱ λεπτομέρειες ἀφοροῦν τοὺς εἰδικούς.

2. α. Θεέ μου, βρέξε μιά βροχή

β. Μερικοὶ ζοῦν τή ζωή τους καλά.

γ. Κοιμήθηκε τόν ὕπνο τοῦ δικαίου

δ. Παίξει καλὸ παιχνίδι

ε. Ἀτέλειωτα τόν ἴδιο πόνο θά πονῶ

στ. Χόρεψα τόν καλαματιανό

Ἄν τὸ ἀντικείμενο εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα μέ τὸ ρῆμα ἢ ἀπὸ διαφορετικὴ πού ἔχει ὅμως συγγενικὴ σημασία μέ αὐτό, τότε λέγεται **ἔσωτερικό ἢ σύστοιχο ἀντικείμενο** (παρ. α-στ).

Σημείωση.

α) Τὸ σύστοιχο ἀντικείμενο συχνά συνοδεύεται ἀπὸ ἓναν ἐπιθετικό προσδιορισμό (παρ. δ, ε).

β) Πολλές φορές τὸ ἴδιο τὸ σύστοιχο ἀντικείμενο παραλείπεται καί μένει μόνο ὁ ἐπιθετικός του προσδιορισμός ὡς σύστοιχο ἀντικείμενο (παρ. στ... *τόν καλαματιανὸ χορό*).

γ) *Μιά παρέα τραγουδοῦσε κλέφτικα τραγούδια*

Ἦταν ντυμένη μαῦρα

Τί πάθατε;

Ἦθελα νά ξαναζήσω τὴ φοιτητικὴ ζωή

Γύρισε τὴ ρόδα τρεῖς στροφές

Τὴν ἔντυσαν νυφιάτικη στολή

Ὅποιασδήποτε διαθέσεως ρήματα (τραγουδῶ, ντύνομαι, παθαίνω, ξαναζῶ) μποροῦν νά πάρουν σύστοιχο ἀντικείμενο. Ἐπίσης, καθώς βλέπουμε στὰ δύο τελευταῖα παραδείγματα, καί μεταβατικά ρήματα μποροῦν νά πάρουν σύστοιχο ἀντικείμενο, ἐκτός ἀπὸ τὸ κανονικό τους (τὸ ἔξωτερικό).

β. Τὸ ἀντικείμενο σέ γενική.

Ὁ Μιχάλης μοιάζει τοῦ πατέρα; Τοῦ μοιάζει.

Ὁ Παυλάκης μοιάζει μέ τόν ξάδελφό του; Ὁχι, δέν τοῦ μοιάζει.

Τοῦ μίλησα. Μίλησα στόν πατέρα σου.

Τοῦ φτάνουν αὐτά. Στόν Πέτρο φτάνουν αὐτά.

Μοῦ ξέφυγε μιά καλὴ εὐκαιρία. Ἀπὸ μένα ξέφυγε μιά καλὴ εὐκαιρία.

Λίγα εἶναι τὰ μονόπρωτα ρήματα πού συντάσσονται μέ γενική· στὴ θέση αὐτῆς τῆς γενικῆς μπορεῖ νά ὑπάρχει **ἐμπρόθετο ἀντικείμενο** (μέ μιά ἀπὸ τίς προθέσεις μέ, σέ, ἀπὸ + αἰτιατική).

Β'. Τά ἀντικείμενα τῶν δίπτωτων ρημάτων.

Ἄμεσο καί ἔμμεσο ἀντικείμενο

Ἡ γιὰ χάρισε τῆς Μαρίας ἓνα δαχτυλίδι
Ὁ καθηγητής ἐξετάζει τό Θόδωρο μαθηματικά

Ἀπό τά δύο διαφορετικά ἀντικείμενα ενός δίπτωτου ρήματος τό ἓνα λέγεται **ἄμεσο ἀντικείμενο**, γιατί σ' αὐτό πηγαίνει ἢ μέ αὐτό σχετίζεται ἄμεσα ἢ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος (ἓνα δαχτυλίδι, τό Θόδωρο), καί τό ἄλλο λέγεται **ἔμμεσο ἀντικείμενο**, γιατί σ' αὐτό πηγαίνει ἔμμεσα ἢ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος (τῆς Μαρίας, μαθηματικά). Τό ἔμμεσο ἀντικείμενο μπορεῖ νά ἀντικατασταθεῖ ἀπό ἐμπρόθετο προσδιορισμό (στή Μαρία, στά μαθηματικά).

α. Ἀντικείμενα σέ αἰτιατική καί γενική.

Κάνεις κακό τοῦ ἑαυτοῦ σου
Μοῦ ἔδειξε τούς βαθμούς του
Μοῦ γνώρισε τό φίλο του
Τοῦ ζήτησα χρήματα

Πολλά δίπτωτα ρήματα συντάσσονται μέ αἰτιατική καί γενική. Σ' αὐτά **ἄμεσο ἀντικείμενο** εἶναι ἐκεῖνο πού ἐκφέρεται μέ πτώση **αἰτιατική**, γιατί σ' αὐτό πηγαίνει ἄμεσα ἢ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος, ἐνῶ **ἔμμεσο** εἶναι ἐκεῖνο πού βρίσκεται σέ **γενική** πτώση· αὐτό δηλώνει συνήθως τό πρόσωπο στοῦ ὁποῖο πηγαίνει ἔμμεσα ἢ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος καί μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ ἐμπρόθετο.

β. Καί τά δύο ἀντικείμενα σέ αἰτιατική.

α. Μέ ρώτησε κάτι
β. Σήμερα ἐξετάζουν τούς μαθητές γεωγραφία
γ. Αὐτό τό παιδί μέ πότισε πολλά φαρμάκια
δ. Ἀπίδια μᾶς φίλεψε
ε. Ὁ Γιάννης διδάσκει τόν Πέτρο χορό

Ὁ Γιάννης διδάσκει στὸν Πέτρο χορό
στ. Τὸν κῆπο θά τὸν σπείρουμε λαχανικά
Θά σπείρουμε τὸν κῆπο μέ λαχανικά

Ἀρκετά εἶναι τὰ ρήματα πού συντάσσονται μέ δύο αἰτιατικές ἀπό τίς ὁποῖες συχνά ἡ μία δηλώνει ἓνα πρόσωπο στό ὁποῖο μεταβαίνει ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος καί ἡ ἄλλη πράγμα. Στίς περιπτώσεις αὐτές, ἀντίθετα ἀπό ὅ,τι βλέπουμε νά συμβαίνει στήν πρώτη κατηγορία τῶν δίπτωτων ρημάτων, ἡ αἰτιατική τοῦ προσώπου ἢ τοῦ προσωποποιημένου πράγματος ἢ τοῦ ἐμψύχου συνήθως εἶναι τό ἄμεσο ἀντικείμενο (παρ. α-δ)· ἡ αἰτιατική αὐτή εἶναι ἔμμεσο ἀντικείμενο, μόνο ἂν μπορεῖ νά ἀντικατασταθεῖ ἀπό ἐμπρόθετο (παρ. ε).

Ἄν συμβεῖ καί οἱ δύο αἰτιατικές νά δηλώνουν πράγματα, τότε ἔμμεσο εἶναι ἐκείνη πού μπορεῖ νά ἀντικατασταθεῖ ἀπό ἐμπρόθετο ἀντικείμενο (παρ. στ).

Γ'. Ἡ μιά αἰτιατική ἀντικείμενο καί ἡ ἄλλη κατηγορούμενο
τοῦ ἀντικειμένου

- α. Θά ὀρίσουμε ἐσένα ἐπιμελητή
- α₁. Ἐσύ θά ὀριστεῖς ἐπιμελητής
- β. Ἐχουν ἐκλέξει τὸν Κώστα πρόεδρο
- β₁. Ὁ Κώστας ἔχει ἐκλεγεῖ πρόεδρος
- γ. Θεωρεῖ τό γείτονα συμφεροντολόγο
- γ₁. Ὁ γείτονας θεωρεῖται συμφεροντολόγος
- δ. Παρουσίασαν τό Στέφανο ὡς ἡθοποιό
- δ₁. Ὁ Στέφανος παρουσιάστηκε (ἀπό τοὺς φίλους του) ὡς ἡθοποιός

Πολλά εἶναι τὰ ρήματα (ἀποκαλῶ, διορίζω, ἔχω, θέλω, θεωρῶ, κ.ἄ.δ., πβ. καί σελ.18) πού φαίνονται νά συντάσσονται μέ δύο αἰτιατικές, ἐνῶ στήν πραγματικότητα συντάσσονται μέ μία· ἡ ἄλλη δέν εἶναι ἀντικείμενο, ἀλλά χρησιμεύει (μόνη της ἢ μέ τὰ μόρια ὡς, γιά, σάν) ὡς κατηγορούμενο στό ἀντικείμενο (παρ. α, β, γ, δ). Αὐτό τό διαπιστώνουμε καλύτερα, ἂν μετατρέψουμε τό ἐνεργητικό ρῆμα σέ παθητικό (πού

στήν περίπτωση αυτή είναι και συνδεδετικό), όποτε τό άμεσο αντικείμενο γίνεται υποκείμενο, ένώ ή άλλη αίτιατική γίνεται κατηγορούμενο (παρ. α₁, β₁, γ₁, δ₁).

δ. Παρατηρήσεις στό αντικείμενο

1. α. Δέν τοῦ μοιάζει. Ὁ Παυλάκης δέ μοιάζει μέ τόν ξάδελφό του.
β. Μοῦ φτάνουν αὐτά. Σ' ἐμένα φτάνουν αὐτά.
γ. Δεῖξε τῆς Μαρίας τό καινούριο σου φόρεμα.
Δεῖξε στή Μαρία τό καινούριο σου φόρεμα.
δ. Τοῦ ζήτησα βιβλία. Ζήτησα ἀπ' αὐτόν βιβλία.
ε. Γεμίζει ἓνα κουτί λίρες. Γεμίζει ἓνα κουτί μέ λίρες.
στ. Σκότωσε τό λύκο μέ τσεκούρι.

Ἕνας ἐμπρόθετος προσδιορισμός πού σχηματίζεται μέ μιά ἀπό τίς προθέσεις ἀπό, μέ, σέ + αίτιατική μπορεῖ νά δηλώνει βέβαια κάποια ἐπιρρηματική σχέση καί νά ἰσοδυναμεῖ μέ ἐπίρρημα (παρ. στ), μπορεῖ ὅμως νά εἶναι καί ἐμπρόθετο αντικείμενο (παρ. α-ε), ἀνάλογα μέ τό ρῆμα πού προσδιορίζει.

2. Ὡς αντικείμενα τῶν μονόπτωτων ρημάτων ἢ τῶν δίπτωτων (ἄμεσα ἢ ἔμμεσα) μποροῦν νά χρησιμοποιοῦνται καί δευτερεύουσες προτάσεις (βλ. σ. 14).
3. α. Τόν πῆραν μυρουδιά (= τόν μυρίστηκαν, τόν κατάλαβαν)
β. Τοῦ ἔχω ἐμπιστοσύνη (= τόν ἐμπιστεύομαι)

Ἄντικείμενο ἔχουν κάποτε καί περιφράσεις.

4. α. Μέ εἶδαν
β. Τοῦ μίλησα
γ. Ἡ Κοινότητα μοῦ χορήγησε πιστοποιητικό

Ὅταν ἡ προσωπική ἀντωνυμία εἶναι αντικείμενο, συνήθως μπαίνει μπροστά ἀπό τό ρῆμα καί σέ πλάγια πτώση (δηλ. δέ συνηθίζεται νά εἶναι ἐμπρόθετο καί ὅπου ἀκόμη μπορεῖ νά εἶναι, παρ. α, β, γ).

5. α. *Ὅποιοις ἀπὸ τούτων δύο νικήσει (ἐνν. τὸν ἄλλο)*
 β. *Ἀνοιξε νὰ μποῦμε (Ἀνοιξε ἐνν. τὴν πόρτα)*

Τὸ ἀντικείμενο πολλές φορές παραλείπεται, ὅταν ἐννοεῖται εὐκόλα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα (παρ. α,β).

Σημείωση α.

α. *Ἐπικοινωνῶ μέ τούς συγχωριανούς μου*

α₁. *Ἡ ἐπικοινωνία μέ
 τούς συγχωριανούς
 μου εἶναι τακτική*

β. *Συνεννοῶμαι εὐκόλα μέ
 τούς συνεργάτες μου*

β₁. *Ἡ συνεννόηση μέ
 τούς συνεργάτες
 μου εἶναι εὐκόλη*

Εἶδαμε ὅτι μερικά ρήματα παίρνουν ἐμπρόθετο προσδιορισμό σέ θέση ἀντικειμένου (σ. 58). Καί τὰ οὐσιαστικά πού ἔχουν τὴν ἴδια ρίζα μέ τὰ ρήματα αὐτά συντάσσονται μέ ὁμοιο τρόπο.

Σημείωση β.

Καί τὰ οὐσιαστικά κάποτε παίρνουν προτάσεις ὡς ἀντικείμενα: *Ὁ πόθος του νὰ ἀριστεύσει εἶναι μέγας.*

ε. Ἡ γενική προσωπική

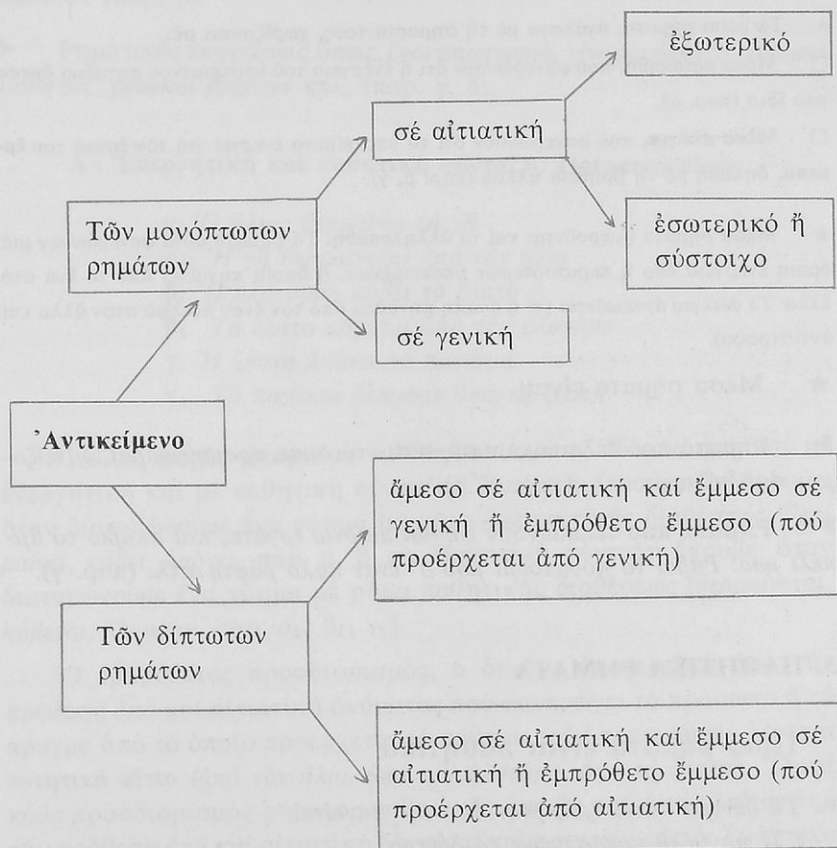
- α. *Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τό κάνω αὐτό*
 β. *Ἐμένα μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τό κάνω αὐτό*
 γ. *Μοῦ πονεῖ τό κεφάλι*
 δ. *Νά μοῦ φιλήσεις τά παιδιά*
 ε. *Θά σοῦ τό γεμίσω δῶρα*
 στ. *Νά μοῦ ταῖσεις τό σκυλάκι κρέας*
 ζ. *Θά σοῦ τόν περιποιηθῶ ἐγώ*
 η. *Αὐτό τό φόρεμα τῆς εἶναι πολύ στενό τῆς Μαρίας (ὅσον ἀφορᾷ τῇ
 Μαρία, σχετικά μέ τή Μαρία)*
 θ. *Σοῦ χαϊδεύει τό κεφάλι*
 ι. *Τοῦ ναύτη ἡ μάνα ζύμωνε τοῦ γιοῦ της παξιμάδι*

Ἡ γενική ὀνόματος προσώπου ἢ συνήθως προσωπικῆς ἀντωνυμίας πού συνάπτεται μέ ἀπρόσωπα ρήματα ἢ μέ ἀπρόσωπες ἐκφράσεις

(φαίνεται χρειάζεται, πρέπει, είναι εύκολο, είναι δύσκολο, είναι αδύνατο, είναι γραφτό κ.ἄ.) ή ακόμη και με αμετάβατα ή και με μεταβατικά ρήματα, στά όποια όμως δεν μπορεί να είναι αντικείμενό τους, φανερώνει τό πρόσωπο στό όποιο αναφέρεται ή έννοια τοῦ ρήματος κα' ἔνομάζεται **γενική προσωπική**.

Τό πρόσωπο (πού δηλώνει ή γενική προσωπική) συμμετέχει σέ ό,τι εκφράζει τό ρήμα, ή δέχεται ωφέλεια ή βλάβη από αυτό πού σημαίνει ή πρόταση.

Ἀντικείμενα

2. ΜΕΣΑ ΡΗΜΑΤΑ

- α. Ὁ Πέτρος ντύνεται ————— [Ὁ Πέτρος ντύνει τόν ἑαυτό του·
ὁ ἴδιος καί ἐνεργεῖ καί
δέχεται ἅμεσα τήν ἐνέργεια.
- β. Ὁ πατέρας ξυρίζεται ————— [Ὁ πατέρας βάζει τόν κουρέα
στό κουρεῖο καί τόν ξυρίζει.
- γ. Ὁ Γιώργος ἔκοψε τά ————— [Ὁ Γιώργος ἔβαλε τόν κουρέα
μαλλιά του στό κουρεῖο καί τοῦ ἔκοψε τά μαλλιά.

- Τά μέσα ρήματα, ἀνάλογα μέ τή σημασία τους, χωρίζονται σέ:
 - ☐ **Μέσα αὐτοπαθή**, πού φανερώνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου πηγαίνει **ἅμεσα** στό ἴδιο (παρ. α).
 - ☐ **Μέσα πλάγια**, πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ γιά τόν ἑαυτό του **ἐμμεσα**, δηλαδή μέ τή βοήθεια ἄλλου (παρ. β, γ).

★ Μέσα ρήματα θεωροῦνται καί τά **ἀλληλοπαθή**. Τά ρήματα αὐτά φανερώνουν μιὰ ὁμοία ἐνέργεια δύο ἢ περισσότερων ὑποκειμένων, ἡ ὁποία πηγαίνει ἀπό τό ἓνα στό ἄλλο: *Τά ἀδέλφια ἀγαπιοῦνται* (= ἡ ἀγάπη πηγαίνει ἀπό τόν ἓναν ἀδελφό στόν ἄλλο καί ἀντίστροφα).

★ Μέσα ρήματα εἶναι:

- ▶ Ρήματα πού τελειώνουν σέ **-μαι**: *ντύνομαι, προμηθεύομαι, δανείζομαι, ἐφοδιάζομαι* κτλ. (παρ. α, β).
- ▶ Ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ω**: *παίρνω ἐργάτες καί σκάβω τό ἀμπέλι μου. Ράβω τό κουστούμι μου σ' ἓναν καλό ράφτη* κτλ. (παρ. γ).

3. ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

Ποιά ρήματα εἶναι παθητικά

- α. *Τά δέντρα καταστράφηκαν ἀπό τήν παγωνιά*
(*Ἡ παγωνιά κατάστρεψε τά δέντρα*)

β. *Τά χιόνια έλιωσαν από τή βροχή*

γ. *‘Ο ζωντανός ό χωρισμός παρηγοριά δέν έχει*

δ. *‘Ο Πρωθυπουργός έγινε δεκτός από τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας*

● Παθητική διάθεση έχουν:

► Ρήματα πού τελειώνουν σέ **-μαι**: *καταστρέφομαι, ξεριζώνομαι, προδίνομαι, καίομαι* κτλ. από κάποιον. Τά ρήματα αυτά σχηματίζονται κανονικά από ένεργητικά μεταβατικά ρήματα (παρ. α).

► Ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ω**: *λιώνω, μαυρίζω, παθαίνω* κ.ά. από κάποιον (παρ. β).

► Ρηματικές εκφράσεις όπως: *έχω παρηγοριά, γίνομαι δεκτός, γίνομαι αισθητός, βρίσκω βοήθεια* κτλ. (παρ. γ, δ).

Α'. Ένεργητική καί παθητική σύνταξη. Ποιητικό αίτιο.

α. *‘Ο ήλιος θερμαίνει τή γή*

α₁. *‘Η γή θερμαίνεται από τόν ήλιο*

β. *‘Ο ύλοτόμος κόβει τό έλατο*

β₁. *Τό έλατο κόβεται από τόν ύλοτόμο*

γ. *‘Η ζέστη λιώνει τά παγάκια*

γ₁. *Τά παγάκια έλιωσαν από τή ζέστη*

Πολλές φορές μπορούμε νά εκφράσουμε τό ίδιο νόημα καί μέ ένεργητική καί μέ παθητική σύνταξη. Ένεργητική σύνταξη έχουμε, όταν διατυπώνουμε ένα νόημα μέ ρήμα ένεργητικής διαθέσεως (*θερμαίνει, κόβει, λιώνει*, παρ. α, β, γ). Παθητική σύνταξη έχουμε, όταν διατυπώνουμε ένα νόημα μέ ρήμα παθητικής διαθέσεως (*θερμαίνεται, κόβεται, έλιωσαν*, παρ. α₁, β₁, γ₁).

‘Ο έμπρόθετος προσδιορισμός, ό όποιος αποτελείται από τήν πρόθεση *από* καί αιτιατική ονόματος πού φανερώνει τό πρόσωπο ή τό πράγμα από τό όποιο προέρχεται τό πάθημα του ύποκειμένου, λέγεται **ποιητικό αίτιο** (*από τόν ήλιο, από τόν ύλοτόμο, από τή ζέστη*). Όμως κάθε προσδιορισμός ρήματος παθητικής φωνής πού αποτελείται από τήν πρόθεση *από* καί αιτιατική δέν είναι καί ποιητικό αίτιο: *Τινάχτηκα*

ἀπό τό κρεβάτι πρωί πρωί (βλ. ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς σελ. 99).

Στήν ἐνεργητική σύνταξη, πού εἶναι καί ἡ πιά συχνή, ἐξαίρεται τό ὑποκείμενο τοῦ μεταβατικοῦ ρήματος, δηλαδή τό πρόσωπο ἢ τό πράγμα πού δρᾷ, ἐνῶ στήν παθητική ἐξαίρεται ἡ δράση πού προέρχεται ἀπό τό ποιητικό αἶτιο.

Σημειώσεις.

α) Τό ποιητικό αἶτιο μέ τά ρηματικά ἐπίθετα σέ -τός (βλ. Γραμμ. § 77) ἐκφέρεται καί μέ τήν πρόθεση σέ καί αἰτιατική:

Ὅλοι τόν σέβονται

Σεβαστός σέ ὅλους

Ὅλοι τόν γνωρίζουν

Γνωστός σέ ὅλους

Ὅλοι τόν ἀγαποῦν

Ἀγαπητός σέ ὅλους.

β) Στίς παθητικές μετοχές πού λήγουν σέ -μένος τό ποιητικό αἶτιο μπορεῖ νά ἐκφέρεται καί μέ τήν πρόθεση μέ καί αἰτιατική:

Χῶμα δροσισμένο μέ νυχτιάς ἀγέρι

Χῶμα βαφτισμένο μέ βροχή τοῦ Μάη.

γ) Μερικές φορές τό ποιητικό αἶτιο, ὅταν τό παθητικό ρῆμα βρίσκεται σέ μετοχή παρακειμένου, εἶναι ἐνωμένο μέ αὐτήν ὡς πρῶτο συνθετικό της:

Τουρκοπατημένος (= πατημένος ἀπό τοὺς Τούρκους)

Ἡλιοκαμένος (= καμένος ἀπό τόν ἥλιο).

δ) Τό ποιητικό αἶτιο παραλείπεται, ὅταν ἐννοεῖται εὐκόλα ἀπό τά συμφραζόμενα:

Ἐνῶ ἐπέστρεφαν ἀπό τό χωράφι, ἔπιασε βροχή καί βράχθηκαν.

Β'. Μετατροπή τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως σέ παθητική.

1. Ἡ Μαρία βρῆκε τό θησαυρό. Ὁ θησαυρός βρέθηκε ἀπό τή Μαρία.
Ὁ βοσκός χτύπησε τήν ἀγέλαδα. Ἡ ἀγέλαδα χτυπήθηκε ἀπό τό βοσκό.

Ὅταν ἡ ἐνεργητική σύνταξη μετατρέπεται σέ παθητική (δηλαδή ὅταν τό ρῆμα ἐνεργητικῆς διαθέσεως γίνεται ρῆμα παθητικῆς διαθέσεως), τό ἀντικείμενο τοῦ μονόπτωτου μεταβατικοῦ ρήματος (τό θησαυρό, τήν ἀγέλαδα) γίνεται ὑποκείμενο τοῦ παθητικοῦ (ὁ θησαυρός, ἡ ἀγέλαδα) καί τό ὑποκείμενό του (ἡ Μαρία, ὁ βοσκός) γίνεται ποιητικό αἶτιο στό παθητικό (ἀπό τή Μαρία, ἀπό τό βοσκό).

2. Ἡ Σχολή δέν τοῦ ἔδωσε πτυχίο. Πτυχίο δέν τοῦ δόθηκε ἀπό τή Σχολή. Πτυχίο δέ δόθηκε σ' αὐτόν ἀπό τή Σχολή.

Οἱ καθηγητές ἐξετάζουν τούς μαθητές μαθηματικά. Οἱ μαθητές ἐξετάζονται μαθηματικά ἀπό τούς καθηγητές. Οἱ μαθητές ἐξετάζονται στά μαθηματικά ἀπό τούς καθηγητές.

Κατά τή μετατροπή τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως σέ παθητική, ἂν τό ρῆμα εἶναι δίπτωτο, τότε τό ἔμμεσο ἀντικείμενο συνήθως διατηρεῖται, μπορεῖ ὅμως καί νά γίνει ἐμπρόθετο (σ' αὐτόν, *στά μαθηματικά*). Σχετικά μέ τό ὑποκείμενο καί τό ἄμεσο ἀντικείμενο τοῦ ρήματος συμβαίνει ὅ,τι καί στά μονόπτωτα (βλ. παραπάνω σ. 66).

3. α. Ἡ κυβέρνηση διόρισε τόν Παῦλο νομάρχη

α₁. Ὁ Παῦλος διορίστηκε ἀπό τήν κυβέρνηση νομάρχης

β. Ἡ συντροφιά χαρακτήρισε τή Φωτεινή φλύαρη

β₁. Ἡ Φωτεινή χαρακτηρίστηκε φλύαρη ἀπό τή συντροφιά

Στήν περίπτωση τῶν δύο αἰτιατικῶν ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία εἶναι κατηγορούμενο στήν ἄλλη (στό ἀντικείμενο, βλ. σ. 60), τότε κατά τή μετατροπή τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως σέ παθητική τό ἀντικείμενο γίνεται ὑποκείμενο τοῦ παθητικοῦ ρήματος φυσικά σέ πτώση ὀνομαστική (ὁ Παῦλος, ἡ Φωτεινή) καί ἡ δεύτερη αἰτιατική πού ἦταν κατηγορούμενο τοῦ ἀντικειμένου γίνεται καί αὐτή ὀνομαστική καί εἶναι πιά κατηγορούμενο τοῦ ὑποκειμένου τοῦ παθητικοῦ ρήματος (νομάρχης, φλύαρη).

4. α. Οἱ ἐχθροί ἀντιλαμβάνονται τό τέχνασμά μας καί...

α₁. Τό τέχνασμά μας γίνεται ἀντιληπτό ἀπό τούς ἐχθρούς καί...

β. Ὁ ὑπουργός δέχτηκε τό δήμαρχο

β₁. Ὁ δήμαρχος ἔγινε δεκτός ἀπό τόν ὑπουργό

γ. Ἡ μάνα περιποιεῖται τό γιό της

γ₁. Ὁ γιός δέχεται περιποιήσεις ἀπό τή μητέρα του

δ. Οἱ ἰσχυροί συνήθως ἐκμεταλλεύονται τούς ἀδυνάτους

δ₁. *Οἱ ἀδύνατοι συνήθως γίνονται ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰσχυρῶν.*

Τά **ἐνεργητικά μεταβατικά** ρήματα πού λήγουν σέ -μαι δέν μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν τά ἴδια καί ὡς ρήματα παθητικῆς διαθέσεως. Ἀπό τά ρήματα αὐτά ὅσα σχηματίζουν παθητική διάθεση, τή σχηματίζουν μέ περίφραση πού τό ἕνα μέρος της προέρχεται ἀπό τό θέμα τους (παρ. α-δ₁).

4. ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΡΗΜΑΤΑ

Γιά τά οὐδέτερα ρήματα βλ. σελ. 54.

5. ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ

- α. *Πρέπει νά μέ ἀκούσεις ὅπωςδῆποτε*
- β. *Δέν' πρόκειται νά μιλήσω σέ καμιά περίπτωση*
- γ. *Θέλουν, μά δέ βολεῖ (δέν εἶναι δυνατό) νά λησμονήσουν*
- δ. *Δέ συμφέρεי νά γίνει ὅπως προτείνεις*
- ε. *Ξημερώνει, ὁ καιρός ὁμως δέν ἀλλάζει· πάνω στά βουνά ἀστράφτει καί βροντᾶ, πέρα στούς κάμπους βρέχει ἀσταμάτητα*
- στ. *Ἀκούστηκε πώς σκοτώθηκαν πολλοί*
- ζ. *Φαίνεται πώς δέ θά ξαναγυρίσει*

Ἀπρόσωπα λέμε τά ρήματα πού δέν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο ἢ πράγμα καί συνηθίζονται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο.

Ποιά ρήματα συνηθως εἶναι ἀπρόσωπα βλ. Γραμμ. § 271.

- Ἐκτός ἀπό τά ἀπρόσωπα ρήματα ὑπάρχουν καί οἱ ἀπρόσωπες ἐκφράσεις. Αὐτές σχηματίζονται συνηθως μέ τό γ' ἐνικό πρόσωπο τοῦ ρήματος *εἶμαι* καί ἕνα ἐπίθετο, ἢ μέ τό γ' ἐνικό πρόσωπο τοῦ ρήματος *εἶμαι* καί ἕνα οὐσιαστικό: **Καλό εἶναι νά πηγαίνομε τώρα. Κρίμα εἶναι νά χαθεῖ ὁ ἄνθρωπος.**

- Ὑποκείμενο τὰ ἀπρόσωπα ρήματα καί οἱ ἀπρόσωπες ἐκφράσεις ἔχουν συνήθως ὁλόκληρη πρόταση.
- Μερικά ἀπό τὰ ἀπρόσωπα ρήματα ἀρκετά συχνά τὰ χρησιμοποιοῦμε καί ὡς προσωπικά (βλ. Γραμμ. § 271): *Ξημέρωσε ὁ Θεός τή μέρα.*

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΧΡΟΝΟΙ ΚΑΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

1. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Παραδείγματα	Τό ρήμα φανερώνει
α. Γράφει γράμμα στους γονείς του	τή συνέχεια
β. Έγραφε γράμμα, όταν πήγα να τον ιδώ	τή συνέχεια
γ. Τίς Κυριακές έγραφε στους γονείς του	τήν επανάληψη
δ. Τίς Κυριακές γράφε στους γονείς σου	τήν επανάληψη
ε. Υποσχέθηκε να γράφει στους γονείς του	τήν επανάληψη
στ. Θα γράψει στους γονείς του	τό συνοπτικό
ζ. Έγραψε γράμμα στους γονείς του	τό συνοπτικό
η. Γράψε στους γονείς σου	τό συνοπτικό
θ. Είχε γράψει το γράμμα, όταν πήγα να τον ιδώ	τό συντελεσμένο

⊙ Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε τον τρόπο ενέργειας του ρήματος, δηλαδή βλέπουμε πώς παρουσιάζεται αυτό που σημαίνει το ρήμα από εκείνον που μιλεί.

• Οί τρόποι ενέργειας του ρήματος είναι τρείς:

1. Ό εξακολουθητικός πού φανερώνει εξακολούθηση καί διακρίνεται:

- α. σέ διεξοδικό ή διαρκή τρόπο ενέργειας, πού παρουσιάζει τή συνέχεια στή διάρκεια (παρ. α, β) καί
- β. σέ επαναληπτικό τρόπο ενέργειας, πού παρουσιάζει τήν επανάληψη ή τή συνήθεια στή διάρκεια (παρ. γ, δ, ε).

2. **Ο συνοπτικός** τρόπος ενέργειας (στιγμιαίος), πού παρουσιάζει αυτό πού σημαίνει τό ρήμα θεωρημένο στό σύνολό του, δηλαδή συνοπτικά (παρ. στ, ζ, η).
3. **Ο συντελεσμένος** τρόπος ενέργειας, πού παρουσιάζει αυτό πού σημαίνει τό ρήμα σάν κάτι τελειωμένο (παρ. θ).

Ἐκτός ἀπό τούς τρόπους αὐτούς μπορούμε νά διακρίνουμε καί ἄλλους πού συνδυάζονται μ' αὐτούς:

Τόν **ἐναρκτικό** τρόπο ἐνέργειας: **Ξημέρωνε**, ὅταν φτάσαμε στά σύνορα (= ἄρχιζε νά ξημερώνει. Δηλώνει ἔναρξη).

Τόν **ἀποτελεσματικό** τρόπο ἐνέργειας: **Πῆρες γράμμα; Τί σοῦ γράφει;** (= *Τί σοῦ ἔχει γραμμένα;* Δηλώνει τό ἀποτέλεσμα).

- Σημείωση.
 - * Οἱ χρόνοι πού παρουσιάζουν τόν ἐξακολουθητικό τρόπο σχηματίζονται ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα (παρ. α-ε).
 - * Οἱ χρόνοι πού παρουσιάζουν τό συνοπτικό καί τό συντελεσμένο τρόπο σχηματίζονται ἀπό τό ἄοριστικό θέμα (παρ. στ-θ).
- (Γιά τά ρηματικά θέματα βλ. Γραμματική § 231.)

2. ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Παραδείγματα	Οἱ χρόνοι φανερώνουν	
α. Ὁ ἥλιος βασιλεύει ὁλοπόρφυρος. Στεκόμαστε καί τόν κοιτάζουμε μαγεμένοι	Τό παρόν	τό ἐξακολουθητικό
β. Ταξίδεψε ὅλο τόν κόσμο	τό παρελθόν	τό συνοπτικό
γ. Θά γίνω κρίνο μέ τά κρίνα, θά μάθω ἄν ἔχουνε καρδιά	τό μέλλον	τό συνοπτικό
δ. Εἶχα σκαρφαλώσει στά βράχια, ὅταν φάνηκε μπροστά μου ὁ μέγας ἀετός	τό παρελθόν	τό συντελεσμένο

⊙ Χρόνοι είναι οι μορφές που παίρνει το ρήμα, για να φανερώσει πότε και πώς γίνεται κάτι. Έτσι οι χρόνοι φανερώνουν:

▲ **1. Τη χρονική βαθμίδα** κατά την οποία γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα: **τό παρόν** (παρ. α), **τό παρελθόν** (παρ. β, δ) και **τό μέλλον** (παρ. γ). Γι' αυτό και διακρίνονται σε χρόνους:

- α. **παροντικούς**: ένεστώτας, παρακείμενος
- β. **παρελθοντικούς**: παρατατικός, άοριστος, υπερσυντέλικος
- γ. **μελλοντικούς**: στιγμιαίος μέλλοντας, εξακολουθητικός μέλλοντας και συντελεσμένος μέλλοντας.

▲ **2. Τόν τρόπο ενέργειας** με τον οποίο παρουσιάζεται αυτό που σημαίνει το ρήμα, δηλαδή αν παρουσιάζεται:

- α. **εξακολουθητικά** (παρ. α : ο ήλιος συνεχίζει να βασιλεύει κι εμείς συνεχίζουμε να τον κοιτάζουμε· το ήλιοβασιλέμα διαρκεί).
- β. **συνοπτικά (στιγμιαία)** (παρ. β : το ταξίδι, που κράτησε πολύ καιρό, παρουσιάζεται ιδωμένο στο σύνολό του, συνοπτικά, σαν να έγινε σε μία στιγμή).
- γ. **σάν κάτι τελειωμένο (συντελεσμένο)** (παρ. δ : είχα σκαρφαλώσει στα βράχια, πριν φανεί ο αέτος· αυτό που σημαίνει το ρήμα είχε τελειώσει, πριν γίνει κάτι άλλο).

Έτσι οι χρόνοι διακρίνονται σε:

εξακολουθητικούς: ένεστώτας, παρατατικός, εξακολουθητικός μέλλοντας

συνοπτικούς (στιγμιαίους): άοριστος, στιγμιαίος μέλλοντας

συντελεσμένους: παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας.

Ο **τρόπος** και ο **χρόνος** του ρήματος δηλώνονται ταυτόχρονα μόνο στην όριστική· ο χρόνος δηλώνεται με την κατάληξη και την αύξηση και ο τρόπος με το θέμα. Οι άλλες εγκλίσεις δηλώνουν μόνο τον τρόπο του ρήματος (παρ. δ, ε, η της σ. 70). Για το χρόνο των άλλων εγκλίσεων βλ. σελ. 85.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων τοῦ ρήματος στήν ὀριστική

Ἡ σημασία τῶν χρόνων δέν εἶναι ἡ ἴδια σέ ὅλες τίς ἐγκλίσεις, ἀλλά παρουσιάζει διαφορές· ἔτσι, ἄλλη εἶναι στήν ὀριστική καί ἄλλη στίς ἄλλες ἐγκλίσεις. Θά παρακολουθήσουμε πρῶτα τή σημασία τῶν χρόνων στήν ὀριστική.

Α. Παροντικοί χρόνοι

Παροντικοί χρόνοι εἶναι ὁ **ἐνεστώτας** καί ὁ **παρακείμενος**.

1. Ὁ ἐνεστώτας

- α. Τά σπλάχνα τους κι ἡ θάλασσα ποτέ δέν ἡσυχάζουν
- β. Τά χελιδόνια ἔρχονται τήν ἀνοιξη καί φεύγουν τό φθινόπωρο
- γ. Ὅπου λαοῦν πολλά κοκόρια, ἀργεῖ νά ξημερώσει
- δ. Αὔριο φεύγω (= θά φύγω).
- ε. Ἐφτασα ἐπitéλous στόν πύργο· ἀνοίγω καί μπαίνω· παρουσιάζεται μπροστά μου ἓνας πανύψηλος ἄνθρωπος (= ἀνοίξα καί μπήκα· παρουσιάστηκε...)
- στ. Στά σκοτεινά τήν ἔλουξε, στ' ἀφεγγα τή χτενίζει (= τή χτένισε)
- ζ. Στέκομαι καί κοιτάζω (= ἔχω σταθεῖ καί ἐξακολουθῶ νά εἶμαι ὀρθιος...)

- 1. Ὁ ἐνεστώτας φανερώνει αὐτό πού γίνεται στό παρόν καί βρίσκεται στήν ἐξέλιξή του· εἶναι, ἐπομένως, χρόνος **ἐξακολουθητικός**.
Ἡ ἐξακολούθηση μπορεῖ νά παρουσιάζεται:

- α. Μέ συνέχεια (χωρίς διακοπή) (παρ. α).
- β. Μέ ἐπανάληψη (μέ διακοπές) (παρ. β).

Ὅμοια χρήση τοῦ ἐνεστώτα ἔχουμε σέ ἐκφράσεις μέ γενικό κύρος, γνωμικά, παροιμίες (παρ. γ). (**Γνωμικός ἐνεστώτας**.)

- 2. Ὁ ἐνεστώτας χρησιμοποιεῖται ἀκόμη:

- α. Ἀντί γιά μέλλοντα (παρ. δ) καί δηλώνει κάτι πού, γιά κεῖνον πού μιλεῖ, θά γίνει ὅπωςδῆποτε.
- β. Ἀντί γιά ἀόριστο (παρ. ε) καί δίνει ζωντάνια στήν ἀφήγηση. (**Ἱστορικός ἢ δραματικός ἐνεστώτας**.)

- γ. Ἀντί γιά παρατατικό (παρ. στ) καί δίνει παραστατικότητα στήν ἀφήγηση.
- δ. Ἀντί γιά παρακείμενο (παρ. ζ) καί δηλώνει ὅτι τό ἀποτέλεσμα ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει.

Σημείωση.

Ὁ ἐνεστώτας τῆς ὀριστικῆς δηλώνει ἀκόμη:

ἐναρξη: *Πάμε, νυχτώνει* (= ἀρχίζει νά νυχτώνει). **Ἐναρктиκός ἐνεστώτας.**

βούληση: *Θά πάμε στό θέατρο· ἔρχεσαι κι ἐσύ;* (= θέλεις νά ἔρθεις;) **Βουλητικός ἐνεστώτας.**

προσπάθεια (ἀπόπειρα): *Μήν ἀκοῦς τί σοῦ λέει αὐτός; σέ γελάει* (= προσπαθεῖ νά σέ γελάσει). **Ἀποπειρατικός ἐνεστώτας.**

2. Ὁ παρακείμενος

- α. *Τά νερά ἔχουν παγώσει*
- β. *Τά ἀγάλματα εἶναι στημένα στά μουσεῖα*
- γ. *Ἔχει ἀναστατωθεῖ ἀπό τίς φωνές σου ἡ γειτονιά*

● Ὁ παρακείμενος φανερώνει ὅτι αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα ἔχει γίνει στό παρελθόν, ἐξακολουθεῖ ὅμως νά ὑπάρχει ἀποτελειωμένο (συντελεσμένο) καί στό παρόν (παράδειγμα α: τά νερά πάγωσαν καί ἐξακολουθοῦν καί τώρα, στό παρόν, νά εἶναι παγωμένα). Ἔτσι ὁ παρακείμενος ἀνήκει καί στούς παρελθοντικούς χρόνους καί εἶναι χρόνος **συντελεσμένος**.

Β'. Παρελθοντικοί χρόνοι

Παρελθοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ **παρατατικός**, ὁ **ἀόριστος** καί ὁ **ὑπερσυντέλικος**.

3. Ὁ Παρατατικός

- α. *Μιλοῦσε, κι ὅσο μιλοῦσε τό πρόσωπό του φωτιζόταν*
- β. *Κάθε πρωί ξυπνοῦσε στίς ἑφτά*

- 'Ο παρατατικός φανερώνει πώς εκείνο πού σημαίνει τό ρήμα γινόταν στό παρελθόν **ἐξακολουθητικά** είναι, επομένως, χρόνος **ἐξακολουθητικός**. 'Η ἐξακολούθηση μπορεῖ νά παρουσιάζεται **μέ συνέχεια** (χωρίς διακοπή) (παρ. α) ἢ **μέ ἐπανάληψη** (μέ διακοπές) (παρ. β).

Σημείωση.

'Ο παρατατικός εἶναι γιά τό παρελθόν ὅτι ὁ ἐνεστώτας γιά τό παρόν γι' αὐτό ἔχουμε καί **ἐναρκτικό, βουλευτικό καί ἀποπειρατικό** παρατατικό:

Ξημέρωνε, ὅταν φτάσαμε (= ἄρχισε νά ξημερώνει). 'Εναρκτικός παρατατικός
Γιατί δέ μοῦ **ἄνοιγες**; (= δέν ἤθελες νά μοῦ ἀνοίξεις). Βουλευτικός παρατατικός.
Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες
γεφύρι **ἐθεμέλιωναν** στής 'Αρτας τό ποτάμι
(= προσπαθοῦσαν νά θεμελιώσουν). 'Αποπειρατικός παρατατικός.

4. 'Ο ἀόριστος

- α. 'Όλα τά χρόνια τά ἔζησε στό νησί
- β. Γαλάζιο πουλάκι ἔσεισε μπροστά μου τήν οὐρά του
- γ. Σάν ποιοῦ χωράφι σπάρθηκε καί δέ θά τό θερίσουν; (= σπέρνεται)
- δ. Πήγαινε κι ἔφτασα (= θά φτάσω)

- 'Ο ἀόριστος φανερώνει πώς αὐτό πού σημαίνει τό ρήμα ἔγινε στό παρελθόν καί παρουσιάζεται συνοπτικά (συνοπτικός τρόπος ἢ στιγμιαῖος), ἀδιάφορο ἂν κράτησε πολύ (παρ. α) ἢ λίγο (παρ. β).

- 'Ο ἀόριστος εἶναι χρόνος **συνοπτικός (στιγμιαῖος)**.

- 'Ο ἀόριστος χρησιμοποιεῖται κάποτε:

- 'Αντί γιά **ἐνεστώτα** (παρ. γ) καί φανερώνει κάτι πού συνήθως συμβαίνει (= **γνωμικός ἀόριστος**). Τόν βρίσκουμε συνήθως σέ γνωμικά καί σέ παροιμίες.

- 'Αντί γιά **μέλλοντα** (παρ. δ) καί φανερώνει κάτι πού εἶναι τόσο βέβαιο, γιά κεῖνον πού μιλεῖ, ὥστε νά τό παρουσιάζει ὅτι ἔγινε κιόλας.

Σημείωση.

'Ο παρατατικός καί ὁ ἀόριστος ἀναφέρονται καί οἱ δύο στό παρελθόν· ὁ παρατατικός ὅμως παρουσιάζει μιὰ ἐνέργεια ἢ μιὰ κατάσταση στή διάρκεια της (ἐξακολουθη-

τικά), ενώ ο άοριστος παρουσιάζει την ενέργεια ή την κατάσταση στο σύνολό της (συνοπτικά).

5. Ο υπερσυντέλικος

α. Ὁ ἥλιος εἶχε ἀνατεῖλει, ὅταν φτάσαμε στό βουνό

β. Ὁ βοριάς εἶχε κοπάσει

● Ὁ υπερσυντέλικος φανερώνει πῶς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἦταν τελειωμένο πρὶν ἀπὸ μιά χρονική στιγμή τοῦ παρελθόντος εἴτε δηλώνεται αὐτή (παρ. α) εἴτε ἐννοεῖται (παρ. β: ὅταν βγήκαμε ἐξω).

Γ'. Μελλοντικοί χρόνοι

Μελλοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ συνοπτικός (στιγμιαίος) μέλλοντας, ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

6. Ὁ συνοπτικός (στιγμιαίος) μέλλοντας

α. Ὁ πύραυλος θά ἐκτοξευτεῖ αὔριο στίς ὀχτώ ἀκριβῶς

β. Θά δουλέψω σκληρά ὅλο τό καλοκαίρι

● Ὁ συνοπτικός (στιγμιαίος) μέλλοντας φανερώνει πῶς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα θά γίνηι στό μέλλον καί παρουσιάζεται συνοπτικά, ἀδιάφορο ἂν θά κρατήσῃ λίγο (παρ. α) ἢ πολὺ (παρ. β).

Σημείωση.

Ὁ συνοπτικός (στιγμιαίος) μέλλοντας φανερώνει καὶ λεπτή ἢ ἔντονη προσαγῆ:
Ἐσύ, Σοφία, θά μείνεις ἐδῶ. Ἡ Κατερίνα θά πάει στήν ἀγορά (= μείνε... νά πάει).

7. Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας

α. Μέσα ἡ καρδιά μου θά σωπαίνει

β. Καί τούς δικαίους θ' ἀγαπῶ καί θά τιμῶ τούς νόμους,
θά κατατρέχω τό κακό, θά σφάζω τόν προδότη

γ. Θά ἐρχομαι στίς ἑξι τό πρωί καί θά φεύγω στίς ὀχτώ τό βράδυ

- Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει πώς αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα θά γίνεται στό μέλλον χωρίς διακοπή (παρ. α, β) ἢ μέ διακοπές (παρ. γ).

8. Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας

- α. *Θά ἔχουμε ἀνοιχτεῖ στό πέλαγος, πρὶν ἀνατείλει ὁ ἥλιος*
- β. *Θά ἔχω τελειώσει τίς δουλειές μου, ὅταν θά ἔρθεις*
- γ. *Θά τά 'χω πληρώσει ἐγώ τά παπούτσια*

- Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα θά ἔχει γίνει πρὶν ἀπό μιὰ χρονική στιγμή τοῦ μέλλοντος εἴτε δηλώνεται αὐτή (παρ. α,β) εἴτε ἐννοεῖται (παρ. γ: *ὅταν πᾶς νά τά πάρεις*).

Πίνακα τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς βλ. Γραμματική § 225.

3. ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

α. Ἡ ὀριστική

Παραδείγματα	Ἡ ὀριστική φανερώνει
α. <i>Κοιτάζει τό γαλάζιο πουλί</i>	τό πραγματικό
β. <i>Τό νερό τῆς θάλασσας δέν πίνεται</i>	τό πραγματικό
γ. <i>Θά ἔδινα τά πάντα, γιά νά πετύχω (= θά μποροῦσα νά δώσω)</i>	τό δυνατό
δ. <i>Ὁ Πέτρος δέν εἶναι μέσα. Θά παίξει στήν αὐλή (= ἴσως παίξει)</i>	τό πιθανό
ε. <i>Δέ θέλει νά ἀκολουθήσει θά κουράστηκε</i>	τό πιθανό
στ. <i>Μακάρι νά μὴν τόν γνώριζα</i>	εὐχή
ζ. <i>Δέν ἔρχεσαι αὔριο μαζί μου στή δουλειά;</i>	παράκληση

- Ἡ ὀριστική φανερώνει τό πραγματικό καί τό βέβαιο (παρ. α,β)

(άπλή όριστική). Συχνά όμως μέσα στό λόγο παίρνει καί άλλες σημασίες. Έτσι φανερώνει:

- 1. Τό δυνατό καί λέγεται **δυνητική όριστική** (παρ. γ). ΈΗ δυνητική όριστική σχηματίζεται μέ τό μόριο **θά** καί **όριστική παρατατικού** ή **υπερσυντελικού**.
- 2. Τό πιθανό καί λέγεται **πιθανολογική όριστική** (παρ. δ, ε). ΈΗ πιθανολογική όριστική σχηματίζεται μέ τό πιθανολογικό μόριο **θά** καί **όριστική κάθε χρόνου**.
- 3. Εύχή καί λέγεται **εύχετική όριστική** (παρ. στ). ΈΗ εύχετική όριστική σχηματίζεται μέ τά μόρια **άμποτε, εΐθε, μακάρι** νά, **ας** καί **όριστική παρελθοντικού χρόνου**.
- 4. **Παράκληση** (παρ. ζ).

ΈΗ όριστική είναι έγκλιση τών προτάσεων κρίσεως καί έχει άρνηση **δέ(ν)** (παρ. β, δ, ε, ζ).

ΈΗ εύχετική όριστική είναι έγκλιση τών προτάσεων έπιθυμίας καί έχει άρνηση **μή(ν)** (παρ. στ).

Σημειώσεις.

1. ΈΗ **όριστική τού ένεστώτα** χρησιμοποιείται πολλές φορές **άντί** γιά **προστακτική** σέ έκδηλώσεις έπιθυμίας πού γίνονται μέ λεπτότητα:

- *Άν τύχει καί άργήσω, μέ **περιμένεις** λίγο (= περιμένε με).*

2. Τό νά μέ **όριστική παρατατικού** χρησιμοποιείται συχνά **άντί** γιά **προστακτική**, γιά νά δηλωθεΐ παράκληση:

- *Πού είσαι, Πέτρο, νά **πήγαινες** μιά στιγμή νά **ιδείς** τί κάνει τό παιδί (= πήγαινε, σέ παρακαλώ).*

3. Έ**όριστική παρατατικού**, μέ τό **θά** μπροστά της, χρησιμοποιείται συχνά **άντί** γιά **όριστική ένεστώτα** σέ εκφράσεις πού γίνονται μέ λεπτότητα:

- Θά σέ συμβούλευα νά δεῖς τό ἔργο αὐτό (ἀντί: σέ συμβουλεύω).

β. Ἡ ὑποτακτική

Παραδείγματα	Ἡ ὑποτακτική φανερώνει
α. Ἄν βρῶ λίγο χρόνο, θά ζωγραφίσω	τό ἐνδεχόμενο
β. Ἄς γίνω πρῶτα καλά, καί βλέπουμε ὕστερα	τό ἐπιθυμητό
γ. Ἐδῶ ἄς σταθῶ κι ἄς ξαποστάσω λίγο	προτροπή
δ. Ἄς ἔρθει κι αὐτός, ἀφοῦ τό θέλει	παραχώρηση
ε. Ἄς πάει στό καλό (= εἶθε νά πάει...)	εὐχή
στ. Τότε νά δεῖς τί ἀξίζω (= μπορεῖς νά δεῖς)	τό δυνατό
ζ. Νά τό πῶ; Νά μήν τό πῶ; Τί νά κάνω;	ἀπορία
η. Ἐρθεῖ δέν ἔρθει, ἐγώ θά πάω	τό πιθανό
θ. Μή μοῦ ξαναμιλήσεις	προσταγή

● Ἡ ὑποτακτική φανερώνει κυρίως τό ἐνδεχόμενο (παρ. α) καί τό ἐπιθυμητό (παρ. β). Αὕτη εἶναι ἡ κύρια σημασία της. Μέσα στό λόγο ὁμως παίρνει καί ἄλλες σημασίες συγγενικές. Ἔτσι φανερώνει:

- 1. προτροπή καί λέγεται **προτρεπτική ὑποτακτική** (παρ. γ)
- 2. παραχώρηση καί λέγεται **παραχωρητική ὑποτακτική** (παρ. δ)
- 3. εὐχή καί λέγεται **εὐχετική ὑποτακτική** (παρ. ε). Ἡ εὐχετική ὑποτακτική συνοδεύεται ἀπό τίς λέξεις *ἄμποτε, εἶθε, μακάρι νά, ἄς*.
- 4. τό δυνατό καί λέγεται **δυνητική ὑποτακτική** (παρ. στ)
- 5. ἀπορία καί λέγεται **ἀπορηματική ὑποτακτική** (παρ. ζ)
- 6. τό πιθανό καί λέγεται **πιθανολογική ὑποτακτική** (παρ. η)
- 7. προσταγή ἢ ἀπαγόρευση καί λέγεται **προστακτική ἢ ἀπαγορευτική ὑποτακτική** (παρ. θ).

● Ἡ ὑποτακτική συνοδεύεται ἀπό τά μόρια *νά, ἄς* καθώς καί ἀπό

τούς συνδέσμους *άν, εάν, σάν, όταν, πρίν, πρίν νά, μόλις, προτοῦ, ἄμα, νά, γιά νά, μή(ν), μήπως.*

● Ἡ ὑποτακτική εἶναι ἔγκλιση τῶν προτάσεων ἐπιθυμίας καί ἔχει τήν ἄρνηση *μή(ν)* (παρ. ζ).

Ἡ πιθανολογική ὑποτακτική εἶναι ἔγκλιση τῶν προτάσεων κρίσεως καί ἔχει τήν ἄρνηση *δέ(ν)* (παρ. η).

γ. Ἡ προστακτική

α. Ἀνοίξτε τὰ παράθυρα

β. Προσκύνα, Λιάκο, τόν πασά

γ. Μή φωνάζετε ἔτσι

δ. Λυπήσου με, Θεέ μου, στό δρόμο πού πήρα...

ε. Σύρε, παιδί μου, στό καλό

στ. Λέγε λέγε, πέτυχεσ τό σκοπό σου

● Ἡ προστακτική φανερώνει τήν ἐπιθυμία ὡς προσταγή (παρ. α). Ἀνάλογα ὅμως μέ τό πρόσωπο πρὸς τό ὁποῖο ἀπευθύνεται ἐκεῖνος πού μιλά, ἡ προσταγή μπορεῖ νά γίνηι:

● 1. *προτροπή* (παρ. β)

● 2. *ἀπαγόρευση* (παρ. γ)

● 3. *παράκληση* (παρ. δ)

● 4. *εὐχή* (παρ. ε)

● 5. *ἐντονη ἐνέργεια* (παρ. στ).

Ἡ προστακτική χρησιμοποιεῖται στίς ἀνεξάρτητες προτάσεις.

Ἡ προστακτική εἶναι ἔγκλιση τῶν προτάσεων ἐπιθυμίας καί ἔχει ἄρνηση *μή(ν)* (παρ. γ).

4. Η ΜΕΤΟΧΗ

Ένεργητική φωνή	Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Ένεστώτας	Παρακείμενος
α. Πέρασε τή ζωή του ταξιθεύοντας β. Πάτησε πρώτος τό κάστρο κρατώντας στά χέρια του τή σημαία γ. Μήν ξεροντας τί νά πῶ, ρώτησα κάτι, γιά νά βγῶ ἀπό τήν ἀμηχανία	δ. Τό πήρε μέ τρεμάμενα χέρια ε. Τρεχούμενος λογαριασμός στ. Χωρίστηκαν σέ δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα	ζ. Εἶδα πάνω στό μόλο ἀραδιασμένα τά κόκκινα σταμνιά η. Ἦταν πολύ λυπημένος μέ ὅσα γίνονταν γύρω του

● Μετοχή ἔχουν:

- 1. Ὁ **Ένεστώτας** στήν ἐνεργητική (παρ. α-γ) καί, σπανιότερα, στήν παθητική φωνή (παρ. δ-στ).
- 2. Ὁ **παρακείμενος** στήν παθητική φωνή (παρ. ζ, η).
- Ἡ μετοχή εἶναι καί ὄνομα ἐπίθετο καί ρῆμα· μετέχει καί στά δύο (μετοχή).
- 1. Ὡς **ἐπίθετο** ἔχει γένος, ἀριθμό καί πτώση (παρ. δ-η).
- 2. Ὡς **ρῆμα** ἔχει διάθεση καί χρόνους (παρ. α-η) καί μπορεῖ νά πάρει ὑποκείμενο (παρ. α,β,γ), ἀντικείμενο (παρ. β,γ) καί προσδιορισμό (παρ. β,η).

- Ἡ μετοχή χρησιμοποιεῖται:
- 1. ἀντί γιά ἐπίρρημα καί λέγεται **ἐπιρρηματική μετοχή** (παρ. α, β, γ).
- 2. ἀντί γιά ἐπίθετο καί λέγεται **ἐπιθετική μετοχή** (παρ. δ, ε, στ, ζ, η).

Ἡ μετοχή παίρνει ἄρνηση *μή(ν)* (παρ. γ).

Σημείωση.

Ἡ ἐπιθετική μετοχή μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ **ἀναφορική πρόταση**: *τά τρεμάμενα χέρια = τά χέρια ποῦ τρέμουν.*

α) Ἡ μετοχή τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: *-οντας* ἢ *-ώντας*.

Παραδείγματα	Φανερώνει	Ὀνομάζεται
α. Πέρασε τό ποτάμι κολυμπώντας (= μέ κολύμπι)	τρόπο	τροπική
β. Ξημερώνοντας τ' Ἀγιαντιοῦ λάβαμε <i>διαταγή νά κινήσουμε πάλι μπροστά</i> (= ἐνῶ ξημέρωνε ἡ γιορτή τοῦ...)	χρόνο	χρονική
γ. Μὴν μπορώντας νά περπατήσουν <i>ἄλλο, κάθισαν νά ἀναπαυτοῦν λιγάκι</i> (= ἐπειδὴ δέν μποροῦσαν νά...)	αἰτία	αἰτιολογική
δ. Ἀφήνοντας τό κάστρο δέ θά ἔχουν <i>πρός τά ποῦ νά πορευτοῦν (= ἐάν ἀφήσουν τό κάστρο...)</i>	ὑπόθεση	ὑποθετική
ε. Σαράντα χρόνια φυσώντας δέν μπό- <i>ρεσα νά τόν ρίξω τόν πύργο (= ἂν</i> <i>καί φυσοῦσα...)</i>	ἐναντίωση	ἐναντιωμα- τική

- Ἡ μετοχή σέ *-οντας* ἢ *-ώντας* εἶναι μονάχα ἐπιρρηματική καί:
- 1. **Σημαίνει** κυρίως τρόπο καί, πιο σπάνια, χρόνο, αἰτία, ὑπόθεση καί ἐναντίωση· ἔτσι ὀνομάζεται **τροπική, χρονική, αἰτιολο-**

γική, ύποθετική καί ἐναντιωματική.

- 2. Ἀναλύεται, ἀνάλογα μέ τή σημασία της, σέ πρόταση: χρονική (παρ. β), αἰτιολογική (παρ. γ), ὑποθετική (παρ. δ) καί ἐναντιωματική (παρ. ε). Ἡ τροπική μετοχή ἀναλύεται σέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό (παρ. α).
- 3. Ἐχει πάντοτε σχεδόν τό ἴδιο ὑποκείμενο μέ τό ρῆμα πού προσδιορίζει καί λέγεται **συνημμένη** (παρ. α, γ, δ, ε). Κάποτε ὅμως προσδιορίζει ὁλόκληρη τήν πρόταση στήν ὁποία ἀνήκει. Τότε ἔχει δικό της ὑποκείμενο, ἢ φαίνεται νά μήν ἔχει καθόλου ὑποκείμενο, καί λέγεται **ἀπόλυτη** (παρ. β).

β) Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: -μένος, -μένη, -μένο.

Παραδείγματα	Χρησιμοποιεῖται ὡς
α. Ἐνα πουλάκι στό ξερό κλαδί κλαίει γιά τό ταίρι του τό πεθαμένο , ὁ παγωμένος ὁ βοριάς ἀπάνω του, καί τό ρυάκι κάτω παγωμένο	ἐπιθετ. προσδιορισμός ἐπιθετ. προσδιορισμός κατηγορούμενο
β. Ἡ πόρτα τοῦ κάστρου ἦταν μανταλω- μένη	κατηγορούμενο
γ. Στεκόταν μπροστά του μέ τά μάτια χα- μηλωμένα	κατηγορηματικός προσ- διορισμός
δ. Τόν ἀντρειωμένο μὴν τόν κλαῖς	οὐσιαστικό (ἀντικείμενο)

- Ἡ μετοχή σέ -μένος, -μένη, -μένο:

Ἐχει συνήθως ἐπιθετικό χαρακτήρα καί χρησιμοποιεῖται ὅπως κάθε ἐπίθετο.

Σημειώσεις.

1. Παθητική μετοχή σχηματίζουν καί ρήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δέν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς: ἀκουπῶ – ἀκουμπισμένος, συννεφιάζω – συννεφιασμένος, μουδιάζω – μουδιασμένος, θυμώνω – θυμωμένος κ.ἄ.

Οί μετοχές αυτές φανερώνουν συνήθως κάποια κατάσταση φυσική ή σωματική ή ψυχική.

2. Μερικῶν ἀποθετικῶν ρημάτων μέ ἐνεργητική διάθεση ἡ μετοχή τοῦ παρακειμένου παίρνει παθητική σημασία:

- **περιποιῶμαι** τό γραφεῖο μου (ἐνεργητική διάθεση)
- τό γραφεῖο του ἦταν πάντοτε **περιποιημένο** (παθητική διάθεση).

Τέτοιες εἶναι οἱ μετοχές: *περιποιημένος, μεταχειρισμένος, ἐπεξεργασμένος.*

γ) Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

● Τελειώνει σέ -οῦμενος ἢ -άμενος ἢ -όμενος καί χρησιμοποιεῖται ὅπως καί ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:

● 1. Ὡς ἐπιθετικός προσδιορισμός: *Τό ἀποφάσισαν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν συνεργαζόμενων σωματείων.*

● 2. Ὡς κατηγορηματικός προσδιορισμός: *Ἄσπρα μαλλιά, τρεμάμενα τά πόδια.*

● 3. Ὡς κατηγορούμενο: *Ὅλοι τοὺς ἦταν χαρούμενοι.*

Μερικές ἀπό τίς μετοχές αυτές ἔχουν γίνει οὐσιαστικά:

Τά πλεούμενα (= τά καράβια), *τά πετούμενα* (= τά πουλιά), *ὁ ἐμπορεύμενος* (= ὁ ἔμπορος) κτλ. (βλ. καί τή Γραμμ. § 273).

5. ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Βλ. Γραμματική § 217.

Σημειώσεις.

1. Στήν ἐπιστήμη, εἰδικότερα στή φιλοσοφία, καθώς καί σέ ὁρισμένες στερεότυπες ἐκφράσεις χρησιμοποιοῦμε κάποτε ἀρχαῖα ἀπαρέμφατα: *τό εἶναι, τό ὑπάρχειν, τρόπος τοῦ λέγειν, ἔχει δοῦναι καί λαβεῖν μέ τοὺς ἐμπόρους.*

2. Ἀπό τά ἀρχαῖα ἀπαρέμφατα προέρχονται καί οἱ λέξεις *φα(γ)ί* (ἀρχαῖο *φαγεῖν*), *τό ἔχει* (τό *ἔχειν*, ἡ περιουσία): *Τό ἔχει τοῦ μοναστηριοῦ.* Ἀπό τίς λέξεις αυτές μερικές ἐγιναν ὀνόματα κλιτά: *τό φα(γ)ί, τοῦ φαγιοῦ, τά φαγιά* κτλ.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στίς ἄλλες ἐγκλίσεις

Παραδείγματα	Οἱ χρόνοι στήν ὑποτακτική καί στήν προστακτική ἀναφέρονται
α. Μὴν καρτερεῖς ἐδῶ πουλί καί μὴν προσμένεις χλόη	στό μέλλον
β. Μαύρισε, κύμα, τόν ἀφρό κι ἐσεῖς, βουνά, τό χιόνι	στό μέλλον
γ. Περπατοῦν στίς ἄκρες τῶν ποδιῶν, γιά νά μὴν ξυπνήσουν τό παιδί	στό παρόν
δ. Περπατοῦσαν στίς ἄκρες τῶν ποδιῶν, γιά νά μὴν ξυπνήσουν τό παιδί	στό παρελθόν
ε. Θά περπατήσουν στίς ἄκρες τῶν ποδιῶν, γιά νά μὴν ξυπνήσουν τό παιδί	στό μέλλον
στ. Δέν εἶναι καί λίγο νά ἔχει τελειώσει τό ἀπόγευμα ὅλες τίς δουλειές του	στό μέλλον

Σχετικά μέ τή σημασία τῶν χρόνων στίς ἄλλες ἐγκλίσεις, δηλαδή στήν ὑποτακτική καί στήν προστακτική, παρατηροῦμε τά ἑξῆς:

- Στίς κύριες προτάσεις οἱ χρόνοι ἀναφέρονται στό μέλλον (παρ. α, β).
- Στίς δευτερεύουσες προτάσεις οἱ χρόνοι ἀναφέρονται:
 - Στό παρόν, ὅταν ἡ πρόταση προσδιορίζει πρόταση μέ ρῆμα παροντικοῦ χρόνου (παρ. γ).
 - Στό παρελθόν, ὅταν ἡ πρόταση προσδιορίζει πρόταση μέ ρῆμα παρελθοντικοῦ χρόνου (παρ. δ).
 - Στό μέλλον, ὅταν ἡ πρόταση προσδιορίζει πρόταση μέ ρῆμα μελλοντικοῦ χρόνου (παρ. ε).

Σημειώσεις.

Ὁ τρόπος. Ὅσο γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο παρουσιάζεται αὐτό πού σημαίνει τό

ρήμα, παρατηρούμε ότι οι χρόνοι διατηρούν και στίς άλλες ἐγκλίσεις τή σημασία τους: φανερώνουν δηλαδή τό ἐξακολουθητικό (παρ. α, γ, δ), τό συνοπτικό (παρ. ε) καί τό συντελεσμένο (παρ. στ).

Ἡ μετοχή, ἀνάλογα μέ τό ρῆμα τό ὁποῖο προσδιορίζει, ἀναφέρεται :

α) στό παρόν : Ἔρχεται **τρέχοντας**. Γυρίζει ἀπό τή δουλειά **κουρασμένος**.

β) στό παρελθόν : Ἦρθε **τρέχοντας**. Γύρισε ἀπό τή δουλειά **κουρασμένος**.

γ) στό μέλλον : Θά ἔρθει **τρέχοντας**. Θά γυρίσει τό βράδυ **κουρασμένος**.

Ἡ μετοχή φανερώνει τό ἐξακολουθητικό, τό συνοπτικό ἢ τό συντελεσμένο ἀνάλογα μέ τό χρόνο στόν ὁποῖο ἀνήκει:

Κατεβαίνοντας τίς σκάλες *σκεπτόμουν*.

Ἦρθε *πολύ* **λυπημένος**.

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Παραδείγματα

Όταν **ὁ Πέτρος** κοίταξε **τὸ** πρόσωπο **τοῦ Πέτρου** **στὸν** καθρέφτη, **πίεσε** **πολύ** **τὸν Πέτρο** **νά** μὴ γελάσει.

Όταν **ὁ Πέτρος** κοίταξε **τὸ** πρόσωπό **του** **στὸν** καθρέφτη, **πίεσε** **πολύ** **τὸν ἑαυτό του** **νά** μὴ γελάσει.

Στὸ κείμενο τῆς πρώτης στήλης ἡ ἐπανάληψη τοῦ ὀνόματος *Πέτρος* (τοῦ *Πέτρου*, τὸν *Πέτρο*) ὄχι μόνο προκαλεῖ μονοτονία, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζει νὰ ἐκφραστεῖ μέ σαφήνεια τὸ νόημα τῶν προτάσεων.

Ἀντίθετα, στὸ κείμενο τῆς δεύτερης στήλης ἡ χρησιμοποίηση τῶν λέξεων *του* καὶ *τὸν ἑαυτό του* στή θέση τοῦ ὀνόματος *Πέτρος* χαρίζει στὸ λόγο ἐκφραστικὴ ποικιλία καὶ σαφήνεια.

Οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε **ἀντὶ γὰρ ὀνόματα** λέγονται **ἀντωνυμίες**, ὅπως τὸ δείχνει καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως.

Ἡ ἀντωνυμία ἀντικαθιστᾷ ἓνα ὄνομα πού πρέπει νὰ εἶναι γνωστὸ ἢ νὰ ἔχει δηλωθεῖ τουλάχιστο μιά φορά· γιατί, ὅπως ἡ συχνὴ ἐπανάληψη τοῦ ὀνόματος, ἔτσι καὶ ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀπουσία του καὶ ἡ χρῆση μόνο ἀντωνυμιῶν δημιουργεῖ ἀσάφεια καὶ ἀοριστία. Ἄν π.χ. διαβάσουμε ἢ ἀκούσουμε τὴν περίοδο: «Όταν αὐτὸς κοίταξε τὸ πρόσωπό του στὸν καθρέφτη, πίεσε πολὺ τὸν ἑαυτό του νὰ μὴ γελάσει», ξέρουμε ποιὲς ἐνέργειες ἔκανε κάποιος, ἀλλὰ δὲν ξέρουμε ποίος εἶναι.

2. ΩΣ ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ

Παραδείγματα	Χρησιμοποιείται ως
α. Ἐμεῖς, <i>κι ἂν ἐμαλώσαμε, πάλι θ' ἀγαπηθοῦμε</i> β. Ἐμένα <i>νά ρωτήσετε</i> γ. Ποιός <i>εἶσαι ἐσύ;</i> δ. Εἶναι <i>ντροπή νά φορεῖς τέτοιο δαχτυλίδι</i> ε. Αὐτό <i>τό παιδί παίζει διαρκῶς</i> στ. Ὅσοι <i>συνεργάστηκαν μέ τό Θόδωρο τόν ἀγάπησαν</i>	ὑποκείμενο αντικείμενο κατηγορούμενο ἐπιθετικός προσδιορισμός ἐπιθετικός προσδιορισμός ὑποκείμενο

- Οἱ ἀντωνυμίες ἀνήκουν στά κλιτά μέρη τοῦ λόγου καί μποροῦν νά λειτουργοῦν μέσα στήν πρόταση ὅπως καί ἓνα ὄνομα (οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο) : ὑποκείμενο (παρ. α, στ), αντικείμενο (παρ. β), κατηγορούμενο (παρ. γ), ἐπιθετικός προσδιορισμός (παρ. δ, ε) κτλ.

3. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

α. Προσωπικές ἀντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 198)

1. α. Ἐγώ <i>δέν ἔχω ἔγνοιες</i>	1. α. Δῶσε <i>μου τό βιβλίο</i>
β. Ἐμένα <i>νά ρωτήσετε</i>	β. Κέρνα <i>μας κρασί</i>
2. α. Ἐσύ <i>δέ χρειάζεσαι βοήθεια</i>	2. α. Σοῦ <i>εἶπαν τά νέα;</i>
β. Ἐσένα <i>μόνο ἀγαπῶ</i>	β. Μή <i>σᾶς φύγει λόγος</i>
3. α. Αὐτός <i>εἶναι ποιητής</i>	3. α. Τοῦ <i>κόπηκαν τά γόνατα</i>
β. Αὐτή <i>πῆρε τό βιβλίο</i>	β. Τοῦς <i>ἔδωσαν τά χρήματα</i>
	γ. Τοῦ <i>εἶπα νά φέρει δύο βιβλία</i>

Οί υπογραμμισμένες λέξεις στά παραπάνω παραδείγματα είναι προσωπικές αντωνυμίες. Στά 1αβ φανερώουν τό πρόσωπο πού μιλάει ή τά πρόσωπα πού μιλούν (πρώτο πρόσωπο): στά 2αβ φανερώουν τό πρόσωπο ή τά πρόσωπα στά όποια μιλούμε (δεύτερο πρόσωπο): στά 3αβ φανερώουν τό πρόσωπο ή τά πρόσωπα γιά τά όποια μιλούμε (τρίτο πρόσωπο).

Οί αντωνυμίες τής πρώτης στήλης λέγονται **δυνατοί** τύποι, ενώ τής δεύτερης **άδύνατοι** (βλ. καί Γραμματική § 198-199). Οί πρώτοι συνηθίζονται, όταν βρίσκονται μόνοι στό λόγο ή όταν θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ή νά τό αντιδιαστείλουμε από άλλο. Οί άδύνατοι τύποι (δεύτερη στήλη) χρησιμοποιούνται πολύ πιό συχνά από τούς δυνατούς. Οί τύποι αυτοί είναι άτονοι: στό γραπτό λόγο όμως παίρνουν τό τονικό σημάδι, όταν βρίσκονται πρίν από τό ρήμα, αλλά όχι καί όταν ακολουθούν, όποτε είναι έγκλιτικά (παρ. τής δεύτερης στήλης).

Σημείωση.

Δέν πρέπει νά συγχέουμε μέ άρθρα όρισμένες από τίς προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου πού συμπίπτουν στή μορφή, γιατί τά άρθρα, όπως ξέρουμε (βλ. σ. 32), μπαίνουν πρίν από όνόματα του ίδιου γένους, αριθμού καί πώσεως ή πρίν από ουσιαστικοποιημένες λέξεις καί φράσεις, ενώ οί όμοιόμορφες αντωνυμίες μπαίνουν πρίν ή ύστερα από ρήματα.

β. Κτητικές αντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 202)

- α. Τό σπίτι μου (μας) είναι μικρό
- β. Η προθυμία σου (σας) μέ συγκινεί
- γ. Ο γιός του (τους) μεγάλωσε πιά
- δ. Τό δικό σου σπίτι είναι ώραϊο
- ε. Όλη αυτή ή περιουσία είναι δική μου
- στ. Όλη αυτή ή περιουσία είναι δική σας
- ζ. Δικά του είναι τά χρήματα
- η. Δικό τους είναι τό φταίξιμο

Οί υπογραμμισμένες αντωνυμίες φανερώουν σέ ποιόν ανήκει κάτι, τόν κήτορα, καί γι' αυτό λέγονται **κτητικές**.

Στά παραδείγματα α, β, γ οί κτητικές αντωνυμίες είναι οί αδύνατοι τύποι τής προσωπικής αντωνυμίας χωρίς τόνο· εκείνοι όμως συνάπτονται μέ ρήματα, ενώ οί μονολεκτικές κτητικές αντωνυμίες προσδιορίζουν ονόματα.

Στά παραδείγματα δ, ε, στ, ζ, η οί κτητικές αντωνυμίες είναι περιφραστικές (άποτελούνται από τό επίθετο *δικός* καί από μιά μονολεκτική κτητική αντωνυμία). Τίς περιφραστικές κτητικές αντωνυμίες τίς χρησιμοποιούμε, όταν θέλουμε νά τονίσουμε ότι κάτι ανήκει σέ κάποιον ή νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τόν κτήτορα.

Οί μονολεκτικές κτητικές αντωνυμίες είναι γενικές κτητικές στά ονόματα πού προσδιορίζουν (παρ. α, β, γ).

- Τό πρώτο μέρος τής περιφραστικής αντωνυμίας *δικός -ή -ό μου*, δηλαδή *δικός -ή -ό*, ακολουθεῖ τούς κανόνες συμφωνίας τών ἐπιθέτων, ενώ τό δεύτερο, δηλαδή τό *μου (σου, του, μας, σας, τους)*, δείχνει τό πρόσωπο τοῦ κτήτορα.

γ. Αὐτοπαθεῖς αντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 203)

Παραδείγματα	Χρησιμοποιεῖται ὡς
α. Ἐγὼ κοιτάζω τόν ἑαυτό μου	ἀντικείμενο
β. Ἐσύ κοιτάξεις τόν ἑαυτό σου	ἀντικείμενο
γ. Δέν ὑπῆρξα ποτέ διαλαλητής τοῦ ἑαυτοῦ μου	γεν. ἀντικειμενική
δ. Ἐχει δημιουργήσει τήν πιό ἀγαθή φήμη γιά τόν ἑαυτό του	ἐμπρ. προσδ. ἀναφορᾶς

- Οί αὐτοπαθεῖς αντωνυμίες χρησιμοποιοῦνται ὡς οὐσιαστικά καί γι' αὐτό μποροῦν νά εἶναι: ἀντικείμενα, ὀνοματικοί προσδιορισμοί κτλ. (παρ. α-δ).

Σημείωση.

Ἡ ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια· τή χρησιμοποιεῖ κάποτε ὡς ὑποκείμενο καί ὡς κατηγορούμενο, γιά νά παρουσιάσουμε ἐντονότερα τήν ἐννοία τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ ἐγώ:

Τή σταματᾷ ὁ ἑαυτός της.

Εἶμαι μόνάχος μου! Εἶμαι ὁ ἑαυτός μου!

δ. Ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίες

1. Ποιές εἶναι.

- α) ('Ο) ἓνας τόν ἄλλο (ὁ ἓνας μέ τόν ἄλλο, ὁ ἓνας στόν ἄλλο, ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ).
- β) μεταξύ μας, μεταξύ σας, μεταξύ τους καί ἀναμεταξύ μας, ἀναμεταξύ σας, ἀναμεταξύ τους κ.ἄ.δ.

2. Παραδείγματα.

α. Λυποῦνταν ὁ ἓνας τόν ἄλλο	Φανερώνει ἀμοιβαιότητα
β. Κοίταζε ὁ ἓνας τόν ἄλλο	ἀμοιβαιότητα
γ. Ρίχτηκαν στήν ἀγκαλιά ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ	ἀμοιβαιότητα
δ. Πέφτουν ὀργισμένοι ὁ ἓνας στόν ἄλλο	ἀλληλοπάθεια
ε. Τί φιλονικεῖτε μεταξύ σας;	ἀλληλοπάθεια

Οἱ ἐκφράσεις ὁ ἓνας τόν ἄλλο, μεταξύ μας κτλ. χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίες, γιατί φανερώνουν ὅτι δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα ἐνεργοῦν ἢ πάσχουν ἀμοιβαῖα.

Ἡ συντακτική χρήση τῆς ἐκφράσεως ὁ ἓνας τόν ἄλλο (ἢ ἄλλων ὁμοίων), ὅταν δηλώνει ἀλληλοπάθεια, εἶναι βραχυλογική καί ἡ πρόταση στήν ὁποία ἀνήκει ἰσοδυναμεῖ μέ δύο:

Ἔδερνε ὁ ἓνας τόν ἄλλο. Ὁ ἓνας ἔδερνε τόν ἄλλο καί ὁ ἄλλος ἔδερνε τόν ἓνα (= τόν πρῶτο), δηλαδή ὁ καθένας τοὺς ἔδερνε τόν ἄλλο (ἀλλά καί δεχόταν χτυπήματα).

Δέν ἔχει ὅμως τήν ἴδια σημασία ἡ φράση : (Ἀπό τοὺς δύο γείτονές μου) ὁ ἓνας ἔδερνε τόν ἄλλο (ὁ Γιώργος ἔδερνε τόν Πέτρο, δέ δεχόταν ὅμως ὁ ἴδιος χτυπήματα).

ε. Ὅριστικές ἀντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 204)

- α. Ὁ Φίλιππος καλλιεργεῖ ὁ ἴδιος τόν κήπο του
- β. Ἐγώ ἢ ἴδια θά περιποιηθῶ τά λουλούδια

- γ. *Θά ὄνειρευτεῖς τήν Ὅμορφιά τήν ἴδια*
 δ. *Δέν πειράζει, μαγειρεῦουν μόνοι τους* (= *ἐκεῖνοι μόνοι τους*)
 ε. *Ἀδελφή, νά μᾶς τά φέρεις ἡ ἴδια* (= *ἐσύ ἡ ἴδια* ἐννοεῖται ἡ ἀντωνυμία πού προσδιορίζεται)

Οἱ ὀριστικές ἀντωνυμίες συνήθως προσδιορίζουν ὡς κατηγορηματικοί προσδιορισμοί σύναρθρα οὐσιαστικά (παρ. α, γ) καί προσωπικές ἢ δεικτικές ἀντωνυμίες, πού ἄλλοτε ὑπάρχουν καί ἄλλοτε ἐννοοῦνται (παρ. β, δ, ε).

Σημείωση.

Τά ἐπίθετα *ἴδιος* καί *μόνος*, ὅταν βρίσκονται ἀνάμεσα στό ἄρθρο καί στό οὐσιαστικό, εἶναι ἐπιθετικοί προσδιορισμοί: *Ὁ ἴδιος καθηγητής διδάσκει τήν Ὑγιεινή καί τή Γεωγραφία. Ὁ μόνος γιατρός τῆς περιοχῆς ἀρρώστησε.*

στ. Δεικτικές ἀντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 205)

- α. *Αὐτό τό παιδί τό γνωρίζετε;*
 β. *Αὐτός εἶναι ἀδερφός μου*
 γ. *Γιά ποιά πράγματα μιλάς; Γι' αὐτά πού λέγαμε πρωτότερα*
 δ. *Πήγαινε στή λαϊκή ἀγορά κι ἐκεῖ θά βρεῖς αὐτά πού μοῦ ζητᾷς*
 ε. *Ὑπνε πού παίρνεις τά παιδιά, ἔλα πάρε καί τοῦτο*
 στ. *Τοῦτο τό σκουφάκι, σάν τό βάλεις, δέ θά φαίνεσαι*
 ζ. *Ἐκεῖνο τό βιβλίο θέλω*
 η. *Ποῦ 'ναι (ἐ)κεῖνα τά χρόνια (τά παλιά...)*
 θ. *Παρακαλοῦσε τή θυγατέρα της νά γυρίσει πίσω· ἐκεῖνη δέν τήν ἄκουσε*
 ι. *Αὐτό τό ἐργοστάσιο πρόσφερε τέτοια καί τόση δουλειά, ὥστε ὅλοι τό ἀγάπησαν*
 ια. *Ὁ τόσος θόρυβος ἐνοχλεῖ*

Ἀπό τίς δεικτικές ἀντωνυμίες οἱ: *αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος* χρησιμοποιοῦνται καί ὡς οὐσιαστικά, δηλαδή μόνες τους (παρ. β, γ, δ, ε, θ) καί ὡς ἐπίθετα μπροστά ἀπό σύναρθρα οὐσιαστικά (παρ. α, στ, ζ, η), ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες δύο, *τέτοιος* καί *τόσος*, χρησιμοποιοῦνται πάντοτε ὡς

ἐπίθετα καί συνοδεύουν ἄναρθρα οὐσιαστικά (παρ. ι) ἢ βρίσκονται μεταξὺ ἄρθρου καί οὐσιαστικοῦ (παρ. ια).

Σημειώσεις.

α) Οἱ ἀντωνυμίες αὐτός καί ἐκεῖνος πολλές φορές μπαίνουν γιά ἔμφαση:

Τῆς θάλασσης τὰ κύματα, αὐτὰ μόν' τόν ρωτοῦσαν.

Δέν τ' ἀφήνουν τὰ παιδιά νά κάνουν ὅ,τι θέλουν αὐτά.

Πές του αὐτοῦ τοῦ κυρίου νά μ' ἀφήσει ἡσυχο.

Οἱ βέργες οἱ καμαρωτές λαμποκοποῦν κι ἐκεῖνες.

β) (Οἱ ἀντωνυμίες αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος, ὅταν χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπίθετα, τυπικά εἶναι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί, γιατί συνοδεύουν σύναρθρα οὐσιαστικά· στήν πραγματικότητα ὅμως εἶναι ἐπιθετικοί προσδιορισμοί.)

ζ. Ἑρωτηματικές ἀντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 208)

1. α. Ποιός φωνάζει;

β. Ποιός εἶναι ὁ πατέρας σου;

γ. Ποιανοῦ εἶναι αὐτό τό σπίτι;

δ. Ποιός πατέρας δέν ἀγαπᾶ τὰ παιδιά του;

2. α. Πόσες φορές ἐκλαψε;

β. Πόσα χρήματα θέλεις;

3. α. Τί συμβαίνει; Τί θέλεις; Τί ἔγινε ὁ Πέτρος;

β. Τί ἄνθρωπος εἶσαι ἐσύ; Τί λογιῆς ἄνθρωπος ἦταν;

γ. Τί ἁμαρτίες ἔκανες;

δ. Καί τί μισθό παίρνετε; (τί = πόσο;)

ε. Τί ἔφυγες καί δέ μᾶς περίμενες; (τί = γιατί, γιά ποιό λόγο)

στ. Τί τὰ θέλουμε τὰ πολλά λόγια; (τί = γιατί, γιά ποιό σκοπό)

ζ. Τί σοῦ ἔφταιξα ἐγώ; (τί = σέ τί, ὡς πρός τί)

η. Τί θανμάσιος περίπατος! (τί = πόσο)

Ἀπό τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες ἡ ποιός χρησιμοποιεῖται καί ὡς οὐσιαστικό (παρ. 1 αβγ) καί ὡς ἐπίθετο (παρ. 1δ), ἡ πόσος μόνο ὡς ἐπίθετο (παρ. 2 αβ) καί ἡ τρίτη, ἡ τί, ὡς οὐσιαστικό (παρ. 3 α), ὡς ἐπίθετο (παρ. 3 βγδ) καί ὡς ἐπίρρημα (παρ. 3 ε, στ, ζ, η)· ἡ ἀντωνυμία τί ὡς ἐπίθετο, ὅπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, μπορεῖ νά

συνοδεύει ουσιαστικά όποιουδήποτε γένους και όποιασδήποτε πτώσεως.

Παρατηρήσεις.

1. Πολλές φορές ή άντωνυμία *τί* χρησιμοποιείται σέ έλλειπτικές προτάσεις: στίς περιπτώσεις αυτές, άν προσπαθήσουμε νά συμπληρώσουμε τούς όρους πού λείπουν, θά διαπιστώσουμε ποιός είναι ό συντακτικός ρόλος της:

Τί; Πέθανε ό κύριος Λεωνίδας; (*τί* = *τί λέξ;* / *τί* = άντικ.)

Τί; Θά φύγεις σήμερα; (= *τί λέξ;* / *τί* = άντικείμεν.)

2. Ή πόσος έχει και τή σημασία «πάρα πολύς», «ύπερβολικά πολύς»:
Πόσα βάσανα πέρασα γιά νά σπουδάσω!

3. "Όταν ή έρώτηση περικλείει έντονη άπορία ή λεπτή ειρωνεία, τότε μπροστά από τίς έρωτηματικές άντωνυμίες μπορεί νά μπαίνει τό μόριο *σάν*:

Σάν τί έκανες και θέλεις μεγάλη άμοιβή;

Ή καρδούλα μου τό ξέρει, **σάν τί** πόνους ύποφέρει.

«**Σάν** ποιό χωράφι σπάρθηκε και δέ θά τό θερίσουν;»

4. Γιά τήν άπάντηση πού δίνουμε σέ έρωτήσεις πού εισάγονται μέ έρωτηματικές άντωνυμίες βλ. τόν πίνακα τών συσχετικών άντωνυμιών τής Γραμματικής § 210.

η. Άόριστες άντωνυμίες

(Βλ. Γραμματική § 209)

α. Άλλοι ύποστήριζαν τήν πρόταση και άλλοι τήν πολέμησαν

Έχεις άλλη κόρη;

β. Χτυπάει τήν πόρτα και βγαίνει ένας και τοῦ άνοιξε

Ένας στρατιώτης σέ ζητά

γ. Έχει ό κάθε στρατιώτης τήν κουβέρτα του

δ. (Ό) καθένας έχει τή δική του γνώμη

ε. Ή προσωπική αξία είναι άνώτερη από **καθετί** σ' αυτό τόν κόσμο

στ. Μακάρι νά ζήσει καί ἡ γιαγιά τοῦ πατέρα μου **κάμποσα** χρόνια

ζ. Εἶδες **κανέναν** νά περνᾷ ἀπό δῶ;

Κανείς δέ σέ γνωρίζει ἐδῶ. Διαβάστε καί **κανένα** περιοδικό

η. Ἦρθε **κάποιος** καί σέ ζήτησε

Κάποιοι ψαράδες πῆγαν ἀπό τήν αὐγή

θ. Εἶχα νά τελειώσω **κάτι** ἐργασίες

Γιατί θύμωσε; Γιατί βρῆκε **κάτι** μέσα στό φαγητό

ι. **Μερικοί** τό πίστεψαν. Ἀγόρασα **μερικά** βιβλία

ια. Ἦρθε ὁ **δεῖνα** ἡθοποιός καί μου λέει:

Καί ὁ **δεῖνα** καί ὁ τάδε εἶναι γνωστοί μου

ιβ. Ἡ **τάδε** μοιράζει στό κτῆμα της φροῦτα. Θά σέ στείλω στό **τάδε** μέρος

ιγ. **Βλέπεις τίποτε;** Δέ βλέπω **τίποτε**

Εἶδατε **τίποτε** στρατιῶτες νά περνοῦν ἀπό δῶ;

Ἀπό τίς ἀόριστες ἀντωνυμίες ἄλλες χρησιμοποιοῦνται μόνο ὡς οὐσιαστικά (καθένας, καθετί, παρ. δ, ε), ἄλλες μόνο ὡς ἐπίθετα (κάθε, κάμποσος, παρ. γ, στ) καί τέλος οἱ περισσότερες καί ὡς οὐσιαστικά καί ὡς ἐπίθετα (παρ. α, β, ζ, η, θ, ι, ια, ιβ, ιγ).

Παρατηρήσεις.

1. Οἱ ἀντωνυμίες ἕνας, καθένας καί κανένας ἔχουν μόνο ἐνικό ἀριθμό· ὁ πληθυντικός τους σχηματίζεται ἀπό ἄλλες (κάποιοι, κάτι, τίποτε· κάθε + ἀριθμητικό):

Ἦρθε ἕνα παιδί. Ἦρθαν **κάποια** παιδιά. Ἦρθαν **κάτι** παιδιά.

– Εἶναι **κανένας** μέσα; – **Κάποιοι** εἶναι μέσα.

– Εἶδατε **κανένα** στρατιώτη; – Εἶδαμε **κάτι** στρατιῶτες.

– Ἦρθε **κανένας** συμμαθητής μου νά μέ ζητήσει;

– **Μήν** ἦρθαν **τίποτε** συμμαθητές μου καί μέ ζήτησαν;

Λέει τόν Ἀπόστολο **κάθε** Κυριακή

Κάθε τρεῖς Κυριακές πηγαίνει ἐκδρομή

2. Μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς ἀόριστες ἀντωνυμίες καί οἱ τύποι τῆς ποιός σέ φράσεις ὅπως: αὐτές οἱ διαδόσεις, ποιές λίγο ποιές πολύ, εἶναι ψεύτικες (ποιές = ἄλλες).

3. Μερικές φορές ἡ ἀντωνυμία καθένας δείχνει ἐπιμερισμό τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ ἀντικειμένου κτλ.:

Οἱ τρεῖς γιοί ἤθελαν ὁ καθένας γιά τόν ἑαυτό του τό σπίτι.
Περιποιήθηκαν καί τούς πέντε ἐπισκέπτες, τόν καθένα γιά ἄλλη αἰτία.

4. Ἡ λέξη ἓνας εἶναι ἐπιπλέον καί ἄοριστο ἄρθρο καί ἀριθμητικό ἐπίθετο. Μπορεῖ ἐπίσης νά ἔχει καί τίς σημασίες κάποιος, ἐκεῖνος:

Ἐνας στρατιώτης σέ ζητᾶ = Κάποιος στρατιώτης σέ ζητᾶ

Ἐνας πού ἔχει μυαλό δέ λέει τέτοια λόγια = Ἐκεῖνος πού ἔχει...

5. Ἡ ἀντωνυμία κάποιος μπορεῖ νά ἔχει καί ἄλλες σημασίες:

Ἐχει κι αὐτός κάποια περιουσία (κάποια = ὄχι μεγάλη ἀλλά ὄχι καί ἐντελῶς ἀσήμαντη).

θ. Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

(βλ. Γραμματική § 206)

- α. Φαίνεται ὅτι τό ἔγραψαν στήν Κούλα, ἡ ὁποία στό μεταξύ εἶχε πάει στήν Τρίπολη
- β. Ταξίδεψα μέ τό πλοῖο, μέ τό ὁποῖο ταξιδέψατε καί σεῖς
- γ. Ὅποιος πεινάει, καρβέλια ὀνειρεύεται
- δ. Ὅποιο παιδί τό ξέρει, νά τό πεῖ
- ε. Ὅποιοσδήποτε θέλει, μπαίνει μέσα
- στ. Ὅσα δίνεις, τόσα παίρνεις
- ζ. Ὅσοι κλέφτες τ' ἀκούσανε, πᾶνε νά προσκυνήσουν
- η. Ὅσαδήποτε χρήματα σοῦ ζητήσῃ, νά τοῦ τά δώσῃς
- θ. Ὅ,τι καιρός εἶναι ἐδῶ, εἶναι καί κεῖ
- ι. Πάρε μαζί σου ὅ,τι σοῦ χρειάζεται
- ια. Ὅτιδήποτε σοῦ πεῖ, ἐσύ νά μή μιλήσῃς (Ὅτιδήποτε σοῦ πεῖ = κι ἄν σοῦ πεῖ κάτι)
- ιβ. Δῶσε μου τά βιβλία πού σοῦ δάνεισα (πού = τά ὁποῖα)
- ιγ. Ἄς ἔρθῃ νά μιλήσῃ μέ μένα, πού μέ ξέρει (πού μέ = τόν ὁποῖο)
- ιδ. Ἐκεῖνος πού ἔφταιγε, τιμωρήθηκε (πού = ὁ ὁποῖος)
- ιε. Ἐσύ εἶσαι ἡ αἰτία, πού τά παθαίνω αὐτά (πού = γιά τήν ὁποῖα)
- ιστ. Μπῆκα κρυφά στό σαλόνι, πού ἔπαιζε πιάνο ἡ νουνά (πού = ὅπου)

Οί αναφορικές αντωνυμίες είναι καί ὅροι τῶν αναφορικῶν προτάσεων πού εἰσάγουν, ἢ προσδιορισμοί τῶν ὄρων τους. Λ.χ. στό παρ. α τό *ἡ ὁποία* εἶναι ὑποκείμενο στό *εἶχε πάει*, στό παρ. ζ τό *ὅσοι* εἶναι ἐπιθετικός προσδιορισμός στό *κλέφτες* κτλ.

Παρατηρήσεις.

1. Ἀπό τίς αναφορικές αντωνυμίες ἡ αντωνυμία *ὁ ὁποῖος* χρησιμοποιεῖται μόνο ὡς οὐσιαστικό (παρ. α,β), ἐνῶ οἱ ἄλλες καί ὡς οὐσιαστικά (παρ. γ, ε, στ, ι, ια) καί ὡς ἐπίθετα (παρ. δ, ζ, η, θ).

2. Μποροῦμε νά ἀναλύσουμε τό αναφορικό *πού* (καί ὅταν εἶναι μόνο του καί ὅταν συνοδεύεται ἀπό προσωπική αντωνυμία) σέ ἕναν τύπο (ἐμπρόθετο ἢ ὄχι) τῆς αντωνυμίας *ὁ ὁποῖος* (ἂν τό ἐπιτρέπουν τά συμφραζόμενα· στό παρ. ιστ δέν τό ἐπιτρέπουν)· μέ βάση αὐτή τήν ἀνάλυση εἶναι εὐκόλο νά προσδιορίσουμε τό συντακτικό ρόλο τοῦ *πού*, ἂν δηλαδή εἶναι ὑποκείμενο ἢ ἀντικείμενο ἢ ἄλλος προσδιορισμός (παρ. ιβ, ιγ, ιδ), ἢ ἂν βρίσκεται στή θέση κάποιου ἄλλου προσδιορισμοῦ (παρ. ιε).

3. Τήν αντωνυμία *ὁ ὁποῖος* τή χρησιμοποιοῦμε πολύ σπάνια. Εἶναι ὅμως καλύτερα νά τή χρησιμοποιοῦμε στή θέση τοῦ *πού* σέ δύο περιπτώσεις: α) γιά νά κάνουμε μέ τίς πτώσεις της (κυρίως τίς πλάγιες) καί μέ ἐμπρόθετα (πρόθεση + ἕναν τύπο τῆς *ὁ ὁποῖος*) τή φράση σαφέστερη:

Τό παιδί τοῦ λοχαγοῦ, πού εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ, μοῦ εἶπε ὅλα ὅσα ἔγιναν (Ποίος εἶχε βρεθεῖ, τό παιδί ἢ ὁ λοχαγός;) καί β) γιά νά ἀποφύγουμε τά πολλά *πού* στή σειρά:

Τήν ἱστορία αὐτή τή διάβασα σ' ἕνα παλιό βιβλίο, πού τό ἔγραψε ἕνας σοφός Ἰνδός, πού τήν εἶχε, λέει, ἀκούσει ἀπό τόν πρόπαππό του, πού κι αὐτός τήν εἶχε μάθει ἀπό τόν παππού του, πού κι ἐκεῖνος πάλι τήν εἶχε ἀκούσει ἀπό τό μεγάλο θεῖο, πού τήν εἶχε ἰδεῖ μέ τά ἴδια του τά μάτια.

4. Οἱ αντωνυμίες *ὁποῖος*, *ὅ,τι* καί *ὅσος* μαζί μέ τό -*ὅποτε* γίνονται ἀοριστολογικές (βλ. Γραμμ. § 207):

Ὅσοσδήποτε (ὅποιοσδήποτε, ὅτιδήποτε) κόσμος βρίσκεται ἐκεῖ, ἐσεῖς θά παίξετε τό ἔργο σας.

5. Ὡς πρὸς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση, στά ὁποῖα μπαίνουν οἱ κλιτές ἀναφορικές ἀντωνυμίες, παρατηροῦμε ὅτι συμφωνοῦν μέ τή λέξη στήν ὁποία ἀναφέρονται **στό γένος** καί **στόν ἀριθμό**. Ἡ πτώση τους κανονίζεται ἀπό τό συντακτικό τους ρόλο στήν πρόταση (παρ. α-ιε).

ΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

1. ΓΕΝΙΚΑ

- α. Ἦρθε ἓνα πούλμαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα
- β. Ὁ γεροντάκος βάδιζε τοῖχο τοῖχο
- γ. Παιδιά, καθίστε πλάι πλάι
- δ. Ὁ δρόμος περνᾷ μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι
- ε. Ἐγὼ φεύγω σήμερα
- στ. Ὁ πατέρας κοιμᾶται τὸ μεσημέρι
- ζ. Ὁρεσ καθόμουν καὶ κοίταζα τὴ θάλασσα
- η. Γράφω αὐτὲς τίς λέξεις βιαστικά
- θ. Ὁ φταίχτης βάδιζε σκυφτός
- ι. Ἦρθε ἡ κόρη του γελῶντας
- ια. Ὁ δρόμος εἶναι ἐξαιρετικά ἐπικίνδυνος
- ιβ. Τὸ μάθημα τὸ εἶπες πολὺ καλά
- ιγ. Ὅλα τὰ παιδιά χάρηκαν λίγο πολὺ
- ιδ. Ἡ οἰκογένειά του πεθαίνει τῆς πείνας
- ιε. Δέν τοῦ ἀντιμίλησε ἀπὸ σεβασμό
- ιστ. Πάρε αὐτὰ τὰ χρήματα, γιὰ νὰ ἀγοράσεις δίσκους
- ιζ. Εἶχε φέξει τόσο, ὥστε μπορούσα νὰ διαβάσω χωρὶς λάμπα
- ιη. Θὰ βρεῖς καλά φρούτα στὴν ἀγορά, ἂν πᾶς πρωί
- ιθ. Δέν μπορεῖ νὰ τρέξει, ἂν καὶ εἶναι νέος

- κ. **Ναί**, *θά ἔρθει ὁ γιατρός*
 κα. **Ὁχι**, *δέν κακολόγησα κανέναν*
 κβ. **Ἰσως** *νά ἔρθει ὁ προϊστάμενος*
 κγ. **Ὁ γιός σου εἶναι ἄσος στό κολύμπι**

Σέ μία ιδιαίτερη κατηγορία τῶν ρηματικῶν συνόλων (βλ. σελ. 51) ἀνήκουν τὰ παραδείγματά μας. Τά σύνολα αὐτά ἀποτελοῦνται ἀπό τό ρῆμα καί ἀπό προσδιορισμό πού ἔχει βασική ιδιότητα νά ἀποδίδει στό ρῆμα (ἀλλά σέ ὀρισμένες περιπτώσεις καί στό ἐπίθετο καί στό οὐσιαστικό καί στό ἐπίρρημα) ὅ,τι τοῦ χρειάζεται κάθε φορά γιά νά συμπληρωθεῖ ἡ ἔννοιά του καί νά γίνει πιο συγκεκριμένη καί πιο σαφής. Εἰδικότερα οἱ προσδιορισμοί αὐτοί δηλώνουν ἐπιρρηματικές σχέσεις, δηλαδή:

τόπο (παρ. α-δ), **χρόνο** (παρ. ε-ζ), **τρόπο** (παρ. η-ι), **ποσό** (παρ. ια-ιγ), **αἰτία** (παρ. ιδ-ιε), **(σκοπό)** (παρ. ιστ), **(ἀποτέλεσμα** (παρ. ιζ), **ἀναφορά** (παρ. κγ), **προϋπόθεση (ὄρο)** (παρ. ιη), **ἐναντίωση καί παραχώρηση** (παρ. ιθ), **βεβαίωση, ἄρνηση, δισταγμό ἢ πιθανότητα** (παρ. κ-κβ). Γιά τό λόγο αὐτό οἱ προσδιορισμοί αὐτοί, πού ὅπως θά δοῦμε παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία στή μορφή τους, παίρνουν τό κοινό ὄνομα **ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί**.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΩΝ

Ὅπως φαίνεται ἀπό τὰ ἴδια παραδείγματα, οἱ ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί ἐμφανίζονται μέ δύο γενικότερες μορφές: εἶναι **μονολεκτικοί** ἢ **περιφραστικοί**. Πιο συγκεκριμένα:

α) Μονολεκτικοί εἶναι οἱ ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί πού ἀποτελοῦνται ἀπό μία λέξη, δηλαδή:

- 1) Ἀπλά ἐπιρρήματα (παρ. ε, η, ια, κ, κα, κβ)
- 2) Ἀπλές (ἄναρθρες) πτώσεις (παρ. ζ)
- 3) Ἐπίθετα (=ἐπιρρ. κατηγορούμενα, βλ. σελ. 19), (παρ. θ)
- 4) Μετοχές μέ ἐπιρρηματική σημασία (παρ. ι)

β) **Περιφραστικοί** είναι οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί που αποτελούνται από δύο ή περισσότερες λέξεις, δηλαδή:

- 1) Έμπρόθετους προσδιορισμούς (παρ. α, ιε, κγ)
- 2) Σύναρθρες πτώσεις (παρ. στ, ιδ)
- 3) Επιρρηματικές (ή άλλες) εκφράσεις (παρ. γ)
- 4) Ζεύγη επιρρημάτων (παρ. ιβ, ιγ)
- 5) Διπλασιασμένες (άπλές ή σύναρθρες) πτώσεις (παρ. β)
- 6) Συνδυασμούς επιρρημάτων με εμπρόθετους προσδιορισμούς (παρ. δ)
- 7) Επιρρηματικές προτάσεις (παρ. ιστ, ιζ, ιη, ιθ).

3. ΠΟΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ

Όπως φαίνεται και από τα παραδείγματα που έχουμε στην αρχή του κεφαλαίου και από την ονομασία τους (επιρρηματικοί = επί + ρήμα), τα επιρρήματα ή οι λέξεις που χρησιμοποιούνται ως επιρρήματα εξυπηρετούν κατεξοχήν τα ρήματα. Γι' αυτό, το ρήμα, ανάλογα με τη σημασία του και με τις ανάγκες του λόγου, μπορεί να πάρει όλων των ειδών τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς, όπως αυτοί εμφανίζονται σε όλη την ποικιλία των μορφών τους.

Όπως όμως έχουμε πεί, και άλλα μέρη του λόγου παίρνουν επιρρηματικούς προσδιορισμούς, όχι όμως όλα τα είδη τους. Έτσι,

α) Τά επίθετα παίρνουν επιρρηματικούς προσδιορισμούς:

- 1) Του ποσού: *Τό χαντάκι είναι πολύ στενό.*

Κάπως δύσκολο να γίνει αυτό που θέλεις.

- 2) Της αναφοράς: *Τά χρώματα αυτά είναι ιερά για μās.*

Στά χρόνια είσαι μεγαλύτερος από τον αδελφό σου, στά μυαλά όμως τί γίνεται;

- 3) Της αιτίας: *Ο Κροϊσος ήταν υπερήφανος για τα πλούτη του.*

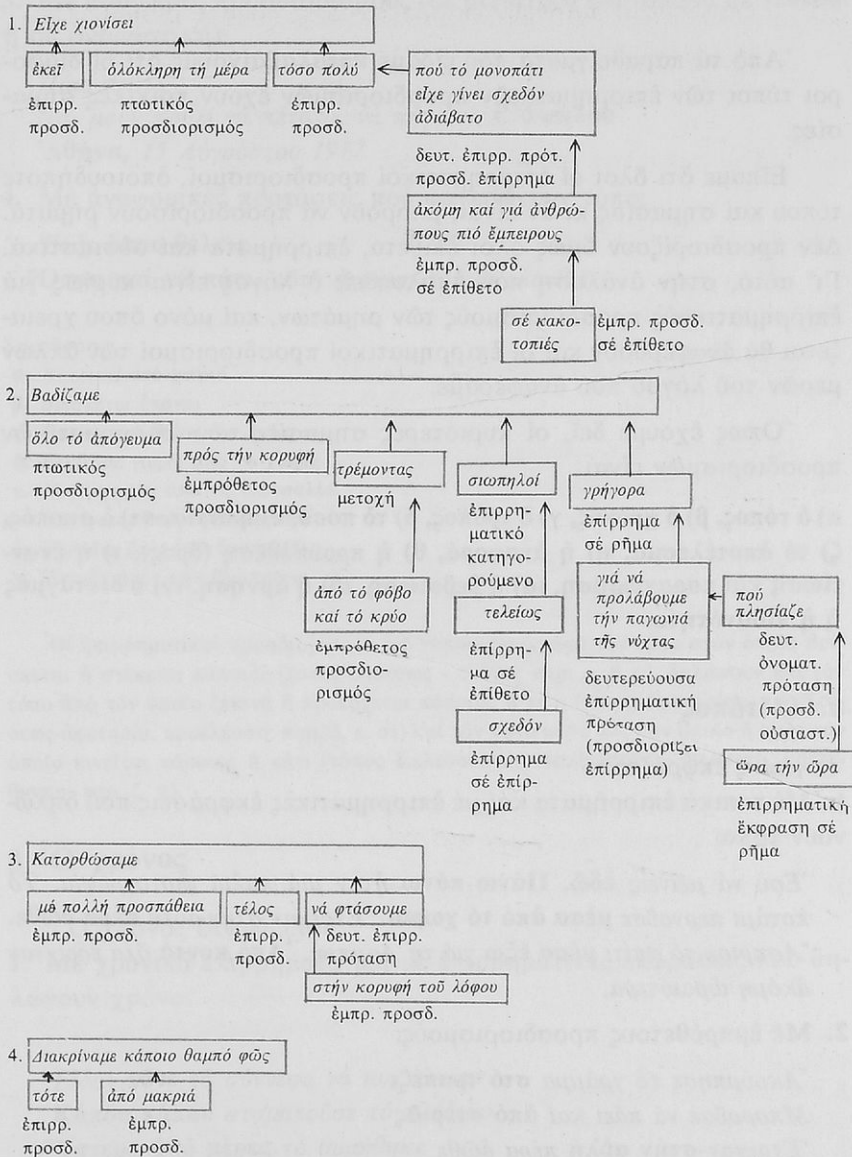
- 4) Τοῦ σκοποῦ: Ἦρθε ἔτοιμος **γιά** **καβγά**.
- β) Τά ἐπιρρήματα παίρνουν ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς:
- 1) Τοῦ ποσοῦ: *Φτάσαμε **πολύ** νωρίς.*
*Τό σπίτι τους βρίσκεται **λίγο** πιά ἔξω ἀπό τό χωριό.*
 - 2) Τῆς ἀναφορᾶς: ***Ὅσο** **γιά** **τή** **μόρφωση** **τῶν** **παιδιῶν** **του**, φρόντισε*
ὕποδειγματικά.
- γ) Τά οὐσιαστικά πού δηλώνουν ἐνέργεια παίρνουν ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς (πού εἶναι πάντοτε ἐμπρόθετοι):
- 1) Τοῦ σκοποῦ: *Οἱ προσπάθειες **γιά** **τή** **λύτρωση** τοῦ ἔθνους*
(= προσπαθοῦσαν νά λυτρώσουν τό ἔθνος).
 - 2) Τοῦ τόπου: *Ἡ ἄφιξή τους **στήν** **πόλη** ξεσήκωσε ὅλα τά παιδιά.*
 - 3) Προέλευση: *Ἡ καταγωγή τοῦ Κοραῆ **ἀπό** **οἰκογένεια** ἐμπόρων...*
 - 4) Ἐναντίωση: *Ἐκδήλωσαν τήν ἀγανάκτησή τους **κατά** **τῆς** **τυραννίας**.*
 - 5) Ἀναφορά: *Τά αἰσθήματά του **γιά** **τήν** **οἰκογένεια** αὐτή εἶναι γνωστά.*

Μποροῦμε νά δοῦμε καλύτερα τοὺς τρόπους μέ τοὺς ὁποίους ἐκφέρονται οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ καί τίς λέξεις πού παίρνουν αὐτοὺς τοὺς προσδιορισμούς στό κείμενο καί στό παραστατικό διάγραμμα πού ἀκολουθοῦν.

Κείμενο:

Εἶχε χιονίσει ἐκεῖ τόσο πολύ ὁλόκληρη τή μέρα, πού τό μονοπάτι εἶχε γίνει σχεδόν ἀδιάβατο, ἀκόμη καί γιά ἀνθρώπους πιά ἔμπειρους σέ κακοτοπιές. Ὅλο τό ἀπόγευμα βαδίσαμε πρὸς τήν κορυφή, τρέμοντας ἀπό τό φόβο καί τό κρύο, σχεδόν τελείως σιωπηλοί, γρήγορα, γιά νά προλάβουμε τήν παγωνιά τῆς νύχτας, πού ὥρα τήν ὥρα πλησίαζε. Μὲ πολλή προσπάθεια κατορθώσαμε τέλος νά φτάσουμε στήν κορυφή τοῦ λόφου· καί τότε διακρίναμε ἀπό μακριά κάποιο θαμπό φῶς.

Παραστατικό διάγραμμα

4. ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥΣ

Ἀπό τὰ παραδείγματα πού εἶδαμε καταλαβαίνουμε ὅτι οἱ διάφοροι τύποι τῶν ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν ἔχουν ποικίλες σημασίες.

Εἶπαμε ὅτι ὅλοι οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί, ὅποιοιδήποτε τύπου καί σημασίας κι ἂν εἶναι, μποροῦν νά προσδιορίσουν ρήματα. Δέν προσδιορίζουν ὅμως ὅλοι ἐπίθετα, ἐπιρρήματα καί οὐσιαστικά. Γι' αὐτό, στήν ἀνάλυση πού ἀκολουθεῖ, ὁ λόγος εἶναι κυρίως γιά ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς τῶν ρημάτων, καί μόνο ὅπου χρειάζεται θά ἀναφεροῦν καί οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου πού ἀναφέραμε.

Ὅπως ἔχουμε δεῖ, οἱ κυριότερες σημασίες τῶν ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν εἶναι:

α) ὁ τόπος, β) ὁ χρόνος, γ) ὁ τρόπος, δ) τό ποσό, ε) ἡ αἰτία, στ) ὁ σκοπός, ζ) τό ἀποτέλεσμα, η) ἡ ἀναφορά, θ) ἡ προϋπόθεση (ὄρος), ι) ἡ ἐναντίωση καί παραχώρηση, ια) ἡ βεβαίωση, ιβ) ἡ ἄρνηση, ιγ) ὁ δισταγμός ἢ ἡ πιθανότητα.

α. Ὁ τόπος

Ὁ τόπος ἐκφράζεται:

1. Μέ τοπικά ἐπιρρήματα καί μέ ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις πού δηλώνουν τόπο:

Ἐσύ νά μείνεις ἐδῶ. Πάνω πάνω ἦταν μιά παλιά φωτογραφία. Τό ποτάμι περνοῦσε μέσα ἀπό τό χωριό. Ἐτρεχαν στήν αὐλή πέρα δῶθε. Ἀσπρίσε τό σπίτι μέσα ἔξω γιά τή Λαμπρή. Ἀπό κοντά ὅλα ἔδειχναν ἀκόμη ὠραιότερα.

2. Μέ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

Ἀκούμπησε τό γράμμα στό τραπέζι
Μποροῦσε νά πάει καί ἀπό στεριᾶς
Ἐτρεχαν στήν αὐλή πέρα δῶθε
Πάω γιά τήν Ἀθήνα

Ὁ ἐρχομός τοῦ Φώτη στήν Ἀθήνα μᾶς ἔκανε νά χαροῦμε

3. Μέ πτωτικούς προσδιορισμούς (σέ αἰτιατική καί σπάνια σέ γενική ἢ σέ ὀνομαστική):

Πάω σπíti

Νά ἔμουν πουλί νά πέταγα, νά πῆγαίνα τ' ἀψήλου

Ἀθήνα, 15 Αὐγούστου 1977

4. Μέ ἀναφορικές προτάσεις πού φανερώνουν τόπο:

Ψάξε ὅπου θέλεις

Ὅπου καί νά πάει, αὐτή ἡ φήμη τόν ἀκολουθεῖ

Σημείωση.

- α. Κατοικεῖ στό χωριό
- β. Βρίσκεται ἐπάνω
- γ. Ἐμεινε στή θέση τοῦ ἀκίνητος
- δ. Ξεκίνησε νωρίς ἀπό τό χωριό
- ε. Προέρχονται ἀπό τή Θεσσαλία
- στ. Κατάγεται ἀπό τήν Κάρπαθο
- ζ. Περνᾶνε βόλι ἀπό δαχτυλίδι
- η. Ἐτρεξε πρὸς τήν ἐξώπορτα

Οἱ ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί τοῦ τόπου, ἐκτός ἀπό τόν τόπο στόν ὁποῖο βρίσκεται ἡ στέκεται κάποιος (τόπος στάσεως - στάση· παρ. α, β, γ), δηλώνουν καί τόν τόπο ἀπό τόν ὁποῖο ξεκινᾷ ἡ προέρχεται κάποιος ἢ κάτι (τόπος ἀφετηρίας, προελεύσεως-ἀφετηρία, προέλευση· παρ. δ, ε, στ) καί τόν τόπο μέσα ἀπό τόν ὁποῖο ἡ πρὸς τόν ὁποῖο κινεῖται κάποιος ἢ κάτι (τόπος διελεύσεως, κατευθύνσεως - διέλευση, κατεύθυνση· παρ. ζ, η).

β. Ὁ χρόνος

Ὁ χρόνος ἐκφράζεται:

1. Μέ χρονικά ἐπιρρήματα καί μέ ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις πού δηλώνουν χρόνο:

Εἶδαν τότε τά σύννεφα νά πυκνώνουν

Κάπου κάπου σταματοῦσε τό πλέξιμο

Ὑστερα ἀπό μέρες τό θυμῆθηκε

Ἀπό τότε δέν ξαναφάνηκε στό νησί

Χρόνο μέ τό χρόνο ψηλώνει
Πήγαμε στό σχολεῖο στίς πέντε ἡ ὥρα
Ἀπό δῶ κι ἐμπρός ξέρεις τή δουλειά σου
Ἐδῶ καί δυό βδομάδες ἔχω νά τόν δῶ
Ὡς αὔριο θά ξέρω

2. Μέ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

Σ' ἓνα χρόνο ἔγραψε δυό βιβλία
Τό μυστικό τό κράτησε ὡς τό θάνατό του
Ἡ γύμναση κατά τήν ἐφηβική ἡλικία βελτιώνει τήν υγεία τοῦ ἀνθρώπου

3. Μέ πτωτικούς προσδιορισμούς (σέ αἰτιατική καί σπάνια σέ γενική ἢ σέ ὀνομαστική):

Τό χειμῶνα θ' ἀνάβουμε τό τζάκι
Νά ῥθεῖτε τοῦ χρόνου
Πήγαμε στό σχολεῖο ἡ ὥρα δέκα

4. Μέ χρονικές μετοχές:

Τό ἀστέρι ἔτρεμε βασιλεύοντας (= ἐνῶ βασίλευε) πίσω ἀπό τά βουνά
Ἀκούγοντας (= ἀφοῦ ἄκουσαν) τό νέο βουβάθηκαν
Ἀφήνοντας τήν πόρτα ἀνοιχτή ἔτρεξε καί τόν ἀγκάλιασε
Βαδίζοντας τραγουδοῦσε

5. Μέ χρονικές προτάσεις:

Ὅταν ξύπνησε, εἶδε ὅτι ἀκόμη δέν εἶχε ξημερώσει
Μόλις ἔφτασε, ἔτρεξε στό σπίτι τοῦ φίλου του

6. Μέ ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο:

Μᾶς ἦρθε πρωινός πρωινός
Παντρεύτηκε νέος

Σημείωση.

- α. Ἐφυγε ξημερώματα
β. Γιά πολλή ὥρα σωπαίναμε ὅλοι
γ. Ἀπό τό πρωί σέ περιμένω
δ. Ἀντεξε ὡς τό τέλος
ε. Ψωνίζει κάθε μέρα

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου δηλώνουν, εκτός από το βαθμό της χρονικής διάρκειας (παρ. α, β), και το χρόνο κατά τον οποίο αρχίζει ή τελειώνει κάτι (χρονική αφετηρία, χρονικό τέρμα, παρ. γ, δ) και το χρόνο κατά τον οποίο επαναλαμβάνεται κάτι (χρονική επανάληψη, παρ. ε).

γ. °Ο τρόπος

°Ο τρόπος εκφράζεται:

1. Με τροπικά επιρρήματα και με επιρρηματικές εκφράσεις που δηλώνουν τρόπο:

Βάδιζε βιαστικά

Σιγά σιγά έμπαινε στο νόημα της ζωής

Βγήκε έξω κρυφά από τον πατέρα του

Έτσι κι αλλιώς κάποια μέρα θά φύγω

Μέ τις σπουδές του τά πήγαινε έτσι κι έτσι

Στά κρυφά τον βρίζει και στά φανερά τον επαινεί

2. Με εμπρόθετους προσδιορισμούς:

Βρέθηκε κατά λάθος μέσα στα χαρακώματα

Τόν έπιασαν με προδοσία

3. Σπάνια με πτωτικούς προσδιορισμούς (σέ αιτιατική ή γενική):

Πάω γραμμή στο σπίτι μου

Σταλαματιά σταλαματιά γεμίζει ή στάμνα ή πλατιά

Δέν έφαγε της προκοπής

Κοιμάται του καλού καιρού

4. Με τροπικές μετοχές:

Δουλεύοντας κερδίζει τό ψωμί του

Του άπάντησε όργισμένος

5. Με αναφορικές προτάσεις που δηλώνουν τρόπο:

Άς γίνουν όλα όπως τά θέλησες

Όπως σπείρεις, θά θερίσεις

6. Μέ επιρρηματικό κατηγορούμενο:

Σιωπηλός κοίταζε τὰ σπασμένα μάρμαρα

Σφύριζε ἄγριος ὁ βοριάς

Παρατήρηση.

α. *Τράβηξε μιὰ γραμμὴ μέ τήν κιωλία*

β. *Μέ τὰ λόγια του τούς παρηγόρησε*

γ. *Ἔμεινε ὁ Διάκος στή φωτιά μέ δεκοχτὼ λεβέντες*

δ. *Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μέ (=μαζί μέ) νύφες καί μ' ἀγγόνια*

ε. *Ἐλαμπε σάν ἥλιος*

στ. *Ἐτρεχε σάν ζαρκαδι*

Συγγενικοί μέ τούς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς τοῦ τρόπου εἶναι καί οἱ προσδιορισμοί πού φανερώνουν: 1) ὄργανο ἢ μέσο (παρ. α, β), 2) συνοδεία (παρ. γ, δ), 3) παρομοίωση (παρ. ε, στ).

δ. Τό ποσό

Τό ποσό ἐκφράζεται:

1. Μέ ποσοτικά ἐπιρρήματα ἢ μέ ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις πού σημαίνουν ποσό:

Μελέτησε πολύ. Μελέτησε πολύ καλά. Εἶναι πολύ λευκό. Τόσο ἀπότομη ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ δέν τήν περιμέναμε. Ὅλοι ἤμασταν λίγο πολύ εὐχαριστημένοι.

Ἦταν πάνω κάτω δώδεκα χρονῶν

Μάζεψε λίγο τὸ πόδι σου

Ὅσο φωνάζεις, τόσο δέ σέ ἀκούω

2. Μέ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

Σοῦ τό εἶπα ἴσαμε δέκα φορές

3. Μέ πτωτικούς προσδιορισμούς (σέ αἰτιατική):

Κόντυνε τὸ ξύλο αὐτό μιὰ πιθαμή

Τὸ ταξίδι στοίχισε ὀλόκληρη παρουσία

4. Μέ ἀναφορικές προτάσεις πού φανερώνουν ποσό:

Προσπάθησε ὅσο μπορεῖς νά καταλάβεις

Φώναζε όσο μπορείς
Όσο θέλεις μίλα

Παρατήρηση.

- α. Κοστίζουν εκατό δραχμές
- β. Απέχει τρία χιλιόμετρα
- γ. Ήμουν κατά δέκα χρόνια μικρότερός του
- δ. Δουλεύει για δέκα (= όσο δέκα)

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί του ποσού, εκτός από τη γενική βασική σημασία τους, δηλώνουν και πόσο αξίζει ή απέχει κάτι (αξία, μέτρο· παρ. α, β) και κατά πόσο διαφέρει ή με τι εξίσωνεται κάποιος ή κάτι (διαφορά ή εξίσωση· παρ. γ, δ).

ε. Ἡ αἰτία

Ἡ αἰτία ἐκφράζεται:

1. Μὲ τὸ ἐρωτηματικὸ αἰτιολογικὸ μόριο *γιατί*:
Γιατί θυμώνεις;
2. Μὲ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:
Ἐξαιτίας σου δὲν ἔφυγα. Ἔτρεμε ἀπὸ τὸ κρύο.
Πληγώθηκε ἀπὸ σκάγια.
Πέθανε ἀπὸ ἀσιτία. Ἦταν περήφανος γιὰ τὸ κατόρθωμά του.
Οἱ καταστροφές ἀπὸ τὸ σεισμό ἦταν πολλές.
3. Μὲ πτωτικούς προσδιορισμούς (σὲ αἰτιατικὴ καὶ σπάνια σὲ γενική):
Τί μέ φοβάσαι;
Πεθαίνει τῆς πείνας
4. Μὲ αἰτιολογικὲς μετοχές:
Μὴ βλέποντας ψυχὴ ἔκραζε τοὺς συντρόφους του
Θέλοντας νὰ περάσει ἀπαρατήρητη σώπαινε
5. Μὲ αἰτιολογικὲς προτάσεις:
Δούλευε σκληρά, γιατί ἤθελε νὰ μαζέψει λίγα χρήματα
Καθὼς δὲν εἶχε βρέξει ὅλο τὸ καλοκαίρι, τὸ χῶμα ἔπινε ἀχόρταγα
τῇ βροχῇ
Μὲ συγχωρεῖτε, πού ἦρθα ἄξαφνα

στ. Ὁ σκοπός

Ὁ σκοπός ἐκφράζεται:

1. Μὲ ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις ἢ μὲ τὸ ἐρωτηματικό τελικό μόριο *γιατί*:

Γιὰ χάρη τῆς ὑγείας της ξόδεψε πολλά

Μὲ στόχο του τὰ πλούτη, τράβηξε γιὰ τὰ ξένα

Γιατί (= γιὰ ποιο σκοπό) θά πολεμήσουν;

2. Μὲ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

Θυσιάστηκε γιὰ τὰ ἰδανικά του

Ἐπεσε γιὰ τὴν πατρίδα

Τὰ μάτια της δὲν τὰ ἔχε μόνο γιὰ ὁμορφιά

Θά τὸ κάνω γιὰ χατίρι σου

Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ πάρε μαζί σου περισσότερα χρήματα

Μὲ ποιο σκοπὸ ξεκίνησε;

Ἡ προσπάθειά μας γιὰ πρόοδο ἀποδίδει

3. Μὲ πτωτικούς προσδιορισμούς (σέ αἰτιατική ἢ γενική):

Πῆγε κυνήγι

Καλοῦ κακοῦ πάρε μαζί σου περισσότερα χρήματα

4. Μὲ τελικές προτάσεις:

Ἐσκυψε τὸ κεφάλι, νά μὴ (=γιὰ νά μὴ) φανοῦν τὰ δάκρυα

Ἀνοιξε τὸ παράθυρο, (γιὰ) νά μπεῖ ἡ μυρωδιά τοῦ κήπου

Σημείωση.

Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ τοῦ σκοποῦ εἰδικότερα μποροῦν νά φανερώουν τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράγμα, πού γιὰ χάρη, ὠφέλεια, τιμὴ, ὑπεράσπιση, σωτηρία, προφύλαξη, ἀπόκτηση, πώλησή του γίνεται κάτι (γιὰ καλὸ ἢ γιὰ ζημιὰ του) (*μαζεύει χρήματα γιὰ τὴν ἐκκλήσια, πάει νά πολεμήσει γιὰ τὴν πατρίδα, ζητάει ἕνα αὐτοκίνητο γιὰ ἐνοικίαση ἢ γιὰ ἀγορά*).

ζ. Τὸ ἀποτέλεσμα

Τὸ ἀποτέλεσμα ἐκφράζεται:

1. Μὲ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

Ἡ πίστη μεταμόρφωσε τοὺς ἄβουλους ἀνθρώπους σέ φλογερούς ἀγωνιστές

Τό ξύλο σκίστηκε σέ δύο κομμάτια

2. Μὲ ἀποτελεσματικές προτάσεις:

Τὴν εἶχε τόσο μαγέψει ἡ θάλασσα, ὥστε οὔτε μιά μέρα δὲν ἔκανε μακριά της

Τό καράβι πλησίασε τόσο, πού βλέπαμε πιά τοὺς ταξιδιώτες

Σημείωση.

Τό ἀποτέλεσμα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐγκλιση τοῦ ρήματος καί μὲ τὰ συμφραζόμενα, μπορεῖ νά παρουσιάζεται πραγματικό (ἔσπασε τὸ ξύλο σέ τρία κομμάτια) ἢ πιθανό (πέρασαν τόσα χρόνια, πού δὲ θά μὲ θυμᾶσαι).

η. Ἄναφορά

1. α. Ὅσο γιὰ κείνη, ὁ κόσμος τέλειωνε στῆς αὐλῆς της τῆ θύρα

β. Σχετικά μ' αὐτά, οὔτε τῇ γνώμῃ μας δέ ῥωτοῦσε

2. α. Δέν ἤξερε πολλὰ πράγματα ἀπὸ Ἀστρονομία

β. Γιὰ τὸν τάδε τί ἰδέα ἔχεις;

γ. Οἱ γνώσεις του γιὰ τὴ ζωγραφικὴ εἶναι πολλές

δ. Δέν εἶναι διαφορὰ κατὰ τὴ φύση ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔνταση

ε. Μὴν ἀστειεύετε μὲ σοβαρὰ πράγματα

στ. Μὲ τίς σπουδές του πῆγαινε καλά

ζ. Εἶναι ἄσος στό κολύμπι

η. Αὐτὰ πρὸς τὸ παρόν τοῦ φτάνουν

Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ τῆς ἀναφορᾶς ἐκφέρονται:

1. Μὲ ἐκφράσεις (ὅσο γιὰ + αἰτ., σχετικά μὲ + αἰτ., ὡς πρὸς + αἰτ., σέ σχέση μὲ + αἰτ., ἀναφορικά πρὸς + αἰτ., ἀναφορικά μὲ + αἰτ., βλ. καί παρ. 1 α, β).

2. Μὲ ἐμπρόθετους προσδιορισμοὺς (συνήθως μὲ τίς προθέσεις ἀπὸ, γιὰ, κατὰ, μὲ, σέ, πρὸς + αἰτιατική· βλ. καί παρ. 2 α-η).

Σημείωση.

Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ τῆς ἀναφορᾶς πολὺ σπάνια ἐκφέρονται καί μὲ

θ. Ἡ προϋπόθεση ἢ ὁ ὅρος

Ἡ προϋπόθεση ἢ ὁ ὅρος ἐκφράζεται κυρίως:

1. Μὲ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

*Νά μοῦ θερίσετε ἓνα χωράφι μὲ τό μεροκάματο
Δανεῖζω χρήματα μὲ δέκα τὰ ἑκατό*

2. Μὲ ὑποθετικές προτάσεις:

*Δέ θά χάναμε τό δρόμο, ἂν ἦσουν μαζί μας
Εἴτε βρέχει εἴτε δέ βρέχει, ἐμεῖς θά ξεκινήσουμε
Ἄν δέν καθίσετε ἡσυχά, θά σᾶς τιμωρήσω*

ι. Ἡ ἐναντίωση καί παραχώρηση

Ἡ ἐναντίωση ἐκφράζεται κυρίως:

1. Μὲ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς:

*Παρ' ὅλα αὐτά τόν ὑποστηρίζει
Τό ἔκανα παρά τῇ θέλησὶ μου
Μὲ τόση δουλειά, τὰ ἔβγαλε πέρα
Ἡ ἀντίρρησή του ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ἐκδηλώθηκε ἄσχημα*

2. Μὲ ἐναντιωματικές ἢ παραχωρητικές προτάσεις:

*Ἄν καί εἶχε πολλά χρόνια στὸν τόπο μας, γνώριζε ἐλάχιστους συμπολίτες μας
Ὁ πατέρας της, ἂν καί ἔμπορος, φαίνεται πὼς ἔχει φιλολογικὴ μόρφωση
Ἄν καί ἦταν ἀπασχολημένος, τοὺς δέχτηκε
Τὴν παρακαλοῦσαν νά τοὺς πεῖ τὴν ἱστορία μὲ τοὺς γλάρους, μολονότι τὴν ἤξεραν*

Καί ἂν ἀκόμη ἦταν ἀθάνατος, ἔπρεπε νά συμπεριφέρεται χωρίς ἀλαζονεία

3. Μέ μετοχή:

Καί πεθαμένος σέ κατηγορεῖ

ια-ιγ. Βεβαίωση. Ἄρνηση. Δισταγμός ἢ πιθανότητα

1. α.- Θά πᾶς καί σύ στή Λήμνο;

- Ναί, θά πάω

β.- Θά πᾶς καί σύ στό θέατρο;

- Πῶς ὄχι; Δέ θά δῶ ἓνα τέτοιο ἔργο!

γ.- Θά ἔρθεις στήν ἐκθεση ζωγραφικῆς;

- Γιατί ὄχι; Καί ἐλεύθερο χρόνο ἔχω καί ἐνδιαφέρομαι γιά τήν καλή ζωγραφική

δ.- Εἶναι σίγουρο ὅτι ἐνδιαφέρθηκε;

- Τό ζήτημα αὐτό, χωρίς ἄλλο, τό πρόσεξε

ε.- Ὁ Πέτρος μιά φορά (= βέβαια) δέν τό πῆρε τό βιβλίο

στ.- Ἀλήθεια, τό εἶπα

2. α.- Μαλώνετε καί τοῦ λόγου σας;

- Μπά! (= Ἄ, ὄχι, δέ μαλώνουμε)

β.- Τό βραδάκι, ἂν θέλετε, περνῶ ἀπό δῶ καί σᾶς παίρνω.

- Ἄ μπά! (= Ἄ, ὄχι, εὐχαριστοῦμε!)

γ.- Σκληρός εἶναι στά λόγια, μά στίς πράξεις κάθε ἄλλο (= ὄχι).

3. α. Θυμωμένη τάχα, ἀπάντησε

β. Ἵσως νά τό ἤθελε

Τά ἐπιρρήματα καθώς καί ἄλλες λέξεις ἢ ὁμάδες λέξεων ἰσοδύναμες μέ ἐπιρρήματα (τά **βεβαιωτικά** ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαίως, βεβαίωτατα, ἀναμφίβολα, ὄντως, πράγματι, ὅπωςδῆποτε, ἐξάπαντος, ἀμέ, ἀληθινά, ἀσφαλῶς, σωστά, ἀκριβῶς, σίγουρα κ.ἄ., τά **ἀρνητικά** ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ποτέ, οὐδέποτε, μπά κ.ἄ., τά **διστακτικά** ἢ **πιθανολογικά** ἴσως, δῆθεν, πιθανόν, πιθανῶς, πιθανότατα, τάχα, τάχατε, ἄραγε, σάμπως κ.ἄ.) δηλώνουν **βεβαίωση** (παρ. 1α-στ), **ἄρνηση** (παρ. 2α-γ), **δισταγμό** ἢ **πιθανότητα** (παρ. 3α,β).

5. ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

	Επιρρήματα και επιρρηματικές (ή άλλες) εκφράσεις	Εμπεδωμένοι προσδιορισμοί	Πρωτοκοί προσδιορισμοί	Επιρρηματικές μετοχές	Επιρρηματικές προτάσεις	Επιρρηματικό κατηγορούμενο
ΤΟΠΟΣ	Ενὸς νᾶ μείνης ἰδὼ Ἐστράναν στὴν αὐλὴ πέρα δαθε	Ἀκούματρε τὸ γράμμα στον στο γραπτό	Πάω σπίτι Νά μουν ποὺ νά πέτανα, νά πήγαινα τ' ἀφῆλου		Ψάξε ὅπου θέλεις	
ΧΡΟΝΟΣ	Εἶδαν τότε τὰ σύννεφα νά ποικονόουν Ἀπὸ δὴ καὶ ἐμπρός ξέρεις τὴ δουλειά σου	Σ' ἓνα ἐξέμνη ἔγραψε δύο βιβλία Ἡ γύμναση κατὰ τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία βελτιώνει τὴν ὕψα τοῦ ἀνθρώπου	Τὸ χειμὸν θ' ἀνέ- βουμε τὸ τζάκι Νά ροῦτε τοῦ χρόνου	Ἀκούγοντας αὐτὰ ἔσθρε (= ὅταν ἀκουσε)	Ὅταν ἐγέννησε, εἶδε ὅτι ἀκόμη δὲν εἶχε ζημερῶσαι	Πατρώθηκε νεὸς
ΤΡΟΠΟΣ	Βιάζετο βιαστικά Ἔτσι καὶ ἄλλως κίποινα μέρα θά φύγω	Τὸν ἔπιασαν μὲ προδοσία	Πάω γρημὴ στὸ σπίτι μου Κοιμάται τοῦ κυλοῦ καίρου	Αὐλοῦντας κερ- δίει τό ποσὸ τοῦ	Ὅπως σπείρεις, θὰ θερίσεις	Σφύριζε ἄγριος ὁ βοριάς
ΠΟΣΟ	Μελέτησε πολὺ. Ὅλοι ἤμα- σαν λίγο πολὺ ἀνχαριστή- μενοι. Μελέτησε πολὺ κα- λά. Εἶναι πολὺ λευκὸ.	Τὸ πλοῦτο ἔφτασε κατὰ τρεῖς ὥρες ἀργότερα	Κόνιζε τὸ ξύλο αὐτὸ μὲ πατάκη		Μία ὅσο θέλεις	
ΒΕΒΑΙΩΣΗ	– Θὰ πᾶς καὶ σὺ στὴν Αἴθου- – Ναι, θὰ πάω. Ὁ Πέτρος μὲ φορὰ (= βέβαια) δὲν τὸ πήρε...					
ΑΡΝΗΣΗ	– Μαζώνετε καὶ τοῦ λόγου σας; – Ἀ μὲν!					

ΔΙΣΤΑΓΜΟΣ ή ΠΙΘΑΝΟ- ΤΗΤΑ	Είναι θεωρούμενη δέσφον Πιθανόν θά τό ήθελε						
ΑΙΤΙΑ	Γιατί θύμασε;	"Εστρεμε από τό θυμό του Έξαιτίας της βροχής καθοστέρισε	Τι μέ φοβήσαι; Πεθαίνει της πείνας	Θέλοντας νά πάρσκει άπαρατή- ρητη σπαυνε	Δούλωνε σκληρά, γιατί ήθελε νά μαξέψει λι- γα χρήματα		
ΣΚΟΠΟΣ	Γιά χάρη της υγιείας της ξόδωνε πολλά Γιατί (= γιά παύ σκαπά) θά πολέμησουν;	Θυσιάστηκε γιά τά ιδονικά του	Πηγε κυνήγι		Έσκωνε τό κεφάλι, νά μή (= γιά νά μή) φανούν τά δάκρυα		
ΑΝΑΦΟΡΑ	"Όσο γιά κείνη, δ κάσμος τέλειωνε στής αϊλής της τή θύρα	Δέν ήξερε πολλά πράγματα από 'Αστρονομία Είναι άσος στο κολύμητι	Και έρώ τί (= σέ τί) φταίω;				
ΑΠΟΤΕΛΕ- ΣΜΑ					Την είχε τόσο μαγέψει ή θάλασσα, ώστε ούτε μία μέρα δέν έκανε μακριά της		
ΠΡΟΫΠΟ- ΘΕΣΗ ή ΟΡΟΣ		Μου θερμίζαν ένα χωράφι μέ τό μεροκά- ματο			Δέ θά χάναμε τό δρόμο, άν ήσουν μα- ζί μας		
ΕΝΑΝΤΙΩΣΗ κτλ..		Παρ' όλα αυτά τον υποστηρίζει		Και πεθυμένος σέ κατηγορεί	"Αν και είχε πολλά χρόνια στον τόπο μας, γνώριζε ελάχιστους συμπολίτες μας		

6. ΟΙ ΕΜΠΡΟΘΕΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ (ΠΡΟΘΕΤΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ)

Σέ αρκετά κεφάλαια τοῦ Συντακτικοῦ μας συναντήσαμε τόν ὄρο ἐμπρόθετος προσδιορισμός. Ἐπειδή ὁμως, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως, συχνότερα ἀπό κάθε περίπτωση τούς ἐμπρόθετους προσδιορισμούς τούς συναντᾶμε ὡς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς, θά κάνομε ἐδῶ σύντομο λόγο γι' αὐτούς.

- α. *Μελετῶ γιά τίς ἐξετάσεις*
- β. *Τό σπίτι μου εἶναι κοντά στό σχολεῖο*
- γ. *Ὁ Γιάννης εἶναι μικρότερος ἀπό μένα*
- δ. *Μέ τούς καλούς εἶμαι καλός*
- ε. *Στόν ὀργισμένο μὴν ἐναντιώνεσαι*
- στ. *Εἶμαι ἐδῶ ἀπό τίς τρεῖς*
- ζ. *Στό δύο χιλιάδες τελειώνει ὁ εἰκοστός αἰώνας*
- η. *Ὡς αὔριο ἔχει ὁ Θεός*
- θ. *Ἀρχισε νά τακτοποιεῖς τά βιβλία ἀπό κάτω*
- ι. *Θά πάω ἀντί γιά σένα*
- ια. *Ἀντί νά διαβάζεις, παίζεις*
- ιβ. *Μέ ὅποιο δάσκαλο θά πᾶς, τέτοια γράμματα θά μάθεις*
- ιγ. *Μέ τό νά σωπαίνεις δέχεσαι τήν ἐνοχή σου*

Ἀπό τά παραδείγματα αὐτά βλέπουμε ὅτι ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμός εἶναι ἓνα σύνολο λέξεων, πού ἀποτελεῖται ἀπό πρόθεση καί τή λέξη (ἢ τίς λέξεις) πού ἡ πρόθεση αὐτή συνοδεύει.

Συγκεκριμένα οἱ προθέσεις συνοδεύουν:

- κυρίως, πτωτικά: οὐσιαστικά (παρ. α, β), ἀντωνυμίες (παρ. γ), ἐπίθετα (παρ. δ), μετοχές (παρ. ε), ἀριθμητικά (παρ. στ, ζ).
- σπάνια, ἄκλιτες λέξεις (παρ. η - ι) ἢ προτάσεις ὁλόκληρες (παρ. ια - ιγ).

Τά πτωτικά πού συνοδεύονται ἀπό προθέσεις μπαίνουν κανονικά σέ πτώση αἰτιατική ἀλλά:

α. Ἡ πρόθεση *ἐξαιτίας* καθώς καί, μερικές φορές, οἱ προθέσεις ἀπό, μετά, πρὸς κ.ἄ. συντάσσονται μέ γενική:

Δέν ἦρθα ἐξαιτίας τῆς βροχῆς
 Μετά χαρᾶς δέχομαι τὴν πρότασή σας
 Σέ χαιρετῶ ἀπὸ καρδιᾶς
 Πρὸς Θεοῦ! Τί εἶναι αὐτά πού ζητᾶς;
 Κι αὐτός καί οἱ συνεργάτες του πῆγαν **κατά διαβόλου**

β. Οἱ προθέσεις ἀντί, ἀπό, γιά καί τὰ παρομοιαστικά ἐπιρρήματα
 σάν καί ὡς συντάσσονται καί μέ ὀνομαστική:

Ἄντί ὁ Πέτρος ἄς πάει ὁ Γιώργος
 Ἀπό πλούσιος ἔγινε ζητιάνος
 Ὁ φίλος σου δέ μοιάζει γιά γιατρό
 Φαίνεται σάν ἄρρωστος. Σοῦ μιλῶ ὡς φίλος.

Σημείωση. Οἱ προθέσεις πού χρησιμοποιοῦνται συχνότερα (καί
 κυρίως οἱ ἀπό, μέ καί σέ) παίρνουν πολλές καί ποικίλες σημασίες καί
 μποροῦν νά χρησιμοποιοῦνται στή θέση ἄλλων ὀρων καί προσδιορι-
 σμῶν τῆς προτάσεως· π.χ. ἡ πρόθεση μέ δηλώνει:

συνοδεία:	Δουλεύει μέ τόν πατέρα του	(ἐπιρ. προσδιορ.)
τρόπο:	Δουλεύει μέ σύστημα	(ἐπιρ. προσδιορ.)
μέσο:	Ψαρεύει μέ καμάκι	(ἐπιρ. προσδιορ.)
αἰτία:	Γέλασαν ὅλοι μέ τό πάθημά του	(ἐπιρ. προσδιορ.)
ιδιότητα ἢ		
ποιότητα:	Ἀνθρωποι μέ θέληση	(ἐπιθ. προσδιορ.)
	Συχνά ὁ ἄνθρωπος μάχεται	
	μέ τή φύση	(ἀντικείμενο)

Πρέπει λοιπόν νά προσέχουμε, ὅταν θέλουμε νά ὀρίσουμε ἀκρι-
 βῶς τή σημασία ἑνός ἐμπροθέτου, καί τό ρόλο του μέσα στήν πρό-
 ταση.

Ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί καί ἀντικείμενο

Ἡ βαθύτερη εξέταση τῆς λειτουργίας τῶν ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν μέσα
 στό λόγο ὁδηγεῖ στή διαπίστωση ὅτι αὐτή δέν εἶναι διαφορετική στήν οὐσία ἀπό τή
 λειτουργία τοῦ ἀντικειμένου. Ἐτσι στά παραδείγματα:

α. Φεύγω σήμερα

- β. Βάδιζε γρήγορα
- γ. Ἀνέβηκα στο βουνό
- δ. Βοηθοῦσε τοὺς φτωχοὺς
- ε. Ἀρνήθηκε τὴν ὑποταγὴ του στή μοίρα
- στ. Φύλαγε τὰ ροῦχα σου

καὶ οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ (παρ. α-γ) καὶ τὰ ἀντικείμενα (παρ. δ-στ) κατὰ κάποιον τρόπο συμπληρώνουν τὴν ἔννοια τοῦ ρήματος. Γι' αὐτὸ μπορούμε καὶ τὰ δύο νὰ τὰ θεωρήσουμε ὡς ὑποδιαίρεσεις μίας συντακτικῆς κατηγορίας, πὺ μπορούμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε **συμπληρώματα τοῦ ρήματος**.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ
ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ
(Η ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ ΛΕΞΕΩΝ)
ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ

- α. Ὁ ἀδελφός μου **κι** ἐγὼ πηγαίνουμε στὸ ἴδιο Γυμνάσιο (ὑποκείμενο - ὑποκείμενο)
- β. Μᾶς δέχτηκαν μέ τόν πιό ἀπλό **καί** φιλικό τρόπο (ἐπιθετικός προσδιορισμός - ἐπιθετικός προσδιορισμός)
- γ. Εἶναι γέρος **καί** δυνατός (κατηγορούμενο - κατηγορούμενο).
- δ. Οἱ γονεῖς του λένε ὅτι εἶναι ἐξυπνος **ἀλλά** ἀμελής (κατηγορούμενο - κατηγορούμενο)
- ε. Θά σᾶς φανεῖ ὄχι μόνο ἀπίστευτο **ἀλλά καί** γελοῖο (κατηγορούμενο - κατηγορούμενο)
- στ. Ἦταν ἄνθρωπος μορφωμένος **καί** καθὼς πρέπει (κατηγορούμενο - κατηγορούμενο)
- ζ. Καθόταν ἥρεμος **καί** μέ χλωμή τήν ὄψη (κατηγορηματικός προσδιορισμός - κατηγορηματικός προσδιορισμός)
- η. Εἶδα τόν Κώστα **καί** τήν Ἑλένη (ἀντικείμενο - ἀντικείμενο)
- θ. Σήμερα ἢ αὔριο θά σοῦ τηλεφωνήσω (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός - ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)
- ι. Θά τό κάνεις μέ τό καλό ἢ μέ τό κακό (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός - ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Όροι της προτάσεως ή σύνολα λέξεων που έχουν την ίδια συντακτική λειτουργία ενώνονται μεταξύ τους με τους **παρατακτικούς** συνδέσμους (συμπλεκτικούς, αντιθετικούς και διαχωριστικούς). Οί όροι αυτοί (ή τά σύνολα λέξεων) μπορούν είτε νά είναι γραμματικά όμοιοι (παρ. β, γ, δ, ε, η, θ, ι) είτε καί ανόμοιοι, εφόσον έχουν την ίδια συντακτική λειτουργία (παρ. α, στ, ζ).

Οί παρατακτικοί σύνδεσμοι, όπως φαίνεται από τά παραδείγματά μας, κανονικά μπαίνουν μπροστά από τό δεύτερο μέλος της παρατάξεως. Όταν συμβαίνει νά επαναλαμβάνονται στό λόγο, γίνεται γιά έμφραση:

Καί σύ καί ό άδελφός σου είστε πειραχτήρια.

Οί παρατακτικοί σύνδεσμοι, εκτός από την (άπλή) παράταξη, εκφράζουν καί άλλες σημασίες, όπως:

προσθήκη (παρ. γ), **αντίθεση** (παρ. δ), **επίδοση** (παρ. ε) καί **διαχωρισμό** (παρ. θ, ι).

Περισσότερα γιά τή λειτουργία των συνδέσμων μέσα στό λόγο θά δοϋμε άμέσως παρακάτω.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Είδαμε (σελ. 14) ότι οι προτάσεις είναι κύριες και δευτερεύουσες (έξαρτημένες). Όταν θέλουμε να εκφράσουμε ένα απλό νόημα, μάς αρκεί μία μόνο κύρια πρόταση. Όταν όμως θέλουμε να εκφράσουμε ένα σύνθετο νόημα, έχουμε ανάγκη όχι μόνο από μία αλλά από δύο ή περισσότερες προτάσεις. Αυτές, ανάλογα με το νόημα που θέλουμε να διατυπώσουμε, μπορούν να συνδυαστούν έτσι:

- α) κύριες + κύριες,
- β) κύριες + δευτερεύουσες,
- γ) κύριες + δευτερεύουσες + δευτερεύουσες.

Δέν μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο δευτερεύουσες.

Τρείς είναι οι τρόποι με τους οποίους οι προτάσεις αυτές παρουσιάζονται στο λόγο:

Α'. Μπαίνουν ή μία κοντά στην άλλη, χωρίς σύνδεσμο:

Χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τόν κόσμον ἀπό τίς φωνές.

Αυτή την απλή παράθεση προτάσεων τη βρίσκουμε σε ζωνηρό λόγο (βλ. Σχήματα λόγου, ασύνδετο σχήμα, σελ. 170).

Β'. Συνδέονται με συνδέσμους παρατακτικούς:

Φύγε καί περίμενε ἐκεῖ.

Ἡ σύνδεση αὐτή τῶν προτάσεων λέγεται **παρατακτική** ἢ **παράταξη**, γιατί μέ αὐτήν **παρατάσσουμε**, δηλαδή τοποθετοῦμε ἰσοδύναμες τή μία

πρόταση δίπλα στην άλλη.

Γ'. Συνδέονται με υποτακτικούς συνδέσμους:

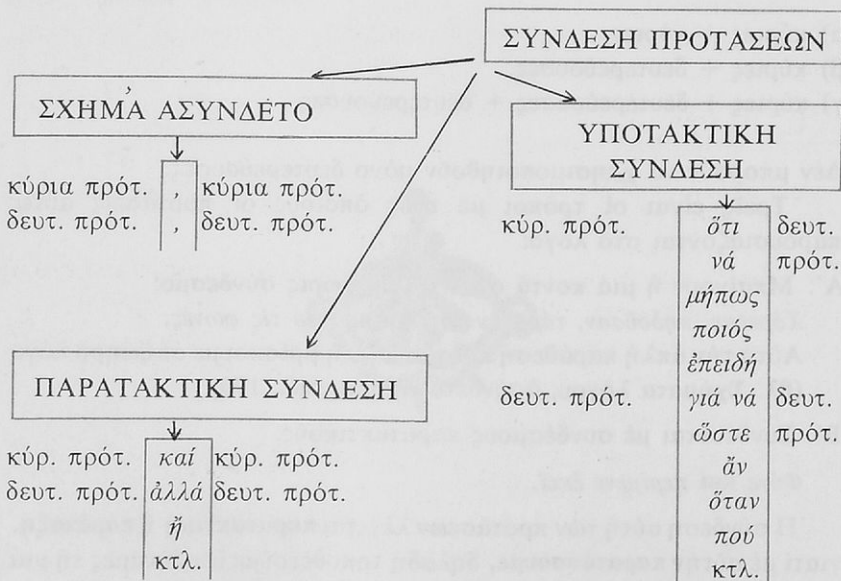
Φαίνεται **ότι** θά βρέξει.

Η σύνδεση αυτή των προτάσεων λέγεται **υποτακτική**, γιατί με αυτήν **υποτάσσουμε**, δηλαδή εξαρτούμε τη δευτερεύουσα πρόταση από μία άλλη.

- Στην υποτακτική σύνδεση οι προτάσεις είναι ανόμοιες, δηλαδή ή μία κύρια και ή άλλη δευτερεύουσα.
- Κάποτε όμως μία δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από άλλη δευτερεύουσα, πού συνδέεται υποτακτικά με την κύρια: *Έφτασε νύχτα, γιατί ήταν πολύ αργά, όταν ξεκίνησε.*

Σημείωση. Μερικοί υποτακτικοί σύνδεσμοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως παρατακτικοί, ύστερα από τελεία ή άνω τελεία στο γραπτό λόγο, ή ύστερα από ισχυρή παύση στον προφορικό.

Γιά τη χρήση παρατακτικού συνδέσμου ως υποτακτικού βλ. σελ. 124.

1. ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

α. Σύνδεση προτάσεων με συμπλεκτικούς συνδέσμους

- α. Μιλούσε **κι** έγραφε
- β. Φύγε **και** περίμενε εκεί
- γ. Μόνο αυτός **δέν** παίζει **και** **δέ** χαίρεται
- δ. Ούτε μιλούσε **ούτε** έγραφε
- ε. Κάτι **θά** έπαθε **και** **δέ** φάνηκε
- στ. Οί **όχτώ** αδερφοί **δέ** θέλουνε **κι** **ό** Κωνσταντίνος θέλει
- ζ. **Μή** **μιλάς** **και** **μή** **χαζεύεις**
- η. **Μήτε** **νά** **δεις**, **μήτε** **ν'** **ακούσεις** τέτοιο κακό
- θ. Φύγε **και** **μήν** **ξαναγυρίσεις**
- ι. **Μή** **σέ** **πλανέσει** ή **ξενιτιά** **και** **μᾶς** **άλησμονήσεις**

Οί συμπλεκτικοί σύνδεσμοι συνδέουν τίς προτάσεις:

- α) Καταφατικά (= χωρίς νά υπάρχει άρνηση στίς προτάσεις) (παρ. α, β) **και**
- β) άποφατικά (= μέ άρνηση **και** στίς **δυό** προτάσεις ή μόνο στή μία) (παρ. γ-ι).

Ή καταφατική σύνδεση γίνεται μέ τό σύνδεσμο **και**, ένώ ή άποφατική:

- α) μέ: **δέ(ν)** ... **και** **δέ(ν)**, **ούτε...** **ούτε**, **και** **δέ(ν)**, **δέ(ν)** ... **και** κτλ. **σέ** προτάσεις κρίσεως (παρ. γ-στ).
- β) μέ: **μή(ν)** ... **και** **μή(ν)**, **μήτε** **νά...** **μήτε** **νά**, **και** **μή(ν)**, **μή(ν)** ... **και** κτλ. **σέ** προτάσεις επιθυμίας (παρ. ζ-ι).

Ό **και** **ώς** παρατακτικός σύνδεσμος συνδέει προτάσεις πού έχουν μεταξύ τους τίς ακόλουθες σχέσεις:

1. Σχέση χρόνου

- α) **άλλοτε** **για** πράξεις σύγχρονες (**και** = **και** **συγχρόνως**):
Έπινε **κι** **έστριβε** τό **μουστάκι** **του**
- β) **άλλοτε** **για** πράξεις πού ή μία γίνεται **έπειτα** από την **άλλη** (**και** = **και** **έπειτα**):
Έβγαλε **μία** **φωνή** **και** **λιγοθύμισε**

2. Σχέση αίτιας καί αποτελέσματος, δηλαδή ή μιά πρόταση δείχνει τήν αίτια καί ή ἄλλη τό αποτέλεσμα (καί = καί γι' αὐτό, καί ἐπομένως):

Εἶμαι φτωχό κορίτσι **κι** ἔχω ἀνάγκη νά δουλέψω
Εἶναι καπετάνιος **καί** κάνει ὅ,τι θέλει

3. Σχέση ἀντιθέσεως (καί = ἀλλά):

Κάνει τό σοφό **καί** δέν ξέρει τά πιά ἀπλά πράγματα

4. Ἐπίσης ὁ σύνδεσμος καί εἶναι καί μεταβατικός, δηλαδή μπαίνει στήν ἀρχή μιᾶς περιόδου, γιά νά γίνει μετάβαση τοῦ λόγου ἀπό τά προηγούμενα στά ἐπόμενα:

Ἐκεῖ ζοῦσε ἕνα γενναῖο παλικάρι. **Καί** μιά μέρα ξεκίνησε νά πάει νά βρεῖ τήν τύχη του

5. Σχέση συμφωνίας (καί = καί ἔτσι, μ' αὐτό τόν ὁρο):

Βοήθησέ με **καί** θά σοῦ δώσω ὅ,τι θέλεις

Ὁ καί κάποτε ἰσοδυναμεῖ: 1) μέ ὑποτακτικό σύνδεσμο (εἰδικό, διστακτικό, αἰτιολογικό, τελικό, ἀποτελεσματικό, χρονικό), 2) μέ βουλητικό νά καί 3) μέ ἀναφορική ἀντωνυμία. Βλ. σελ. 132 κέξ.

Θέση τοῦ καί

- α. Ὁ ξένος ἀνοίξε τήν πόρτα **καί** μπήκε μέσα
β. Ἐτοιμαστήκαμε, μανταλώσαμε τά παράθυρα, κλειδώσαμε τίς πόρτες **καί** φύγαμε
γ. **Καί** ἔφαγε **καί** κοιμήθηκε πολλές φορές στό σπίτι μας

Ὁ καί μπαίνει μιά φορά ἀνάμεσα στίς δύο προτάσεις πού συνδέει (παρ. α). Ἄν οἱ προτάσεις εἶναι περισσότερες ἀπό δύο, τότε μπαίνει μόνο μπροστά ἀπό τήν τελευταία (παρ. β). Ἄν ὅμως ὑπάρχει ἔμφαση, ὁ καί μπαίνει μπροστά ἀπό κάθε πρόταση (παρ. γ).

β. Σύνδεση προτάσεων μέ ἀντιθετικούς συνδέσμους

- α. Πονοῦσε πολύ, **ἀλλά** δέν ἔλεγε σέ κανέναν τίποτε. Μιά μέρα ὅμως δέ βάσταξε

β. Αὐτά λέγονται, **μά** δέ γίνονται

γ. Κατάλαβε ὅτι ἦταν ψέμα. Ὡστόσο δέν εἶπε τίποτε ἢ
Κατάλαβε ὅτι ἦταν ψέμα. Δέν εἶπε **ὥστόσο** τίποτε ἢ
Κατάλαβε ὅτι ἦταν ψέμα. Δέν εἶπε τίποτε **ὥστόσο**

Παρατακτικοί ἀντιθετικοί σύνδεσμοι ἢ ἄλλες λέξεις, σύνολα λέξεων ἢ ἐπιρρήματα πού χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντιθετικοί σύνδεσμοι εἶναι: **ἀλλά, μά, ὅμως, παρά, μόνο, ὥστόσο, ἐντούτοις, μάλιστα, ἔπειτα, μολαταῦτα, ἐξάλλου***.

Ἀπό αὐτούς μερικοί, ὅπως: **ὥστόσο, ἔπειτα, μολαταῦτα** κ.ἄ. συνδέουν κανονικά μόνο **περιόδους** ἢ **ἡμιπεριόδους** (παρ. γ). Τό ἴδιο συμβαίνει συχνά μέ τό σύνδεσμο **ὅμως** (παρ. α).

Οἱ ἀντιθετικοί σύνδεσμοι μπαίνουν στήν ἀρχή τῆς προτάσεως.

Ἀλλά οἱ: **ὅμως, ὥστόσο, ἐντούτοις, μάλιστα, μολαταῦτα, ἔπειτα** μποροῦν νά μποῦν ὄχι μόνο στήν ἀρχή, ἀλλά καί ὕστερα ἀπό μιὰ ἢ περισσότερες λέξεις τῆς προτάσεως ἢ κάποτε καί στό τέλος τῆς (παρ. α, γ).

Ἡ ἀντιθετική σύνδεση διακρίνεται σέ:

Α'. **ἀπλή**: *Λυπήθηκε πολύ, **ἀλλά** δέν εἶπε τίποτε.*

Β'. **ἐπιδοτική**, ὅπου δηλαδή ἡ δεύτερη πρόταση προσθέτει κάτι πió ἐντονο: **Ὅχι μόνο λυπήθηκε πολύ, **ἀλλά καί** ἔκλαψε.**

Α'. Ἀπλή ἀντιθετική σύνδεση

α. Φτάνει στό ἱκρίωμα, **ἀλλά** τελικά σώζεται.

β. Δέν εἶναι κακό, **μά καί** καλό δέν εἶναι

γ. Πόνεσε πολύ, **κι ὅμως** δέν εἶπε τίποτε

δ. Δέ ζητᾷ τίποτε ἄλλο, **παρά** νά τῆς ἀφήσουν τό παιδί της

ε. Δέ θά κάνουμε συζήτηση, **μόνο** θά σοῦ πῶ δυό λόγια

Στήν ἀπλή ἀντιθετική σύνδεση οἱ πió εὐχρηστοί σύνδεσμοι εἶναι:

* Οἱ ὑπόλοιποι ἀντιθετικοί σύνδεσμοι (ἐνῶ, ἄν καί, μολονότι) χρησιμοποιοῦνται κανονικά στήν ὑποτακτική σύνδεση.

ἀλλά, μά, ὅμως, παρά, μόνο και οί προτάσεις πού συνδέονται μπορεί νά ἔχουν και οί δύο κατάφαση ἢ ἄρνηση (παρ. α, β) ἢ ἡ μία κατάφαση και ἡ ἄλλη ἄρνηση (παρ. γ-ε).

“Όταν και οί δύο προτάσεις εἶναι ἀρνητικές, τότε ὕστερα ἀπό τόν ἀλλά ἢ μά μπαίνει συνήθως ὁ και (παρ. β). Ἀκόμη ὁ και μπαίνει μπροστά ἀπό τόν ὅμως σέ ἐντονη ἀντίθεση (παρ. γ). Ὁ παρά συνδέει κανονικά μία ἀρνητική πρόταση μέ μία δεύτερη καταφατική (παρ. δ).

Β'. Ἐπιδοτική ἀντιθετική σύνδεση

α. “Όχι μόνο πῆγε, ἀλλά και ἔμεινε ὅλο τό
καλοκαίρι	(κατάφ., κατάφ.)
β. “Όχι μόνο δέν ἦρθε, μά οὔτε ἔγραψε κανένα
γράμμα	(ἄρν., ἄρν.)
γ. “Όχι μόνο ξαναπῆγε, ἀλλά και δέν ἔφυγε
ποτέ πιά	(κατάφ., ἄρν.)
δ. “Όχι μόνο δέ μέ βοήθησε, ἀλλά και μέ
κατάτρεξε	(ἄρν., κατάφ.)
ε. “Όχι μόνο νά ξανάρθεις, ἀλλά και νά μείνεις
μαζί μας γιά πάντα	(κατάφ., κατάφ.)
στ. “Όχι μόνο νά μὴν πᾶς, ἀλλά οὔτε και νά
τοῦ τηλεφωνήσεις	(ἄρν., ἄρν.)
ζ. “Όχι μόνο νά φύγεις, ἀλλά και νά μὴν
ξανάρθεις ποτέ	(κατάφ., ἄρν.)
η. “Όχι μόνο νά μὴ διαμαρτύρεσαι, ἀλλά νά
λές κι εὐχαριστῶ	(ἄρν., κατάφ.)

Στήν ἐπιδοτική ἀντιθετική σύνδεση μπορεί νά ὑπάρχει κατάφαση ἢ ἄρνηση και στίς δύο προτάσεις (παρ. α, β, ε, στ) ἢ κατάφαση στή μία και ἄρνηση στήν ἄλλη (παρ. γ, δ, ζ, η).

Ἡ σύνδεση τῶν προτάσεων γίνεται μέ:

- α) ὄχι μόνο ... ἀλλά και, ὄχι μόνο δέ(ν) ... μά οὔτε, ὄχι μόνο ... ἀλλά και δέν,
ὄχι μόνο δέ(ν) ... ἀλλά και κτλ. σέ προτάσεις κρίσεως (παρ. α-δ).

β) *ὄχι μόνο νά ... ἀλλά καί νά, ὄχι μόνο νά μή(ν) ... ἀλλά οὔτε καί νά, ὄχι μόνο νά ... ἀλλά καί νά μή(ν), ὄχι μόνο νά μή(ν) ... ἀλλά νά κτλ. σέ προτάσεις ἐπιθυμίας (παρ. ε-η).*

Όταν συνδέεται ἀντιθετικά μιά ἀρνητική πρόταση μέ μιά δεύτερη καταφατική καί ὑπάρχει ἔμφαση, συχνά παραλείπεται ὁ ἀντιθετικός σύνδεσμος:

Δέν πεινῶ διψῶ (= ἀλλά διψῶ)

Ὡς ἀντιθετικός σύνδεσμος μπορεῖ νά χρησιμοποιεῖται κάποτε καί ὁ καί (βλ. σελ. 124).

γ. Σύνδεση προτάσεων μέ διαχωριστικούς συνδέσμους

α. *Ὅλη μέρα ἔγραφε ἢ διάβαζε ὁλομόναχος*

β. *Δέν εἶπε τίποτε, εἴτε γιατί δέν ἤξερε εἴτε γιατί φοβόταν*

γ. *Ἡ πρέπει νά δουλέψεις ἢ νά σηκωθείς νά φύγεις*

δ. *Ὁ ἀδελφός μου ὅλη μέρα ἢ ἔπαιζε ἢ ἔτρωγε ἢ κοιμόταν*

ε. *Ὁ ἀδελφός μου ὅλη μέρα ἔπαιζε, ἔτρωγε ἢ κοιμόταν*

Οἱ διαχωριστικοί σύνδεσμοι (ἢ, εἴτε) συνδέουν δύο ἢ περισσότερες προτάσεις.

Όταν οἱ προτάσεις εἶναι δύο, ὁ διαχωριστικός σύνδεσμος ἢ μπαίνει συνήθως μόνο μιά φορά, ἐνῶ ὁ εἴτε σχεδόν πάντοτε δυό φορές (παρ. α, β). Σέ ἔμφαση, καί ὁ σύνδεσμος ἢ μπαίνει δυό φορές (παρ. γ).

Όταν οἱ προτάσεις εἶναι περισσότερες ἀπό δύο, τότε ὁ διαχωριστικός σύνδεσμος μπαίνει συνήθως μπροστά ἀπό κάθε πρόταση (παρ. δ) ἢ κάποτε μόνο στήν τελευταία (παρ. ε).

Κάποτε ἀντί γιά διαχωριστικούς συνδέσμους ἔχουμε τύπους τοῦ ρήματος θέλω (θέλεις-θέλεις, θέλετε-θέλετε, θές-θές κτλ.):

Θέλετε, δέντρα, ἀνθίσετε, θέλετε μαραθεῖτε

Θές ἔφταιγα ἐγώ, θές ἔφταιγε ἐκεῖνος, στό τέλος δέν κάναμε τίποτε

Οί διαχωριστικοί σύνδεσμοι πολλές φορές παραλείπονται, όταν οι δύο προτάσεις είναι αντίθετες μεταξύ τους και ο λόγος είναι ζωηρός:

*Έχει δέν έχει ανάγκη, πρέπει νά μείνει μαζί μας
Μπαίνει, βγαίνει, δέν τόν προσέχει κανείς*

δ. Σύνδεση προτάσεων μέ συμπερασματικούς συνδέσμους

- α. Όπως φαίνεται, ήρθαν όλοι. **Λοιπόν**, τί περιμένουμε;
β. Δέν έβρισκαν ούτε άμάξι ούτε ζώα· αναγκάστηκαν **λοιπόν** νά γυρίσουν μέ τά πόδια
γ. Μπά! κοντεύουν μεσάνυχτα· καληνύχτα **λοιπόν**
δ. Έλᾱτε μέσα μαζί μου. "**Ωστε** συμφιλιωνόμαστε;
ε. Οί γωνίες σέ κάθε τρίγωνο έχουν άθροισμα δύο όρθές. "**Άρα** στό όρθογώνιο τρίγωνο οί δύο όξείες γωνίες είναι ίσες μέ μία όρθή
στ. Δέ θυμώνει ποτέ. "**Έπειτα**, πώς νά μή θαναμάξεις τέτοιο άνθρωπο!

Συμπερασματικοί (ή άποτελεσματικοί) σύνδεσμοι είναι: **λοιπόν**, *ώστε*, *άρα*, *έπομένως*· επιρρήματα πού χρησιμοποιούνται ως συμπερασματικοί σύνδεσμοι είναι: *τόρα*, *τότε*, *έπειτα*, *ύστερα*, τό έμπρόθετο γι' αυτό κ.ά.

Αυτοί συνδέουν κανονικά δύο κύριες προτάσεις πού έχουν νοηματική σχέση μεταξύ τους, χωρίζονται όμως μέ τελεία ή άνω τελεία στό γραπτό λόγο ή μέ παύση στόν προφορικό και μπαίνουν στήν άρχή τής δεύτερης προτάσεως (παρ. α, δ, ε, στ). Μόνο ο σύνδεσμος **λοιπόν** μπαίνει όχι μόνο στήν άρχή, αλλά και ύστερα από μία ή και περισσότερες λέξεις ή κάποτε και στό τέλος μιās προτάσεως (παρ. α, β, γ).

Σημείωση. Ός παρατακτικοί σύνδεσμοι χρησιμοποιούνται κάποτε και σύνδεσμοι ύποτακτικοί (σέ έλλειπτικό λόγο), όπως: *γιατί* (αιτιολογικός), *αν και*, *μολονότι* (άντιθετικοί ύποτακτικοί):

1. Θά μᾱς φερθοῦν ἄραγε καλά; **Γιατί** βέβαια ὅλοι δέν εἶναι εὐγενεῖς σάν κι ἐσᾱς (= ἀνησυχῶ, γιατί βέβαια...)
2. Πρέπει νά πᾱς. **Αν και** εἶναι πιά πολύ ἀργά (= σοῦ τό συνιστῶ, ἂν και εἶναι...).

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΜΕ ΣΥΜΠΛΕ- ΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ <i>καί, οὔτε, μήτε...</i>	ΜΕ ΑΝΤΙΘΕ- ΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ <i>ἀλλά, ὅμως, παρά...</i>	ΜΕ ΔΙΑΧΩΡΙ- ΣΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ <i>ἢ, εἴτε-εἴτε</i>	ΜΕ ΣΥΜΠΕΡΑ- ΣΜΑΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ <i>λοιπόν, ὥστε...</i>
--	--	---	--

2. ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

- I. α. Φαίνεται ὅτι θά βρέξει
β. Θέλει νά φύγει
γ. Ἐνα μόνο τόν τρόμαζε, μήπως πιαστεῖ αἰχμάλωτος
δ. Ρωτοῦσε τί θέλουμε
ε. Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει
- II. στ. Θά φύγω ἀμέσως, γιατί ἄργησα
ζ. Τά παιδιά πηγαίνουν στό σχολεῖο, γιά νά μορφωθοῦν
η. Μιλᾷ πολύ σιγά, ὥστε μόλις ἀκούεται
θ. Ἄν μέ ρωτήσῃ, θά τοῦ ἀπαντήσω
ι. Ἄν καί εἶχε πολλά παιδιά, ἔμεινε στό τέλος μόνος
ια. Ὅταν δουλεύει, χαίρεται
ιβ. Τακτοποίησέ τα ὅπως νομίζεις

Ὑποτακτική σύνδεση προτάσεων ἔχουμε μέ τοὺς ὑποτακτικούς συνδέσμους (βλ. σελ. 122), μέ τό νά, μέ ἀναφορικές ἢ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες καί μέ ἀναφορικά ἢ ἐρωτηματικά ἐπιρρήματα, πού εἰσάγουν δευτερεύουσες (ἐξαρτημένες) προτάσεις.

Οἱ δευτερεύουσες προτάσεις διακρίνονται σέ δύο κατηγορίες:

I. Σ' αὐτές πού χρησιμοποιοῦνται, ὅπως συνήθως τά ὀνόματα, ὡς ὑποκείμενα (παρ. α, ε), ἀντικείμενα (παρ. β, δ), ὀνομαστικοί προσδιορισμοί (ἐπεξήγηση, παρ. γ) κτλ. καί γι' αὐτό λέγονται **ὀνομαστικές προτάσεις**. Αὐτές ὡς πρὸς τήν ἰδιαίτερη σημασία τους εἶναι: εἰδικές (παρ.

α), βουλευτικές (παρ. β), ένδοιαστικές (παρ. γ), πλάγιες έρωτηματικές (παρ. δ) και άναφορικές όνοματικές (παρ. ε)*.

II. Σ' αυτές πού προσδιορίζουν κυρίως τό ρήμα μιās προτάσεως ως έπιρρηματικοί προσδιορισμοί καί γι' αυτό λέγονται **έπιρρηματικές προτάσεις** (παρ. στ-ιβ). Αυτές ως πρός τήν ιδιαίτερη σημασία τους είναι αίτιολογικές (παρ. στ), τελικές (παρ. ζ), άποτελεσματικές (συμπερασματικές) (παρ. η), ύποθετικές (παρ. θ), έναντιωματικές – παραχωρητικές (παρ. ι), χρονικές (παρ. ια) καί άναφορικές έπιρρηματικές (παρ. ιβ).

α. Όνοματικές προτάσεις

Α'. Ειδικές προτάσεις

- α. Νομίζω ότι έχει δίκαιο
- β. Νομίζω ότι δέν έχει δίκαιο
- γ. Φαίνεται πώς θά βρεθεϊ μιά λύση
- δ. Φεύγω μέ τήν έλπίδα ότι γρήγορα θά ξαναγυρίσω
- ε. Είναι κρίμα πού δέ σέ κάλεσαν

Ειδικές λέγονται οί δευτερεύουσες προτάσεις πού εισάγονται μέ τούς ειδικούς συνδέσμους (*ότι, πώς, πού*) καί συμπληρώνουν τό περιεχόμενο μονολεκτικών ή περιφραστικών ρημάτων (παρ. α, β, γ, ε) ή άλλων όρων τής προτάσεως (παρ. δ).

Έχουν άρνηση *δέ(ν)* (παρ. β).

Η ειδική πρόταση χρησιμοποιεϊται ως **άντικείμενο, ύποκείμενο ή έπεξήγηση**.

α'. Άντικείμενο.

- α. Όμολόγησε ότι έκανε λάθος
- β. Πίστευα ότι θά έρχόσουν

* Άπό τίς άναφορικές προτάσεις μερικές μπορούν νά χρησιμοποιούνται ως όνόματα καί λέγονται **άναφορικές όνοματικές**, ένθ άλλες ως έπιρρηματικοί προσδιορισμοί καί λέγονται **άναφορικές έπιρρηματικές**.

- γ. *Βλέπω πώς προετοιμάστηκες καλά*
- δ. *Δέν ήξερα ότι ήσουν εκεί*
- ε. *Θά σᾶς αποδείξω ότι έχω δίκαιο*
- στ. *Έχω τή γνώμη ότι τελικά θά δεχτεί*
- ζ. *Είμαι βέβαιος ότι θά νικήσετε*

Ειδική πρόταση ως αντικείμενο παίρνουν ρήματα πού σημαίνουν λέγω, νομίζω, αισθάνομαι, γνωρίζω, δείχνω κ.τ.δ. καθώς καί περιφράσεις μέ παρόμοια σημασία (*έχω τή γνώμη, είμαι βέβαιος* κ.τ.δ.).

β'. Υποκείμενο.

- α. *Διαδόθηκε ότι θά φτάσει απόψε (= διαδόθηκε ή άφιξή του)*
- β. *Φαίνεται πώς θά βρέξει*
- γ. *Είναι ψέμα ότι αυτός άρχισε τόν καβγά*
- δ. *Είναι βέβαιο ότι τότε δέν ήξερε τίποτε*

Ειδική πρόταση ως υποκείμενο παίρνουν άπρόσωπα ρήματα ή άπρόσωπες έκφράσεις πού έχουν σημασία συγγενική μέ τή σημασία τών προηγούμενων ρημάτων (*λέγω, νομίζω* κτλ.), όπως: *διαδίδεται, φαίνεται, είναι κρίμα, είναι ψέμα, είναι βέβαιο* κ.τ.δ.

γ'. Έπεξήγηση.

- α. *Ή χτεσινή διάδοση, ότι ήταν βαριά άρρωστος, αποδείχτηκε ψεύτικη*
- β. *Πήραμε μιá ευχάριστη είδηση, ότι ό άδελφός μου πέτυχε στό Πανεπιστήμιο*
- γ. *Κανείς δέν τό ήξερε αυτό, πώς ό πατέρας του δέν ήταν Έλληνας*
- δ. *Ένα μόνο μέ πονούσε, πού ήμουν άκόμα μικρός*

Ειδική πρόταση ως έπεξήγηση παίρνουν:

- α. *ουσιαστικά* πού έχουν συνήθως σημασία συγγενική μέ τή σημασία τών προηγούμενων ρημάτων (*λέγω, νομίζω* κτλ.), όπως: *διάδοση, γνώμη, πληροφορία* κτλ. (παρ. α, β).
- β. *δεικτικές ή άόριστες άντωνυμίες ουδέτερου γένους*, όπως: *αυτό, εκείνο, ένα* κτλ. (παρ. γ, δ).

Ἡ εἰδική πρόταση ὡς ἐπεξηγήση χωρίζεται στό γραπτό λόγο πάντοτε μέ κόμμα, πού ἀντιστοιχεῖ στόν προφορικό μέ παύση.

Σημείωση. Μιά εἰδική πρόταση μπορεῖ πολύ σπάνια νά χρησιμοποιεῖται καί ὡς **κατηγορούμενο**:

Τά παιδιά φαίνονται ὅτι δέν ἔχουν διαβάσει τό μάθημα (= ἀδιάβαστα).

Οἱ εἰδικές προτάσεις ἀνάλογα μέ τό περιεχόμενό τους ἐκφέρονται μέ ὀριστική, δυνητική ὀριστική καί πιθανολογική ὀριστική:

Νομίζω ὅτι ὑπάρχει λύση (ὀριστική).

Πίστευε ὅτι θά ἔφτανε πρώτος (δυνητική ὀριστική).

Ὑπολογίζω ὅτι θά εἶναι τώρα ὁλόκληρος ἄντρας (πιθανολογική ὀριστική).

Εἰδικές προτάσεις εἰσάγονται καί μέ τό σύνδεσμο νά (μέ ἄρνηση μὴ(ν)). Τότε ἡ εἰδική πρόταση ἐκφράζει κάποια ἀμφιβολία, ἂν καί ἐκφέρεται μέ ὀριστική, καί ἀκολουθεῖ συνήθως ὕστερα ἀπό:

α) τά ρήματα πιστεύω, θυμοῦμαι, σκέφτομαι, φαίνομαι κ.τ.ῶ.

β) τήν περίφραση εἶναι πιθανό (ἀπίθανο):

Πιστεύω νά μὴν ἔμαθε τίποτε ὁ πατέρας (= πιστεύω ὅτι δέν ἔμαθε...)

Δέ θυμοῦμαι νά τόν συνάντησα ποτέ

Εἶναι πιθανό νά μὴν ἔμαθε τίποτε

Ὁ Γιώργος φαίνεται νά εἶναι ἄρρωστος

Ἐπίσης ὡς εἰδικός σύνδεσμος χρησιμοποιεῖται κάποτε καί ὁ σύνδεσμος καί. Σ' αὐτή τήν περίπτωση τό ρῆμα τῆς πρώτης προτάσεως ἔχει τή σημασία τοῦ αἰσθάνομαι ἢ νομίζω:

Τόν ἄκουσα καί μιλοῦσε γιά τή θάλασσα (= πού μιλοῦσε...)

Λές καί τό 'καμε ἐπίτηδες (= νομίζεις πῶς τό 'καμε...)

Μερικές φορές στόν προφορικό λόγο μέ τά προηγούμενα ρήματα (αἰσθάνομαι ἢ νομίζω) καθῶς καί μέ ρήματα πού σημαίνουν λέγω παραλείπεται ὁ σύνδεσμος:

Ἄκουσα ἔρχεται αὔριο (= ὅτι ἔρχεται...)
Νομίζω μένει στό χωριό (= ὅτι μένει...)
Εἶπα δέν πάω πονθενά (= ὅτι δέν πάω...)

Β'. Βουλευτικές προτάσεις

- α. Θέλω νά φύγω
- β. Πρέπει νά μὴν τοῦ ποῦμε τίποτε
- γ. Αὐτός ἔχει μόνο ἓνα σκοπό, νά ῥθεῖ πρώτος
- δ. Δέν εἶχε καιρό νά δεῖ τό παιδί του

Βουλευτικές* λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τό νά καί συμπληρώνουν τήν ἔννοια ἑνός ρήματος ἢ ἑνός ἄλλου ὄρου, μονολεκτικοῦ ἢ περιφραστικοῦ, μιᾶς προτάσεως, πού σημαίνει θέλω, μπορῶ, προτρέπω, ἐμποδίζω, ἀναγκάζομαι κ.ἄ. Ἔχουν ἄρνηση μή(ν).

Ἡ βουλευτική πρόταση χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντικείμενο, ὑποκείμενο ἢ ἐπεξηγήση.

α'. Ἀντικείμενο.

- α. Θέλω νά προοδεύεις (= τήν πρόοδό σου)
- β. Δέν μπορῶ νά περιμένω πιά
- γ. Σέ παρακαλῶ νά ἔρχεσαι στήν ὥρα σου
- δ. Μᾶς ἀπαγορεύουν νά μποῦμε μέσα
- ε. Εἶχα σκοπό νά φύγω
- στ. Δέν εἶχε καιρό νά μᾶς μιλήσει
- ζ. Εἶμαι πρόθυμος νά πληρώσω τή ζημιά

β'. Ὑποκείμενο.

- α. Χρειάστηκε νά ἀλλάξω μερικά πράγματα (= ἐγινε ἀναγκαῖα ἢ ἀλλαγὴ μερικῶν...)
- β. Πρέπει νά εἶσαι προσεκτικός
- γ. Ἀπαγορεύεται νά μπεῖτε μέσα

* Ἀπό τό ρήμα βούλομαι, πού στά ἀρχαῖα ἑλληνικά σημαίνει θέλω.

- δ. *Είναι ανάγκη νά γυρίσετε άμέσως*
- ε. *Είναι ώρα νά πηγαίνουμε*
- στ. *Είναι αδύνατο νά φύγετε σήμερα*
- ζ. *Θά ήταν καλύτερα νά πήγαίνες ό ίδιος*

Βουλευτική πρόταση ως ύποκείμενο παίρνουν άπρόσωπα ρήματα ή άπρόσωπες έκφράσεις πού έχουν σημασία παρόμοια μέ τή σημασία των προηγούμενων ρημάτων (θέλω, μπορώ, προτρέπω κτλ.), όπως: *πρέπει, χρειάζεται, απαγορεύεται, συμβαίνει, είναι ανάγκη, είναι ντροπή, είναι φυσικό, είναι δυνατό, είναι καλύτερα* κ.τ.δ.

γ'. Έπεξήγηση.

- α. *Είχε μιά παράλογη απαίτηση, νά τόν αγαπούν πρώτα οί άλλοι (= δηλαδή νά τόν...)*
- β. *Σπάνια τό ήθελε αυτό, νά μένει μόνος στό σπίτι*
- γ. *Ένα μόνο δέν ξέρω, νά λέω ψέματα*

Βουλευτικές προτάσεις ως έπεξήγηση παίρνουν ουσιαστικά (παρ. α) ή **άντωνυμίες**, συνήθως **δεικτικές** ή **άόριστες**, **σέ ουδέτερο γένος** (παρ. β, γ).

Έπίσης βουλευτική πρόταση ως προσδιορισμός ακολουθεί:
α) *έπειτα από ουσιαστικά ή επίθετα πού έχουν σημασία συγγενική μέ τή σημασία των προηγούμενων ρημάτων (θέλω, μπορώ κτλ.), όπως: πόθος, ανάγκη, σκοπός, άσυνήθιστος, έτοιμος, πρόθυμος* κ.τ.δ.:

*‘Ο πόθος του νά ταξιδέψει δέν έσβησε ποτέ
Κοίταζαν ό ένας τόν άλλον έτοιμοι νά ‘ρθούν στά χέρια*

β) *έπειτα από τίς προθέσεις αντί, δίχως, χωρίς, ίσαμε καί τίς προθέσεις από, μέ, σέ μέ τό άρθρο τό (δηλαδή: από τό, μέ τό, στό) μαζί μέ τίς όποιες δηλώνουν διάφορες επιρρηματικές σχέσεις:*

*Συνεννοηθήκαμε χωρίς νά πούμε λέξη
Δέν κάνει τίποτε άλλο από τό νά φλυαρεί συνεχώς*

Διάβασε κάτι αντί να κάθεσαι έτσι!
Ήταν ικανότατος στο να βρίσκει λύσεις

Οί βουλευτικές προτάσεις εκφέρονται κανονικά με **υποτακτική** (βλ. προηγ. παρ.). Άλλά κάποτε εκφέρονται καί:

α) με **όριστική παρατατικού**, όταν υπάρχει έλξη* από τό ρήμα τής προηγούμενης προτάσεως πού βρίσκεται σέ χρόνο παρελθοντικό, καί τότε δηλώνουν κάτι **άπραγματοποίητο** (εύχή ή πόθο συνήθως):

Ήθελα ν' άνοιγε ή γή καί νά μέ κατάπινε.

Ήθελα νά ήμουν όμορφος, νά ήμουν καί παλικάρι

β) με **όριστική όποιουδήποτε παρελθοντικού χρόνου**, όταν δηλώνουν κάτι πού άνήκει στο παρελθόν ή μιá άπλή σκέψη τοϋ προσώπου πού μιλεί:

Πρέπει νά ήταν τότε μαθητής τοϋ δημοτικού

Μπορεϊ νά έφυγε κιόλας.

Ήταν προτιμότερο νά μήν είχαμε πάει

Σημειώσεις.

1. Βουλευτική πρόταση εισάγεται κάποτε καί με τό σύνδεσμο καί:

Αν τύχει καί ξενιτευτώ... (= νά ξενιτευτώ)

Τό κύμα άρχίζει καί μερώνει (= νά μερώνει)

2. Οί προτάσεις πού εισάγονται με τό νά δέν είναι πάντοτε βουλευτικές. (Βλ. ειδικές, τελικές, άποτελεσματικές, ύποθετικές, έναντιωματικές προτάσεις.)

Γ'. Ένδοιαστικές προτάσεις

α. Φοβοϋμαι μήπως έρθει

β. Πρόσεξε μή σέ γελάσει

γ. Φοβοϋμαι μήπως δέν έρθει

δ. Φοβάται μή δέν ξαναγυρίσει τό παιδί της

* Έλκω = τραβώ. Δηλαδή ό όρος μιās προτάσεως δέχεται επίδραση (έλκεται) από έναν όρο άλλης προτάσεως καί εκφέρεται στο χρόνο, στήν πτώση κτλ. τοϋ όρου αϋτοϋ καί όχι όπως άπαιτεί ό συντακτικός κανόνας (βλ. Σχήματα λόγου).

Ἑνδοιαστικές ἢ διστακτικές λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τούς διστακτικούς συνδέσμους *μή(ν)*, *μήπως* καί φανερώνουν κάποιο φόβο (ἐνδοιασμό) ἢ ἀνησυχία μήπως γίνεи κάτι δυσάρεστο ἢ ἀνεπιθύμητο ἢ μήπως δέ γίνεи κάτι τό ἐπιθυμητό. Ἔχουν ἄρνηση *δέ(ν)*.

Οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις, ὅταν ἐκφράζουν φόβο **μήπως γίνεи κάτι**, εἰσάγονται μέ τούς συνδέσμους *μήπως*, *μή(ν)* (παρ. α, β), ἐνῶ ὅταν ἐκφράζουν φόβο **μήπως δέ γίνеи κάτι** μέ τούς *μήπως δέ(ν)*, *μή δέ(ν)* (παρ. γ, δ).

Ἡ ἐνδοιαστική πρόταση χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς **ἀντικείμενο** ἢ ὡς **ἐπεξήγηση**.

α'. Ἀντικείμενο.

- α. *Φοβοῦμαι μήπως ἀρρωστήσεις* (= *φοβοῦμαι τήν ἀρρώστια σου*)
- β. *Κοίταξε μήν κάμεις λάθος*
- γ. *Δέν εἶχαν καμιά ἀνησυχία μήπως τούς ξαναφύγει τό παιδί*
- δ. *Πάρτε τά μέτρα σας μήπως ξαναγίνουν τά ἴδια*

Ἑνδοιαστική πρόταση ὡς ἀντικείμενο παίρνουν ρήματα ἢ περιφράσεις πού σημαίνουν φόβο ἢ ἀνησυχία, ὅπως: *φοβοῦμαι*, *προσέχω*, *ὑποπεύομαι*, *ἔχω ἀνησυχία*, *ἔχω ὑποψία*, *παίρνω τά μέτρα μου* κ.τ.ῶ.

β'. Ἐπεξήγηση.

- α. *Τόν βασάνιζε ἕνας μέγας φόβος, μήπως τό μάθει ὁ πατέρας του* (= *δηλαδή μήπως τό μάθει...*)
- β. *Κάθε μέρα εἶχε τήν ἴδια ἀγωνία, μήπως τόν διώξουν ἀπό τή δουλειά*
- γ. *Κυρίως αὐτό μέ ἀνησυχεῖ, μήπως δέ μοῦ φτάσει ὁ χρόνος*
- δ. *Ἐνα μόνο τόν τρόμαζε στή μάχη, μήν πιαστεῖ αἰχμάλωτος*

Ἑνδοιαστικές προτάσεις ὡς ἐπεξήγηση παίρνουν οὐσιαστικά πού ἔχουν σημασία συγγενική μέ τή σημασία τῶν προηγούμενων ρημάτων (*φοβοῦμαι*, *προσέχω* κτλ.), ὅπως: *φόβος*, *ὑποψία*, *ἀγωνία* κ.τ.ῶ., ἢ **ἀντωνυμίες δεικτικές** ἢ **ἀόριστες** συνήθως οὐδέτερου γένους, ὅπως: *αὐτό*, *ἐκεῖνο*, *ἕνα* κτλ.

Σημείωση. Ἡ ἐνδοιαστική πρόταση μπορεῖ κάποτε νά χρησιμοποιηθεῖ καί ὡς ὑποκείμενο:

Μέ ἀνησυχεῖ πολύ μήπως ἀργήσει τό ἀεροπλάνο (= ἡ καθυστέρηση τοῦ ἀεροπλάνου).

Οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις ἐκφέρονται κανονικά μέ **ὕποτακτική**, γιατί φανερώνουν κάτι πού δέν ἔγινε, κάτι πού θεωρεῖται ἐνδεχόμενο καί μελλοντικό:

*Φοβᾶται μήπως τόν δοῦν
Φοβήθηκε μήν ἀρρωστήσει τό παιδί*

Πολλές φορές ὅμως ἐκφέρονται καί μέ **ὀριστική**, ὅταν αὐτό πού δηλώνουν θεωρεῖται ὄχι ὡς ἐνδεχόμενο ἀλλά ὡς πραγματικό, δηλαδή ὡς κάτι πού γίνεται ἢ ἔγινε:

*Φοβᾶται μήπως τόν βλέπουν
Ἀνησυχοῦσε μήπως τοῦ ξέφυγε κανένα λάθος*

Σημ. α'. Ἐνδοιαστική πρόταση εἰσάγεται κάποτε καί μέ τό νά μή(ν):
Φοβᾶται νά μήν ἀργήσει πάλι.

Σημ. β'. Ἐπίσης ἐνδοιαστική πρόταση εἰσάγεται καί μέ τό σύνδεσμο καί:
Μή φεύγετε μέ τέτοιο καιρό καί κρυολογήσει τό παιδί (= μήπως κρυολογήσει).

Σημ. γ'. Οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις συχνά ὑπάρχουν στό λόγο καί ὡς ἀνεξάρτητες:
*Ἄς φύγουμε. Μήπως ἀνησυχήσουν.
Μήν πάθουμε τίποτε.*

Δ'. Πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις

- α. *Μᾶς ρώτησε ποιοί εἴμαστε*
- β. *Δέν ἤξερα πότε θά φύγουν*
- γ. *Δέν εἶμαι βέβαιος ἂν ἔμαθε τίποτε*
- δ. *Ἀπορῶ γιατί δέν πῆγε κι αὐτός*
- ε. *Ἀπορῶ γιατί νά μήν πάει κι αὐτός*

Πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις ἢ πλάγιες ἐρωτήσεις λέγονται

οί δευτερεύουσες προτάσεις που περιέχουν έρώτηση καί εισάγονται μέ:

- έρωτηματικές άντωνυμίες (ποιός, πόσος, τί κτλ.)
- έρωτηματικά έπιρρήματα (ποϋ, πότε, πώς κτλ.)
- συνδέσμους (άν, γιατί, μήπως κτλ.).

Έχουν άρνηση δέ(ν), έκτός άν στήν πλάγια έρωτηματική πρόταση ύπάρχει νά, όποτε ή άρνηση είναι μή(ν) (παρ. δ, ε).

Έ πλάγια έρωτηματική πρόταση χρησιμοποιείται κυρίως ως άντικείμενο, ύποκείμενο ή έπεξήγηση.

α'. Άντικείμενο.

- α. Ρωτοϋσε τί θέλουμε (= ρωτοϋσε τή θέλησή μας)
- β. Ξέρω πόσο ένδιαφέρεσαι
- γ. Δέν είμαι βέβαιος άν κατάλαβα καλά
- δ. Δέν έχω ιδέα τί μοϋ λέντε, κύριε

Πλάγια έρωτηματική πρόταση ως άντικείμενο παίρνουν τά ρήματα ή οί περιφράσεις που σημαίνουν έρώτηση, άπορία, άμφιβολία, γνώση, αίσθηση κ.τ.δ., όπως: ρωτῶ, άπορῶ, σκέπτομαι, άμφιβάλλω, ξέρω, βλέπω κ.τ.δ. (παρ. α, β) ή δέν είμαι βέβαιος, δέν έχω ιδέα, δέ βρίσκω έξήγηση κ.τ.δ. (παρ. γ, δ).

β'. Υποκείμενο.

- α. Είναι ζήτημα άν δούλεψε καί μιά ώρα
- β. Είναι παράξενο πώς εργάζεται τό μυαλό μας
- γ. Δέν ύπάρχει καμιά είδηση άν τελικά έφτασε στόν προορισμό του

Πλάγια έρωτηματική πρόταση ως ύποκείμενο παίρνουν μερικές άπρόσωπες έκφράσεις μέ σημασία συγγενική μέ τή σημασία τών προηγούμενων ρημάτων (ρωτῶ, άπορῶ κτλ.), όπως: είναι ζήτημα, είναι παράξενο, δέν είναι βέβαιο, δέν ύπάρχει πληροφορία κ.τ.δ.

γ'. Ἐπεξήγηση.

α. Στὴν ἀπορία μου, ποῦ θὰ βροῦμε τὰ μέσα (= δηλαδή ποῦ θὰ βροῦμε), δέν ἀπάντησε κανεὶς

β. Αὐτό δέν καταλαβαίνω, ποιὰ εἶναι ἡ διαφορά μας

Πλάγια ἐρωτηματική πρόταση ὡς ἐπεξήγηση παίρνουν οὐσιαστικά, ὅπως: ἐρώτηση, ἀπορία, ἀμφιβολία, σκέψη κτλ., ἢ ἀντωνυμίες συνήθως δεικτικές ἢ ὁρίστες οὐδέτερου γένους, ὅπως: αὐτό, ἐκεῖνο, κάτι, ἓνα κτλ.

Οἱ πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις ἀνάλογα μέ τό περιεχόμενό τους ἐκφέρονται:

α) μέ ὁριστική:

Δέν ξέρω γιατί γελαῖς

Τόν ρωτοῦσε πότε θὰ γυρίσει

β) μέ ὁριστική δυνητική:

Δέν ξέρω τί θὰ ἔκανες ἐσύ σέ τέτοια περίπτωση

Σκέψου ποῦ θὰ βρισκόμουν τώρα χωρίς τή βοήθειά σου

γ) μέ ὑποτακτική ἀπορηματική (ὑποτακτική μέ τό νά):

Δέν ἤξερα τί νά πῶ

Πέστε μου πότε νά ξανάρθω

Οἱ πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις ἀντιστοιχοῦν σέ εὐθεῖες ἐρωτηματικές προτάσεις (βλ. σελ. 13) καί, ὅπως κι ἐκεῖνες, διακρίνονται:

α) σέ ἐρωτήσεις πού δηλώνουν ὀλική ἄγνοια. Σ' αὐτές ἡ ἀπάντηση εἶναι ἓνα ναί ἢ ἓνα ὄχι ἢ ἄλλες λέξεις πού ἐκφράζουν διάφορες ἀποχρώσεις τοῦ ναί ἢ τοῦ ὄχι, ὅπως: βέβαια, φυσικά, ἀσφαλῶς κτλ., ἢ ἓνα ρῆμα ἢ καί τὰ δύο μαζί καί ἀναφέρεται σέ ὅλο τό περιεχόμενο τῆς ἐρωτηματικῆς προτάσεως (καί κυρίως στό ρῆμα):

Θά πᾶτε στήν Κνωσό; – Ναί. Ὁχι. Βέβαια κτλ. ἢ

Θά πᾶτε στήν Κνωσό; – Θά πᾶμε. Ναί, θά πᾶμε.

Σέ ρωτῶ ἂν θά πᾶτε στήν Κνωσό. – Ναί. Ὁχι. Θά πᾶμε κτλ.

β) σέ ἐρωτήσεις πού δηλώνουν **μερική ἄγνοια**. Αὐτές εἰσάγονται μέ ἐρωτηματική ἀντωνυμία ἢ ἐρωτηματικό ἐπίρρημα καί ἡ ἀπάντηση ἀναφέρεται σέ ἓνα μόνο μέρος τοῦ περιεχομένου τῆς ἐρωτηματικῆς προτάσεως (συνήθως στήν ἀντωνυμία ἢ στό ἐπίρρημα), γι' αὐτό καί δέν εἶναι *ναί* ἢ *ὄχι*:

Ποῦ πᾶτε;

Τί ὥρα ξεκινᾶτε;

Σέ ποῦ θά πᾶτε.

Μιά ἐρώτηση, εὐθεία ἢ πλάγια, πού ἐκφράζει ὀλική ἄγνοια μπορεί νά εἶναι διμελῆς, δηλαδή νά ἀποτελεῖται ἀπό δύο ἐρωτηματικές προτάσεις πού συνδέονται μέ τό διαχωριστικό σύνδεσμο *ἢ*:

Λοιπόν θά 'ρθεῖς ἢ θά ἀρνηθεῖς τήν πρόσκλησή μου; – Θά 'ρθῶ.

Δέν ξέρω ἂν ἀστειεύσαι ἢ ἂν μιλάς σοβαρά; ἢ (μέ παράλειψη τοῦ δευτέρου ἂν)

Δέν ξέρω ἂν ἀστειεύσαι ἢ μιλάς σοβαρά. – "Οχι" ἀστειεύομαι.

Σ' αὐτές ἀπαντοῦμε μέ τό ρῆμα πού ταιριάζει ἢ μέ τό *ναί* ἢ τό *ὄχι* μαζί μέ ρῆμα. Σέ ζωηρό λόγο δέν μπαίνει κανένας σύνδεσμος στήν πλάγια διμελῆ πρόταση:

Ζεῖ, πέθανε, κανένας δέν ξέρει (= κανένας δέν ξέρει ἂν ζεῖ ἢ ἂν πέθανε).

Ε'. Ἀναφορικές ὀνοματικές προτάσεις
(βλ. Ἀναφορικές προτάσεις σελ. 148).

β. Ἐπιρρηματικές προτάσεις

Α'. Αἰτιολογικές προτάσεις

α. *Ἡ νεράιδα λυπόταν, γιατί δέν ἦταν ὁμορφή*

β. *Θύμωσε, ἐπειδή τοῦ μίλησαν ἄσχημα*

γ. *Σοῦ τά χρωστῶ ὅλα, ἀφοῦ χωρίς ἐσένα δέ θά 'κανα τίποτε*

δ. *Χαίρομαι, πού μοῦ ἔγραψες ἀμέσως*

ε. *Ἄς συνεχίσουμε τή συζήτηση, μιά καί τό ζητᾶτε*

στ. *Ἄς ρωτήσουμε τόν ἀδελφό του, γιατί αὐτός μόνο θά ξέρει*

Αιτιολογικές λέγονται οί δευτερεύουσες προτάσεις πού εισάγονται μέ τούς αιτιολογικούς συνδέσµους ή μέ λέξεις καί ἐκφράσεις πού χρησιµοποιούνται ὡς αιτιολογικοί σύνδεσμοι (γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ ἢ πού, καθώς, μιά καί, μιά πού, σάν... πού κ.ἄ.) καί φανερώουν τήν **αἰτία** γιά τήν ὁποία γίνεται αὐτό πού δηλώνει ἡ πρόταση πού προσδιορίζεται (λ.χ. στό παρ. α ἡ πρόταση: *γιατί δέν ἦταν ὁμορφη* φανερώνει τήν αἰτία γιά τήν ὁποία λυπόταν ἡ νεράιδα). Ἔχουν ἄρνηση **δέ(ν)**.

Οἱ αιτιολογικές προτάσεις ἀνάλογα μέ τό περιεχόμενό τους ἐκφέρονται μέ **ἀπλή ὀριστική** (παρ. α, β, δ, ε), μέ **δυνητική ὀριστική** (παρ. γ) ἢ μέ **πιθανολογική ὀριστική** (παρ. στ).

Σημείωση α'. Αἰτιολογικές προτάσεις εἰσάγονται καί μέ τό **γιά νά** (= ἐπειδή) καί ἐκφέρονται μέ **ὑποτακτική** (ἄρνηση **μή(ν)**):

ἽΟ ἀδελφός μου, **γιά νά μή διαβάξει ὅσο πρέπει**, ἀπορρίφθηκε στίς ἐξετάσεις.

Σημείωση β'. Ὡς αιτιολογικός σύνδεσμος χρησιµοποιεῖται κάποτε καί ὁ σύνδεσμος καί:

Φύγε τώρα, **καί δέν ἔχω καιρό** (= γιατί δέν ἔχω ...).

Σημείωση γ'. Ὁ σύνδεσμος **γιατί** χρησιµοποιεῖται κάποτε καί ὡς **παρατακτικός** σύνδεσμος στήν ἀρχή μιᾶς περιόδου ἢ μιᾶς ἡμιπεριόδου καί εἰσάγει τότε κύρια πρόταση: *Δέν μπορῶ νά σέ συνοδέψω στόν περίπατό σου: **γιατί** εἶμαι κουρασμένος καί θέλω νά ξεπλώσω νωρίς.*

Β'. Τελικές προτάσεις (ἢ τοῦ σκοποῦ)*

α. Πῆγε **νά φέρει τό βιβλίο του** (= *γιά νά φέρει*)

β. Ἔτρεχε, **γιά νά μή χάσει τό τρένο**

γ. Ἐπρεπε **νά ἦσουν ἐκεῖ, γιά νά τόν ἐβλεpes**

δ. Ἦρθε, **ἀλλά δέν εἶχα χρήματα, γιά νά τῆς ἔδωνα**

Τελικές λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τούς τελικούς συνδέσµους (**γιά νά, νά**) καί δείχνουν σέ ποιό σκοπό ἀποβλέπει αὐτό πού δηλώνει ἡ πρόταση πού προσδιορίζεται (λ.χ. στό παρ. α ἡ πρόταση *νά φέρει τό βιβλίο του* δηλώνει γιά ποιό σκοπό πῆγε). Ἔχουν ἄρνηση **μή(ν)**.

Οἱ τελικές προτάσεις ἐκφέρονται κανονικά μέ **ὑποτακτική** (παρ. α, β). Κάποτε ὅμως καί μέ **ὀριστική παρατατικοῦ**, ὅταν δηλώνεται

* Στά ἀρχαῖα ἑλληνικά τέλος = σκοπός.

σκοπός άνεκπλήρωτος (παρ. γ) ή όταν ύπάρχει έλλξη (βλ. σελ. 135) από τό ρήμα παρελθοντικού χρόνου τής προτάσεως πού προσδιορίζεται (παρ. δ).

Σημείωση α'. Οί τελικές προτάσεις πρέπει νά διακρίνονται από τίς βουλητικές. Οί βουλητικές είναι όνοματικές προτάσεις χωρίς ιδιαίτερη έπιρρηματική σημασία και ποτέ δέν εισάγονται μέ τό σύνδεσμο *γιά νά* αλλά μόνο μέ τό βουλητικό *νά*. Οί τελικές είναι έπιρρηματικές προτάσεις, εισάγονται κυρίως μέ τό σύνδεσμο *γιά νά* και, όταν εισάγονται μέ τό σύνδεσμο *νά*, αυτός μπορεί νά αντικατασταθεϊ μέ τό *γιά νά*:

Βουλητική: *Θέλω νά δουλέψω* (= *θέλω δουλειά*· δέ λέγεται δμως: *θέλω γιά νά δουλέψω*).

Τελική: *Ήρθα νά δουλέψω ή Ήρθα γιά νά δουλέψω*· πβ. τή διαφορά τών προτάσεων: *Θέλω νά δουλέψω* (βουλητική), *γιά νά συγκεντρώσω χρήματα* (τελική).

Σημείωση β'. Οί δευτερεύουσες προτάσεις πού εισάγονται μέ τό *γιά νά* δέν είναι πάντοτε τελικές, αλλά και αίτιολογικές και άποτελεσματικές.

Γ'. Άποτελεσματικές (ή συμπερασματικές) προτάσεις

- α. *Μιλᾷ πολύ σιγά, ὥστε μόλις ἀκούεται*
- β. *Μιλᾷ τόσο σιγά, ὥστε δέν ἀκούεται καθόλου*
- γ. *Εἶναι τέτοιος ἄνθρωπος, πού τόν ἀγαποῦν ὅλοι*
- δ. *Τό ἀστεῖο ἦταν τόσο ἄνοστο, ὥστε δέ γέλασε κανείς*
- ε. *Εἶναι τόσο σκληρός, ὥστε τίποτε δέ θά τόν συγκινοῦσε*
- στ. *Ἔχει τόσα χρόνια νά μέ δεῖ, πού δέ θά μέ θυμᾶται*
- ζ. *Δέν εἶναι ἀνόητος, νά τά πει ὅλα*
- η. *Σέ γέλασα τόσες φορές, ὥστε νά μή μέ πιστεῦεις*
- θ. *Κανείς δέν εἶναι τόσο δυνατός, γιά νά μπορεῖ τά πάντα*
- ι. *Κουράστηκε τόσο χτές, ὥστε νά μήν ἔρθει σήμερα στήν ὥρα του*

Ἐποτελεσματικές (ή συμπερασματικές) λέγονται οί δευτερεύουσες προτάσεις πού εισάγονται μέ τούς άποτελεσματικούς συνδέσμους (*ὥστε, πού*), μέ τό σύνδεσμο *νά* ή μέ έκφράσεις πού χρησιμοποιοῦνται ὡς άποτελεσματικοί σύνδεσμοι (*ὥστε νά, πού νά, γιά νά* κτλ.) και φανερώουν ποιό εἶναι τό άποτέλεσμα τοῦ περιεχομένου τής προτάσεως πού προσδιορίζεται (λ.χ. στό παρ. α ή πρόταση: *ὥστε μόλις ἀκούεται φανερώνει τό άποτέλεσμα τοῦ ότι μιλά πολύ σιγά*).

Συχνά στην πρόταση που προσδιορίζεται υπάρχει ή δεικτική αντωνυμία *τέτοιος* ή *τόσος* ή το επίρρημα *τόσο* ή *έτσι* ή άλλη ισοδύναμη έκφραση. Οί προτάσεις που εισάγονται με τούς συνδέσµους *ώστε* και *πού* έχουν άρνηση *δέ(ν)*, ενώ όσες εισάγονται με έκφράσεις που έχουν *νά* (*ώστε νά, πού νά* κτλ.) έχουν άρνηση *μή(ν)* (παρ. β, δ, ε, στ και η, ι).

Οί αποτελεσματικές προτάσεις που εισάγονται:

α) με τούς συνδέσµους *ώστε* και *πού* εκφέρονται με **όριστική** όποιουδήποτε χρόνου, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα **πραγματικό** (παρ. α, β, γ, δ), ή με **όριστική δυνητική** ή **πιθανολογική**, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα που είναι **δυνατό** ή **πιθανό** (παρ. ε, στ.)

β) με *τό νά* ή με *ώστε νά, πού νά* κτλ. εκφέρονται με **ύποτακτική** και δηλώνουν αποτέλεσμα που είναι **πιθανό** ή **δυνατό** (παρ. ζ, η, θ) ή κάποτε και **πραγματικό γεγονός** (παρ. ι).

Σημείωση α'. Ός αποτελεσματικός σύνδεσμος χρησιμοποιείται κάποτε και ό σύνδεσμος *καί*. Σ' αυτή την περίπτωση τό ρήμα της προηγούμενης προτάσεως είναι συχνά τό *κάνω*: *Μ' έκαμε κι έγινε μ' όλο τόν κόσμο κακός* (= *ώστε έγινε...*)

Σημείωση β'. Ό σύνδεσμος *ώστε* χρησιμοποιείται και ως παρατακτικός σύνδεσμος, στην αρχή μίας περιόδου ή μίας ήμιπεριόδου, και εισάγει τότε κύρια πρόταση (βλ. σελ. 128).

Δ'. Ύποθετικές προτάσεις

α. "Αν είστε φίλοι, *νά μέινετε*

β. "Αν σου *τό είπα*, *ήμουν* *άσφαλώς* *άφηρημένος*

γ. "Αν *θά πάτε στο χωριό*, *θά περάσετε ώραϊα*

δ. "Αν *άκουε τόν πατέρα του*, *θά ήταν σήμερα σπουδαίος άνθρωπος*

ε. "Αν *είχες διαβάσει τά μαθήματά σου*, *τώρα* *θά ήσουν ήσυχος*

στ. "Αν *άνοιγες αυτό τό μαγαζί*, *θά μπορούσες* *νά κερδίσεις πολλά*

ζ. "Αν *τόν κοίταζες*, *χαμώλωνε* *τό βλέμμα*

η. "Αν *βρέξει*, *θά μείνουμε* *στό σπίτι*

θ. "Αν *πάω στην Καβάλα*, *θά επισκεφτώ* *όποσδήποτε* *και τούς Φιλίππους*

ι. "Αν *έχεις φίλους*, *αισθάνεσαι* *δυνατός*

ια. "Αν *χάσεις την ψυχραιμία σου*, *χάνεις* *τή δύναμη* *νά σκεφτείς*

Ὑποθετικές λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τόν ὑποθετικό σύνδεσμο ἄν (ἐάν) καί περιέχουν τήν προϋπόθεση (τόν ὄρο) πού πρέπει νά ἰσχύει, γιά νά γίνει αὐτό πού δηλώνει ἡ πρόταση πού προσδιορίζεται (λ.χ. στό παρ. α ἡ πρόταση ἄν εἴστε φίλοι δείχνει μέ ποιᾶ προϋπόθεση μπορεῖ νά γίνει αὐτό πού δηλώνει ἡ πρόταση νά μείνετε). Ἔχουν ἄρνηση δέ(ν).

Ἡ ὑποθετική πρόταση λέγεται καί **ὑπόθεση** καί ἡ πρόταση πού προσδιορίζεται ἀπ' αὐτήν **ἀπόδοση**. Ἡ υπόθεση καί ἡ ἀπόδοση μαζί λέγονται **ὑποθετικός λόγος**:

$$\begin{array}{c} \text{Ἄν θά πᾶτε στό χωριό, θά περάσετε ὥραϊα} \\ \hline \text{ὑπόθεση} \quad + \quad \text{ἀπόδοση} \quad = \text{ὑποθετικός λόγος.} \end{array}$$

Σημείωση. Μέ σημασία ὑποθετικῶν συνδέσμων χρησιμοποιοῦνται καί οἱ κυρίως χρονικοὶ σύνδεσμοι *σάν, ἄμα*, καθὼς κάποτε καί ὁ σύνδεσμος νά (μέ τό νά ἡ ἄρνηση εἶναι *μῆ(ν)*):

Σάν χάσει ὁ ἄνθρωπος τήν τιμή, τί τή θέλει τή ζωή του; (= ἄν χάσει...)

Ἄμα βιάζεσαι, κάνεις λάθη (= ἄν βιάζεσαι...)

Νά μήν τό ἐβλεπα ὁ ἴδιος, δέ θά τό πίστευα (= ἄν δέν τό ἐβλεπα...)

Παρατηρήσεις στοὺς ὑποθετικούς λόγους

1. Γιά νά ἐκφραστεῖ ἐντονότερα μιᾶ υπόθεση, ἀντί γιά ὑποθετική πρόταση μπορεῖ νά ἔχουμε **εὐθεία ἐρώτηση**:

Ἔχεις γρόσια; ἔχεις γλώσσα (= ἄν ἔχεις γρόσια, ἔχεις γλώσσα)

2. Δυό ἢ περισσότερες ὑποθετικές προτάσεις μέ ἀντίθετο περιεχόμενο μπορεῖ νά προσδιορίζουν τήν ἴδια πρόταση καί νά συνδέονται μεταξύ τους

- εἴτε μέ διαχωριστικούς συνδέσμους χωρίς ὑποθετικό σύνδεσμο,
- εἴτε μέ τό καί καί μέ ὑποθετικό σύνδεσμο:

Εἴτε τό θέλεις εἴτε δέν τό θέλεις, αὐτό θά γίνει

Κι ἄν περνᾷς κι ἄν δέν περνᾷς, τά παπούτσια σου χαλνᾷς

3. Πολλές φορές από υποθετικούς λόγους λείπει ή υπόθεση ή ή απόδοση, γιατί εύκολα μπορούν να αντικατασταθούν από μία λέξη που υπάρχει στη φράση:

*Νά προσέχεις: μόνο **έτσι** θά μάθεις γράμματα.*

(Παραλείπεται ή υπόθεση: *αν προσέχεις*, πού τήν αντικαθιστᾷ ή λέξη *έτσι*.)

*Αὔριο θά πᾶμε ἐκδρομή, **εκτός** αν βρέχει.*

(Παραλείπεται ή απόδοση: *δέ θά πᾶμε*, πού τήν αντικαθιστᾷ ή λέξη *εκτός*.)

4. Πολλές φορές προτάσεις πού εισάγονται μέ *αν* δέν εἶναι υποθέσεις καί δέν ὑπάρχει πραγματικός υποθετικός λόγος. Μ' αὐτές ἐκφράζεται πιό παραστατικά:

α) **παρομοίωση**: *Ἀπό τότε **αν** τόν εἶδες ἐσύ, τόν εἶδα κι ἐγώ* (= ὅπως ἢ ὅσο τόν εἶδες ἐσύ...).

β) **ἐντονη ἀντίθεση**: *Ἄν ἦταν «ἡ Παντάνασσα» πρωτοτάξιδη, ἐμεῖς ἤμαστε παλιοί θαλασσομάχοι* (= ἦταν βέβαια ἡ Παντάνασσα, ἐμεῖς ὁμως ἤμαστε...).

γ) **αἰτία**: *Δέν ἀπελπίστηκε, **αν** δέν τά κατάφερε μέ τήν πρώτη φορά* (= ἐπειδή δέν τά κατάφερε...).

δ) **ἀποτέλεσμα**: *Ἄν τρώει τώρα ἡσυχο ψωμί, ἀφορμή εἶναι ἡ ἀδελφή του* (= ἡ ἀδελφή του εἶναι ἀφορμή, ὥστε νά τρώει τώρα...).

ε) **ἀνάπτυξη τοῦ ἀόριστου νοήματος** μιᾶς ἀντωνυμίας οὐδέτερου γένους. Ἡ υπόθεση τότε ἰσοδυναμεῖ μέ εἰδική πρόταση μέ ἄρθρο: *Ἄν εἶμαι σήμερα κάτι, τό χρωστῶ σ' αὐτόν* (= τό **ὅτι** εἶμαι σήμερα...)

στ) **ἀπειλή** (συνήθως χωρίς τήν απόδοση): *Ἄν σέ πιάσω...*

Σημείωση. Ὁ *αν* μπορεῖ ἐπίσης:

α) νά ἐκφράζει **εὐχή**, μέ **παρατατικό ὀριστικῆς**:

*Ἄχ, **αν** τό ἤξερα πιό πρίν* (= *μακάρι νά τό ἤξερα...*)

β) νά εἰσάγει πλάγια ἐρωτηματική πρόταση (βλ. σελ. 138):

*Ρώτησέ τον **αν** πήγε σήμερα σχολεῖο*

Ε'. Έναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις

- I. α. Άν και είχε παιδιά, έμεινε στό τέλος μόνος
β. Ένω δέν είναι πλούσιος, ζει πολύ εύτυχισμένος
γ. Ζει πολύ εύτυχισμένος, κι άς μήν είναι πλούσιος
δ. Αποφάσισα νά πάω, μόλο πού δέν τό ήθελα καθόλου
ε. Καί πού τόν προσκάλεσαν, πάλι δέν πήγε
στ. Θά έπρεπε νά τόν καλέσει τό μεσημέρι, μολονότι αυτό δέν του ήταν
εύχάριστο
- II. α. Καί αν άκόμη δεχτείς, πρέπει νά τούς πεις τίς αντιρρήσεις σου
β. Καί νά μή μου τό 'λεγες, εγώ θά περνούσα
γ. Έγώ δέν πάω, πού νά χαλάσει ό κόσμος
δ. Δέν πέρασες ποτέ, άς ήταν και για λίγο
ε. Μιά στιγμή νά μήν πρόσεχες, ήταν ίκανός νά φωνάζει μία ώρα
στ. Δέν ύπάρχει λόγος νά φύγουμε, κι αν άκόμα δέν έχουμε εργασία

I. Έναντιωματικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις πού εισάγονται μέ τούς αντιθετικούς συνδέσμους *αν και, ένω, μολονότι* καθώς και μέ *μόλο πού, και πού, πού, και άς, άς* κτλ. και φανερώνουν έναντίωση, δηλαδή ισχυρή αντίθεση προς αυτό πού δηλώνει ή πρόταση πού προσδιορίζεται και πού τό θεωρούμε πραγματικό (λ.χ. στό παρ. I α ή πρόταση: *αν και είχε παιδιά* φανερώνει ισχυρή αντίθεση προς τό ότι *έμεινε στό τέλος μόνος*, πού τό θεωρούμε πραγματικό γεγονός).

Οι έναντιωματικές προτάσεις εκφέρονται μέ οριστική (παρ. I α-στ) και έχουν άρνηση *δέ(ν)*, εκτός από τίς προτάσεις πού εισάγονται μέ τό *και άς*, στίς όποιες ή άρνηση είναι *μή(ν)* (παρ. I β, γ, δ, στ).

Σημείωση. Οι σύνδεσμοι *αν και, μολονότι* χρησιμοποιούνται κάποτε και ως παρατακτικοί σύνδεσμοι, στην άρχή μιås περιόδου ή μιås ήμιπεριόδου, και τότε εισάγουν κύριες προτάσεις: *Λυπήθηκα κατάκαρδα: αν και δέν έπρεπε νά τήν πειράξει.*

II. Παραχωρητικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις πού εισάγονται μέ τά: *και αν, και νά (ή και... νά), πού νά, νά, άς... και και*

φανερώνουν έναντίωση και παραχώρηση. Ἡ έναντίωση γίνεται, ὅπως και στίς έναντιωματικές προτάσεις, πρὸς αὐτὸ πού δηλώνει ἢ πρόταση πού προσδιορίζεται, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν τὸ θεωροῦμε πραγματικό ἀλλὰ ἐνδεχόμενο ἢ καὶ ἀδύνατο. Ἡ παραχώρηση γίνεται σὲ κάτι πού εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ πού δηλώνει ἢ παραχωρητική πρόταση. (Στὸ παρ. II α ἡ πρόταση καὶ ἂν ἀκόμη δεχτεῖς φανερώνει έναντίωση πρὸς τὴν πρόταση πρέπει νὰ τοὺς πεῖς τίς ἀντιρρήσεις σου ἢ ὁποῖα δείχνει κάτι πού δὲν εἶναι πραγματικό ἀλλὰ ἐνδεχόμενο ἢ καὶ ἀδύνατο. Ἡ ἴδια πρόταση καὶ ἂν ἀκόμη δεχτεῖς δείχνει παραχώρηση τοῦ ὁμιλητῆ σ' αὐτὸ πού πιστεύει, δηλαδὴ στὸ ὅτι δὲ δέχεσαι.)

Οἱ παραχωρητικές προτάσεις ἐκφέρονται: α) **μέ ὀριστική παρελθοντικοῦ χρόνου**, κυρίως ὅταν τὸ νόημά τους ἀναφέρεται στὸ παρελθόν (παρ. II β, δ, ε) καὶ β) **μέ ὑποτακτική**, ὅταν τὸ νόημά τους ἀναφέρεται στὸ παρόν ἢ στὸ μέλλον (παρ. II α, γ, στ). Οἱ παραχωρητικές προτάσεις ἔχουν ἄρνηση *μή(ν)*, ἐκτός ἀπὸ ἐκείνες πού εἰσάγονται *μέ καὶ ἂν*, στίς ὁποῖες ἡ ἄρνηση εἶναι *δέ(ν)* (παρ. II β, ε, στ).

Σημείωση α'. Οἱ παραχωρητικές προτάσεις (ἐκτός ἀπὸ ἐκείνες πού εἰσάγονται *μέ τὸ ἄς... καί*) εἶναι κατὰ τὴ σημασία τους ὑποθετικές προτάσεις.

Σημείωση β'. Ἡ παραχώρηση καὶ ἡ έναντίωση ἐκφράζονται ἐντονότερα *μέ τὴν* προσθήκη στὴν παραχωρητική πρόταση τῶν *ἀκόμη* ἢ *μακάρι* καὶ στὴν πρόταση πού προσδιορίζεται τῶν *ὅμως* ἢ *πάλι*:

*Ἄκόμα καὶ νὰ σᾶς διώξουν, ἐσεῖς νὰ μὴ φύγετε
Δέν ἔκανε ἐξαίρεση, μακάρι νὰ 'ταν κι ὁ πατέρας του
Καὶ πλοῦσιος νὰ γινόταν, δέ θά εἶχε ὅμως ποτὲ ἀρχοντιά
Καὶ νὰ σέ καλέσουν, πάλι νὰ μὴν πᾶς*

ΣΤ'. Χρονικές προτάσεις

- α. Ὄταν δουλεύει, χαίρεται
- β. Ὄποτε πεινοῦσε, ζητοῦσε νὰ φάει
- γ. Σάν τὰ 'μαθε ὅλα, ἄλλαξε γνώμη
- δ. Ὄταν δὲν ἔρχονται αὐτοί, πᾶμε ἐμεῖς
- ε. Πρίν (νὰ) φύγει, συμφιλιώθηκε *μέ τόν ἀδελφὸ του*
- στ. Θά τὰ ξοδέψει ὅλα, ὥσπου νὰ μὴν τοῦ μείνει δεκάρα

Χρονικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσμους *όταν, σάν, ενώ, καθώς, αφού, αφού, πριν (πριν νά), μόλις, προτού, ώπου, ώσότου, όσο, πού, όποτε, άμα* ή με λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως χρονικοί σύνδεσμοι (*όσο, ότι, εκεί πού, όσο πού νά, έως ότου νά, κάθε πού κτλ.*) και προσδιορίζουν χρονικά μιá άλλη πρόταση.

Ειδικότερα μιá χρονική πρόταση δείχνει άν κάτι, σέ σχέση μ' αυτό που δηλώνει ή πρόταση που προσδιορίζεται, είναι:

α) σύγχρονο (παρ. α, β). Στο παρ. α λ.χ. ή πρόταση *όταν δουλεύει* δείχνει κάτι σύγχρονο μ' αυτό που δηλώνει ή πρόταση *χαίρεται*.

β) προτερόχρονο (παρ. γ, δ). Στο παρ. γ λ.χ. ή πρόταση *σάν τά 'μαθε όλα* δείχνει ότι έγινε κάτι πριν άπ' αυτό που δηλώνει ή πρόταση *άλλαξε γνώμη* (πρώτα τά έμαθε και ύστερα άλλαξε γνώμη).

γ) ύστερόχρονο (παρ. ε, στ). Στο παρ. ε ή πρόταση *πριν νά φύγει* δείχνει κάτι που έγινε ύστερα άπ' αυτό που δηλώνει ή πρόταση *συμφιλιώθηκε...* (συμφιλιώθηκε και ύστερα έφυγε).

Στίς χρονικές προτάσεις ή άρνηση είναι *δέ(ν)* (παρ. δ), εκτός άν ό χρονικός σύνδεσμος έχει νά (λ.χ. *ώπου νά κτλ.*), όποτε ή άρνηση είναι *μή(ν)* (παρ. στ).

Ός χρονικός σύνδεσμος χρησιμοποιείται κάποτε και ό σύνδεσμος *και*: *Ήρθες, και σέ θέλαμε* (= *όταν, τή στιγμή πού σέ θέλαμε*).

Ζ'. Άναφορικές έπιρρηματικές προτάσεις

(Βλ. άμέσως παρακάτω Άναφορικές προτάσεις.)

γ. Άναφορικές προτάσεις

Ι. α. "Όποιος πεινάει καρβέλια όνειρεύεται (= *έκείνος πού πεινάει...*)

β. Στην έποχή μας είσαι ό,τι δηλώσεις

γ. Μήν κάνεις ό,τι δέν πρέπει (= *αυτό πού δέν πρέπει*)

δ. Έκείνος πού μās κοιτάζει είναι καθηγητής μου

ε. Πέταξαν τὰ ροδάκινα πού σάπισαν (= ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ροδάκινα πού σάπισαν)

στ. Ν' ἀκοῦς τὴ γνώμη ὁποίου σέ ἀγαπᾷ (= ἐκείνου πού σέ ἀγαπᾷ)

Π. α. Πήγαινε ὅπου σέ στείλουν (= ἐκεῖ ὅπου σέ στείλουν)

β. Νά ἔρθεις ὅποια ὥρα θέλεις (= νά ἔρθεις ἐκεῖνη τὴν ὥρα πού θέλεις...)

γ. Τακτοποίησέ τα ὅπως νομίζεις (= ἔτσι ὅπως νομίζεις)

δ. Ὅσα δίνεις, τόσα παίρνεις

ε. Φάε, πιές καί πλήρωσε ὅσο θέλεις (= τόσο ὅσο...)

στ. Θά δεχτῶ μόνο ἔτσι, ὅπως σοῦ εἶπα ἤ: Θά δεχτῶ μόνο ὅπως σοῦ εἶπα (= μέ τούς ὁρους πού σοῦ εἶπα)

ζ. Δέ θά πάθουμε τίποτε, ὅσο κι ἂν τό θέλουν

η. Χωρίς αὐτὰ δέν πᾶμε πονθενά, ὅπως δέν πάει χωρίς ὅπλο στὸν πόλεμο ὁ στρατιώτης

Ἀναφορικές λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις πού εἰσάγονται μέ αναφορικές ἀντωνυμίες (πού, ὅποιος, ὁ ὁποῖος, ὅσος, ὅ, τι) ἢ μέ ἀναφορικά ἐπιρρήματα (ὅπου, πού, ὅπως, πῶς, ὅσο, καθὼς, σάν, ὡσάν) καί προσδιορίζουν κάποιον ὅρο μιᾶς ἄλλης προτάσεως, ὁ ὁποῖος εἶτε ὑπάρχει στὴν πρόταση εἶτε παραλείπεται καί ἐννοεῖται. Ἡ παράλειψη τοῦ ὅρου πού προσδιορίζεται δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ ἀναφορική πρόταση χρησιμοποιεῖται ἡ ἴδια στὴ θέση τοῦ ὅρου πού παραλείπεται (παρ. Ι ε, στ). Ἔχουν ἄρνηση δέ(ν) (παρ. Ιγ, Ιη), ἀλλὰ ὅταν ὑπάρχει στὴν ἀναφορική πρόταση ὁ σύνδεσμος νά, τότε ἡ ἄρνηση εἶναι μὴ(ν): Ὑπάρχει πατέρας πού νά μὴ θέλει τό καλό τοῦ παιδιοῦ του;

Οἱ ἀναφορικές προτάσεις εἶναι:

I. ὀνοματικές

II. ἐπιρρηματικές.

I. Ὀνοματικές λέγονται οἱ ἀναφορικές προτάσεις πού εἰσάγονται μέ ἀναφορικές ἀντωνυμίες καί προσδιορίζουν, ὅπως καί οἱ ὀνοματικοὶ προσδιορισμοί, ἓναν ὀνοματικό ὅρο μιᾶς ἄλλης προτάσεως. Ἐτσι οἱ ὀνοματικές ἀναφορικές προτάσεις χρησιμοποιοῦνται στὸ λόγο ὡς:

1. ὑποκείμενο, παρ. Ι α

2. κατηγορούμενο, παρ. Ι β

3. αντικείμενο, παρ. Ι γ (ὅ,τι δέν πρέπει = ἀπρέπειες)
4. επιθετικός προσδιορισμός, ὁμοιόπτωτος, παρ. Ι ε (πού σάπισαν = τά σάπια)
5. προσδιορισμός ἐτερόπτωτος, γενική ὑποκειμενική ἢ κτητική, παρ. Ι στ.

II. Ἐπιρρηματικές λέγονται οἱ ἀναφορικές προτάσεις πού εἰσάγονται μέ ἀναφορικά ἐπιρρήματα ἢ μέ ἄλλους ἀναφορικούς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς καί προσδιορίζουν ἓνα ἐπίρρημα ἢ ἓναν ἄλλο ἐπιρρηματικό προσδιορισμό μᾶς προτάσεως. Συχνά τό ἐπίρρημα ἢ ὁ ἐπιρρηματικός προσδιορισμός πού προσδιορίζονται ἀπό τήν ἀναφορική ἐπιρρηματική πρόταση παραλείπονται· τότε ἡ ἀναφορική πρόταση φαίνεται ὅτι προσδιορίζει τό ρῆμα.

Οἱ ἀναφορικές ἐπιρρηματικές προτάσεις δηλώνουν, ὅπως καί οἱ ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί,

1. **τόπο**, παρ. II α
2. **χρόνο**, παρ. II β
3. **τρόπο**, παρ. II γ
4. **ποσό**, παρ. II δ, ε
5. **συμφωνία** (ὄρο), παρ. II στ
6. **ἐναντίωση ἢ παραχώρηση**, παρ. II ζ
7. **παρομοίωση**, παρ. II η.

Σημείωση. Οἱ ἀναφορικές ἐπιρρηματικές προτάσεις πού δηλώνουν παρομοίωση (ἀναφορικές παραβολικές ἢ παρομοιαστικές) εἰσάγονται κανονικά μέ τά ἀναφορικά ὅπως καί καθώς. Ἀλλά ὅταν ἐκφράζεται ὑποθετική παρομοίωση, τότε ἡ πρόταση μπορεῖ νά εἰσάγεται καί μέ τό σάν νά (ἢ ὥσάν νά):

Τά ἄλογα χλιμίντριζαν, σάν νά ζητοῦσαν βοήθεια (= ὅπως θά χλιμίντριζαν, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ζητοῦσαν βοήθεια).

Ἐπίσης καί ἀπό τίς ὀνοματικές ἀναφορικές προτάσεις πολλές περιέχουν μιᾶ ἐπιρρηματική ἔννοια καί ἔτσι δηλώνουν, ὅπως καί οἱ ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί,

- 1) **αἰτία** (ἀναφορικές αἰτιολογικές): *Ἀγαποῦμε τά καλά βιβλία, πού μᾶς προσφέρουν τόσες συγκινήσεις (= ἐπειδή μᾶς προσφέρουν τόσες...).*

2) σκοπό (ἀναφορικές τελικές): Χρειαζόμαστε κάποιον, πού νά μᾶς μεταφράσει τό κείμενο (= γιά νά μᾶς μεταφράσει...).

Στίς προτάσεις αὐτές τό πού μπορεῖ καί νά παραλείπεται: Δέν ἔχω κι ἐγώ ἕναν ἄνθρωπο, νά λέω τόν πόνο μου (= πού νά τοῦ λέω..., γιά νά τοῦ λέω...).

3) ἀποτέλεσμα (ἀναφορικές ἀποτελεσματικές ἢ συμπερασματικές): Φκιάνει μιά πίτα, πού νά τρῶς καί νά γλείφεις τά δάχτυλά σου (= ὥστε νά τρῶς καί νά...).

4) προϋπόθεση (ἀναφορικές ὑποθετικές): "Ὅποιος πεινάει καρβέλια ὀνειρεύεται (= ἂν κάποιος πεινάει...).

5) ἐναντίωση ἢ παραχώρηση (ἀναφορικές παραχωρητικές): "Ὅ,τι κι ἂν τοῦ πεῖς, δέ θά τό ἀκούσει (= καί νά τοῦ πεῖς ὅτιδήποτε, δέ θά...).

Σημείωση α'. Συχνά στίς ἀναφορικές προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τά ἀναφορικά ὅσο, ὅ,τι, ὅπου, ὅπως, καθὼς, ὅσο παραλείπεται τό ρήμα, πού ἐννοεῖται ὁμως ἀπό τά συμφραζόμενα:

Εἶπε σ' ἐμᾶς ὅ,τι καί στούς ἄλλους (= ὅ,τι εἶπε καί στούς ἄλλους)

Θά νικήσουμε ὅπως καί τότε (= ὅπως νικήσαμε καί τότε)

Σημείωση β'. Κάποτε, καί κυρίως στόν ἀπλό λόγο, εἰσάγεται ἀναφορική πρόταση μέ τό σύνδεσμο καί: Μιά φορά ἦταν ἕνας βασιλιάς καί δέν εἶχε παιδιά (= ὁ ὅποιος δέν εἶχε...).

Σημείωση γ'. Οἱ ἀναφορικές προτάσεις μποροῦν νά εἶναι:

1. **προσθετικές**, δηλαδή νά μὴν ἀποτελοῦν ἀπαραίτητο συμπλήρωμα στόν ὅρο πού προσδιορίζουν (καί τότε ἔχουμε στό γραπτό λόγο κόμμα ἢ στόν προφορικό παύση): Μίλησε γιά τήν πατρίδα του, πού μᾶς ἦταν ἄγνωστη

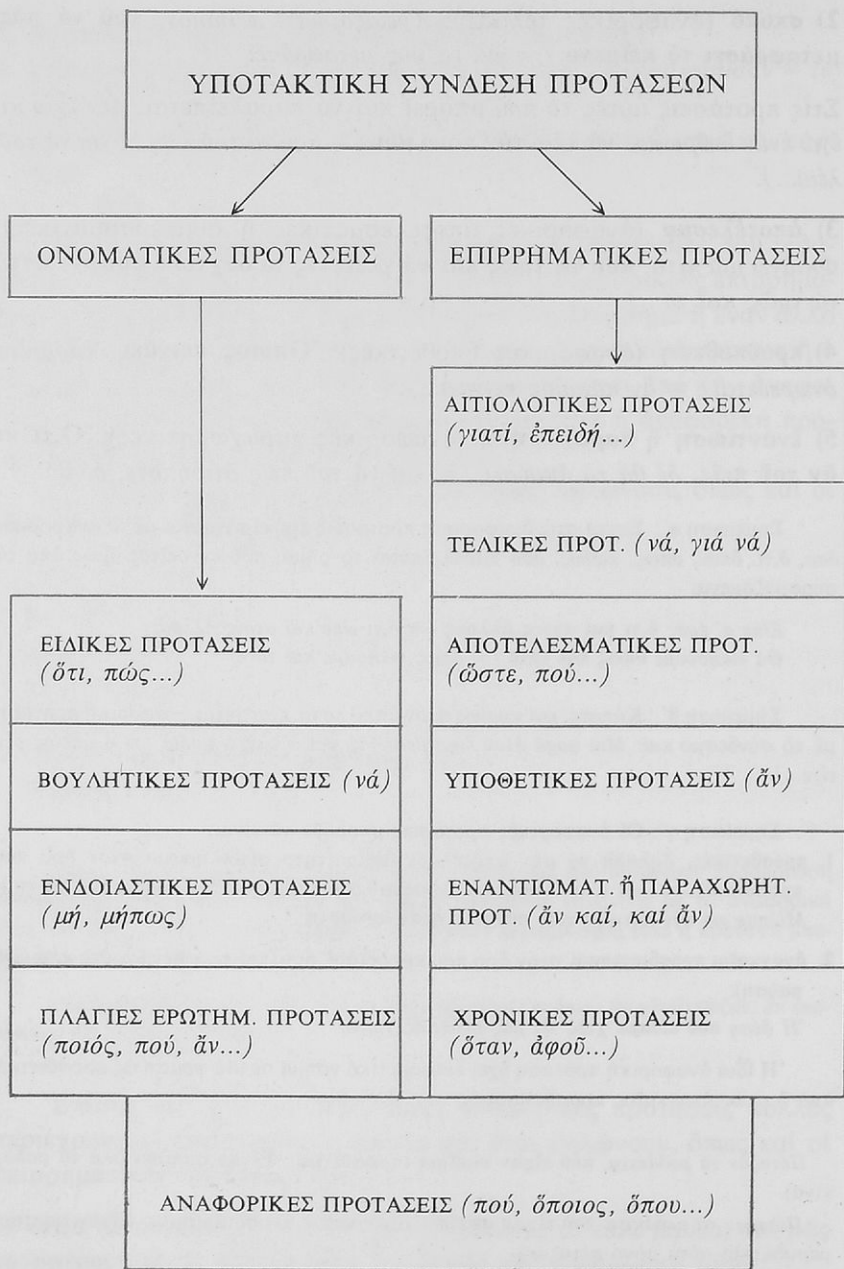
2. **ἀναγκαῖοι προσδιορισμοί** στόν ὅρο πού προσδιορίζουν (καί τότε δέν ἔχουμε κόμμα ἢ παύση):

Ἡ δύση πού εἶδαμε χτές θά μᾶς μείνει ἀξέχαστη

Ἡ ἴδια ἀναφορική πρόταση ἔχει διαφορετικό νόημα σέ μιά φράση ὡς προσθετική ἀπό ὅ,τι ὡς ἀναγκαῖος προσδιορισμός:

Πέταξαν τά ροδάκινα, πού εἶχαν σαπίσει (προσθετική: Εἶχαν σαπίσει ὅλα τά ροδάκινα).

Πέταξαν τά ροδάκινα πού εἶχαν σαπίσει (ἀναγκαῖος προσδιορισμός: Εἶχαν σαπίσει μερικά, καί αὐτά μόνο πέταξαν).

3. ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

- I. α.** *Τίς μέρες τοῦ Πάσχα ξαναγυρίζω πάντοτε στά παιδικά μου χρόνια καί θυμοῦμαι τίς θαυμάσιες ἐκεῖνες μέρες πού περνοῦσα στήν πατρίδα μου, ὅταν ἤμουν μικρό ἀμέριμνο παιδί καί εἶχα τούς καλούς μου γονεῖς νά μέ ἀγαποῦν καί νά μέ φροντίζουν.*
- β.** – *Θά φύγω κι ἐγώ.*
– *Τότε, φύγε ἀμέσως.*
- γ.** – *Γιατί δέν ἤρθες;*
– *Εἶχα κάποια δουλειά.*
- II. α.** *Μᾶς ἔλεγε ὅτι τίς μέρες τοῦ Πάσχα ξαναγυρίζει πάντοτε στά παιδικά του χρόνια καί θυμᾶται τίς θαυμάσιες ἐκεῖνες μέρες πού περνοῦσε στήν πατρίδα του, ὅταν ἦταν μικρό ἀμέριμνο παιδί καί εἶχε τούς καλούς του γονεῖς νά τόν ἀγαποῦν καί νά τόν φροντίζουν.*
- β.** *Εἶπε ὅτι θά ἔφηνε κι αὐτός. Τότε τόν πρόσταξε νά φύγει ἀμέσως.*
- γ.** *Τόν ρώτησε γιατί δέν ἤρθε. Ἐκεῖνος ἀπάντησε ὅτι εἶχε κάποια δουλειά.*

“Ὅπως φαίνεται ἀπό τά προηγούμενα παραδείγματα, τά λόγια κάποιου τά ἀκοῦμε μέ δύο τρόπους:

I. ἄμεσα, δηλαδή ἀκοῦμε τά λόγια ὅπως τά εἶπε τό ἴδιο τό πρόσωπο πού μιλάει (παρ. I α, β, γ).

II. ἔμμεσα, δηλαδή ἀκοῦμε τά λόγια ἑνός προσώπου ὅχι ἀκριβῶς ὅπως τά εἶπε τό ἴδιο τό πρόσωπο πού μιλάει, ἀλλά ὅπως τά μεταφέρει κάποιον ἄλλο πρόσωπο (παρ. II α, β, γ).

Στά πρῶτα παραδείγματα (I α, β, γ) λέμε ὅτι ὁ λόγος εἶναι **εὐθύς**, ἐνῶ στά δεύτερα (παρ. II α, β, γ) ὅτι ὁ λόγος εἶναι **πλάγιος**.

Πλάγιος λόγος ἀκολουθεῖ κυρίως ὕστερα ἀπό **ρήματα πού ἔχουν τή σημασία τῶν:** λέγω, διατάζω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω, ρωτῶ κ.τ.θ.

Ἕνας πλάγιος λόγος μπορεῖ νά προέρχεται καί ἀπό κύριες προτάσεις καί ἀπό κύριες πού συνοδεύονται ἀπό δευτερεύουσες:

Εὐθύς λόγος: *Θυμοῦμαι τίς μέρες* (κύρια πρόταση)

πού περνοῦσα στήν πατρίδα μου (δευτερ. ἀναφορ.)
ὅταν ἤμουν μικρό παιδί (δευτερεύουσα χρονική).

Πλάγιος λόγος: Ἔλεγε ὅτι θυμᾶται τίς μέρες
πού περνοῦσε στήν πατρίδα του,
ὅταν ἦταν μικρό παιδί.

Στή μετατροπή ενός λόγου ἀπό εὐθύ σέ πλάγιο γίνονται οἱ ἀκόλουθες μεταβολές:

1. Οἱ κύριες προτάσεις κρίσεως μετατρέπονται σέ δευτερεύουσες εἰδικές προτάσεις:

Εὐθύς λόγος: *Θυμοῦμαι τίς μέρες ἐκεῖνες.*

Πλάγιος λόγος: *Λέει ὅτι θυμᾶται τίς μέρες ἐκεῖνες.*

2. Οἱ κύριες προτάσεις ἐπιθυμίας μετατρέπονται σέ βουλευτικές προτάσεις:

Εὐθύς λόγος: *Φύγε ἀμέσως.*

Πλάγιος λόγος: *Τόν πρόσταξε νά φύγει ἀμέσως.*

3. Οἱ κύριες ἐρωτηματικές προτάσεις (εὐθεῖες ἐρωτήσεις) μετατρέπονται σέ δευτερεύουσες ἐρωτηματικές προτάσεις (πλάγιες ἐρωτήσεις):

Εὐθύς λόγος: *Γιατί δέν ἦρθες;*

Πλάγιος λόγος: *Τόν ρώτησε γιατί δέν ἦρθε. (Βλ. Πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις σελ. 137.).*

Οἱ δευτερεύουσες προτάσεις μένουν δευτερεύουσες:

Εὐθύς λόγος: *Ἄν δέ φᾶς τώρα τό φαγητό σου, δέ θά μεγαλώσεις.*

Πλάγιος λόγος: *Τοῦ εἶπε ὅτι, ἂν δέν ἔτρωγε τότε τό φαγητό του, δέ θά μεγάλωνε.*

Ὅταν ὁ εὐθύς λόγος μετατρέπεται σέ πλάγιο, ἐκτός ἀπό τίς ἀλλαγές στίς ἐγκλίσεις, στούς χρόνους καί στά πρόσωπα τοῦ ρήματος κα-

θώς καί στίς ἀντωνυμίες, μπορεῖ νά ἀλλάξει, σύμφωνα μέ τό νόημα, καί τό τοπικό ἢ χρονικό ἐπίρρημα.

Εὐθύς λόγος: **Τώρα ἐγώ δέ θέλω, ὅπως χτές δέν ἤθελε αὐτός.**

Πλάγιος λόγος: **Ἔλεγε ὅτι τότε αὐτός δέν ἤθελε, ὅπως τήν προηγούμενη μέρα δέν ἤθελε ἐκεῖνος.**

ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ

Καμιά ἐξάρτηση

ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ἐξάρτηση ἀπό ῥήματα:
λεκτικά, αἰσθητικά,
γνωστικά, ἐρωτηματικά

πρόταση κρίσεως

εἰδική πρόταση

πρόταση ἐπιθυμίας

βουλευτική πρόταση

εὐθεία ἐρώτηση

πλάγια ἐρώτηση

δευτερεύουσα πρόταση

δευτερεύουσα πρόταση

1. ΤΑ ΜΟΡΙΑ

Παρατηρήσεις για τη σημασία και τη θέση τους μέσα στο λόγο

Από τη Γραμματική γνωρίζουμε τά μόρια, τις μονοσύλλαβες λέξεις που τις χρησιμοποιούμε κυρίως, για να σχηματίζουμε χρόνους και ἐγκλίσεις ρημάτων. Τά μόρια αυτά (ας, θά, νά, μά, γιά), ανάλογα μέ τη σημασία τους, ἔχουν καί κάποιο ὄνομα: θά μελοντικό, θά δυνητικό, νά δεικτικό κτλ. (βλ. Γραμμ. § 292).

Στό Συντακτικό ὅμως θεωροῦμε μόρια ὅλες γενικά τίς ἄκλιτες λέξεις, ὅταν τίς χρησιμοποιοῦμε ἔξω ἀπό τήν κανονική τους σημασία, γιά νά ἐκφράζουμε διάφορες σημασίες μέ τίς ὁποῖες δηλώνονται κυρίως ἐπιρρηματικές σχέσεις. Οἱ σημασιολογικές αὐτές ἀποχρώσεις δέν προβλέπονται συνήθως ἀπό τούς κανόνες καί γι' αὐτό δέν τίς καταλαβαίνουν εὐκόλα ὅσοι δέν ξέρουν καλά τή γλώσσα μας.

Διάσπαρτα μέσα στήν προφορική κυρίως ὁμιλία καί στούς διαλόγους τά μόρια, χρωματίζουν συναισθηματικά τό λόγο μας καί τοῦ δίνουν χάρη, λεπτότητα καί κάποια ρευστότητα.

Ἡ ρευστή σημασιολογική κατάσταση τῶν μορίων φαίνεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι συχνά ἀλλάζουν ρόλο μέσα στό λόγο: προθέσεις χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπιρρήματα καί ὡς σύνδεσμοι, ἐπιρρήματα γίνονται σύνδεσμοι ἢ προθέσεις κτλ.

Παράδειγμα αὐτῆς τῆς πολυσήμαντης χρήσεως τῶν μορίων εἶναι

τό ακλιτο **πού**. Ὡς ἀναφορική ἀντωνυμία εἰσάγει κανονικά, ὅπως εἵδαμε, ἀναφορικές ὀνοματικές προτάσεις. Παίρνει ὁμως καί τή θέση συνδέσμων (αἰτιολογικῶν, εἰδικῶν καί ἄλλων). Ἀκόμα, χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναφορικό ἐπίρρημα στή θέση τοῦ ὅπου. Τέλος, παίρνει κάποτε σημασία εὐχетική ἢ ἐπιφωνηματική: *Κοιμήσου, πού νά σέ χαρεῖ ὁ νιός πού θά σέ πάρει* (= καί εἴθε νά σέ χαρεῖ ὁ νιός πού θά σέ πάρει). *Ὡραία πού 'ναι ἡ ζωή!* (= Πόσο ὠραία εἶναι ἡ ζωή!)

Συστηματική ἐξέταση ὅλων τῶν μορίων δέν μπορούμε νά κάνουμε ἐδῶ: σημειώνουμε μόνο μερικές ἀπό τίς σημασίες καί χρήσεις πού ἔχουν στό λόγο τά πύ συνηθισμένα μόρια.

Τό προτρεπτικό μόριο **ἄς** (*ἄς ἀρχίσουμε*) τό χρησιμοποιοῦμε ἐπίσης γιά νά δηλώσουμε: 1) συγκατάθεση: "**Ἀς εἶναι**". "**Ἀς ἐρθεῖ**, 2) ἀδιαφορία: "**Ἀς βραχῶ**, 3) εὐχή - ἀπευχή: "**Ἀς τόν ἔβλεπα!**" "**Ἀς μὴν** ξυπνοῦσα ἀπό τ' ὄνειρο αὐτό! 4) παραχώρηση ἢ ἐναντίωση: "**Ἀς** θυμῶσει ὅσο θέλει ἐγώ θά κάμω αὐτό (βλ. καί **ἄς** - **κι ἄς** σελ. 146).

Τό δεικτικό μόριο **δά** (τόσος **δά**, ἔτσι **δά**) παίρνει κάποτε καί τήν ἐπιρρηματική σημασία τοῦ βέβαια: *Ὁ ἀδελφός μου θά χαρεῖ πολύ νά σᾶς δεῖ* ξέρετε **δά** πόσο *σᾶς ἀγαπᾷ*. Ἀκόμα, χρησιμοποιεῖται: 1) ὡς μόριο εἰρωνικό, προτρεπτικό, θαυμαστικό: *Ὦ, δά! Σῶπα δά!* 2) ὡς σύνδεσμος συμπερασματικός ἢ μεταβατικός.

Τά ἐπιρρήματα (**ἐδῶ**, (**ἐ**)**κεῖ** μέ τήν πρόθεση ἀπό μπροστά τους παίρνουν δεικτική σημασία ὕστερα ἀπό σύνναρθρα ὀνόματα: *Ὁ φίλος μου ἀπό δῶ* (= αὐτός ἐδῶ ὁ φίλος μου). *Τί θέλει ὁ κύριος ἀπό κεῖ*; (= αὐτός ἐκεῖ ὁ κύριος;)

Τά ἀπό δῶ, ἀπό κεῖ χρησιμοποιοῦνται καί μόνα τους: *Ἀπό δῶ ὁ φίλος μου* (= αὐτός ἐδῶ εἶναι ὁ φίλος μου).

Ἡ ἔκφραση ἐδῶ καί δηλώνει χρόνο καί σημαίνει: 1) ὥς τώρα: *Εἴμαστε γειτόνοι ἐδῶ καί* τριάντα χρόνια [= τριάντα χρόνια (ὥς τώρα)], 2) πρίν ἀπό: *Τῆς πέθανε τό παιδί ἐδῶ καί* μιά βδομάδα (= πρίν ἀπό μιά βδομάδα).

Ἐπιρρηματική ἔκφραση εἶναι τό ἀπό δῶ καί πέρα ἢ ἀπό δῶ *κι ἐμπρός* (= στό ἐξῆς, στό μέλλον). Γιά τό παρελθόν χρησιμοποιοῦμε

τήν έκφραση από κεί καί πέρα ή από κεί κι έμπρός (= από τότε καί πέρα).

Ἡ έκφραση **ἐκεῖ πού** εἶναι συνδεσμική (βλ. προτάσεις χρονικές σελ. 147, αἰτιολογικές σελ. 140, ἐναντιωματικές σελ. 146). Μαζί μέ τό νά γίνεται προθετική καί χρησιμοποιεῖται στή θέση τῆς ἀντί: **Ἐκεῖ πού νά ζημιωθῶ ἐγώ**, ἄς ζημιωθεῖ αὐτός (πβ. καί **ἐκεῖ πού** θά...).

Τό ἐπίρρημα **ἐκτός** (= ἔξω) δέ χρησιμοποιεῖται μέ τοπική σημασία. (Ἡ χρήση του μέ γενική προέρχεται ἀπό τή λόγια γλώσσα: *Εἶναι ἐκτός Θεσσαλονίκης*.) Μαζί μέ τήν ἀπό σχηματίζει τήν προθετική έκφραση **ἐκτός ἀπό**, πού δηλώνει ἐξαίρεση: *Ἦρθαν ὅλοι ἐκτός ἀπό τό Γιώργο*. Οἱ ἐκφράσεις **ἐκτός πού**, **ἐκτός τοῦ ὅτι** εἰσάγουν προτάσεις καί δηλώνουν, ἐπίσης, ἐξαίρεση: **Ἐκτός πού εἶναι μακριά**, εἶναι καί ἀνηφορία. **Ἐκτός τοῦ ὅτι εἶναι στενό**, εἶναι καί πολύ ἀκριβό.

Γιά τό **ἐκτός** στίς ὑποθετικές ἐκφράσεις βλ. σελ. 145.

Τό τροπικό ἐπίρρημα **ἔτσι** (= μέ αὐτό τόν τρόπο) γίνεται ποσοτικό μπροστά ἀπό ἐπίθετα: *Κι εἶναι ἔτσι* (= τόσο) *τρυφερή, πού μόλις ἀνασαινεῖ*. Ὡς μόριο χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει εὐχή, διαμαρτυρία, ἀπειλή: **Ἐτσι** νά 'χω τήν εὐχή σου (= εἶθε νά 'χω...). **Ἐτσι** μοῦ 'ρχεται νά τοῦ τά πῶ ἔξω ἀπό τά δόντια. Ἡ ἐπίρρηματική έκφραση **ἔτσι κι ἔτσι** σημαίνει: 1) *σχεδόν καλά* (ἀπάντηση σέ ἐρώτηση): *Πῶς πᾶς;* – **Ἐτσι κι ἔτσι**, 2) *ὡς ἐξῆς*: **Ἐτσι κι ἔτσι** ἔγιναν (τά πράγματα).

Τό μόριο **κάν** (ἀπό τόν ἐπιδοτικό σύνδεσμο καί ἄν) χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπίρρημα μέ τίς σημασίες *τουλάχιστο, καθόλου*: *Δέν μπόρεσε νά μάθει* **κάν** *τό ἐπ' ὧμον* (= τουλάχιστο τό...). *Δέ γύρισε* **κάν** *νά μέ κοιτάξει* (= τουλάχιστο ἢ καθόλου νά μέ...).

Τό ἀρνητικό ἐπίρρημα **μή** χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπαγορευτικό ἢ ἀποτρεπτικό μόριο (βλ. σελ. 80), ὡς ἀπευχετικό (βλ. σελ. 78) ἢ ὡς τελικό (*μή* = νά μή). Μόνο του ἢ μαζί μέ ἄλλα μόρια χρησιμοποιεῖται ὡς σύνδεσμος στίς ἀποφατικές ἢ ἐπιδοτικές συνδέσεις (βλ. σελ. 126), καθώς καί σέ δευτερεύουσες προτάσεις. Ἀντιστοιχεῖ: 1) μέ τό δέν: α) στίς ἀποφατικές ὑποθετικές προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τό νά: *Νά* **μήν** *πάω*, *θά τοῦ κατοφανεῖ* (= *Ἄν δέν πάω...*), β) μέ τό ἀχώριστο στερητικό ἀ- (ἢ τό ὄχι): **Ὁ μή** *εἰλικρινής* (= *ὁ ἀνείλικρινής*). **Ὁ μή** *συνηθισμένος* *στούς κόπους* (= *ὁ ἀσυνήθιστος* *στούς...*). (Πβ. καί: *Ἡ μή*

ἀνανέωση τῆς ἐγγραφῆς), 2) μέ τό ἐνδοιαστικό μήπως: (μή = μήπως, μή δέν = μήπως δέν, βλ. σελ. 135 κέξ.), 3) μέ τό ἐρωτηματικό μήπως (πβ. καί τό μή τυχόν).

Τό δεικτικό μόριο **νά** (διαφορετικό ἀπό τό σύνδεσμο **νά**) τό χρησιμοποιοῦμε:

1) γιά **νά** δείχνουμε πρόσωπα ἢ πράγματα. Συντάσσεται:

α) μέ ὀνομαστική, ὅταν ἰσοδυναμεῖ μέ *τά ἐδῶ εἶναι, ἐκεῖ εἶναι, αὐτός εἶναι* κ.τ.ῶ.: **Νά** ἡ ἐκκλησιούλα (= ἐδῶ εἶναι ἡ...). **Νά** αὐτός, **νά** κι ὁ φίλος του. Τίς περισσότερες φορές ὕστερα ἀπό τό **νά** καί πρίν ἀπό τήν ὀνομαστική τοῦ ὀνόματος μπαίνει ἡ ὀνομαστική τῆς προληπτικῆς ἀντωνυμίας: **Νά** *τος* ὁ θεόσταλτος ἄγγελος. **Νά** *τη* τῶν κύκνων ἡ ψυχή. **Νά** *το* τό μοναστήρι.

β) μέ αἰτιατική, ὅταν τό **νά** σημαίνει *δές ἐδῶ, δές ἐκεῖ* κ.τ.ῶ.: **Νά** *με*, *γύρισα* (= *δές ἐδῶ, γύρισα...*). Γιά τό τρίτο πρόσωπο χρησιμοποιοῦμε, ἐπίσης, τήν αἰτιατική τῆς προληπτικῆς ἀντωνυμίας (βλ. Γραμμ. § 201) καί ὕστερα ἀπό αὐτήν ὡς ἐπεξήγηση τό ὄνομα σέ αἰτιατική ἢ, τίς περισσότερες φορές, σέ ὀνομαστική: **Νά** *τη* λοιπόν τήν ἐλπίδα καί τήν ἀνταπόδοση. **Νά** *την* ἡ Ἄρτα. Σέ ὀνομαστική μπαίνει κανονικά ὁ κατηγορηματικός προσδιορισμός μιᾶς προσωπικῆς ἢ προληπτικῆς ἀντωνυμίας, ἐνῶ αὐτή μέ τό δεικτικό **νά** εἶναι σέ πτώση αἰτιατική: **Νά** *με* τώρα δεμένος στόν τροχό τοῦ πολέμου. **Νά** *την* ὅμως σέ λίγο πεταχτή, δροσερή, γελαστή.

Στίς διηγήσεις, ὅταν δείχνουμε νοερά, ὕστερα ἀπό τό **νά** μπαίνει γενική προσωπική (βλ. σελ. 62): *Ἐκεῖ πού διάβαζα, **νά** σου ἓνα ὄνομα πού μ' ἔκανε ν' ἀναπηρόσω.* (Πβ. καί τή φράση: **νά** *τα* **μας**.)

2) μπροστά ἀπό ὁλόκληρη πρόταση, πού προεξαγγέλλεται μέ τό **νά**: **Νά!** *πέρασε κι αὐτή ἡ νύχτα.* **Νά!** *διάβασε τό γράμμα.*

Ἡ προεξαγγελία γίνεται πιό ἔντονα μέ τό **νά** καί, **νά** *πού, νά* *ὅτι*: *Ἀπό τό βάθος τοῦ δρόμου... **νά** καί πρόβαλαν* *κάτι καβαλάρηδες.* **Νά** *πού* *σ' ἔπιασα.* **Νά** *ὅτι* *ἔκανες λάθος.*

Ὁ τελικός σύνδεσμος **νά** ἀντικαθιστᾶ, ὅπως εἶδαμε, διάφορους ἄλλους συνδέσμους καθὼς καί ἀναφορικές ἀντωνυμίες, ἀναφορικά

ἐπιρρήματα ἢ ἐμπρόθετα: **Θά** ῥθεῖ καιρός **νά** πικραθεῖς (= κατά τόν ὁποῖο θά πικραθεῖς) (βλ. προτάσεις, σελ. 129 κέξ.). Ἀκόμα, χρησιμοποιεῖται 1) ὡς εὐχετικός: **Στερνή μου γνώση, νά** σ' εἶχα πρῶτα (= εἶθε νά...), 2) ὡς εἰσαγωγικό ἐρωτήσεων, μέ ἐπιμέρους ἀποχρώσεις: **Νά** τοῦ τηλεγραφήσω; (= θέλεις νά τοῦ τηλεγραφήσω;), **Ποῦ νά** ῥμαι (= ποῦ ἄραγε νά ῥμαι;), 3) ὡς εἰσαγωγικό ἐπιφωνηματικῶν προτάσεων: **Καί νά** μετράω καί **νά** ῥναι ὁ **Τάκη-Πλούμας** τριάντα τρία χρόνια μέσ στη γῆς! Τέτοιες προτάσεις συχνά δηλώνουν ἀποδοκιμασία, ἀπόκρουση, δυσφορία, κατάκριση κτλ.: **Νοικοκυρά εἶναι αὐτή! ν'** ἀφῆναι τό σπίτι της..., 4) ὡς ἰσοδύναμο μέ τὰ ἐμπρόθετα μέ τό νά, ὡς πρός τό νά: **Λυποῦμαι νά** τόν βλέπω νά ὑποφέρει (= μέ τό νά τόν βλέπω, ἐπειδὴ τόν βλέπω...). Ἦταν ἄργά **νά** τό μάθει (= ὡς πρός τό νά...). (Βλ. σελ. 111.)

Τό βουλευτικό νά, ἐκτός ἀπό δευτερεύουσες προτάσεις, εἰσάγει καί ἄλλες, πού φαίνονται ὡς κύριες. Στήν πραγματικότητα, κύρια εἶναι ἡ πρόταση πού βγαίνει ἀπό τήν ἔννοια πού μπορεῖ νά πάρει τό νά: **Νά** σέ βλέπουμε συχνότερα (= θέλουμε νά...). **Εὐχαρίστως, νά** πᾶμε (= δέχομαι νά πᾶμε) κ.τ.δ.

Τό ἀναφορικό ἐπίρρημα **ὅπου** χρησιμοποιεῖται ὡς συνδεσμικό μόριο, ὀριστικά ἢ ἀόριστα (βλ. ἀναφορικές προτάσεις, σελ. 148 κέξ.).

Γιά τό ἀναφορικό ἐπίρρημα **πού** ἔγινε λόγος παραπάνω (σελ. 157. Βλ. ἐπίσης ἀναφορικές προτάσεις, σελ. 148 κέξ.). Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία **πού**, ἡ ὁποία εἰσάγει ἀναφορική πρόταση, μπορεῖ νά ἀναλύεται σέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό (για, σέ, μέ + αἰτιατική τῆς ἀντωνυμίας ὁ ὁποῖος): **Θά** μοῦ πῆς τήν αἰτία **πού** γελᾷς; (= γιά τήν ὁποία...). **Ἐκεῖνο πού** εἶμαι βέβαιος (= γιά τό ὁποῖο...). **Στό** **Γιῶργο πού** εἶπα τήν ἰδέα μου (= στόν ὁποῖο εἶπα...).

Σημείωση. Ἡ χρήση τοῦ ἐπιρρήματος **πού** δημιουργεῖ συχνά σύγχυση. Ἐτσι, στό παράδειγμα: **Βγήκαμε σ' ἕναν ὁμορφο γιαλό, πού** ῥναι ὁ **Ἀι-Γιάννης** τῶν **Καλογήρων**, δέν καταλαβαίνουμε εὐκολα ἄν τό **πού** εἶναι ἀντωνυμία (ὁ ὁποῖος – γιαλός – εἶναι ὁ **Ἀι-Γιάννης**...) ἢ ἀναφορικό ἐπίρρημα (= ὅπου, στόν ὁποῖο γιαλό εἶναι...).

Γιά νά ἀποφεύγουμε τέτοιες ἀσάφειες, καλό εἶναι νά χρησιμοποιοῦμε τό ἐπίρρημα **ὅπου** (μόνο του ἢ μέ προθέσεις) ἢ ἀναπτυγμένο ἀναφορικό ἐμπρόθετο (ἀπό, γιά, μέ, σέ κ.τ.δ. + πλάγια πτώση τῆς ἀντωνυμίας ὁποῖος -α -ο). Πρέπει, π.χ., νά λέμε: **Μπήκα** κρυφά **στό** **σαλόνι, ὅπου** **ἐπαίξε** πιάνο ἢ **νουνά** (καί ὄχι **Μπήκα** κρυφά **στό** **σαλόνι, πού** **ἐπαίξε** πιάνο ἢ **νουνά**). **Ὁ** **τρόπος** **μέ** **τόν** **ὁποῖο** **μιλάει** (καί ὄχι **Ὁ** **τρόπος** **πού** **μιλάει**). **Ὁ** **λόγος** **γιά** **τόν** **ὁποῖο**

δέ σου ἔγραψε (ὄχι ὁ λόγος πού δέ σου ἔγραψε). Ἐκεῖνο γιά τό ὁποῖο εἶμαι βέβαιος (καί ὄχι Ἐκεῖνο πού εἶμαι βέβαιος). Τό μάθημα στό ὁποῖο διαγωνίστηκε ὁ Πέτρος (ὄχι Τό μάθημα πού διαγωνίστηκε ὁ Πέτρος).

Ἀπό τέτοια χρήση τοῦ πού βγήκε καί ἡ παρενθετική φράση πού λές (πού λέτε): Αὐτός, πού λές, ἦταν μιά φορά δήμαρχος (= αὐτός, γιά τόν ὁποῖο λές, ἦταν...). Ὑστερα ἡ φράση πῆρε τή σημασία: νά ξέρεις, ἀκουσε, λοιπόν, τέλος πάντων κ.τ.δ.: Ἡμουνά, πού λές, κι ἐγώ γεωργός (= νά ξέρεις ὅτι ἦμουνά...). Πού λές, Ἀλεξάντρα, νά σοῦ πῶ τά μυστικά μου (= λοιπόν...).

Τό ἀναφορικό τροπικό ἐπίρρημα ὅπως εἰσάγει ἀναφορικές ἐπιρρηματικές προτάσεις (βλ. σελ. 150). Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ὡς σύνδεσμος χρονικός ἢ αἰτιολογικός. Ἀκόμη σχηματίζει τήν ἐπιρρηματική ἔκφραση ὅπως ὅπως, πού σημαίνει: ὅπως εἶναι δυνατό, μέ κάθε τρόπο, μέ ὁποιοδήποτε τρόπο κ.τ.δ.

Τό ἀναφορικό ποσοτικό ἐπίρρημα ὅσο συσχετίζεται μέ τό δεικτικό τόσο. Τρέχα (τόσο), ὅσο μπορείς. Ὅσο περνοῦσαν οἱ ὥρες, τόσο τό μαρτύριο γινόταν φοβερότερο. Μέ τήν πρόθεση γιά σχηματίζει τήν ἔκφραση ὅσο γιά, πού δηλώνει ἀναφορά: Ὅσο γιά μένα, μήν ἀνησυχεῖς (= σχετικά μέ μένα).

Χρησιμοποιεῖται ἀκόμη ὡς σύνδεσμος, μόνο του ἢ μαζί μέ ἄλλους συνδέσμους (ὅσο πού, ὅσο νά, ὅσο κι ἄν κ.τ.δ. Βλ. σελ. 149).

Ὁ σύνδεσμος ὅτι χρησιμοποιεῖται πολλές φορές καί ὡς χρονικός μέ διάφορες σημασίες: Ὅτι ἀρχίσαμε νά τρῶμε, ἦρθε ὁ πατέρας (= Μόλις ἀρχίσαμε...). Ὅτι ἐβγαίνα ἀπό τήν πόρτα, τόν συνάντησα (= τή στιγμή ἀκριβῶς πού ἐβγαίνα...). Ὅτι ἔλεγα νά κινήσω γιά δῶ, ἦρθαν καί μοῦ τό 'παν (= ἐκεῖ πού (καθώς) ἔλεγα...).

Ὡς ἐπίρρημα τό ὅτι σημαίνει: 1) μόλις, πρίν ἀπό λίγο: Ὅτι βγήκε (= βγήκε μόλις...), 2) μόλις καί μετά βίας: Ὅτι ἀνάσαινε (= ἀνάσαινε μόλις καί μετά βίας).

Ὁ χρονικός σύνδεσμος ὅποτε, ἐκτός ἀπό τήν κανονική του σημασία (κάθε φορά πού), χρησιμοποιεῖται καί στή θέση τοῦ ἀοριστολογικοῦ ὅταν (= ὁποιαδήποτε ὥρα, ὁποιαδήποτε μέρα κ.τ.δ.): Ὅποτε εὐκαιρήσεις, ἔλα νά μέ δεῖς.

Τό **όποτε** χρησιμοποιείται ως σύνδεσμος: *Κατεβαίναμε τήν ὁδὸ Σταδίου, **όποτε** βλέπουμε μπροστά μας τή Μαρία (= ἐνῶ κατεβαίναμε... βλέπουμε).* Ὡς ἐπίρρημα τό **όποτε** ἰσοδυναμεῖ μέ τό τότε: *Θά περιμένουμε ὡς αὔριο. **όποτε** θά δοῦμε τί θά κάνουμε (= τότε).*

Τό ἀποφατικό ἐπίρρημα **ὄχι** εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητο, δέν ἀποδίδεται δηλαδή μόνο του ἀπευθείας στό ρῆμα, ὅπως τά δύο ἄλλα ἀποφατικά (= *μή* καί *δέν*), ἀλλά ἀντιστοιχεῖ μέ μιὰ ἀποφατική πρόταση: *Πῆγες; - **Ὁχι** (= δέν πῆγα). Νά πάω; - **Ὁχι** (= νά μὴν πᾶς).* Ὅταν συνοδεύει μιὰ ἀποφατική πρόταση, τό **ὄχι** μπαίνει στήν ἀρχή, στό ἐσωτερικό ἢ στό τέλος τῆς προτάσεως: ***Ὁχι**, δέ γίνεται. Δέν εἶναι, **ὄχι**, δράκοι. Δέ γερνᾶνε τόν ἄνθρωπο τά χρόνια, **ὄχι*** (βλ. σελ. 13-14).

Ὅταν ἡ ἄρνηση εἶναι γιά κάποιον ὄρο τῆς ἀποφατικῆς προτάσεως, ὁ ὄρος αὐτός ἐπαναλαμβάνεται μέ τό **ὄχι** μπροστά του: *Δέν ἔχει νά δώσει λόγο σέ κανέναν **ὄχι**, σέ κανέναν!*

Ἀκόμα, χρησιμοποιοῦμε τό **ὄχι**: 1) Ὑστερα ἀπό μιὰ πρόταση, σάν σύντομη ἐπανάληψή της στήν ἀποφατική μορφή: *Μέ καταλαβαίνεις ἢ **ὄχι**; (= ἢ δέ μέ καταλαβαίνεις;).* Τό καλό ἀξίζει νά μᾶς ἀπασχολεῖ. Τό κακό **ὄχι** (= δέν ἀξίζει...). 2) Στήν ἀντιθετική σύνδεση τῶν προτάσεων (βλ. σελ. 126). 3) Μπροστά ἀπό πρόταση πού δηλώνει διάψευση τοῦ ἰσχυρισμοῦ ἐνός ἄλλου ἢ ἀποδοκιμασία μιᾶς πράξεως: *Τοῦ τά ἔχω πεῖ ὅλα **ὄχι** δέν ξέρεי τίποτα! (= καί εἶναι ψέμα νά λέει...).* Νά κάθεσαι σπíti σου καί νά κοιτάξεις τή δουλειά σου **ὄχι** ἔρχεσαι κάθε μέρα ἐδῶ καί μᾶς ἀνησυχεῖς (= δέν εἶναι σωστό νά...). 4) Μέ τή σημασία τοῦ πολὺ περισσότερο ἢ πολὺ λιγότερο: *Βουβάλι σκάζει αὐτός, **ὄχι** ἄνθρωπο.*

Ἡ πρόθεση **παρά** χρησιμοποιεῖται ἀκόμα: 1) ὡς ἐπίρρημα: α) μέ σημασία ποσοτική (*λίγο* πió, ἀκόμα πió, πió): *Κάθεται **πάρα** πάνω (= λίγο πió πάνω).* Πῆγαινε **πάρα** κεῖ (= πió κεῖ). **Παρά** πολὺ (= πολὺ πολὺ). *Ἐχει καί **παρά** ἔχει (= ἔχει, καί μάλιστα σέ μεγάλο βαθμό),* β) μέ σημασία περιοριστική (*παρά* μόνο): *Ἄλλο δέν ἄκουσα **παρά** μιὰ βαθιά ἀρμονική φωνή* κ.τ.δ., 2) ὡς σύνδεσμος συγκριτικός καί ἀντιθετικός (βλ. σελ. 125).

Τό χρονικό ἀοριστικό ἐπίρρημα **ποτέ** κρατᾷ τήν ἀρχική του σημασία (*κάποια φορά, κάποτε*) κυρίως σέ ἐρωτηματικές καταφατικές

προτάσεις: *Είδες ποτέ σου λειτουργία κάτω από τ' αστέρια; (= είδες καμιά φορά...)*. Κανονικά χρησιμοποιείται με αποφατική σημασία (καμιά φορά, «οὐδέποτε») μόνο του ή μέσα σε μία πρόταση: *Θά μέ ἀρνηθεῖς; Ποτέ, ποτέ! Αυτό δέ θά γίνει ποτέ (= οὐδέποτε)*.

Τό ἐρωτηματικό τοπικό ἐπίρρημα **ποῦ** (= σέ ποιο μέρος) τό χρησιμοποιοῦμε καί σέ ἐπιφωνηματικές προτάσεις καί ρητορικές ἐρωτήσεις, γιά νά ἐκφράσουμε: 1) ἐκπληξη: **Ποῦ τό κατάλαβες!** (= δέν ξέρω πῶς ἔγινε καί...), 2) ἰσχυρή ἀρνηση: **Ποῦ καιρός;** (= δέν ὑπάρχει καθόλου καιρός). (Πβ. τή φράση ἀπό ποῦ κι ὧς ποῦ), 3) ἰσχυρή ἐπιθυμία ἀπραγματοποίητη: *Ἡ δόλια ἡ μάνα μου ποῦ νά τό ἤξερε νά πάει νά κρυφτεῖ (= μακάρι νά τό ἤξερε, δυστυχῶς δέν τό ἤξερε...)*.

Καί τό ἐρωτηματικό ἐπίρρημα **πῶς** χρησιμοποιεῖται ἐπιφωνηματικά, μέ διάφορες ἐπιμέρους σημασίες: **Πῶς γλίτωσε ὕστερα ἀπό τέτοια ἀρρώστια!** (= εἶναι περίεργο ὅτι...). **Πῶς νά διασκεδάσει ἓνας ἄνθρωπος ἀπένταρος!** (= Εἶναι ἀδύνατο νά...). **Τό καταλάβατε; – Πῶς!** (= βεβαίωτα). **Πῶς βαριέμαι!** (= πόσο βαριέμαι).

Ἡ ἐκφραση πῶς καί πῶς σημαίνει: 1) μέ κάθε τρόπο: **Κοιτάζω πῶς καί πῶς νά τόν ξεφορτωθῶ**, 2) ἀνυπόμονα: **Σέ περιμέναμε πῶς καί πῶς**, 3) ἐξαιρετικά: **Τόν εἶχαμε πῶς καί πῶς**.

Τό παρομοιαστικό ἐπίρρημα **σάν** χρησιμοποιεῖται, κανονικά, ὡς πρόθεση (βλ. σελ. 117). Συντάσσεται: 1) μέ ὀνομαστική, ὅταν συνοδεύει οὐσιαστικό ἄναρθρο ἢ μέ ἄοριστο ἄρθρο μπροστά του: **Ἐτρεχε σάν λαγός. Σκεπτόμουν σάν ἓνας κοινός θνητός**, 2) μέ αἰτιατική, ὅταν συνοδεύει σύναρθρο οὐσιαστικό ἢ ἀντωνυμία: **Τρέμει σάν τό λαγό. Εἶναι σάν ἔσένα δυνατός**. Σπάνια τότε τό σύναρθρο οὐσιαστικό μπαίνει στήν ὀνομαστική: **Τοῦ μιλοῦσε σάν ὁ ἀγαθότερος πατέρας** (= ὅπως θά μιλοῦσε ὁ ἀγαθότερος πατέρας).

Μέ αἰτιατική συντάσσεται πάντοτε τό **σάν**, ὅταν ἡ παρομοίωση ἀναφέρεται στό ἀντικείμενο τοῦ ρήματος, πού κι αὐτό εἶναι σέ αἰτιατική: **Τόν ἄντρα μου τόν θεωρεῖ σάν πατέρα της. Τόν ἀγαπῶ σάν ἀδελφό**. Βραχυλογικά, τό **σάν** συντάσσεται καί μέ γενική: **Φωνή βραχνή σάν τῆς κίσσας** (= σάν τή φωνή τῆς κίσσας).

Τό **σάν** παίρνει κι ἄλλες σημασίες, ἐκτός ἀπό τήν παρομοιαστική:

Σάν καλός είναι (= μού φαίνεται πώς...). Σάν καλά βολεύτηκες (= βολεύτηκες σχετικά καλά ή όπωσδήποτε, καλά βολεύτηκες). Αισθάνθηκα σάν μιά σκιά δίπλα μου (= σάν νά υπήρχε...).

Πολλές φορές τό σάν συνοδεύει ένα ουσιαστικό ή επίθετο, πού είναι κατηγορούμενο. Στήν περίπτωση αὐτή τό σάν δηλώνει ὄχι παρομοίωση ἀλλά πραγματική κατάσταση ἢ ιδιότητα, πού παρουσιάζεται ὡς αἰτία γιά κείνο πού λέγεται στήν πρόταση: *Σάν παπάς είχε κι ἄλλα καθήκοντα (= σάν παπάς πού ἦταν – ἐπειδή ἦταν...).* *Σάν νέος πρέπει νά γυμνάζεσαι (= σάν νέος πού εἶσαι – ἀφοῦ εἶσαι...).*

Σημείωση. Σύμφωνα μέ ὅσα εἶπαμε παραπάνω, πρέπει νά χρησιμοποιοῦμε τό σάν μόνο ὅταν δηλώνουμε παρομοίωση ἢ αἰτιολογία: *Τόν ἀδελφό της τόν θεωρεῖ σάν πατέρα της. Ὁ Πέτρος σάν διευθυντής τοῦ ἐργοστασίου εἶναι πολύ ἀπασχολημένος (= ἐπειδή εἶναι διευθυντής...).* Ὅταν δέν ὑπάρχει παρομοίωση ἢ αἰτιολογία, δέν πρέπει νά χρησιμοποιοῦμε, μέ κανέναν τρόπο, τό σάν (βλέπε στήν ἐπόμενη σελίδα σχετική σημείωση). Γιά τή συνδεσμική χρήση τοῦ σάν βλ. σελ. 147.

Τό προθετικό ἐπίρρημα ὡς (διαφορετικό ἀπό τήν πρόθεση ὡς, βλ. σελ. 116) συντάσσεται κανονικά μέ ουσιαστικό (ἄναρθρο συνήθως) καί σπάνια μέ ἐπίθετο.

Τό προθετικό σύνολο πού εἰσάγεται μέ τό ὡς εἶναι:

- 1) **κατηγορούμενο** ὑποκειμένου ἢ ἀντικειμένου: *Παρουσιάστηκε ὡς νοικοκύρης τοῦ κτήματος. Μᾶς τόν παρέστησε ὡς τρελό (χωρίς πράγματι νά εἶναι).* Στή χρήση του αὐτή τό ὡς μπορεῖ νά τό ἀντικαθιστᾷ ἡ πρόθεση γιά (*Περνᾷ ὡς σοφός = Περνᾷ γιά σοφός, Χρησιμοποιεῖται ὡς = Χρησιμοποιεῖται γιά*) (βλ. καί σελ. 18). Ὅταν ὅμως δηλώνεται πραγματική ιδιότητα ἢ κατάστασις, τό ὡς μπορεῖ νά παραλείπεται. Ἔτσι, δέ χρειάζεται νά ποῦμε: *Ἀναγνωρίστηκε ἡ Ἑλλάδα ὡς ἀνεξάρτητο κράτος, ἀλλά Ἀναγνωρίστηκε ἡ Ἑλλάδα ἀνεξάρτητο κράτος.* Ἔτσι πρέπει νά λέμε ἐπίσης: *Διορίστηκε καθηγητής. Ὑπηρετῶ γραμματέας.* Ἀλλά θά ποῦμε: *Ὑπηρετήσε τόν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας ὡς γραμματέας κτλ.* (βλ. καί σελ. 17).
- 2) **κατηγορηματικός προσδιορισμός** οὐσιαστικοῦ ἢ ἀντωνυμίας προσωπικῆς ἢ δεικτικῆς. Στήν περίπτωση αὐτή τό ὡς χρειάζεται, γιάτι ἀποδίδει στό οὐσιαστικό ἢ στήν ἀντωνυμία πού προσδιορίζει μιά πραγματική ιδιότητα ἢ κατάσταση, κάτω ὅμως ἀπό ὀρισμένους περιορισμούς (αἰτία, χρόνος, προϋπόθεση) (περιοριστικό ὡς):

Δέν πληρώνει φόρους **ὥς** ξένος ὑπήκοος (= ἐπειδὴ εἶναι... πράγματι). Ὡς δήμαρχος ἔκαμε πολλά καλά (= τότε πού ἦταν – πράγματι – δήμαρχος). Μπορεῖ νά μὴν εἶναι καλὸς ἐπιστήμονας· **ὥς** ἄνθρωπος ὁμῶς εἶναι ὑπέροχος (= ἂν τὸν ἐξετάσουμε ὥς ἄνθρωπο...).

Ἄν τὸ οὐσιαστικό ἢ ἡ ἀντωνυμία πού προσδιορίζεται εἶναι σέ γενική, τότε καὶ τὸ οὐσιαστικό πού συνοδεύει τὸ **ὥς** πρέπει νά μπαίνει σέ πτώση γενική: *Οἱ εὐθύνες τοῦ Πέτρου ὥς διευθυντῆ εἶναι πολὺ μεγάλες* (καὶ ὄχι: **ὥς** διευθυντῆς(!)).

Σημείωση. Σύμφωνα μέ τὰ παραπάνω, δέν πρέπει νά λέγονται καὶ προπαντὸς νά γράφονται φράσεις, ὅπως οἱ παρακάτω:

*Διορίστηκε **σάν** δάσκαλος. Ὑπῆρέτησε **σάν** καθηγητής. Σᾶς δεχόμαστε **σάν** Ὑπουργό κ.τ.δ.,* γιατί μποροῦν νά σημαίνουν: δέν εἶναι πράγματι δάσκαλος, ἀλλὰ κάτι πού μοιάζει μέ δάσκαλο κτλ.

Διπλά λανθασμένη εἶναι ἡ φράση: *Ὁ διορισμός σας **σάν** καθηγήτρια.* Ἡ χρήση τοῦ ὥς στὰ ἴδια ἢ ἀνάλογα παραδείγματα εἶναι περιττή. Μποροῦμε νά λέμε: *Διορίστηκε δάσκαλος.* Ὁ διορισμός σας σέ θέση δασκάλου (καὶ ὄχι: ὁ διορισμός σας ὥς δασκάλου).

2. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Ἡ κανονικὴ θέση τῶν ὀρων στὴν πρόταση

A	B
α. Ἡ μητέρα ἔρχεται	α. Ὁ Ἀζόρ, ὁ σκύλος μου, εἶναι παιχνιδιάρης
β. Ὁ κόσμος εἶναι ὁμορφος	β. Ἡ χαρά τῆς γιορτῆς ἔσβησε
γ. Ὁ Πέτρος ἀγαπᾷ τὰ ζῶα	γ. Ἡ Ἑλένη ἀγόρασε ἓνα γαλάζιο φόρεμα
δ. Ἡ γιαγιά χάρισε τῆς Ἄν- νας ἓνα βιβλίο	δ. Εἶπε πῶς θὰ ῥθει γρήγορα
ε. Ὁ ἐπισκέπτης βρῆκε τὴν πόρτα σφαιλιστή	ε. Ἄν θέλεις, ἔλα μαζί μου
στ. Ἄς βγαίνει ὁ ἥλιος κι ἄς βγαίνει στὰ βουνά	στ. Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ μέ κούρασε πολὺ
ζ. Τί ὠραῖος εἶναι ὁ πίνακας αὐτός!	
η. Ἦρθε ὁ Κώστας;	

Ἀπό τὰ παραδείγματα αὐτά φαίνεται ἡ θέση πού παίρνουν στό λόγο οἱ ὅροι τῆς προτάσεως. Ἔτσι:

α. Οἱ ὅροι τῆς προτάσεως (παρ. Αα-ε) ἀκολουθοῦν κανονικά τὰ ἐξῆς πρότυπα:

α. $Y - P$

β. $Y - P - K$

γ. $Y - P - A$

δ. $Y - P - A - A$

ε. $Y - P - A - K$

(ὅπου Y = Ὑποκείμενο, P = Ρῆμα, K = Κατηγορούμενο, A = Ἀντικείμενο).

Δηλαδή προηγείται τό Ὑποκείμενο, ἀκολουθεῖ τό Ρῆμα καί ὕστερα ἀπό αὐτό μπαίνει τό Κατηγορούμενο ἢ τό Ἀντικείμενο. Στίς κύριες προτάσεις ἐπιθυμίας (παρ. Α στ), στίς ἐπιφωνηματικές (παρ. Α ζ) καί στίς ἐρωτηματικές (παρ. Α η) ἡ σειρά διαταράσσεται: $P - Y$ καί $K - P - Y$.

β. Οἱ προσδιορισμοί τῶν ὁρων τῆς προτάσεως παίρνουν τή θέση τους πλάι στόν ὅρο πού προσδιορίζουν (παρ. Βα-στ).

Ἀποκλίσεις

Ι. Ἀπό τήν κανονική σειρά.

Ἡ κανονική σειρά ἀλλάζει, ὅταν οἱ ὅροι τῆς προτάσεως ἐκφέρονται μέ ἔμφαση ἢ ὅταν συντρέχουν ψυχολογικοί, αἰσθητικοί, ρυθμικοί ἢ προσωπικοί λόγοι ἀναζητήσεως ὕφους:

- Παιχνιδιάρης εἶναι ὁ σκύλος μου, ὁ Ἀζόρ
- Πολύ τήν καταφρόνεςες τή ζωή
- Ὅτι ἔχεις δίκαιο, τό ξέρω
- Μέ τή δική σου ἤρθα στόν κόσμο τή λατρεία (Κ. Παλαμᾶς)

II. Ἀπό τή συμφωνία τῶν ὅρων.

A

- α. Ὁ κόσμος χτίζει ἐκκλησιές
- β. Ὁ Πέτρος μέ τόν Παῦλο
τραγουδοῦν
- γ. Μὴν ἀκοῦς τούς ἄλλους τί σοῦ
λένε

B

- α. Ὁ κόσμος χτίζει ἐκκλησιές
- β. Ὁ Πέτρος καί ὁ Παῦλος
τραγουδοῦν
- γ. Μὴν ἀκοῦς τί σοῦ λένε οἱ
ἄλλοι

• Στά παραδείγματα τῆς στήλης A δέν ὑπάρχει γραμματική ἢ συντακτική συμφωνία τῶν λέξεων πού χρησιμοποιοῦνται. Ἡ σωστή ἀντιστοιχία φαίνεται στά παραδείγματα τῆς στήλης B.

III. Ἀπό τήν πληρότητα τοῦ λόγου.

A

- α. Περσμένα ξεχασμένα
- β. Νά σωπαίνεις καί νά μὴ μιλάς

B

- α. Τά περασμένα (ἄς εἶναι)
ξεχασμένα
- β₁. Νά σωπαίνεις
- β₂. Νά μὴ μιλάς

Ὁ λόγος πολλές φορές ἔχει λιγότερες (παρ. Αα) ἢ περισσότερες (παρ. Αβ) λέξεις ἀπό ὅσες χρειάζεται, γιά νά ἐκφράσει ἓνα νόημα.

IV. Ἀπό τήν κύρια σημασία τῶν λέξεων.

A

- α. Σοῦ εἶναι αὐτός μιά ἄλεπού!
- β. Ἐχει λαγοῦ ποδάρι
- γ. Ἡ φθορά δέν ἦταν μικρή

B

- α. Εἶναι πολύ πονηρός
- β. Τρέχει μέ μεγάλη ταχύτητα
- γ. Ἡ φθορά ἦταν μεγάλη

• Στά παραδείγματα τῆς στήλης A οἱ λέξεις δέ χρησιμοποιοῦνται μέ τήν ἀρχική τους σημασία, ὅπως στά παραδείγματα τῆς στήλης B.

Κοντά στην πρώτη τους σημασία οι λέξεις αποκτούν και άλλες, ανάλογα με την αντίληψη και την πείρα που έχουν τα πρόσωπα που συζητούν και ανάλογα με τα συμφραζόμενα.

• Όλες αυτές οι ιδιορρυθμίες, που, όπως είδαμε, προέρχονται: I. από τη θέση που παίρνουν οι λέξεις στη σειρά του λόγου, II. από τη γραμματική συμφωνία των λέξεων, III. από την ποσότητα των λέξεων με τις οποίες εκφράζουμε μία σκέψη και IV. από την ιδιαίτερη σημασία που δίνουμε στις λέξεις ή στις προτάσεις σε μία όρισμένη περίπτωση, λέγονται **σχήματα λόγου**.

■ α. Σχήματα λόγου σχετικά με τη θέση των λέξεων

Τα σχήματα της κατηγορίας αυτής προέρχονται από τη διαταραχή της κανονικής σειράς των λέξεων μέσα στο λόγο και είναι τα εξής:

1. Τό υπερβατό

- α. Έτσι πήρε ή άλεπού τό στάρι ή πονηρή
- β. Πίνω τό ώριοστάλαχτο της πλάκας τό φαρμάκι

Στό παράδειγμα α οι λέξεις ή πονηρή άλεπού, που έπρεπε νά πάνε μαζί, χωρίστηκαν από τη λέξη σιτάρι.

Στό παράδειγμα β οι λέξεις τό ώριοστάλαχτο τό φαρμάκι χωρίστηκαν από τη λέξη της πλάκας.

Τό σχήμα αυτό που δημιουργείται, όταν ανάμεσα σε δυό λέξεις, που έχουν στενή λογική και συντακτική σχέση μεταξύ τους, παρεμβάλλονται μία ή περισσότερες άλλες λέξεις, λέγεται **υπερβατό**.

2. Τό προθύστερο

- α. Ξεντύθη ό νιός, ξεζώστηκε και στό πηγάδι μπήκε
- β. Χτενίστηκε, έλούστηκε και στό σεργιάνι βγήκε

Στά παραδείγματα α και β ή κανονική σειρά των λέξεων είναι ή εξής:

α. Ξεζώστηκε ο νιός, ξεντύθηκε καί μπήκε στο πηγάδι

β. Έλούστηκε, χτενίστηκε καί στο σεργιάνι βγήκε

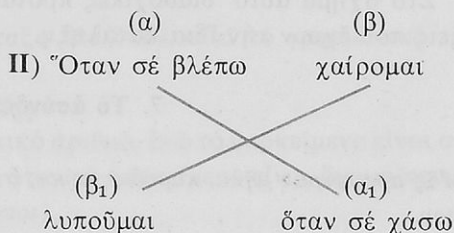
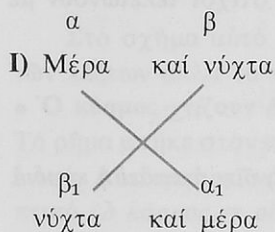
Τό σχήμα αυτό, κατά τό όποιο τοποθετείται στή σειρά τοῦ λόγου πρῶτο ἐκεῖνο πού χρονολογικά καί λογικά εἶναι δεύτερο, λέγεται **πρωθύστερο**.

3. Τό χιαστό

I. Μέρα καί νύχτα περπατεῖ, νύχτα καί μέρα λέγει

II. "Όταν σέ βλέπω, χαίρομαι, λυποῦμαι, ὅταν σέ χάσω

Στά παραδείγματα αὐτά παρατηροῦμε ὅτι δύο ὅροι ἢ φράσεις ἐκφέρονται μέ ἀντίστροφη σειρά: μέρα-νύχτα: νύχτα-μέρα· σέ βλέπω – χαίρομαι: λυποῦμαι – σέ χάσω.

Πρῶτο ζευγάρι: $\alpha-\beta$ + δεύτερο ζευγάρι: $\beta_1-\alpha_1 = \alpha\alpha_1-\beta\beta_1$.

Κατά τή σχετική σχηματική παράσταση οἱ θέσεις τῶν ἀντίστοιχων ὀρων βρίσκονται σέ σχῆμα X. Γι' αὐτό τό λόγο τό σχῆμα λέγεται **χιαστό**.

4. Ὁ κύκλος

Μοναχὴ τό δρόμο ἐπῆρες,
ἐξάναρθε μοναχὴ.

Κύκλο ἔχουμε, ὅταν μιά πρόταση ἢ περίοδος τελειώνει μέ τή λέξη μέ τήν ὁποία ἀρχίζει.

5. Ἡ παρονομασία ἢ παρήχησις ἢ ἐτυμολογικὸ σχῆμα

- Τραγοῦδι τραγουδήστε μου, χιλιοτραγουδημένο
- Πῆραν τὴν Πόλην, πῆραν τὴν, πῆραν τὴ Σαλονίκη
- Τρανὴ λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητὴ κατὰ τὸ Κάστρο
- Ραίνουν οἱ ἀκακίαις γύρα περίγυρα τὰ μύρα

Τὸ σχῆμα αὐτὸ δημιουργεῖται, ὅταν λέξεις ὁμόηχες, συνήθως συγγενικὲς ἐτυμολογικά, τοποθετοῦνται ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη.

6. Τὸ ὁμοιοτέλετο ἢ ὁμοιοκατάληκτο

- Τὸν πύργο πύργο πᾶναι καὶ γυροβολᾶναι
- Καὶ βογκᾶναι καὶ βαριά μοιρολογᾶναι

Στὸ σχῆμα αὐτὸ διαδοχικὲς προτάσεις ἢ στίχοι τελειώνουν μὲ λέξεις ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια κατάληξη.

7. Τὸ ἀσύνδετο

- Μᾶς πρόσφεραν μῆλα, καρύδια, σύκα, σταφύλια, ὅ,τι ἀγαπᾶναι ἡ καρδιά σου.
- Τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει, λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

Ἄσύνδετο σχῆμα ἔχουμε, ὅταν παραθέτουμε ὁμοίους ὅρους ἢ ὁμοίες προτάσεις, χωρὶς νὰ βάζουμε ἀνάμεσά τους τοὺς συνδέσμους ποὺ χρειάζονται.

8. Τὸ πολυσύνδετο

- Δέν ἔβλεπα μῆτε τὸ κάστρο, μῆτε τὸ στρατόπεδο, μῆτε τὴ λίμνη, μῆτε τὴ θάλασσα, μῆτε τὴ γῆ, μῆτε τὸν οὐρανὸ
- Οἱ κλέφτες ἐπροσκύνησαν καὶ γίνηκαν ραγιάδες, κι ἄλλοι φυλάγουν πρόβατα κι ἄλλοι φυλάγουν γίδια
- Μ' ἐπαιρνε κοντὰ τῆς εἴτε στὸν κῆπο εἴτε στὴ βιβλιοθήκη εἴτε στὸ δωμάτιό τῆς καὶ μοῦ διάβαζε αὐτὴ ἀπὸ βιβλία γαλλικά

Τό πολυσύνδετο σχήμα είναι τό αντίθετο από τό ασύνδετο. Σ' αὐτό περισσότεροι ἀπό δύο ὅμοιοι ὅροι ἢ ὅμοιες προτάσεις συνδέονται μέ συμπλεκτικούς ἢ διαχωριστικούς συνδέσμους.

Συγγενικό σχήμα εἶναι ἡ ἔμφαση:

- *Θέλει καί τήν πίτα σωστή καί τό σκύλο χορτάτο.*

■ β. Σχήματα σχετικά μέ τή γραμματική συμφωνία τῶν λέξεων

Τά σχήματα αὐτά προέρχονται ἀπό ἰδιορρυθμίες τῆς συντάξεως καί ἀναφέρονται στή γραμματική συμφωνία τῶν λέξεων καί τῶν φράσεων μεταξύ τους. Τέτοια σχήματα εἶναι:

1. Τό σχήμα κατά τό νοούμενο

Στό σχήμα αὐτό ἡ σύνταξη δέν ἀκολουθεῖ τό γραμματικό τύπο τῶν λέξεων ἀλλά τό νόημα:

- *Ὁ κόσμος χτίζουν ἐκκλησίες.*

Τό ρῆμα μπῆκε στόν πληθυντικό ἀριθμό, ἐνῶ τό ὑποκείμενο εἶναι στόν ἐνικό. Αὐτό μπορεῖ νά γίνει, ὅταν τό ὑποκείμενο εἶναι ὄνομα περιληπτικό (*ὁ κόσμος = οἱ ἄνθρωποι*).

2. Τό σχήμα συμφύσεως (σύμφυρση)

Ἡ σύμφυρση δημιουργεῖται μέ τήν ἀνάμειξη δύο συντάξεων:

- *Ὁ Πέτρος μέ τόν Παῦλο τραγουδοῦν.*

Προῆλθε ἀπό τίς ἀκόλουθες συντάξεις:

- *Ὁ Πέτρος καί ὁ Παῦλος τραγουδοῦν.*
- *Ὁ Πέτρος τραγουδᾷ μέ τόν Παῦλο.*

3. Τό σχήμα ἀνακολουθίας (ἀνακόλουθο)

Στό σχήμα αὐτό οἱ λέξεις πού ἀκολουθοῦν δέ βρίσκονται σέ συντακτική συμφωνία μέ τίς προηγούμενες.

Ἔτσι:

α) ὁ λόγος ἀρχίζει μέ ὀνομαστική καί τελειώνει μέ πλάγια πτώση:

- Ἡ κυρα-Ρήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα ἢ θυγατέρα, χρόνους τῆς γράφουν τά προικιά (ἀντί: Τῆς κυρα-Ρήνης... τῆς γράφουν)

β) ὁ λόγος ἀρχίζει μέ πλάγια πτώση καί τελειώνει μέ ὀνομαστική:

- Τρεῖς βίγλες θά τοῦ βάλω· (τρεῖς βίγλες: ἀντικείμενο σέ αἰτιατική) τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες (τρεῖς βιγλάτορες: ἀντικείμενο σέ αἰτιατική)
κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι (ἀντί: καί τοὺς τρεῖς ἀντρειωμένους).

4. Τό σχῆμα τοῦ καθολικοῦ καί τοῦ μερικοῦ

Στό σχῆμα αὐτό τό οὐσιαστικό πού δηλώνει διαιρεμένο σύνολο δέν ἐκφράζεται μέ γενική (διαιρετική, βλ. σελ. 38) ἢ μέ ἐμπρόθετο (ἀπό καί αἰτιατική) ἀλλά ὁμοιόπτωτα μέ τό ὄνομα πού προσδιορίζει:

- Παίρνει τόν κατήφορο, τήν ἄκρη τό ποτάμι (ἀντί: τήν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ).

5. Τό σχῆμα ἐλξεως (ἐλξη)

Στό σχῆμα αὐτό ἓνας ὅρος μιᾶς προτάσεως ἐλκεται, δηλαδή παρασύρεται, ἀπό ἄλλο ἐπικρατέστερο καί συμφωνεῖ μ' αὐτόν καί ὄχι μ' ἐκεῖνον πού ὑπαιτεῖ τό νόημα καί ἡ σειρά τοῦ λόγου. Ἔτσι ἔχουμε:

α) ἐλξη σέ ρήματα:

- αα Τά Γιάννενα, ἡ ὁμορφὴ πόλη τῆς Ἡπείρου, κοιμᾶται (ἀντί: κοιμούνται)
- αβ Νά 'χα τόν οὐρανὸ χαρτί, τὴ θάλασσα μελάνι,
νά σοῦ 'γραφα τά πάθη μου καί πάλε νά μὴ φτάνει (ἀντί: νά γράψω)

Στό παράδειγμα αα τό ρῆμα κοιμᾶται δέ συμφωνεῖ στὸν ἀριθμὸ μέ τό ὑποκείμενό του τά Γιάννενα ἀλλὰ μέ τόν παραθετικό προσδιορισμὸ πόλη.

Στό παράδειγμα αβ τό ρῆμα τῆς δευτερεύουσας προτάσεως μῆκε σέ ὀριστική (νά σοῦ 'γραφα) καί ὄχι, ὅπως θά περιμέναμε, σέ ὑποτακτική (νά σοῦ γράψω), γιατί συμφώνησε στήν ἐγκλίση μέ τό ρῆμα τῆς κύριας προτάσεως νά 'χα.

β) ἔλεξε σέ ὀνόματα καί ἀντωνυμίες:

- **βα** Θά σέ σκοτώσουν· αὐτός εἶναι ὁ σκοπός τους

(ἀντί: αὐτό, δηλαδή τό νά σέ σκοτώσουν).

- **ββ** Τιμοῦμε ὅλους ὅσους ἀγωνίστηκαν γιά τήν πατρίδα (ἀντί: ὅλους ὅσοι ἀγωνίστηκαν).

Στό παράδειγμα βα ἡ ἀντωνυμία αὐτό παρασύρθηκε ἀπό τό κατηγορούμενο ὁ σκοπός καί μπήκε σέ ἀρσενικό γένος ἀντί νά μπεῖ σέ οὐδέτερο.

Στό παράδειγμα ββ ἡ ἀντωνυμία ὅσοι παρασύρθηκε ἀπό τήν πτώση τῆς λέξεως ὅλους καί μπήκε σέ αἰτιατική (ὅσους)· κανονικά ἔπρεπε νά βρίσκεται σέ ὀνομαστική πτώση, γιατί εἶναι ὑποκείμενο τοῦ ρήματος ἀγωνίστηκαν.

6. Τό σχῆμα ὑπαλλαγῆς

- **Τ'** ἀντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας

(ἀντί: τά κόκαλα τοῦ ἀντρειωμένου γονιοῦ σας)

Στό παράδειγμα παρατηροῦμε ὅτι ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός τ' ἀντρειωμένα ἀντί νά συμφωνήσει μέ τή γενική τοῦ γονιοῦ σας, στήν ὁποία ἀνήκει, συμφώνησε μέ τή λέξη κόκαλα. Ἔτσι δημιουργήθηκε τό σχῆμα ὑπαλλαγῆς. Στό σχῆμα δηλαδή αὐτό ἕνας ἐπιθετικός προσδιορισμός δέ συμφωνεῖ στήν πτώση μέ τή γενική (κτητική), στήν ὁποία ἀνήκει, ἀλλά μέ τό οὐσιαστικό πού προσδιορίζει ἡ γενική.

7. Τό σχῆμα προλήψεως (πρόληψη)

- **Γιά δέστε τόν ἀμάραντο, σέ τί βουνό φυτρώνει**

(ἀντί: Γιά δέστε σέ τί βουνό φυτρώνει ὁ ἀμάραντος)

Πρόληψη ἔχουμε, ὅταν τό ὑποκείμενο τῆς ἐξαρτημένης προτάσεως μπαίνει προληπτικά ἀντικείμενο στήν κύρια.

■ γ. Σχήματα σχετικά μέ τήν πληρότητα τοῦ λόγου

Στό λόγο μας χρησιμοποιοῦμε συχνά ἄλλοτε λιγότερες καί ἄλ-

λοτε **περισσότερες** λέξεις από όσες χρειαζόμαστε, για να εκφράσουμε ένα νόημα. Τό σχήμα λόγου πού δημιουργείται, όταν χρησιμοποιούμε **λιγότερες** λέξεις από τις κανονικές, λέγεται **έλλειψη**. Όταν χρησιμοποιούμε **περισσότερες** λέξεις, λέγεται **πλεονασμός**.

1. Έλλειψη

Στό σχήμα αυτό παραλείπονται λεκτικά στοιχεία, πού εύκολα μπορούν να έννοηθούν είτε από τήν κοινή χρήση είτε από τή σειρά του λόγου καί τά συμφραζόμενα (βλ. έλλειπτικές προτάσεις σελ. 21).

- *‘Η δύναμή σου πέλαγο κι ή θέλησή μου βράχος* (ένν. είναι).

Στήν έλλειψη συνήθως παραλείπονται:

- α) ρήματα: *είμαι, γίνομαι, έχω, λέω* κτλ.:

- *Στάχτη τέτοια πολιτεία* (ένν. *ας γίνει*)

- β) φράσεις: *βρίσκω πώς, μάθε πώς, νά ξέρεις πώς* κτλ.:

- *Τά μετράει τρεῖς φορές καί λείπουν αρκετά* (= καί βρίσκει πώς...).

1. ‘Η έλλειψη είναι τυποποιημένη στίς έπιστολές, στίς διευθύνσεις κ.τ.δ.:

- *Θεσσαλονίκη, 6 Μαΐου 1977* (άντί: *Βρίσκομαι στή Θεσσαλονίκη, σοῦ γράφω στίς 6 Μαΐου 1977*).

2. Συνηθισμένη είναι ή έλλειψη στά γνωμικά καί στίς παροιμίες:

- *Τά παθήματα μαθήματα* (ένν. *γίνονται*)

- ⊙ **Μορφή έλλείψεως είναι ή βραχυλογία.**

Στό σχήμα αυτό τά λεκτικά στοιχεία πού παραλείπονται, αναπληρώνονται από στοιχεία πού υπάρχουν στά συμφραζόμενα.

Εἶδη βραχυλογίας είναι:

α. Τό σχήμα από κοινοῦ

- *Σέ τραγουδά, ὅπως τό πουλί τόν ἥλιο πού ανατέλλει* (= *ὅπως τραγουδά τό πουλί...*).

Στό σχήμα αυτό μία ή περισσότερες λέξεις ή μία πρόταση, που παραλείπεται, έννοείται από τα προηγούμενα ή, σπάνια, καί από τα επόμενα, ακριβώς όπως είναι εκεί, αμετάβλητη.

β. Τό σχήμα ἐξ ἀναλόγου

- Τὴν ἄλλην μέρα δὲν ἔφυγα, ὅπως εἶχα σκοπό (= εἶχα σκοπό νά φύγω)

Σ' αυτό μία ή περισσότερες λέξεις ή μία πρόταση, που παραλείπεται, έννοείται από τα προηγούμενα όχι όπως είναι αλλά αλλαγμένη.

γ. Τό ζεῦγμα

- Ἀκούει τουφέκια καί βροντοῦν, σπαθιά λαμποκοπᾶνε
(Ἀκούει τουφέκια... βλέπει σπαθιά)
- Πάει νά ποτίσει τ' ἄλογο κρύο νερό καί ὄροσερό χορτάρι
(Πάει νά ποτίσει... καί νά τό ταΐσει ὄροσερό χορτάρι)

Σ' αυτό δύο ὁμοειδεῖς προσδιορισμοί ἀποδίδονται σέ ἕνα ρῆμα, ἐνῶ λογικά ὁ ἕνας ἀπό αὐτούς θά ταίριαζε σέ κάποιο ἄλλο ρῆμα.

2. Πλεονασμός

Πλεονασμό ἔχουμε, ὅταν χρησιμοποιοῦμε περισσότερες λέξεις ἀπό ὅσες κανονικά χρειάζονται, γιά νά ἐκφράσουμε ἕνα νόημα.

Στό σχήμα τοῦ πλεονασμοῦ περιλαμβάνονται:

α. Τό σχήμα παραλληλίας

- Νά σωπαίνεις καί νά μή μιᾷς
- Μ' ἀπολησμόνησε καί πιά δέ μέ θυμᾶται

Στό σχήμα αὐτό ἕνα νόημα ἐκφράζεται συγχρόνως καί καταφατικά καί ἀποφατικά (ἀρνητικά) μέ ἰσοδύναμες ἐκφράσεις.

β. Περίφραση

- Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ (ἀντί: ὁ Κολοκοτρώνης)
- Παιδιά Μοραϊτόπουλα (ἀντί: Μοραῖτες)

Περίφραση έχουμε, όταν μία έννοια εκφράζεται με δύο ή περισσότερες λέξεις, ενώ μπορούσε να εκφραστεί με μία.

γ. Τό σχῆμα ἓνα μέ δύο («ἐν διὰ δυοῖν»)

- Ἀστροπελέκι καί φωτιά νά πέσει στίς ἀλῆς σου
(Ἀστροπελέκι φλογερό νά πέσει στίς ἀλῆς σου)

Στό σχῆμα αὐτό μία έννοια εκφράζεται μέ δύο λέξεις, πού συνδέονται μέ τό καί, ἐνῶ, σύμφωνα μέ τό νόημα, ἡ μία ἀπό αὐτές ἔπρεπε νά ἀποτελεῖ προσδιορισμό τῆς ἄλλης.

δ. Ἡ ἐπαναφορά

- Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καί τ' ἄλογό του

Ἐπαναφορά έχουμε, όταν δύο ἡ περισσότερες προτάσεις στή σειρά ἀρχίζουν μέ τήν ἴδια λέξη ἢ φράση.

ε. Τό σχῆμα ὑποφορᾶς καί ἀνθυποφορᾶς

- αα Ἀχός βαρύς ἀκούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
- αβ Μῆνα σέ γάμο ρίχνονται, μῆνα σέ χαροκόπι;
- αγ Οὐδέ σέ γάμο ρίχνονται οὐδέ σέ χαροκόπι.
- αδ Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μέ νύφες καί μ' ἀγγόνια.

Στό σχῆμα αὐτό: πρῶτα γίνεται μία ἐρώτηση ἢ διαπιστώνεται ἓνα γεγονός (παρ. αα)· ὕστερα γίνεται μία προσπάθεια νά δοθεῖ ἀπάντηση στήν ἐρώτηση ἢ ἐξήγηση στό γεγονός (παρ. αβ)· ἀπορρίπτεται αὐτή ἡ ἐρώτηση ἢ ἡ ἐξήγηση (παρ. αγ) καί τέλος ἀκολουθεῖ δήλωση γιά τό τί πραγματικά συμβαίνει (παρ. αδ).

Τό σχῆμα αὐτό εἶναι πολύ συνηθισμένο στά δημοτικά τραγούδια.

στ. Ἡ προδιόρθωση ἢ προθεραπεία

- Νά ζήσεις, πρωτομάστορη, τίνος εἶν' τό κιβούρι;
Εἶναι τ' ἀνέμου, τοῦ καπνοῦ καί τῆς ἀνεμοζάλης!
Γιά πέ μου, πρωτομάστορη, καθόλου μὴ μοῦ κρύψεις·
Ποιός ἔχει στόμα νά σ'τό πεῖ, στόμα νά σοῦ μιλήσει;

Τούτη ἡ φωτιά πού σ' ἄναψε, ποιός θέ νά σοῦ τή σβήσει;

Ἡ Εὐγενούλα ἀπέθανεν, ἡ πολυαγαπημένη!

(Στούς παραπάνω στίχους τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἀνακοινώνεται στὸν Κωνσταντὴ ὁ θάνατος τῆς Εὐγενούλας.)

Τό σχῆμα αὐτό χρησιμοποιεῖται, ὅταν πρόκειται νά ἀνακοινωθεῖ σέ κάποιον κάτι δυσάρεστο γι' αὐτόν. Τότε, πρὶν ἀνακοινωθεῖ τό δυσάρεστο, λέγεται κάποια φράση πού προετοιμάζει ψυχολογικά τὸν ἀκροατή.

ζ. Ἡ ἀναδίπλωση

- Ἀπρίλη, Ἀπρίλη δροσερέ, καὶ Μάη μέ τά λουλούδια
- Φεύγει, φεύγει ὁ προδότης

Στό σχῆμα αὐτό μιά λέξη ἢ μιά φράση τῆς προτάσεως ἐπαναλαμβάνεται ἀμέσως δευτέρη φορά.

■ δ. Σχήματα σχετικά μέ τή σημασία λέξεων ἢ φράσεων

Ἐλάχιστες λέξεις χρησιμοποιοῦνται μέ τήν ἀρχική τους μόνο σημασία· οἱ περισσότερες παράλληλα μέ αὐτὴν ἔχουν καὶ ἄλλες. Ἀπό τίς σημασίες μιᾶς λέξεως μία εἶναι καὶ λέγεται **ἀρχική** ἢ **πρώτη** ἢ **κυρία** (π.χ. **φύλλο δέντρου**), οἱ ἄλλες λέγονται **δευτερεύουσες** ἢ **μεταφορικές** (φύλλο τετραδίου).

Ἀπό τίς ἀλλαγές αὐτές τῆς σημασίας τῶν λέξεων προέρχονται μερικά σχήματα, πού λέγονται καὶ **λεκτικοὶ τρόποι**.

Τά πιό συνηθισμένα ἀπὸ τά σχήματα αὐτά εἶναι τά ἑξῆς:

1. Ἡ μεταφορά

Στό σχῆμα αὐτό ἡ σημασία μιᾶς λέξεως ἐπεκτείνεται ἀναλογικά καὶ σέ ἄλλες συγγενικές λέξεις, πού συμβαίνει νά ἔχουν κάποια μικρὴ ἢ μεγάλη ὁμοιότητα μέ αὐτήν:

- **φύλλο δέντρου** → **φύλλο χαρτιοῦ** → **φύλλο διπλωμένου ὑφάσματος**

- **πέτρινη σκάλα** → **πέτρινη καρδιά** (= σκληρή καρδιά)

Μεταφορά γίνεται:

α) από ἔμψυχα σέ ἔμψυχα:

- *Σοῦ εἶναι αὐτός μιά ἄλεπού!*

β) από ἔμψυχα σέ ἄψυχα:

- *Κάτω βαθιά ἔπαλλε ἡ καρδιά τῆς γῆς*

γ) από ἄψυχα σέ ἔμψυχα:

- *Ὁ Κώστας εἶναι χρυσό παιδί*

δ) από ἐνέργεια σέ ἄλλη ἐνέργεια:

- *Ἡ μοίρα πλέκει συμφορές*

2. Σχῆμα κατεξοχῆν

Στό σχῆμα αὐτό ἡ σημασία τῆς λέξεως στενεύει καί τότε χρησιμοποιεῖται μέ μιά μόνο, ὀρισμένη, ἔννοια:

- *Ἡ Πόλη ἔπese τό 1453*

Μέ τή λέξη *Πόλη* ἐδῶ ἐννοεῖται μόνο ἡ *Κωνσταντινούπολη*.

3. Συνεκδοχή

Κατά τή συνεκδοχή χρησιμοποιεῖται στό λόγο:

α) τό ἓνα ἀντί γιά τά πολλά ὁμοειδή:

- *Χαίρεται ὁ Τοῦρκος στ' ἄλογο κι ὁ Φράγκος στό καράβι*
(Οἱ Τοῦρκοι – οἱ Φράγκοι)

β) τό μέρος ἐνός συνόλου ἀντί γιά τό σύνολο ἢ ἀντίστροφα:

- *Κάθε κλαδί καί κλέφτης* (= κάθε δέντρο)

γ) ἡ ὕλη ἀντί γιά τό πράγμα πού ἔχει γίνει ἀπό τήν ὕλη αὐτή:

- *Νά τρώει ή σκουριά τό σίδερο κι ή γή τόν άντρεωμένο (=τά σιδερένια όπλα).*

δ) έκείνο πού παράγει άντί γιά κείνο πού παράγεται από αυτό:

- *Τρία τουφέκια τοῦ 'δωσαν,τά τρία άράδα άράδα
(= τρεῖς τουφεκιές τοῦ 'δωσαν).*

4. Μετωνυμία

Σ' αυτή χρησιμοποιοῖται:

α) τό όνομα τοῦ δημιουργοῦ άντί γιά τή λέξη, ή όποία φανερώνει τό δημιούργημά του:

- *Διαβάζετε Σολωμό (= τά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ)*

β) τό όνομα τοῦ έφευρέτη άντί γιά τή λέξη πού φανερώνει τήν έφευρεσή του:

- *Συνεννοοῦνται μέ τό Μαρκόνη
(= μέ τόν άσύρματο τηλέγραφο, πού έφευρέτης του ήταν ό Μαρκόνη).*

γ) αυτό πού περιέχει κάτι άντί γιά τό περιεχόμενό του καί άντίστροφα:

- *Τό πανηγύρι ήταν πολύ κι ό τόπος ήταν λίγος
(= οί πανηγυριῶτες ήταν πολλοί).*

δ) Τό άφηρημένο άντί γιά τό συγκεκριμένο καί άντίστροφα:

- *Χαριτωμένη συντροφιά μοῦ λέει νά τραγουδήσω
(Χαριτωμένοι σύντροφοι).*
- *Ή πόλη ήταν άνάστατη (= οί κάτοικοι τῆς πόλεως).*

5. Άντίφραση

Κατά τήν άντίφραση μιά λέξη ή φράση παύρνει τή θέση κάποιας άλλης πού έχει παρόμοια ή καί άντίθετη μέ αυτή σημασία.

Εἶδη ἀντιφράσεως εἶναι:

α) ἡ λιτότητα

Σ' αὐτήν ἀντί γιά μιὰ λέξη χρησιμοποιεῖται ἡ ἀντίθετή της μέ ἄρνηση:

- Ἡ φοβρά πού 'παθε δέν ἦταν μικρή (= ἦταν μεγάλη).

β) ἡ εἰρωνεία

Σ' αὐτή χρησιμοποιοῦνται μέ προσποίηση λέξεις ἢ φράσεις πού ἔχουν ἐντελῶς διαφορετική καί ἀντίθετη σημασία ἀπό τήν πραγματική τους:

- Ὡραῖα τά κατάφερες! (= πολὺ ἄσχημα τά ἔκανες).

γ) ὁ εὐφημισμός

Στόν εὐφημισμό χρησιμοποιοῦνται λέξεις ἢ φράσεις μέ καλή σημασία ἀντί γιά ἄλλες λέξεις ἢ φράσεις μέ κακή σημασία. Ὁ εὐφημισμός προέρχεται συνήθως ἀπό φόβο ἢ ἀπό εὐλάβεια. Ἔτσι λέμε:

- γλυκάδι ἀντί ξίδι. Εὐξείνος Πόντος ἀντί Ἀξείνος Πόντος.

6. Ὑπερβολή

Μέ τό λεκτικό αὐτό τρόπο λέμε κάτι πού ξεπερνᾷ τό πραγματικό καί τό συνηθισμένο, γιά νά προκαλέσουμε ἰσχυρή ἐντύπωση:

- Σά δύο βουνά εἶναι οἱ πλάτες του, σάν κάστρο ἡ κεφαλὴ του.

7. Ἀλληγορία

- Ὁχ! σάν τῆς εἶπα ἔτσι, ἄναψε ὁ γιαιλός καί κήκκαν τά ψάρια (= ἔγινε ἑξαλλη ἀπό τό θυμὸ της)
- Ἕνας αἰτός περήφανος, ἓνας αἰτός λεβέντης ἀπὸ τὴν περηφάνια του κι ἀπὸ τὴ λεβεντιά του δέν πάει τά κατώμερα νά καλοξεχειμάσει μόν' μένει πάνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.

(Οί στίχοι αυτοί ειπώθηκαν για έναν **άνυπότακτο** και **γενναίο κλέφτη**, πού μένει στα βουνά χειμώνα καλοκαίρι.)

Ἡ ἀλληγορία εἶναι μιά μεταφορική ἔκφραση, ἡ ὁποία κρύβει νοήματα διαφορετικά ἀπὸ ἐκεῖνα πού φανερώνουν οἱ λέξεις της. Ἀλληγορικό μπορεῖ νά εἶναι καί ἓνα ὁλόκληρο κείμενο, πεζό ἢ ποιητικό.

8. Προσωποποίηση

α. Τ' ἀηδὸνι καλημέρισε χαρούμενα τὴν αὐγή

β. Κλαῖνε τὰ δέντρα, κλαῖνε, κλαῖνε τὰ βουνά

**γ. Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἢ δόξα μονάχη...**

Με τὴν προσωποποίηση ἀποδίδουμε ιδιότητες ἀνθρώπινες σέ ἔμψυχα (παρ. α) ἢ σέ ἄψυχα (παρ. β) ἢ σέ ἀφηρημένες ἔννοιες καί ιδέες (παρ. γ).

9. Παρομοίωση

- **Ὁ Ἀχιλλέας ὄρμησε στὴ μάχη σάν λιοντάρι**
- **Ὑπνε, πού παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καί τοῦτο·
μικρό μικρό σοῦ τό ὄδωκα, μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σάν ψηλό βουνό, ἴσιο σάν κυπαρίσσι.**

Παρομοίωση ἔχουμε, ὅταν, γιὰ νά τονίσουμε μιά ιδιότητα ἐνός προσώπου ἢ ἐνός πράγματος ἢ μιᾶς ιδέας, τό συσχετίζουμε μέ κάτι ἄλλο πολὺ γνωστό, πού ἔχει τὴν ἴδια ιδιότητα σέ μεγαλύτερο βαθμό. Παρομοίωση γίνεται καί ἀνάμεσα σέ καταστάσεις καθὼς καί ἀνάμεσα σέ ἐνέργειες. Στὴν παρομοίωση ὑπάρχουν δύο ὅροι, ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος συγκρίνεται, καί ὁ δεύτερος, πρὸς τὸν ὁποῖο γίνεται ἡ σύγκριση. Ἡ σύγκριση γίνεται μέ τίς παρομοιαστικές λέξεις *σάν, καθὼς, ὅπως, λές* κτλ.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

"Αγνοια· – όλική 139, – μερική 140

άδιαφορία 157

αδύνατο, τό 147

αίτια· – μέ αιτιολογ. πρόταση 140-141, 150, 160· – μέ γενική 38-39, 45· – μέ επιρρ. προσδιορισμό 100, 101, 104, 109, 115, 117, 164· – μέ τόν και 124· – μέ μετοχή 82· – μέ υποθετ. σύνδεσμο 145

αιτιατική· – αντικείμενο 39, 57, 59 – 61, 67, 173· – επιρρημ. προσδιορισμός 105, 106, 107, 109, 112· – ετερόπτωτος προσδιορισμός 40, 46 (άναφοράς 40, διαφοράς 46, μέτρου 40, 46, περιεχομένου 46, ποσού 46)· – κατηγορούμενο τοῦ αντικειμένου 19, 24, 60-61, 67· – μέ μόρια 159· – μέ προθέσεις 116, 163

ἄκλιτα (ἄκλ. λέξεις) 116, 156, (ποῦ) 157

Βλ. και: επιφωνήματα, επιρρήματα, μόρια, προθέσεις

ἄλληλοπάθεια 91

ἄμοιβαιότητα 91

ἄμβιβολία 132, 138

ἄναφορά· – μέ αιτιατική 40· – μέ ἄναφ. ἄντωνυμίες 96-98· – μέ δευτερ. προτάσεις 180· – μέ ἐμπρόθετους προσδιορισμούς 90, 161· – μέ επιρρ. προσδιορισμούς 100, 101, 102, 104,

105, 111-112, 115

Βλ. και προτάσεις ἄναφορικές

ἄνησυχία 136

ἀντίθεση 120, 124, 145, 147, 180

Βλ. και σύνδεσμοι ἀντιθετικοί

ἀντικείμενο 34, 56-63, 88, 90, 163, 166, 173· – ἐσωτερικό ἢ σύστοιχο 58· – ἐξωτερικό 57 κέξ. (ἄμεσο 59 κέξ., ἔμμεσο 59 κέξ.: σέ παθητ. σύνταξη 67)· – μέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό 57, 58, 59, 60, 61, 62, 67· – μέ επιρρηματ. προσδιορισμό 117-118· – μέ δευτερεύουσες προτάσεις 129 (ἄναφορικές 149, βουλευτικές 133, εἰδικές 130-131, ἐνδοιαστικές 136, πλάγιες ἐρωτηματικές 138)

Παράλειψη τοῦ ἀντικειμένου 62· – τροπή του σέ ὑποκείμενο 66 κέξ.: κατηγορούμενο ἀντικειμένου 19

ἄντωνυμίες 87-98, 145, 155, 173· – ὡς ἀντικείμενα 56, 57, 61, 88· – ὡς ἐπιθετ. προσδιορισμοί 43, 88· – ὡς ἐτερόπρωτοι προσδιορισμοί ἐπιθέτων 45· – ὡς κατηγορούμενα 18, 88· – ὡς ὀνομαστικοί προσδιορισμοί 32· – ὡς ὁροι συγκρίσεως 49· – ὡς ὑποκείμενα 16, 88· – σέ ὀνοματικά σύνολα 32· – συνοδεύονται ἀπό προθέσεις 116, 163

Ἀναφορικές 14, 96-98, 129, 149-151, 160· – ἀλληλοπαθείς 91· – ἄοριστες 94-96 (προληπτικές 159)· – ἄοριστο-λογικές 97-98, 145· – αὐτοπαθείς 90· – δεικτικές 92-93· – ἐρωτηματικές 93-94, 95, 129, 138, 140· – κτητικές 89-90· – ὀριστικές 91-92· – προσωπικές 88-89, 159· – συσχετικές 94
 ἄοριστολογία· – ἀντωνυμίες ἄορ. 145· – σύνδεσμοι 161
 ἀπαγόρευση 80, 158
 ἀπαρέμφατο 84
 ἀπειλή 145, 158
 ἀπορία 79, 94, 138
 ἀποτελεσμα· – μέ ἀναφορ. προτάσεις 151· – μέ ἀποτελεσματικές προτάσεις 142-143· – μέ ἐπιρρ. προσδιορισμούς 100, 104, 110-111, 115· – μέ τὸν καὶ 124· – μέ ὑποθετ. σύνδεσμο 145
 ἀπόφαση· – ἀποφατική σύνδεση προτάσεων 123, 158, 162, 163, 175
 Βλ. καὶ ἄρνηση
 ἀπραγματοποίητο 135, 142, 163
 ἄρθρο· – σέ ὀνοματικό σύνολο 32, 33-34· – οὐσιαστικοποιεῖ 16, 34· – διαφοροποίηση ἀπὸ ἀντωνυμίας 89· – παράλειψή του 34
 Ἄοριστο 33, 96, 163· – ὀριστικό 33
 ἀριθμητικά· – ὡς ἐπιθετ. προσδιορισμοί 43, 96· – συνοδεύονται ἀπὸ προθέσεις 116
 ἄρνηση 163, 180· – ἄρνητικές προτάσεις 13, 123, 126· – μέ ἐπιρρ. προσδιορισμούς 100, 104, 113, 114· – μέ δέ(ν) 74, 80, 130, 136, 138, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149· – μέ μή(ν) 80, 82, 132, 133, 138, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149· – μέ ὅχι 162
 Βλ. καὶ ἀπόφαση
 ἀσύνδετο 121, 122, 170
 Βεβαίωση 100, 104, 113, 114, 157
 βραχυλογία 91, 128, 163, – ὡς σχῆμα

λόγου 174-175

Γενική· – κατηγορηματική 19, 24· – προσωπική 62· – τοῦ σκοποῦ 38· – ὡς ἀντικείμενο 58, 59· – ὡς ἐπιρρ. προσδιορισμός 105, 106, 107, 109, 158· – ὡς ἐτερόπρωτος προσδιορισμός 38-39 (αἰτίας 38, 45, ἀντικειμενική 39, 45, 90, ἀξίας 45, διαιρετική 38, 172, ἰδιότητος 38, κτητική 38, 90, 150, 173, περιεχομένου 38, συγκριτική 45, 49, ὑποκειμενική 39, 150)
 Συνοδεύει τὴν παράθεση 35, τὴν ἐπεξηγήση 37 – συντάσσεται μέ προθέσεις 116-117, 165

Δείξη 157, 159

διαιρεμένο σύνολο 38-39, 172

δισταγμός 100, 104, 113, 115

δυνατό, τό 77, 78, 79, 143

Ἐγκλίσεις ρήματος 77-86· – ὀριστική 72-78, 137, 139, 143, 146, 172 (ἁπλή 78, 132, 141, δυνητική 78, 132, 139, 141, 143, εὐχητική 78, πιθανολογική 78, 132, 141, 143, παρελθοντικῶν χρόνων 147, παρατατικοῦ 135, 141-142, 145)· – προστακτική 80, 85 κέξ· – ὑποτακτική 79-80, 85 κέξ., 135, 137, 141, 143, 147, 172 (ἀπορηματική 139)

Βλ. καὶ μετοχή

εἰρωνεία 94, 157· – ὡς σχῆμα λόγου 180

ἐκκληξή 163 Βλ. καὶ θαυμασμός

ἐκφράσεις· – ἀναφοράς 114· – ἀπαρεμφατικές 84· – ἀπρόσωπες 62, 68-69, 131, 134, 138· – ἐπιρρηματικές 157 κέξ. (βλ. καὶ ἐπίρρημα)· – ἰσοδύναμες 175· – παρενθετικές 161

ἐλξη (ἀπὸ ρῆμα προηγ. προτάσεως) 132, 142· – ὡς σχῆμα λόγου 172-173

ἐμφαση 13, 16, 28, 33, 66, 80, 89, 90, 93, 94, 120, 124, 126-127, 140, 144, 145, 147, 159, 163, 166 κέξ., 180· – ὡς

σχῆμα λόγου 171
 ἐναντίωση 157· – μέ δευτερεύουσα πρό-
 ταση 146-147, 150, 151· – μέ ἐπιρρ.
 προσδιορισμό 100, 102, 104, 112-113,
 115· – μέ μετοχή 82
 ἐνδεχόμενο 79, 137, 147
 ἐνδοιασμός· βλ. φόβος
 ἐξαίρεση (ἐκτός) 158, (ἐξαιρετικά) 163
 ἐπανάλληψη· – ὄρων προτάσεως 162,
 176, 177· – χρονική 107
 ἐπεξήγηση 36 - 37, 129, 131 - 132, 134 -
 135, 136, 139
 ἐπίδοση· βλ. ἔμφαση
 ἐπίθετο· – ἀντικείμενο 56· – ὡς ἐπιρρ.
 κατηγορούμενο 19-20, 100· – ὡς
 ἐπιρρ. προσδιορισμός 100· – ὡς κα-
 τηγορούμενο 17, 18, 24, 25, 164· – ὡς
 ὀνοματικός προσδιορισμός 32, 41-45
 (ἐπιθετικός 25, 28, 41-43, κατηγορη-
 ματικός 44-45)· – ὡς ὅρος συγκρί-
 σεως 49· – ὡς ὑποκείμενο 16
 Σύγκριση ἐπιθέτων 46 κέξ· – ὑπερ-
 θετικός βαθμός 50-51· – σέ θέση οὐ-
 σιαστικοῦ (οὐσιαστικοποιημένο) 16,
 41, 43· – συνοδεύει οὐσιαστικά 40
 κέξ· – συνοδεύει ἐπεξήγηση 37,
 παράθεση 35· – συνοδεύεται ἀπό
 πρόθεση 116, 164· – προσδιορίζεται
 ἀπό ἐπιρρ. προσδιορισμό 101-102,
 ἀπό οὐσιαστικό 45-46· – σύνθετα ἐπί-
 θετα 50-51
 ἐπιθυμία 79, 163
 Βλ. καί προτάσεις ἐπιθυμίας
 ἐπιμερισμός 95-96
 ἐπιρρημα 100-118, 156 κέξ· – ὡς ἀντι-
 κείμενο 117-118· – ὡς ἐπιθετ. προσ-
 διορισμός 43· – ὡς ἐπιρρηματ. κατη-
 γορούμενο 9, 100, 103, 106, 108,
 114-115· – ὡς ἐπιρρ. προσδιορισμός
 100-118· – ὡς ὅρος συγκρίσεως 49· – ὡς σύνδεσμος ἀντιθετικός 125,
 συμπερασματικός 128, βλ. καί προσ-
 διορισμός ἐπιρρηματικός.

Ἀντιστοιχεῖ μέ ἐπιρρ. κατηγορού-
 μενο 19-20· – προσδιορίζεται ἀπό
 ἐπεξήγηση 37, ἀπό ἐπιρρ. προσδιο-
 ρισμό 102· – σέ σύνολα συγκρίσεως
 48

Ζεύγη ἐπιρρημάτων 101 – Ἐπιρρη-
 ματικές ἐκφράσεις 101, 103, 104, 105,
 107, 108, 110, 114-115, 157 κέξ·
 – ἐπιρρ. σύνολα 49, 99 κέξ· – ἐπιρρ.
 σχέσεις 100-118· – ἐπιρρ. μετοχή
 82 κέξ· Ἐπιρρήματα ἀναφορικά 129,
 149-152, 160, 161· – ἀποφατικά
 162· – ἀρνητικά 158· – ἐρωτηματικά
 129, 138, 139, 163· – παρομοιαστικά
 117, 163, 181· – ποσοτικά 161· – προ-
 θετικά 164-165· – τοπικά 155, 163·
 – τροπικά 158, 161· – χρονικά 155,
 162-163 Βλ. καί μόρια

ἐπιφώνημα, ἐπιφώνηση 157, 160, 163

Βλ. καί προτάσεις ἐπιφωνηματικές

ἐρώτηση· – ἐρωτηματ. ἀντωνυμίες
 93-94· – μόρια 109, 110, 159· – προ-
 τάσεις 13, 137 κέξ., 144, 160, 162 -
 163, 176 Ἐρωτήσεις πλάγιες 137 -
 140· – ρητορικές 163

εὐχή 77, 78, 79, 80, 135, 145, 157, 158, 160

Ἡμιπερίοδος 25-26, 125, 128, 141, 146

Θαυμασμός 157, 163

Ἰδιότητα· – μέ γενική ιδιότητας 38-39·
 – κατηγορηματική 19· – μέ ἐπίθετο
 41 κέξ· – μέ ἐπιρρ. (ἐμπρόθετο)
 προσδιορισμό 117· – μέ κατηγορη-
 ματικό προσδιορισμό 44-45· – μέ μό-
 ρια 164 Σύγκριση ιδιοτήτων 46 κέξ.,
 50-51, 181

Κατάσταση· – μέ μετοχή 84· – μέ μόρια
 164

κατάφαση· – καταφατ. προτάσεις 123,
 126, 175

κατηγορήμα 15, 17-20
 κατηγορούμενο 17, 18-20, 34, 88, 164,
 166· - αντικείμενου 19, 60-61,
 67·- επιρρηματικό 19-20, 100, 103,
 106, 108, 114-116· - προληπτικό
 20· - μέ πρόταση αναφορική 149·
 - ειδική 132· - μέ μετοχή 83, 84
 Συμφωνία μέ το υποκείμενο 24-25
 κλητική προσφώνηση 24
 κόμμα 132, 151
 κτήση, κτήτορας· - μέ αντωνυμίες
 89-90· - μέ γενική κατηγορηματική
 19· - κτητική 38

Λέξη· - θέση λ. 11, 27-29, 34,
 168-171·- σημασία 167-168, 177-181
 Βλ. και σύνολα λέξεων
 λόγος 12· - εὐθύς 153-155· - πλάγιος
 153-155· - προφορικός 22, 132, 156
 κέξ· - μετάβαση λόγου 124
 Βλ. και σχήματα λόγου

Μέλλον· - χρόνος μ. 85· - μελλοντικό,
 τό 137, 147

μέσο 108, 117

μετοχή 81-84· - ἀπόλυτη 83· - συνημ-
 μένη 83· - ὡς ἀντικείμενο 56· - ὡς
 κατηγορούμενο 18· - ὡς ὀνοματικός
 προσδιορισμός 32 (ἐπιθετικός 43)·
 - ὡς ἐπιρρημ. προσδιορισμός 100,
 103, 106 Ἀναλύεται σέ δευτερεύ-
 ουσια πρόταση 82, 83· - συνοδεύ-
 εται ἀπό πρόθεση 116

Ἐπιθετική μ. 82 (ὡς κατηγορ. προσ-
 διορισμός 44)· - ἐπιρρηματική 82,
 114-115 (αἰτιολογική 109, ἐναντιω-
 ματική 113, τροπική 107, χρονική
 106)

μέτρο· - μέ αἰτιατική 40· - μέ γενική
 κατηγορηματική 19· - μέ ἐπιρρ.
 προσδιορισμό 108· - μέ ὀνοματικό
 πρ. 37

μόρια 18, 79, 156-165· - ἐρωτηματικά

109, 110· - ἄ- (στερητικό) 158· - ἄς
 157· - δά 157· - κάν 158· - νά 129, 150,
 160· - σάν 94

Ὄνομα· βλ. ἐπίθετο, οὐσιαστικό και
 προσδιορισμοί ὀνοματικοί

ὀνομαστική· - πτώση κατηγορουμένου
 19· - ὑποκειμένου 16, 39, 173· - ὡς
 ἐπιρρ. προσδιορισμός 105, 106·
 - συντάσσεται μέ μόρια 159· - μέ
 προθέσεις 117, 163

ὄργανο· βλ. μέσο

ὄρος· βλ. προϋπόθεση

ὄροι προτάσεως 15· - κύριοι 15 κέξ.
 (συμφωνία μεταξύ τους 23-25,
 171-173)· - δευτερεύοντες 21 - σύν-
 δεση μεταξύ τους 119-120· - θέση
 τους στήν πρόταση 165-166, 168-171

οὐσιαστικό· - ὡς ἀντικείμενο 56
 κέξ· - ὡς ἐπιρρ. κατηγορούμενο 20·
 - ὡς κατηγορούμενο 17, 18, 19, 24,
 164· - ὡς ὀνοματικός προσδιορισμός
 32 κέξ. (ἐπιθετικός 45, ἐτερόπλωτος
 ἐπιθέτων 45-46)· - ὡς ὄρος συγκρί-
 σεως 49· - ὡς ὑποκείμενο 16

Σέ ὀνοματικά σύνολα 32, 33 κέξ·
 -προσδιορίζεται ἀπό ἐπίθετα 40 κέξ·
 - ἀπό ἐπιρρ. προσδιορισμούς
 102·- συνοδεύεται ἀπό πρόθεση 116,
 164

Οὐσ. ἀπό ἀρχ. ἀπαρέμφατα 84·
 - περιληπτικά 24· - παράλειψή του
 43

Παράθεση 35-37, 172· - προεξαγγελ-
 τική 36

παράκληση 77, 78, 81

παράλειψη· - ὄρων προτάσεως 94, 149,
 150, 174 κέξ· - ἀναφορικό
 150·- ἀντικείμενο 62· - ἀντωνυμίας
 92· - ἄρθρου 34· - ἐπιρρήματος
 164·- ὄρων συγκρίσεως 49-50· - οὐ-
 σιαστικού 43· - ποιητικοῦ αἰτίου 66·

– ρήματος 151· – συνδέσμων 170 (ἀντιθετικῶν 127· – διαχωριστικῶν 128· – εἰδικῶν 132-133· – ὑποθετικῶν 140)· – ὑποθέσεως (ἢ ἀποδόσεως) ὑποθ. λόγου 145· – ὑποκειμένου 16

παραχώρηση 157· – μέ δευτερεύουσα πρόταση 147, 150, 151· – μέ ἐπιρρ. προσδιορισμό 104, 112-113· – μέ ὑποτακτική 79

παρελθόν· 135, 147, 157· – χρόνοι παρελθοντικοί 85, 135, 147

παρομοίωση 108, 145, 150, 163· – ὡς σχῆμα λόγου 181· – παρομοιαστικά ἐπιρρήματα 117, 163-165, 181

παρόν 147· – χρόνοι π. 85

περιεχόμενο· – μέ γενική π. 38-39

περίοδος 25-26, 124, 125, 128, 141, 146

πιθανό, πιθανότητα 77, 78, 79, 100, 104, 111, 113, 115, 143

πόθος 135

ποιητικό αἷτιο 65-66· – παράλειψή του 66

ποσό, ποσότητα· – μέ αἰτιατική 40· – μέ γενική 39· – μέ δευτερ. πρόταση 150· – μέ ἐπίθετο 41· – μέ ἐπιρρ. προσδιορισμό 100, 101, 102, 104, 108-109, 114, 158, 162

πραγματικό 77, 111, 137, 143, 146

προέλευση 102, 105

προεξαγγελία 36, 159

προθέσεις 116-117, 156, 162, 164· – προθετικά σύνολα 52, 116-117, 164· – μπροστά σέ βουλευτικές προτάσεις 134-135· – ὡς συμπερασμ. σύνδεσμοι 128

Βλ. καί προσδιορισμοί ἐμπρόθετοι

προσδιορισμοί 21, 116· – ἐμπρόθετοι 97 (ὡς ἀντικείμενο 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65· – ὡς ἐπίθετ. προσδ. 43· – ὡς ἐπιρρ. προσδ. 101, 102, 103, 104, 106, 107, 109-112, 114-115, 116-117, 160-161· ὡς κατηγορούμενο 18· – ὡς ποιητ. αἷτιο 65-66)· – ἐπιρρηματικοί

66, 99-118, 150· – ὀνομαστικοί 32, 129 (ὁμοιόπρωτοι 35-38· ἐπιθετικοί 39, 41-46, 58, 83, 84, 88, 92, 93, 150, 173· κατηγορηματικοί 44-46, 83, 84, 92, 93, 159, 164-165· ἑτερόπρωτοι 45-46)

προσθήκη 120

προσταγή, προτροπή 76, 79, 80, 157

πρόσωπο· – ρήματος 89

πρόταση 11-25· – δομή πρ. 14 κέξ., 27-30· – πρ. ὡς μέρος περιόδου ἢ ἡμιπεριόδου 25· – σύνδεση πρ. 121-155· – πρ. ὡς ἀντικείμενο 56, 61, 62· – ὡς ἐπιρρ. προσδιορισμός 101, 103, 130· – ὡς κατηγορούμενο 18· – ὡς ἐπεξήγηση 37· – ὡς ὁρος συγκρίσεως 49· – ὡς ὑποκείμενο 16, 69

Εἶδη προτάσεων 12-22: ἀκέραιες 22· – ἀρνητικές (ἀποφατικές) 14, 162· ἀπλές 15 κέξ., 24· ἑλλειπτικές 21, 95, 174· – ἐπανηγμένες 20-21· – ἐπιθυμίας 13, 78, 80, 123, 127, 154, 166· – ἐπιφωνηματικές 13, 160, 163, 166· – ἐρωτηματικές 23, 139, 154, 162-163, 166· – καταφατικές 13, 162-163· – κρίσεως 12, 78, 80, 123, 126, 154· – σύνθετες 20, 24-25

Προτάσεις κύριες (ἀνεξάρτητες) 14, 80, 85, 121, 153-155, 160· – δευτερεύουσες (ἐξαρτημένες) 14, 85, 121, 129-155: ὀνομαστικές 129, 130-140 (ἀναφορικές 130, 140, 149-150· βουλητικές 130, 133-135, 142, 154· εἰδικές 129, 130-133, 145, 154· ἐνδοιαστικές (διστακτικές) 130, 135-137· πλάγιες ἐρωτηματικές 130, 137-140, 145, 154)· – ἐπιρρηματικές 101, 103, 114-115, 130, 140-155 (ἀναφορικές 35, 96-98, 105, 107, 108-109, 130, 140, 148-152, 161· αἰτιολογικές 109, 130, 140-141· ἀποτελεσματικές (συμπερασματικές) 111, 130, 142-143· ἐναντιωματικές (παραχωρητικές)

112-113, 130, 146-147· τελικές 110, 130, 141-142· ύποθετικές 112, 130, 143-145, 147, 158· χρονικές 106, 130, 147-148)

προϋπόθεση (ή ὁρος)· – μέ δευτερ. πρόταση (ἀναφορική 151· ὑποθετική 144-145)· – μέ ἐπιρρ. προσδιορισμό 100, 104, 112, 115

πτώσεις, πτωτικά· – ὡς ἐπιρρ. προσδιορισμοί 100, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 114-115· – ὡς κατηγορούμενα 19· – συνοδεύονται ἀπὸ προθέσεις 116

Βλ. καί: αἰτιατική, γενική, ὀνομαστική

Ρῆμα 53-86, 166· – ἀποθετικά 55, 84· – ἀπρόσωπα 62, 68-69, 131, 134· – κατηγορηματικά 17· – κινήσεως σημαντικά 19· – συνδετικά 17-18, 61· ὑπαρκτικά 18

Διαθέσεις ρ. 53-68: ἐνεργητικά 53, 54, 55-64, 65-68, 84 (μεταβατικά 55, 56-63: μονόπρωτα 56-58, 66· δίπρωτα 56, 59-61, 67· ἀμετάβατα 55)· – μέσα 53, 64 (ἀλληλοπαθή 64· αὐτοπαθή 64· πλάγια 64)· – οὐδέτερα 54, 68· – παθητικά 53-54, 64-68, 89

Τρόποι ρ. 70-71, 72, 85-86 (ἀποτελεσματικός 71· ἐναρκτικός 71· ἐξακολουθητικός 70, 71, 72, 73, 75, 76-77· συνοπτικός 71, 72, 75, 76-77, 85· συντελεσμένος 71, 72, 74, 77, 85)

Ρῆμα ὡς ὁρος συγκρίσεως 49· – συμφωνία μέ ὑποκείμενο 23· – προσδιορίζεται ἀπὸ δευτερεύουσα πρόταση 130· – ἀπὸ ἐπιρρ. προσδιορισμό 101 κέξ· – συμπλήρωμα ρήματος 118· – παραλείπεται 174· – ρηματ. ἐκφράσεις 65, 68· – ρ. σύνολα 50, 51-52· – ρ. ἐπίθετα 66.

Βλ. καί ἀπαρέμφατο, ἐγκλίσεις, μετοχή, χρόνοι ρ.

Σκέψη ἀπλή 135

σκοπός· – μέ γενική 38-39· μέ δευτερεύουσα πρόταση (ἀναφορική 151· τελική 141-142)· – μέ ἐπιρρ. προσδιορισμό 100, 102, 104, 110, 115

στίξη 24· βλ. καί ἡμιπερίοδος, κόμμα, περίοδος

συγκατάθεση 157

σύγκριση 45, 46-50, 162, 181· – ὅροι σ. 47-50· – παράλειψη τους 49-50

συμπέρασμα, -τικός· βλ. ἀποτέλεσμα

συμπλήρωμα ρήματος 118

συμφωνία (σχέση σ.) 124, 150· – ὅρων προτάσεως 23-25, 165, 167, 171-173

σύνδεση· – προτάσεων 14, 121-155: – ἐπιδοτική 155· – παρατακτική 14, 121-129, 162· – ὑποτακτική 14, 121-122, 125-128· – σ. ὅρων προτάσεως 119-20

σύνδεσμοι· – παρατακτικοί 120, 121-122, 123: ἀντιθετικοί 120, 124-127, 129, 146· διαχωριστικοί 120, 127-129, 140, 144, 171· συμπλεκτικοί 120, 123-124, 129, 148, 151, 171 (καί 94, 127, 132, 135, 137, 141, 143, 144, 176)· – ὑποτακτικοί 122, 129-155: αἰτιολογικοί 141· διστακτικοί 136· εἰδικοί 130, 161· συμπερασματικοί (ἀποτελεσματικοί) 128-129, 142-143· τελικοί 159-160· ὑποθετικοί 144-145· χρονικοί 144, 148, 161· – παράλειψη σ. 127, 128, 132-133, 140, 170

σύνοδεία 108, 117

σύνολα λέξεων 27 κέξ· – ἐπιρρηματικά 31· – ὀνομαστικά 31, 32-51 (οὐσιαστικό μέ ἄρθρο 33-34· – μέ οὐσιαστικό 34-40· ἐπίθετο μέ οὐσιαστικό 40-46)· προθετικά 52, 116-117· ρηματικά 31, 50, 51-52, 100· σύνθετα σύν. 31. 47 Σύνδεση μεταξύ τους 119-120· – ὡς ἀντιθετικοί σύνδεσμοι 125

σχήματα λόγου 165-181· – αλληγορία 180-181· – αναδίπλωση 177· – ανακολουθία 171-172· – αντίφραση 179-180 (εἰρωνεία 180· εὐφημισμός 180· λιτότητα 180)· – ἀσύνδετο 170· – ἔλλειψη 174-175 (βραχυλογία: ἀπό κοινοῦ 174-175· ἐξ ἀναλογίας 175· ζεῦγμα 175)· – ἔλξη 172-173· – ἔμφραση 171· – καθολικοῦ καὶ μερικοῦ 172· – κατὰ τὸ νοούμενο 171· – κύκλος 169· – κατεξοχήν 178· – μεταφορά 177-178, 181· – μετωνυμία 179· – ὁμοιότης 170· – παρομοίωση 181· – παρονομασία (παρήχηση ἢ ἐτυμολογικὸ σχ.) 170· – πλεονασμός 174, 175-177 (ἓνα μὲ δύο 176· ἐπάναφορά 176· παραλληλία 175· περίφραση 175-176· ὑποφορά (ἀνθυποφορά 176)· – πολυσύνδετο 170-171· – προδιόρθωση 176-177· – πρόληψη 173· – προσωποποίηση 181· – πρωθύστερο 168-169· – σύμφυση 171· – συνεκδοχή 178-179· – ὑπαλλαγή 173· – ὑπερβατό 168· – ὑπερβολή 180· – χιαστό 162

Τόπος· – μὲ ἀναφ. πρόταση 159· – μὲ γενική 39, 158· – μὲ ἐπιρρ. προσδιορισμό 100, 102, 104-105, 114, 158· – μὲ ὁμοίωπτο προσδ. 38

τρόπος· – μὲ δευτερεύουσα πρόταση 150· – μὲ ἐπιρρμ. προσδ. 100, 107, 114, 117, 163· – μὲ μετοχή 82
Βλ. καὶ ῥῆμα, τρόποι ρ.

Ὑπερθετικός βαθμός 50-51· ἀπόλυτος 50-51· σχετικός 50

ὕποθεσις· – μὲ δευτερ. πρόταση 112, 130, 143-145, 147-158· – μὲ μετοχή 82· – ὑποθετ. λόγοι 144-145 (ἐλλειπείς 145)

ὑποκείμενο 15, 16-17, 34, 53, 66, 88, 90, 166, 173· – ὑπ. ἀπρόσωπων ῥημάτων 69· – μετοχῶν 83· – προτάσεις ὡς ὑποκείμενα 129 (ἀναφορικές 149· βουλευτικές 133-134· εἰδικές 131· ἐνδοιαστικές 137· πλ. ἐρωτηματικές 138)· σύστοιχο ὑπ. 17
Συμφωνία μὲ τὸ ῥῆμα 23, 171· – μὲ τὸ κατηγορούμενο 24-25· – μετάβαση ἐνέργειάς του (ἀντικείμενο) 56 κέξ· – παράλειψή του 16

Φόβος 136, 159

φράση 26· – σημασία φρ. 177-181· – παράλειψη φρ. 174
φωνή· βλ. ῥῆμα, φωνή ρ.

Χρόνος· – μὲ γενική 39· – μὲ δευτερεύουσες προτάσεις 148, 150, 161-162 (προτερόχρονο 148· σύγχρονο 148· ὑστερόχρονο 148)· – μὲ ἐπιρρ. προσδιορ. 100, 104, 105-107, 114, 157-158, 162-163· – μὲ τὸν καὶ 123· – μὲ ὁμοίωπτο προσδ. 38
Χρόνοι ῥήματος 71-77 (στήν ὀριστική· 85-86 (στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις)· – παροντικοί 72· ἐνεστώτας 73-74, 78 (ἀποπειρατικός 74, βουλευτικός 74· γνωμικός 73· ἐναρκτικός 74· ἱστορικός (δραματικός) 73· μετοχές ἐν. 81-84)· παρακείμενος 74, 81, 83 κέξ· – παρελθοντικοί 72, 74-76· ἀόριστος 75-76 (γνωμικός 75· ἀντὶ μέλλοντα 75)· παρατατικός 74-75, 78, 135 (ἀποπειρατικός 75· βουλευτικός 75· ἐναρκτικός 75)· παρατατικός 74-75, 78, 135 (ἀποπειρατικός 75· βουλευτικός 75· ἐναρκτικός 75)· ὑπερσυντέλικος 76· – μελλοντικοί 72, 76-77 (μέλλοντας ἐξακολουθητικός 76-77· συνοπτικός 76· συντελεσμένος 77).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
Πρόλογος	5
Είσαγωγή	7
Πρόταση και περίοδος	11
Πρόταση 11. Τά είδη των προτάσεων 12. Συμφωνία των κύριων ὄρων τῆς προτάσεως 23. Περίοδος καὶ ἡμιπερίοδος 25.	
Συνδυασμοὶ τῶν λέξεων στὴν πρόταση – Σύνολα λέξεων	27
Ὄνοματικό σύνολο 32. Οὐσιαστικό μέ ἄρθρο 33. Οὐσιαστικό καὶ οὐσιαστικό 34. Ἐπίθετο καὶ οὐσιαστικό 40. Ρηματικό σύ- νολο 51.	
Τό ρῆμα	53
Ἐνεργητικά ρήματα 55. Μέσα ρήματα 64. Παθητικά ρήματα 64. Οὐδέτερα ρήματα 68. Ἀπρόσωπα ρήματα 68.	
Χρόνοι καὶ ἐγκλίσεις	70
Ὁ τρόπος τοῦ ρήματος 70. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος 71. Οἱ ἐγκλί- σεις 77. Ἡ μετοχή 81. Τό ἀπαρέμφατο 84. Ἡ σημασία τῶν χρόνων στίς ἄλλες ἐγκλίσεις 85.	
Οἱ ἀντωνυμίες	87
Γενικά 87. Ὡς τί χρησιμοποιοῦνται 88. Τά είδη τῶν ἀντωνυμιῶν 88.	
Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί	99
Γενικά 99. Μορφή τῶν ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν 100. Ποιές λέξεις προσδιορίζονται ἀπό ἐπιρρηματικούς προσδιορι- σμούς 101. Σημασίες τῶν ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν καὶ	

τρόποι έκφράσεώς τους 104. Συνοπτικός πίνακας τῶν ἐπιρρημα-
 τικῶν σχέσεων 114-115. Οἱ ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί (Προθε-
 τικά σύνολα) 116.

Σύνδεση τῶν ὄρων τῆς προτάσεως (ἢ τῶν συνόλων λέξεων) μεταξύ τους	119
Σύνδεση προτάσεων	121
Παρατακτική σύνδεση προτάσεων 123. Ὑποτακτική σύνδεση προτάσεων 129. Εὐθύς καί πλάγιος λόγος 153.	
Ἐπίμετρο	156
Τά μόρια 156. Σχήματα λόγου 165.	
Ἀλφαβητικό εὑρετήριο	183

Έκδοση Β'1979 (III) Άντίτυπα 200.000 Σύμβαση 3159 / 2 - 2-79

Έκτύπωση-Βιβλιοδεσία: Κοινοπραξία Νικόλαος Έπ. Ζαφειρόπουλος
Εύαγγ. Έπ. Ζαφειρόπουλος καί ΣΙΑ. Ε.Ε.Ε.

